

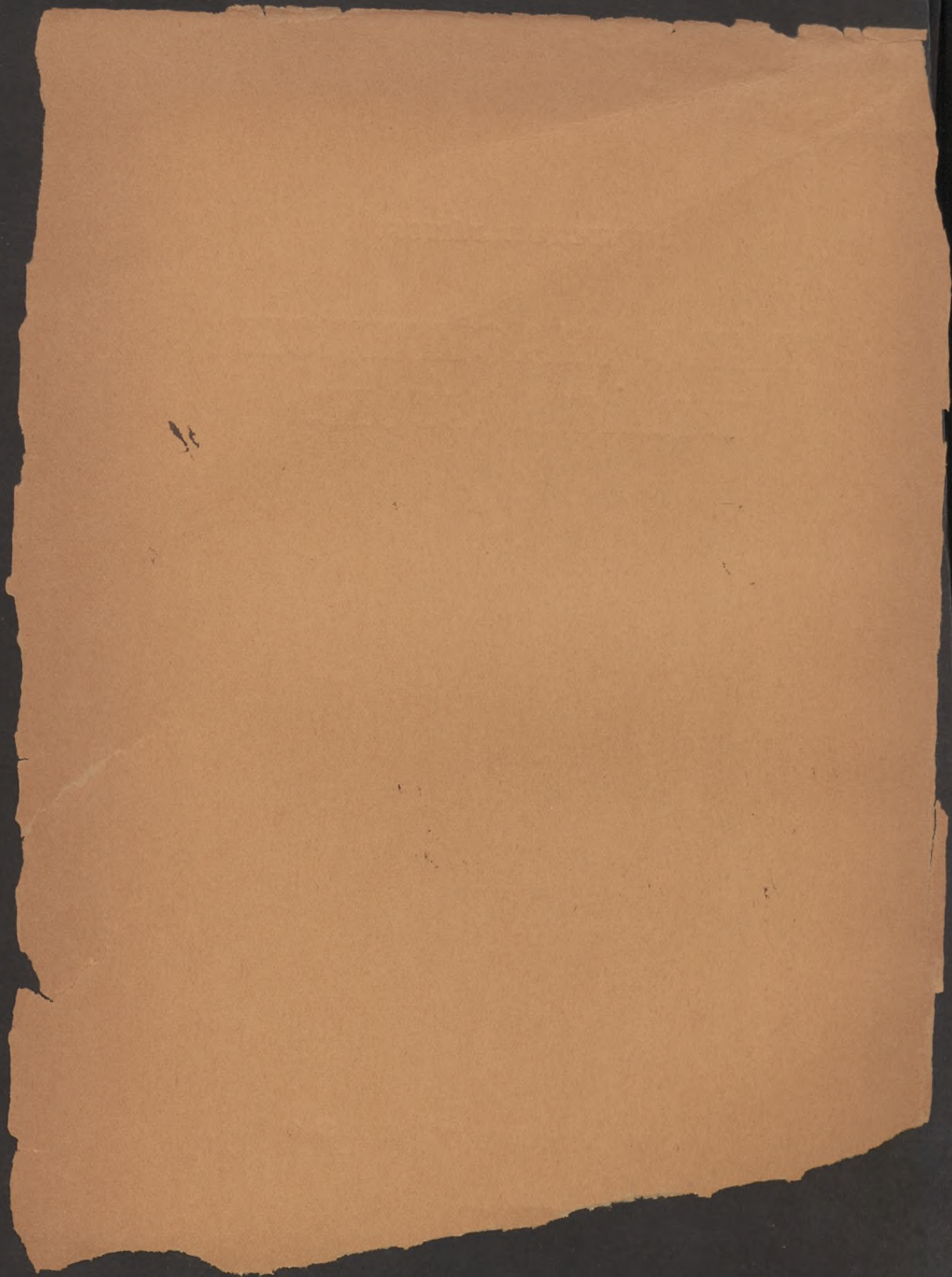
66.775

4351
DR VICTOR JÁNOS

**TÉRJ MAGADHOZ
DRÁGA SION!**

B U D A P E S T, 1 9 3 0

TÉRJ MAGADHOZ, DRÁGA SION!

CIKKEK ÉS DOLGOZATOK A REFORMÁTUS EGYHÁZI
MEGÚJHODÁS SZOLGÁLATÁBAN.

IRTA

DR VICTOR JÁNOS

SYLVESTER

B U D A P E S T, 1 9 3 0.

„REFORMÁTUS FIGYELŐ“ FŐBIZOMÁNYA.

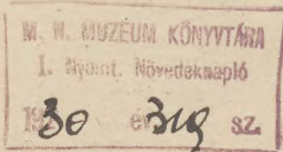

66775

Flung. r

~~4351~~

SYLVESTER NYOMDAI MŰINTÉZET BUDAPEST

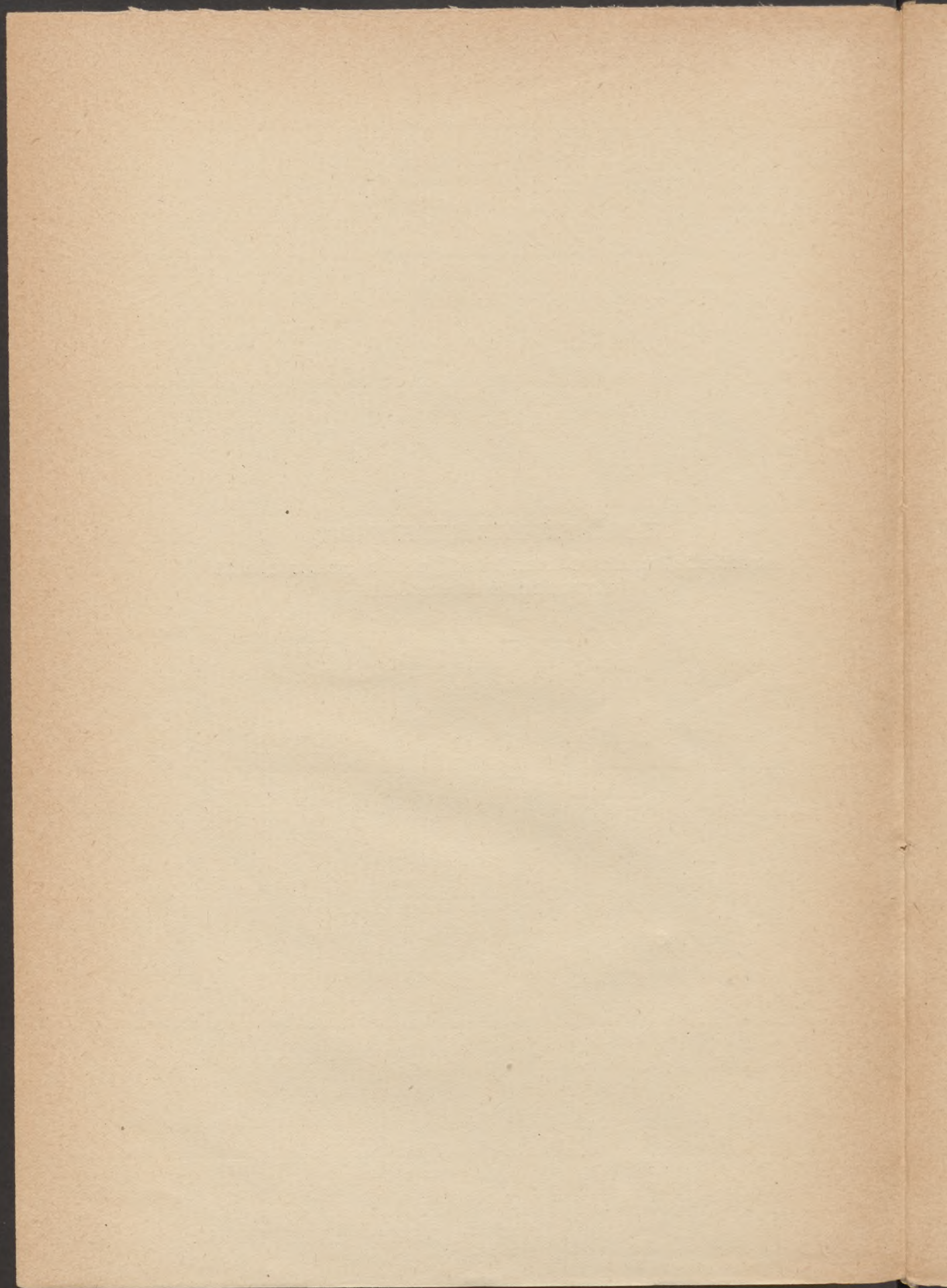

ELSŐ TANÍTVÁNYAIMNAK

*a közös kezdetre Isten iránti hálával visszatekintő
maradandó szeretettel*

Előszó.

Folyóiratokban és egyebütt elszórtan megjelent cikkeket és dolgozatokat összegyűjtve kiadni többféle okból lehet érdemes és indokolt. Ezek között az okok között vannak olyanok is, amelyeket csak az utókornak van joga megállapítani, nem magának az írónak. Talán szükségtelen hangsúlyoznom, hogy ennek a kötetnek az összeállításánál nem estem bele abba a hibába, hogy az utókor érdeklődését akartam volna írásaimmal szemben anticipálni; sőt ellenkezőleg: azért adom ki magam könyvalakban is ezeket az írásokat, mert jól tudom, hogy különben a feledés porában enyésznének örökké azoknak a folyóiratoknak a temetőjében, amelyekben megjelentek volt. Egyetlen okom volt e kötet kiadására: olyan olvasóhoz is el akartam juttatni a benne foglaltakat, akikhez szétszórt megjelenésében nem jutott még el a tartalmuk, — vagy ha eljutott, azt akartam, hogy újra eljusson hozzájuk. Egyszóval folytatni akartam más formában ugyanazt a magvetést, amelyért elsőízben is napvilágot láttak a könyvben foglaltak.

Amikor 1928 őszén a Református Figyelő megindulásával annak élén többedmagammal erőteljesebb egyházi sajtótevékenység felölősségét vállaltam magamra, egészen érthetően felébredt bennem annak a szüksége, hogy számon vegyen azt a keveset, amit ezen a téren már az elmúlt évek során végeztem. Amikor átlapoztam a Reformációban, a budapesti Egyházi Értesítőben és másutt körülbelül tíz év óta megjelent cikkeimet, megállapíthattam, hogy azoknak nemcsak az a szubjektív érdekessége van számomra, amelynek kedvéért elővettem őket, hanem ezenkívül más is. Egyrészt az a tíz év, amely bennük tükröződik, olyan nevezetes, külső nehézségek és

belső problémák miatt tanulságokban olyan gazdag évtizede volt egyházunknak, hogy még jóideig érdemes lesz ébren tartani az emlékeit. Másrészt az egyházi megújulás olyan elvi kérdéseket öntudatosított ezek alatt az évek alatt, amelyek a jelenben és a jövőben is benne kell hogy éljenek egyházunk mennél szélesebbkörű köztudatában. Ezek a benyomások indítottak arra, hogy feltámasztva írásaimat kriptájukból, még egyszer megszólaltassam és szélesebb olvasóközönség számára is hozzáférhetővé tegyem a hangjukat.

El kellett természetesen hagynom sok mindent, ami egészen a múltó aktualitás jegyében íródott és jelent meg. Viszont jónak láttam felvenni egyet-mást, ami nem szorosan az egyházi sajtóban, hanem egyéb kiadványokban jelent meg.

Könyvemet szeretettel teszem le útravaló ajándéknak annak az ifjú lelkesjelölt-nemzedéknek a kezébe, amelyben teológiai tanári munkám első zsenéjét adhattam át egyházamnak. Ma egyet-mást másképpen írnék meg, mint ahogy annak idején megírtam. Hiszen baj volna, ha az esztendő mulása nem mélyítené és szélesítené az ember látását. Az a munka is, amelyből annakidején írásaim ki akarták venni a maguk szerény részét, szintén nem volt hiábavaló és ma már sok tekintetben más az egyházi helyzet, mint néhány évvel ezelőtt. De egészében véve ez írások gyűjteményét, meg vagyok győződve róla, hogy nem egy kérdésben igaz útmutatást és hasznos eszméletet nyújthat még mindazoknak, akik egyházunk megújulását várják és munkálják, közöttük, — hiszem: kiváltságos sorban, — első tanítványaimnak is.

Dr. Victor János

a budapesti ref. teológiai akadémia professzora.

AZ EGYHÁZ MEGUJHODÁSÁRÓL

„TÉRJ MAGADHOZ, DRÁGA SION!”

Az élő és élettelen valóságot az különbözteti meg egymástól, hogy az élettelenel csinálhatsz, amit akarsz, az élő azonban nem tűri ezt. A fatuskót faraghatod szoborrá, apríthatod forgácsá, zúzhatod péppé, — lényegében mit sem változott. De az élő plántának megvan a maga szuverén törvénye, amelyet tiszteletben kell tartanod, ha azt kívánod, hogy éljen, nőjön, virágozzék és gyümölcsöt teremjen. Megsértheted ezt a törvényt, de akkor lakolnod kell érte, a megbántott élet hátat fordít neked és odább száll, csak a köntöse marad a kezében, amiben lakozott; a plántát megölted és már csak holtteteme mered rád vádlón.

És így az emberi életben is. Lehetnek itt is élettelen, mesterségesen létrehozott alakulatok, amelyek kárvallás nélkül elviselik, akármilyen változtatást ejtenek is rajtuk. Ami tegnap még erdő-kitermelő részvénytársaság volt, holnapra már kiakaszthat egy új cégtáblát és lehet sertésforgalmi vállalat. De bizonynyal vannak olyan alakulások is, melyek nem emberi akarat tákolmányai, hanem úgy születtek, az Istennek egy-egy öröktől fogva elrejtett teremő gondolatának testetöltése gyanánt, s amelyekben éppen ez az isteni gondolat él, mint éltető lélek és sérthetetlen törvény. Bántsák meg az emberek azt az igazságot, mely létrehozta és élteti az ilyen organikus valóságokat az emberi társas életben — és a lélek el fog szállani a testből, csak a külső szervezet rothadásnak induló hulláját hagyva hátra.

Panaszkodtok az egyházi életben mutatkozó anarchiáról, a felbomlás rettentő jelenségeiről, az összetartó, felelősséget éreztető és kötelességeket végrehajtató belső kötelékek katasztrófális meg-lazulásáról? Bizony mondom, nincs mit csodálkoznotok rajta. Bú-csúzik a Lélek a betegségben aláhanyatló testtől, mert megbántot-ták. Nem emberalkotta szervezet ez a mi anyaszentegyházunk, hogy mindegy volna nékie, mit csinálunk és mit nem csinálunk vele és benne. Lélek teremtette, az Istennek Lelke, fájdalmas, mártirom-ságos idők viharos vajudásaiban. Magának teremtette drága köze-gül, hogy szóljon, munkálkodjék és hasson általa. Megvolt a nagyon határozott belső rendeltetése és üzenete a világhoz ennek az egyház-nak — és mert annak hordozója volt, nem bírtak vele a kegyetlen idők. De amikor hűtelenné váltunk ehhez az életfentartó belső elv-hez, a Jézus Krisztus Evangéliumához, akit a Lélek hirdetni akar a világnak, ne háborogna ez a Lélek keserű búsulással és ne fenye-getőznék azzal, hogy magunkra hagy, martalékul az oszlásnak? Amikor a szószékeinkről nem az az isteni szó hangzik, amely éle-tet teremt bűnös emberszívek mélyén; amikor egyházunk tagjának lenni vagy tagjának nem lenni, nem jelent különbséget százvezrek életében; amikor a gyülekezeteink sorsát igazgató tanácsok gyűlései ugyanolyan földi színvonalon mozognak csak, mint valami szövet-kezeti választmány, vagy községi képviselő-testület gyűlései; ami-kor iskoláink hajszálnyi különbség nélkül éppúgy végzik munkájuk-at, mintha állami intézmények volnának és nem egyházunkéi; amikor az egész vonalon nincsen sóize a sónknak és nem árasztunk semmi nevezetesebb fényt, a magyar éjszakába: akkor hajtsuk meg alázattal a fejünket a feddőző Isten előtt és csodálva tiszteljük kegyelmét, mely eddig is és ennyire is elszenvedett.

Ha pedig volna olyan tájékozatlan ember, aki nem érti e ke-mény beszédet és megütközik sötétszínű szavainkon, attól csak azt kérjük: nem igaz-e, hogy négyszáz évvel ezelőtt a mi magyar re-formációnk is a Biblia szellemét, elveit és erejét akarta egyházi élet-ben testté váltani? Nos, ha igaz, vegye bárki kezébe a Bibliát, a tervet, amely szerint megalapozták őseink egyházunkat és hason-lítsa vele össze az épületet, úgy amint ma előttünk áll, napjaink egy-házi életét. Megegyeznek-e egymással? Csoda-e, ha repedeznek a falak? És rémlátók-e, akik azt mondják, hogy vagy sürgősen res-taurálunk az eredeti eszmény fundamentális vonalain, vagy nagy lesz a mi házunk romlása?

„Térj magadhoz, drága Sion!” *Magadhoz*, amint Istened meg-

adta igaz énedet, való lelkedet, maradandó, örök lényegedet. Amíg nem késő! Mert ha benned nem érvényesülhet az Ő élete, teremt az majd magának új közeget és organizmust. Elvégzett dolog az Ő nála, hogy meg akarja látni dús gyümölcseit megváltó hatalmának a bűneiből megtisztult, boldogságra virágzott s minden nyomorúságából meggyógyult magyarságban is. Már későre hajlik türelmének ideje. „Miért foglalja el a földet hiába?!“

„Uram, hagyj békét néki még!“ Még egy kegyelmi esztendőt!

Reformáció, 1921. jan. 1.

A „PÉCELI KÖR“ ALAPOKMÁNYA.*

„Alulirottak, a magyar református egyháznak Péczelen 1920. évi augusztus hó 17—20-ik napjain együtt volt lelkipásztorai, miután újból bizonyoságot szereztek a Szentírásból Istennek elhívása felől és miután a nemzetünket és vele együtt egyházunkat is ért pusztító megrázkódtatásokból úgy látták, hogy az embereket újjászülő isteni kegyelem nagy aratására ebben a nemzedékben értek meg a mezők: Isten Lelkétől kényszerítve érezték magukat arra, hogy egymással az alább kifejezett meggyőződésekben és kitűzött célokra szoros szövetséget kössenek.

I.

Alulirottak, alázatos hálaadással, bizonyoságot tesznek arról, hogy a maguk életében megismerték Istennek a Jézus Krisztusban megjelent megváltó szeretetét, melyben az elgyötört világ minden bajának egyedüli elégséges orvosságát is tudják és vallják.

Örvendező lélekkel adnak hálát Istennek azért, hogy e megváltó szeretetről való bizonyoságtételre a református egyház szolgál-

* A fenti okmány nemcsak tartalmában közös terméke a benne említett lelkészi konferencia résztvevőinek, hanem szövegezésében is — ha jól emlékezem — három ember közös műve. Mivel emlékezetem szerint azonban reám esett a szövegezés feladata nagyobb részben, megengedhetőnek tartottam, hogy a sok szempontból nevezetes konferenciának ez az okmánya belekerüljön ebbe a könyvbe és így hozzáférhetőbbé váljék az olvasóközönség számára. — V. J.

latában nyertek elhívást, mely egyház eleitől fogva e bizonyosságtételre rendeltetett és ma is ebben vallja a maga létjogosultságát.

Megkeseredett szomorúsággal szemlélik egyházunknak lelki erőben, tagjai erkölceiben és anyagi életképességében való megrokkantását annak következtében, hogy benne az élő bizonyosságtétel, mely megteremtette és százados veszedelmeken át is megtartotta, elhalványodott.

Szorongó lélekkel állapítják meg, hogy napjaink viharos eseményei válaszút elé állítják az egyházat; úgy látják, hogy rövidesen el kell dőlnie, vajjon képes-e az egyház multjához és eszményeihez méltó életre megújhódni, vagy pedig elítéltetik a halálra és csúfságos elgyengülésre, sőt tekintélyes részben a feloszlásra.

Hirdetik azt a meggyőződésüket, amelyet a Szentírás és az egyház történelme csalhatatlanul tanít, hogy az egyház megújhódására egyetlen út vezet, az t. i., ha tagjaiban és vezetőiben visszatér annak a Jézus Krisztusban kijelentett kegyelemnek megtapasztalására, melyről való bizonyosságtétel a létjogosultsága.

Evégből az egyház életfeltételeként állítják fel azt, hogy az egyházat alkotó gyülekezetek élén oly lelkipásztorok álljanak, kiket Isten e bizonyosságtétel szolgálatára belsőleg elhívott s a gyülekezetek a Jézus Krisztusban hívó emberek testvéri szeretet- és munkaközösségeivé építtessenek át.

II.

Áthatva a fent vallott közös meggyőződésektől, alúlirottak Isten és egymás színe előtt ünnepélyesen fogadják, hogy minden erejüket egyházuk ily értelmű megújítására szentelik.

Igehirdetésükkel, minden egyéb lelkipásztori munkájukkal és személyes életükkel alkalmasak igyekeznek lenni arra Isten kezében, hogy az egyháznak mennél több tagja eleven kapcsolatba jusson Isten kegyelmével és növekedjék abban a Jézus Krisztus által.

Céltudatosan törekedni fognak arra, hogy ily élőhitű egyháztagokat a gyülekezeti szolgálatban való munkatársakká neveljenek, különös gondot fordítva arra, hogy a gyülekezeti tisztségekben levők, főképp a presbiterek szintén alkalmasak legyenek a gyülekezetnek a Jézus Krisztusban való építésére.

Azon fognak munkálkodni, hogy a gondjaikra bízott egész gyülekezet alapos és bölcs átmenettel megszűnjék a kényszertagok nehézkes tömege lenni és az Isten ígéjének értelmében vett öntudatos

tagok önkéntes csatlakozásával létrejött hívő gyülekezetté válják, melynek minden tagja aláveti magát az Isten Igéje és a testvéri közösség fegyelmezésének.

Kötelességüknek tartják a vezetésük alatt álló gyülekezet öntudatába belevinni a gyülekezet méltóságának azt a követelményét, hogy bizonyoságtételének szolgálatát anyagilag is az önmaga önkéntes adományaival tartsa fenn és ne támaszkodjék olyan anyagi erőkre, melyek nem a Krisztus evangéliumáért való felelősségből fakadnak.

Ébreszteti és ápolni fogják a gyülekezetükben a keresztyénség egyetemességének tudatát és az ebből fakadó felelősségérzetet más gyülekezetekért, valamint az Isten országáért bárhol folyó bármilyen munkáért.

III.

Alulírottak, amikor fenti kötelességek teljesítését megfogadják, tudatában vannak annak, hogy Isten segítsége mellett reá vannak utalva egymás segítségére is és ezért érzik egymásért való felelősségüket is. Ebből a tudatból és érzésből kifolyólag egymással baráti kötelékben egyesülnek, mely minden tagjától testvéri bizalmat és hűséget feltételez egymás iránt.

Megígérik egymásnak, hogy levelezés, személyes érintkezés és egymásért való buzgó imádkozás által a barátságot ápolni fogják, hogy egyiküket se hátráltassa munkájában az az érzés, mintha magára volna hagyatva nehézségei között vagy örömeivel.

Megígérik egymásnak azt is, hogy ha e szövetség alapját képező meggyőződések és törekvések miatt bárkit bármilyen támadás ér, azzal szemben egymást hűségesen támogatni és segíteni fogják.

Elhatározzák, hogy baráti körük közös ügyeinek intézésével megbíznak néhányat önmaguk közül.

Megbízják a vezetőséget azzal, hogy minden évben egyszer hívja össze a baráti kör minden egyes tagját bizalmas, lehetőleg több napig tartó együttlétre és készítse el annak tárgysorozatát, mely legyen alkalmas nemcsak a közös gyülekezetépítő mozgalom kérdéseinek tisztázására, hanem lelki elmélyedésre és teológiai továbbképzésre is.

Megbízják továbbá a vezetőséget, hogy ügyeljen fel arra, hogy a baráti kör tagjai egymást a kölcsönös buzdítás és tanácsolás végett, az illető gyülekezet érdekei és szükségai szerint meglátogassák.

Felhatalmazzák ugyancsak a vezetőséget arra, hogy a baráti kör kötelékébe bevonjon oly református lelkipásztorokat, akik a fenti meggyőződéseket magukéinak vallják s akiket ezenkívül a baráti közösség két tagja személyes barátság alapján beajánl. Úgyszintén felhatalmazzák a vezetőséget, hogy e baráti kör tagjai között felmerülő minden panasz esetén a Szentírás értelmében való testi fegyelmezést gyakorolja.

Kimondják, hogy szükségét érzik egy folyóiratnak, mely alkalmas volna közösségük ápolására és közös gyülekezetépítő mozgalmuk előmozdítására.

IV.

Alulírottak tudatában vannak egyfelől annak, hogy egyházuk lelkipásztorainak és tagjainak soraiban sokan vannak, akik vagy teljesen egyetértenek a fenti meggyőzésekkel és célokkal, vagy azonnal egyet fognak érteni azokkal, mihelyt megismerkednek velük; másfelől pedig azt is érzik, hogy a más véleményen levők előtt is kötelességük addig hirdetni e meggyőzések igazságát és e törekvések sürgősségét, míg ők is magukévá nem teszik azokat.

Végül megbízzák vezetőségüket, hogy alkalom és lehetőség szerint rendezzen megfelelő nyilvános értekezleteket, kurzusokat, stb. lelkészek, világi egyházvezetők, gyülekezeti munkások, stb. számára azzal a céllal, hogy az egyház megújítására vonatkozólag fentebb kifejezett eszméket velük megismertesse és elfogadtassa.

Szükségesnek látják azt is, hogy meggyőzéseiknek és törekvéseiknek az egyház legszélesebb köreiben való elterjesztésére a baráti közösség tagjai minden erre felhasználható sajtószervet rendszeresen igénybe vegyenek.

Óhajtandónak tartják azt is, hogy ugyane célból közülük egyesek utazásokat tegyenek és előadásokat tartsanak oly gyülekezetekben és egyházi gyűléseken, melyek ezt szívesen veszik.

Végül alulírottak segítségül hívják az örökkévaló Istent, hogy kegyesen véve egyszerű szolgálóinak mindezen elhatározását és fogadását, használja fel baráti közösségüket arra, hogy kegyelme bővelkedjék mindnyájuk életében és megsokasodjék azoknak ereje, akik az egyházban az Ő dicsőségének megnyilvánulásáért munkálkodnak.

Reformáció, 1920 okt. 31.

HITVALLÁSAINK HASZNA ÉS HASZNÁLATA.

Ha volt idő, mikor egyházunkban alászállott a hitvallások becsülete és az egyházban voltak számottevő emberek, akik képesek voltak vállvonogatva, fölényes mosollyal beszélni a hitvallásokról: az ilyen idő ma, ha nem is évek számában, de lélekben mindenesetre nagyon messze esik tőlünk. Ma a hitvallásról szólva senki sem használ más hangot, mint a feltétlen tisztelet és hűség hangját. A hitvallások zászlai ma nem múzeális tárgyak, hanem használatban vannak a csapatok kezén.

De félünk, hogy ezzel az általános respektussal együtt járhat ugyanaz a veszély, amely együtt járt a hitvallások megvetésével annakidején: az, hogy a hitvallást emlegetők alapján véve még sem ismerik azokat és ezért nem is használják fel. A zászlókat elővettük, de — talán összegöngyölve, tokban hordozzuk a csapatok élén, mintha a múzeum sarkába volnának támasztva. Mi akkor a különbség? Nem árt tehát gyakran eszünkbe idézni: mire is valók? — és ennek alapján elgondolkozni azon, hogy hogyan kellene jobban értékesíteni őket egyházunk életében?

Hitvallás nélkül nincs, — legalább is nincs fejlettebb fokon — egyházi élet, mint ahogy csak nagyon kezdetleges fokon, őserdőket irtó első telepések világában lehetséges társadalmi és nemzeti élet határok nélkül. Az első indulások után minden vallás kénytelen kijelölni értelmi úton a maga tartalmának határköveit szomszédos és vetélkedő más szellemi hatalmakkal szemben. Különben vége van: nem marad az, ami volt, mert nem is adott számot arról, hogy mi volt?

Ha a hitvallások ilyen kerítései a mi lelki hazánknak, hitünk birodalmának, akkor nyilvánvaló, hogy korlátoznak és fegyelmeznek; akkor rajtuk kívül „nincsen számunkra hely” és ha a lelki életünk elkalandozik olyan területekre, amelyeket a hitvallásunk kizár, akkor azonnal hatályba lép tiltó erejük: református voltunk kockáztatásának terhe alatt vissza kell térnünk lelki életünkkel a régi határok közé. Ott a helyünk.

De a határ nemcsak kizár, hanem bezár is. Nemcsak azt mutatja: mi idegen föld, hanem méginkább azt, hogy mi a mi örökségünk. A hitvallás figyelmeztetés a mi gazdagságunkra; számadás arról, hogy milyen bőséges a mi hitünk birodalma, milyen szélességek és hosszúságok várják, hogy bejárjuk és megcsodáljuk őket.

Kétségtelen, hogy a hitvallásoknak ezt a hasznát hanyagoljuk el fölöttébb. Az a veszély ma nem nagyon fenyegeti egyházunkat, hogy a hitvallásokkal össze nem egyeztethető idegen felfogások akarnának uralomra jutni benne. Ellenben súlyosan sínyli egyházunk azt a betegséget, hogy az Evangélium minden gazdagságából, amiről bizonyosságot tesznek a hitvallások, vajmi kevés jut csak szóhoz igehirdetésünkben, az életünk valóságában és munkánk tartalmában.

Ezért válik fontos gyakorlati kérdéssé a hitvallások használata. Az *ellenőrző* szerepüket utóvégre betölthetnék úgyis, ha egy-két egyházi cenzor tartaná őket kezében és mérné vele mindnyájunk munkáját, hogy lecsapjon reánk, ha hamis tudományt találnánk szolgálni. De az *ösztönző* szerepüket csak úgy tölthetik be, ha élő könyvek az egyház életében. Nagyon becses tradíció a Heidelbergi Káténak sorozatos tanulmányozása a gyülekezetben. De ezenkívül sok más módját is meg kell találnunk még annak, hogy tükröként magunk elé tartsuk őket, egyenként és együttvéve, hogy csenevész, fogyatékos keresztyénségünk megkívánja belőlük azt a teljesebbet és gazdagabbat, amit Isten nekünk is nyújt Igéjében.

És van még egy hasznuk a hitvallásoknak: az egyház történeti öntudatának ébrentartása. Még ha ma illetékes emberek kezéből kaphatnánk is ugyanolyan megbízható és ugyanolyan gazdag tartalmú összefoglalást arról, hogy mi az Isten-kijelentette igazság: ez a modern hitvallás nem adhatná meg ugyanazt, amit a régiek adnak. Hiányzanék belőle az évszázadok lehellete. Nem éreztetnék velünk azt, hogy hitünk milyen ősi fán nőtt és milyen messze előttünk húzódik már bele az örökkévaló világba annak a zárandokcsapatnak az eleje, amelyhez mi is csatlakozunk. Jó nekünk sokszor eszünkbe vennünk, hogy nem vagyunk felfedezői a keresztyén hitnek és hallani, mint zendül felénk annak tiszta, határozott szava évszázados multnak messzeségéből. Enélkül nincs fogalmunk az anyaszentegyház élő valóságairól és nem tudjuk: mi a szentek közössége.

Ugyanazon módszerek, amelyek által élővé válik a hitvallás-könyv a mai gyülekezeti életben, egyúttal már magukkal kell, hogy hozzák ezt az áldást is. Nem lehet az örökség kincseit számlálgatni anélkül, hogy az ember szíve ne társalkodjék az örökhagyó elődökkel. Mert a hitvallás csengő szavú tételein rajta van a történelmi veret. Egy bizonyos korszak lelki harcaiból tör elő a hitvallás buzgó forrása és megérzik rajta a közet íze, amelyen áthaladt.

Ezért nem kell sohasem félni attól, hogy a hitvallások értelmes használata megköti a fejlődést. A mult csak akkor akadálya a jövőnek, ha elfelejtjük, hogy mult.

Reformáció, 1925. febr.

A HIVEK KÖZÖSSÉGE.

Sok felületes beszéd hallható arról, hogy a protestantizmus individuális vallás a római katolicizmussal, mint kollektív jellegű vallásossággal szemben; hogy a protestáns ember, tehát a református ember is a közösségtől függetlenné vált ember, ellentétben a római katolikussal, aki magát a közösségnek aláveti. Minden tévedésben van igazság, — ebben is kétségtelenül van, még pedig nagy és fontos igazság. De most ne azt keressük, hanem állapítsuk meg, hogy protestáns alapon sincs egyéni vallásosság közösség nélkül, mert semmiféle alapon sincs és nem is lehet. Mindenféle vallásosságnak megvan a maga közössége, a rokonlelkeknek az a társasága, amelyben az egyén a többiek életéből merítheti a maga igazolását és erősítését. A legszélsőbb „individuálista“ is, aki azon az állásponton van, hogy ő nem veszít semmit azzal, ha messze elkerüli a templomot, ahol gyülekezetben imádják és szolgálják Istent, csak azért állhat meg ezen az állásponton, mert — neki is megvan a maga gyülekezete. A vasárnap templom helyett vadászni, sportolni, vagy szántani-vetni járók egyházához tartozik. Azért vallja azt, amit vall és azért gyakorolja azt, amit gyakorol, mert mások is ugyanazt vallják és gyakorolják. Ő is bekapcsolódik a maga életével, mint a templombajárók sokasága, — csak máshova kapcsolódik be.

Az emberi életnek lényegéhez tartozó társas természetében rejlik az oka annak, hogy minden vallás közösségnek ügye is, nemcsak egyéneké. Mint ahogy viszont nincs olyan kollektív jellegű vallás, amely ne egyénekben öltene testet. Nem igaz az, hogy a protestantizmus egyéneket nevel, a római katolicizmus ellenben csak tömegeket; azok a tömegek is csak úgy lehetségesek, hogy egyéneket nevelt előbb a római katolicizmus. Csak az a kérdés: milyenek azok az egyének? És éppen így a református keresztyénség számára sem

lehet kérdés az, hogy van-e szüksége egyházi közösségre, vagy nincs; csak arról lehet szó, hogy az ő egyházi közössége más, mint a római katolicizmusé.

Két szempontból kell állandóan hangsúlyoznunk a közösség pólusát, szemben az egyéni hitnek másik, éppoly nélkülözhetetlen pólusával. A közösségnek két arculata van. Az egyikkel azok felé fordul, akik hozzátartoznak, a másikkal azok felé, akik kívül vannak rajta. Az egyház értékét és jelentőségét egyrészt az szabja meg, amit a hívő egyénnek nyújt, másrészt az, amit a körülötte élő világnak nyújt.

Az egyén a maga Krisztusának teljességét kapja meg a szentek közösségében. Külön csak nagyon töredékes, foszlányos szavakat foghat fel Óbelőle, sőt ha egészen szigorúan vesszük az egyén különválását a közösségtől: semmit sem foghat fel belőle. Hiszen a legegyszerűbb Krisztus-ismeretet is, amelynek a birtokába jut, annak köszönheti, hogy közöttte és az Élet Fejedelme között ott áll az Ő egyháza, amely átszármaztatta mindmáig az Ő bizonyágtételét. Hol eredt volna az egyén hite, ha már akkor, amikor megszületett erre a világra, készen nem várta volna az egyház s az egyházban a Biblia és a hitnek ahhoz fűződő évezredes felhalmozott öröksége? De ha a hite megszületését is annak köszönheti már az egyén, hogy előtte és körülötte mások is hittek már, még inkább rá van utalva a hitben testvérek segítségére, hogy hite növekedést vegyen, öntudatosan kibontakozzék egész gazdagságában és megszentelő uralma alá hajthassa egész életfolyását. Világossága és ereje teljes sugárzását Krisztus nem mutatja meg sem ennek, sem annak a hívének külön, Ő a hívek közösségében lakozik igazában. Rejtélyes nehézségei az egyén lelkének csak úgy oldódnak meg, ha nem csak a maga szemén, hanem másokén át is beletekint az Igébe, és fáradtságából, elernyedtségéből egészen csak úgy állhat talpra, hogy harcait győzelmesen harcolja meg az életben, ha vigasztalást, bátorítást, megszégyenítést és ösztönzést a másokban is munkálkodó közös kegyelemből merít. Hiszen emberi életet általában sem lehet elszigetelten élni, csakis kapcsolatban. S az életünk éppen azért szorul megváltásra, mert nem találjuk meg, önmagunk körül forgó, romlott akaratunkkal, a harmonikus kapcsolódást másokkal. Hogy bontakozhatnék hát ki a megváltott élet a maga erejében és dicsőségében másképpen, mint testvéri egybeszerkesztettségben? Krisztus azért Megváltója az egyes embernek is, mert megváltott közösséget tud teremteni.

A világgal szemben pedig mi lesz a hívó egyénnel, ha magára marad? Feltéve, hogy a defenzív harcot egymagában is megállja és ellenséges áramlatok között sértetlen marad a maga keresztyén személyisége fejlődésével, — ami teljességgel elgondolhatatlan, — de hogy remélheti felvenni az offenzívát? Ez a kérdés nem érdekli azokat, akik a keresztyénségben nem látnak mást, mint süllyedő lelkek mentőcsónakját. Ezen az állásponton, ha valaki úgy érzi, hogy a rohanó szennyes árból kimentve biztos sziklára jutott, ám álljon meg ott egyedül. De ha a keresztyénség ennél több — és hogy amazzal elvégezhesse, már is többnek kell lennie! — ha az a feladata, hogy a bűn áradata ellen gátakat emeljen a világban, és az Isten szántóföldjét, az emberi életet ármentesítve és lecsapolva, rajta megújult virágzást teremtsen; egyszóval ha hiszünk abban, hogy Krisztusnak uralomra kell jutnia a világ életében: hogyan fogjon hozzá ehhez az egyén? Hiszen minden Isten-ellenes erő, amellyel meg kell itt birkóznia, hatalmas tömegek zárt soraiban vonul fel! Közfelfogások hazugságai, közszokások pogányságai, közállapotok égrekiáltó bűnei állanak az útunkban, jól meggyökerezve, erős szolidaritás összeműködésével, hatalmas intézményekben megszervezve. Hogy hagyhatná a keresztyénség ezen a világon a legcsekélyebb nyomot is hátra, ha nem szállana harcba szintén az erős, szervezett egységnek fegyverzetében? A világ rá sem hederít Krisztus híveire, ha azok egyedül állanak ki ellene. Csak ha hadseregként jelennek meg, egyet akarva, együtt tiltakozva és együtt követelve az élő Isten nevében és együtt vetve bele magukat a szolgálatba és áldozatba: akkor omlanak le előttük a bűnnek és sötétségnek sáncai.

A mi egyházunk számára nincs sorsdöntőbb kérdés, mint az, hogy mennyire a Krisztus teljességét nyújtó testvéri közösség azok számára, akik soraiban élő hittel keresik és szolgálják az Urat, és mennyire militáns képviselője az egész nemzet életében a Krisztusban megjelent új életnek? A kérdéseket az a szomorú körülmény veti fel, hogy a közösség nem minden formában felel meg a közösség rendeltetésének. Jó a magányosság veszedelmeiből belemene-külnöm a testvérek társaságába, együtt élni velük közös életét a hitnek; de a közösség gyarapodása elérhet egy olyan fokot — kvantitativ — amikor önnön célját hiúsítja meg. Tömegegyház éppen azt nem nyújtja az egyénnek, amit mint egyház nyújtani akart: az életközösséget rokonlelkekkel. És ugyanígy kvalitás szempontjából is áldozatul eshetik az egyház rendeltetése éppen annak az igyekezetnek, amellyel ezt a rendeltetést be akarná tölteni. Beállhat az az

állapot, hogy az egyház éppen azért, mert mennél szélesebb körben és mennél mélyebb hatásokkal akarja átjárni a világ életét, — mindenkit felölel magában és eggyé lesz a világgal. Hogyan mozgósíthatja akkor a bűn hatalmai ellen a maga erejét, ha ezek a hatalmak ott garázdálkodnak a saját soraiban?

Nincs az az egyházpolitikai, vagy egyházfinanszívalis kérdés, amely csak messziről is megközelíthetné fontosságát a felvetettnek: mennyiben vagyunk mi, magyar református egyház, a Krisztus egyháza, Krisztusban hívó tagjaink és a Krisztus hatalmát váró nemzetünk számára?

Reformáció, 1925. ápr.

AZ EGYHÁZTAGSÁG FOGALMA.

A gyakorlat mögött mindig gondolatok rejlenek. Helyes vélekedés alapján épülnek fel egészséges intézmények és tartós, munkaképes rendszerek. Egyházi életünk kusza, zavaros külszíne mögött is meg kell látnunk a gondolatok megzavarodását és ott kell kezdenünk a tisztító, gyógyító munkát.

Mit jelent tagnak lenni ebben az egyházban? — ez az alapvető kérdés várja mindenekelőtt a hathatós tisztázást egyházunk tömegeinek lelkében. Az egyháztagság eltorzult fogalma a forrása rengeteg, buján tenyésző bajunknak.

Arra a kérdésre, hogy mit jelent egy egyénnek az egyházhoz tartozása, két szélsőséges feleletet lehet adni. Az egyiket legjellegzetesebben a baptizmusban, a másikat még klasszikusabban a római katolicizmusban látjuk kiábrázolva. Mind a kettőben van mélységes igazság, de külön-külön véve féligazság. A mi egyháztagsági fogalmunk egybefoglalja a két féligazságot egészséges, teljes, egyensúlyozott igazsággá, mely mentes akár az egyik, akár a másik szélsőségtől s az abból származó meddőségtől is.

Az egyik szélsőség szerint egyháztagnak lenni annyi, mint egyházat alkotó tényezőnek lenni. Az egyház azáltal jön létre, hogy egymásra találunk és egymással egyesülnek olyan egyének, akikben azonos keresztyén hit és céltudat él. Ők tehát keresztyének már magukban véve is, mielőtt az egyházba bejutnak. És ha nem azok,

akkor az egyház nem is veheti fel őket. Mit keresnének az egyháztagok között, ha nem hoznának magukkal egyéni életükbe az Istentől nyert új életet, amiből az egyház, tagjai révén, felépül? Az egyházba való belépés tehát bizonyágtétel, kinyilvánítása annak, hogy mindazokat az üdvjavakat, amelyeket az egyház hirdet, már ismeri és bírja a belépő egyén is; és mivel így ő is beleilleszkedhetik immár a közösségbe, mint a többivel azonos életű alkotó elem, a közösség befogadhatja őt kár és veszedelem nélkül.

Ez az az elv, melyen a baptista gyülekezeti élet felépül. Csak azt kereszteni meg, aki már előzőleg megtért Krisztushoz és öntudatosan vallja Őt Megváltójának és élete Urának.

A másik szélsőség ennek az ellentéte. Egyháztagnak lenni itt nem jelent egyházalkotó szerepet. Mert nem a tagok alkotják az egyházat, hanem fordítva. Amott keresztyén egyének vannak először — s ezek egyesülnek egyházzá. Emitt keresztyén egyház van először, s annak révén, áldásaiban részesedve, válhatnak keresztyénekké az egyének. Tehát az egyházba való bejutásnak nem előfeltétele, hanem következménye az egyház által hirdetett üdvjavak személyes birtoka. Mindenki tagja lehet az egyháznak, akármilyen messze legyen is Krisztustól, — mert hiszen éppen az egyházban fogja megtalálni Krisztust. Nem kell és nem is lehet félteni az egyházat ezen az állásponton avatatlan elemek betolakodásától. Mit árthatnának? Hiszen nem befolyásolhatják ők az egyház életét. Az egyházat nem tagjai igazgatják, mint ahogy nem ők hozzák létre. Az egyház isteni rendelés szerint a tagok javára működik, de tőlük függetlenül. Az ő dolguk csak az, hogy elfogadják a kegyelem hatásait, amelyek az egyházban áradnak.

Ezen az elven nyugszik Róma szervezete. Tagja lehet már a csecsemő is és tagja maradhat akkor is, ha rablógyilkossággal szennyezi be magát. Sem az egyik, sem a másik állapotban nem járulhat ugyan hozzá semmivel az egyház életéhez, de ő van ráutalva az egyház szolgálataira s azért az egyház keblén helyet talál.

Amaz az individualisztikus gondolkozás egyháztana és magában foglalja mindazt az igazságot, amely az egyén értékét és felelősségét hirdeti az Evangélium szerint. Valóban, nem lehet tiszta folyam az egyház medrében, ha nem egyéni életek tiszta csermelyei folynak össze benne. Az egyén az alapsejt, ahol Isten kegyelmének világot megújító munkája kezdődik és csak megújhódott, megtért, újjászületett emberekből szövődhetik össze az a felséges organizmus, a Krisztus teste, amelyben és amely által Isten elvégezheti csodás

munkáját népek és nemzetek regenerálására. Nem hathat és nem győzhet az az egyház, amelynek tanítására rácáfol az egyéni tagok élete. A tagok vállain nyugszik a felelősség az egész egyház hivatásának betöltéséért és szégyenbe, halálba hanyatlik az egyház ott, ahol a tagok, mint szervezett, lelkes hadsereg katonái nem rójják le egyenként a maguk hűséges, odaadó szolgálatát a közös célért.

Ez az aktív egyháztagság igazsága. És ez világos logikával parancsolja a szelekciót. Mielőtt bejuthat valaki, méltónak kell bizonyulnia!

De az individualizmus még nem az egész igazság. Minden egyéni élet már a közösség fáján nőtt ág és akármily fontos szolgálattal járuljon is hozzá a maga részéről az egész fa életéhez, mégis csak az hordozza őt és nem ő azt. Az egyházat csak élő tagok alkotják? Igen, de honnan az élő tagok? Nem maga az egyház termeli-e őket a maga számára? Amikor az egyén belép a közösségbe és lerója a maga egyéni hozzájárulását, nem azt adja-e csak vissza, amit ő is úgy kapott? Valóban, az egyház nemcsak folyománya az egyéni hitéletnek, hanem *apriori*-ia, előfeltétele is. Az igazságnak mélységes gazdagsága van e szóban: *anyaszentegyház*. Az egyház méhében hordozta az én egyéni üdvéletemet, mielőtt az még megszületett volna bennem. Kebelén táplálta, míg zsenge korát élte; óvta, gondozta; tanította járni, beszélni; állandó nevelésben vezette mind előbbre a kibontakozás útján; betegsége, megrokknása napjaiban ápolója volt, hogy erejében megújhadjon. Az édesanya nem kérdi, mit kap gyermekétől cserébe mindezért a szolgálatért. Természete, kényszerűsége, hogy életét odaadja szeretetben. És azt sem kérdezi, méltó-e gyermeke erre a szeretetre. Ha szenny tapad is fia nevéhez s az egész világ kiveti is magából, — ő mégis édesanyja marad. A szíve utána zokog, akármilyen távoli úton jár is szülötte és ha egyszer, akármily későn, fáradtan, betegen, megtörtén visszatérne, készen várná az anyai kitárt kar, hogy szívére ölelje.

Van az egyháznak, mint közösségnek is aktivitása, mellyel szemben a passzív, háládatos elfogadás a tagok szerepe. És itt nem lehet válogatni és különbséget tenni. Akivel csak közölni tudja szeretetét az egyház, annak mindnek helyet kell adnia falain belül és nagy türelemmel és bizalommal kell gondoznia őket, még ha csak gondja és baja van is velük.

Az egyháztagság helyes fogalma tehát felöleli mind a két oldalt a dolognak. Sem nem csak aktivitás, sem nem csak passzivitás. Sem az egyház nem kizárólag az egyének produktuma, sem az egyén

nem egyoldalúan az egyházé. A két tényező: közösség és egyén, mint két pólus között kölcsönös kicserélődéssel áramlik az erő és az élet. Történelmileg sem lehet eldönteni: vajjon keresztyén egyén vagy keresztyén közösség, egyház volt-e először s csak azután a másik. Az életnek az a teljessége, amely Krisztusban lakozott, mind a kettőt egyszerre és egyaránt önmagában hordta és nem is külön-külön, hanem egyszerre vetítette bele önmagából a világba. Ugyanakkor, amikor az első tanítványok egyéni életében kialakult az a Jézushoz való belső viszony, amit keresztyén életnek nevezünk, máris azzal együtt kialakult a valamennyiüket egy társaságba forrasztó közös lélek is, ami több volt már, mint pusztá összege egyéni életüknek: azonfelül, arra visszaható, valami önálló életnek induló valóság. S amikor pünkösd napján a Lélek hatalma kiáradásakor, teljességre jutott bennük és köztük Jézus műve, — az születésnapja volt a megdicsőült Úrral való egyéni szellemi közösségnek is, amely ezentúl hozzáférhető és hirdetendő lesz minden embernek, — de ugyanakkor születésnapja volt az eklézsiának is, a Krisztus menyasszonyának.

Egyfelől tehát vallani fogjuk mindazt, ami komoly igazságot a baptizmus is képvisel az egyháztagság egyéni felelősségéről és ebből folyó kritériumáról, — de úgy hogy ugyanakkor ne fosszuk meg az egyházzal való kapcsolattól azokat, akik még csak passzive részesülhetnek az egyházban élő és ható Ige áldásaiban. Igenis, az egyházhoz tartoznak, tagoknak tekintjük és a bekapcsolódás sákramentumát, a keresztséget is kiszolgáltatjuk minden emberi lénynak, akire nézve garanciánk van, hogy csakugyan érvényesülhet vele szemben az egyház nevelése. Vagyis számolni fogunk azzal a nagy igazsággal, amely a római katolicizmusban is megszólal: a közösség testületi életében rejlő hatalmas erővel, az „Isten népének“ adott ígéretekkel, amelyek nemcsak nekünk, hanem a „fiaink fiainak“ is szólanak. Az Isten szövetségébe beletartozóknak fogjuk tekinteni a kicsinyeket is, kik felől úgy intézkedett, hogy már öntudatuk ébredése előtt is keresztyén környezet levegőjét szívthassák és mihelyt értelmük nyílni kezd, máris beléje szűrődjék az Isten kijelentett igazságainak fénye. De amikor a római egyház mögött nem maradunk el az Isten egyháza életközvetítő és nevelő hatalmának elismerésében, szemben minden egyoldalú individualizmussal, másfelől megóvjuk magunkat Róma kilengésétől: a passzív egyháztagság kizárólagos elvétől. Valljuk, hogy az egyház tagjaitól nem különváltan élő valóság az egyház, nem az ő fejük fölött lebegő

s az ő hatásuk alól kivont alkotása az Isten üdvözítő akaratának, hanem igenis az emberek kezére bízott klenódium, sorsa azok hűségétől függ, kik hozzátartoznak és ők felelősek azért, egyenként rajtuk fordul meg az, hogy csakugyan tud-e az egyház jó édesanya lenni.

Mit jelent ez már most gyakorlatilag? Azt, hogy a mi egyháztagságunk, éppen mivel két ily szembenálló pólusnak az egyensúlyából születik meg a helyes fogalma, nem húzható egy formulára. Nekünk kétféle egyháztagságunk van. Az egyik eleget tesz a passzív, vagy ha úgy tetszik, receptív egyháztagság elvének. Felölel mindenkit, aki az egyház állandó és rendszeres hatásának a bűvkörébe jut, kezdve az újonnan született csecsemőn. Ennek az egyháztagságnak pecsétje a keresztség. És joggal, — mert a keresztségben nem a szubjektív bizonyásgtétel a fontos, még akkor sem, ha felnőtt kereszttetetik meg, hanem az objektív Evangélium; nem az, hogy a megkeresztelt mit tud felmutatni Istentől már elnyert ajándékokból, hanem az, hogy Istennél a kegyelemnek milyen teljessége várja mindazokat, akik az övéi akarnak lenni. A keresztségben, mint a sákramentumban általában, Isten szól, az egyházban élő Lélek az aktív, s Ő a maga szavával eleve akarja eljegyezni és munkája szárnyai alá oda akarja vonni már akkor is az embert, sőt akkor inkább, mint bármikor máskor, amikor az ember mint puha viasz, csak kapni, csak hatásokat befogadni tud. Hívő szülők hajlékában felcseperedő apróságok, keresztyén nevelésben és tanításban felnövekedő gyermek-sereg, mind — nem csak esetleges jövőendő egyháztagok, potencialiter, hanem valósággal egyháztagok, már is apró gallyacskák a nagy életfán, mely csendben, észrevétlenül, de éltetően árasztja nedveit a legzsengőbb hajtásba is és belefoglalja azt egységes életkörforgásába. Báránykái a nyájnak és ha volna szemünk a láthatatlanokat látni, biztosan megállapíthatnók, hogy nincs a nyájnak még egy eleme, mely a Pásztor nagyobb, odaadóbb gondozásában részesülne, mint ők. Nem valami külső pitvarában tanyáznak ők az Isten sátorának, ahonnan majd később jutnak be az igazi szentélybe, ha a „profanum vulgus“ közül besoroztatnak a hívők gárdájába. Hívők ők már és olyan szent, benső közösségben állanak a mennyei Atyával, hogy életük végéig később sem lehet forróbb vágyuk, mint megőrizni, vagy visszaszerezni a gyermekévek egyszerű, mesterkéletlen, gyöngéd hitét az isteni szeretetben. Bent lakoznak ők már a szentek szentjében és a kisdedek szájába helyezte az örökkévaló az Ő legkessebbszavú dícséretét.

És ez az egyháztagság nem is szűnik meg sohasem, akármilyen viharoknak megy is neki az Isten számára elpecsételt gyermeki élet. Törhetik, zúzhatják később a kísértések, bűnök és kételyek. Szégyenére és keserűségére szolgálhat egyházának. Kérdemelheti a világi igazságszolgáltatás halálosan lesújtó ítéletét is. De még a bitó alá is el fogja küldeni az egyház, mint fájdalmas szívű édesanya az ő könnyes levelét, a maga fiának fogja ott is szólítani és utolsó percében is emlékeztetni fogja arra a kegyelemre, amelyet már a keresztségben felajánlott neki Isten. Mert ha az a keresztség jogos volt, vagyis ha csakugyan következett utána a gyermeki lélek előtt való bemutatása Jézus Krisztusnak, akkor az egyház nem tagadhatja meg reménykedését még az utolsó percben sem, akármily roncokban hever is előtte eltévelyedett fiának földi élete: az a gyermeklélekbe bevéssződött Krisztusarc nem törölhető ki egészen, az az örökkévalóság számára készült és Isten az Ő csodálatos kegyelmének titkos útjain megdicőítheti magát még a légundokabb bűnösön is, még ha emberi szemek nem lesznek is annak tanúi. Ezért van jussa egyházunknak még a börtön és a siralomház lakóihoz is.

De van azután egy másik egyháztagságunk is, mely az aktív tagsági fogalmat önti intézményes formába. Az a hatás, amelyet az egyház minden tagjára gyakorolt, nem egyszerre és nem egyformán fogamzik meg mindnyájunkban. De akikben láthatóvá lesz az eredménye, akiknek a keresztyénség életükké lett már annyira, hogy róluk tovább hathat másokra, azokat az egyháznak külön számon kell vennie, meg kell szerveznie, mint munkásgárdáját, s azoknak lelkiismeretére és hűségére reábizhatja nyugodtan sorsát. Itt learatja az egyház, amit amott vetett. Voltak fogékony, alakítható gyermekei, — most előállanak felserdült, nagykorúsodó ifjai, hajadonjai, majdan férfiak és asszonyok, akik már öntudatosan bírják és élvezik az Istenben való életnek azt az üdvét, amelyet az egyház nekik hirdetett. Ezzel az öntudatosan vallott hittel ők már nem csak „fogyasztók“, hanem „termelők“ is az egyház gazdaságában, nemcsak kapnak az egyháztól, hanem hozzá tudnak járulni ahhoz, hogy mások is kapjanak az egyháztól. Nemcsak ők függenek már az egyház életétől, hanem az egyház élete is függ tőlük, — tehát befolyásuk és jogaik is vannak az egyház irányításában.

Ezeknek a jogoknak a gyakorlása lehet hozzákötve bizonyos életkorhoz is, sőt lehet fokozatosan is beosztva több egymásutáni korhatárhoz, — ez gyakorlati részletkérdés. Elvi jelentőségű azonban az, hogy ez az egyháztagság, amelyen belül akár mindjárt, akár

évek jöttével automaticæ eljön minden jognak és kötelességnek az élvezete, hitvalláshoz van kötve. Itt szelekciót gyakorol már az egyház. Ezen a korláton csak azokat bocsátja belül, akik őszinte szívvel vallást tesznek a maguk tapasztalása és meggyőződése alapján az egyház Evangéliuma igaz voltáról és öntudatos elhatározással fogadják is, hogy erre az igazságra teszik fel életük célját és rendjét. És ezen a tagságon belül fegyelmet is tart az egyház. Innen már van számkivettetés is, ha nem is örök és visszavonhatatlan. De aki méltatlannak és alkalmatlannak bizonyul arra, hogy az egyház terhét hordozó eme törzsnek alkotó része legyen, azt az egyház fegyelme, megjobbulásáig kirekeszti onnan. Itt van meg a biztosítéka annak, hogy Isten akarata ezen a körön belül szabad folyást nyer, s amiben a tagok összessége vagy akár csak többsége is megegyezik mint legjobb belátása szerint a leghelyesebb dologban, az valóban bírja Istennek szankcióját is. Akiknek szívében egyenkint ott él Krisztus, azoknak lelkiismeretén át el tudja ő igazgatni, mint egyetlen jogos Király, az egyház ügyeit.

Ünnepélyes óra tehát az nemcsak az érdekelt egyének számára, hanem még sokkal inkább az egyház számára, amikor önmagát kormányzó, munkás testületébe új tagokat illeszt be. Azzal áll vagy esik az egyház jövőndője, hogy kiket fogad el ebbe a tagságba, kiknek a kezére bízva reá magát. Minden konfirmációi ünnepség vagy diadalra vonuló sereg újonc-esketése, — vagy egy máris csatavesztett országnak erőltetett, értelmetlen, gyászos sorozása. Attól függ: kiket fogadnak el a zászló alá?

A mi egyháztagság-fogalmunk felöleli tehát a kiskorúakat csak úgy, mint ahogy érvényre engedi jutni a nagykorúakat. Hisz a hívő pedagógia csoda-hatalmában. De hisz ugyanakkor a hívő demokrácia nagyszerű erejében is. Ismer autokráciát, amilyenvel az édesanya dolgozik kicsinye javára, annak megkérdezése, beleegyezése, sőt megértése nélkül is. De ismer önkormányzatot is, amilyennek szabadságával egy köztársaság népe fejt ki a maga lelke vágyait és törekvéseit. És az autokráciája a legtágabb szívű ajándékozás, míg a demokráciája a legszigorúbb követelményekkel dolgozó fegyelem.

Hogy ez szépen hangzó elmélet, ami nem így van a valóságban? Nem érdekel most bennünket. Így *kell* lennie a valóságban. És csak annyiban „reformált keresztyén“ az egyházunk, amennyiben így is van. Ha lekicsinyli a kiskorúakat és csak az önkéntes bizonyosságtételre képes nagykorúak érdeklik, akkor baptista kovász hat benne és elhajítja a maga örökségének egyik dicsőséges felét. Ha a kis-

korúak megkeresztelésével és nevelgetésével beéri és nem törekszik öntudatos, nagykorú emberek szervezett gárdáját kinevelni belőlük, akkor pápista szellem ragadt át reá és a maga örökségének másik felét herdálja el. Igaz, hogy mindkét esetben megmarad még gazdagságának az egyik fele. Mert hiszen képzelhető harmadik eset is, — hogy t. i. sem a kiskorúakat, sem a nagykorúakat nem viseli szívéen; hogy keresztel nyakra-főre anélkül, hogy garantálva volna a kisdédek keresztyén neveltetése később és konfirmál nyakra-főre anélkül, hogy garantálva volna a felserdültek igazi belső élete előzőleg. Ez az az eset, amikor az egyház örökségének mindkét felét, mindkét kezével szórja a sárba. Mert mi marad az egyház keresztyén voltából így? Krisztust ígérni a keresztségben és azután meg nem adni? Krisztus szolgálatára felavatni a konfirmációban azokat, akik Krisztusnak nem adták oda magukat? Ez pogányság, sőt annál is rosszabb!

Hogy van, mint van? Isten tudja! Hogy kell lennie? Erről volt szó.

Reformáció, 1921. jan. 1—15.

ORIENTÁLÓDÁS.

Évtizedek óta azért senyved és sorvad egyházunk élete, mert nem volt programja. Nem voltak világosan kitűzött céljaink és világosan megvont útvonalaink, amelyekből igazi, öntudatos értelmet nyert volna mindennapi tevékenységünk. Az evezőkkel dolgoztunk, hol így, hol úgy, — de nem tudtuk, hogy hol is vagyunk és hová is akarunk eljutni voltaképen. Ezért — reméljük a legjobbat, — egy helyben vergődtünk.

Mai helyzetünkről már nem mernők ezt a szomorú megállapítást megkockáztatni. Ma már külső szelektől felkorbácsolva, mélységes forró forrásokból is felbuzogva új öntudatos élet hullámai csapdossák minden elzárkózó öblöcskénk gátjait is. Útközben van a nagy magunkra eszmélés és minden órában valahol egy-egy újabb egyháztág vagy egyházi munkás adja fel eddigi ellenállását az új élettel szemben.

Hogy egyházi életünk mélységeiből mint tör fel az életnek új

látása és akarása, szóval új programja, annak mindennél ékebb szavú bizonyága az a két súlyos szózat, mely kiemelkedő alkalmakkor két olyan egyházi vezéremberünk ajkairól hangzott el a közelmúltban, mint dr. Ravasz László és dr. Baltazár Dezső. Hogy az egyéniség, a környezet, a munkamódszer mennyi különbsége választja el ezt a két emberünket egymástól, az csak annál nyomatékosabbá teszi azokat a kijelentéseket, melyekben anélkül, hogy azt keresték volna, mégis majdnem ugyanazt mondják.

Idézünk néhány sort mindegyiktől: „Ha önmagához hű és erős, akkor a kálvinizmus a jelenlegi világformáló erőknél tülekedésében és feszülésében hatalmas eredő lehet... Ha pedig gyenge, akkor a szétfeszülő erők polarításának hatalmába kerülve egyebet nem tehet, mint tűr és vár. A protestantizmusnak éppen olyan ereje a passzivitás, akkor, amikor nem jött el az ő órája, mint nagy ereje kell, hogy legyen az aktivitás, amikor a történelmi fázisban elérkezett az ő jelenete. Ma talán még a protestantizmusnak tűrni és várni kell...” Így mondotta dunamelléki püspökünk székfoglalójában.

„Igazán elérkezettnek kell minősítenünk az időt az avval való számvetésre, hogy nem volna-e helyesebb az önerőre támaszkodás hozzánk különben is legméltóbb, multunkhoz különben is legillőbb álláspontjára helyezkedve, érintetlen önkormányzat bástyái között szabadon érvényesíteni a tiszta Evangélium és a magyar nemzeti eszme érdekében legilletékesebben mi reánk hárított feladatokat”. Így mondotta rövid idővel később, a lelkesegyesület nagygyűlésén tiszántúli püspökünk.

Óvatosan beszélt mind a kettő.

„Talán ma még...” — így rezeg az egyiknek nyelvén a szó. „Nem volna-e helyesebb...?” — így tapogatózik a másiknak ítélete. Még halkán szól önmagához mindkettőn keresztül a magyar református keresztyénség. De az óvatosság csak a fejét először emelgető igazságnak a próbálkozása. A következő alkalommal már bátrabban, határozottabban és mindig több helyről fog elhangzani ugyanez a szó. Mert ugyanazt a szükségszerűleg, valóságok mélyéből előretörő igazságot vesszük észre mind a két szózatban, anélkül, hogy — ami természetesen hiábavalóság volna, — szemet húny-nánk a gondolattársítás és a kontextus nagy különbsége felett, melynek összefüggésében ez az igazság utat tör magának a két beszédben.

Ez az igazság pedig nyersen szólva az, hogy a magyar kálvinizmusnak *ma otthon van a helye*. A helyzetnek óriási jelentőségű

diagnózisa ez egyfelől, — és a teendőket céltudatosan egy kézbe foglaló program másfelől.

Az egészséges egyházi életben annyira egybeszövődik a belső erőgyújtás és a külső erő kifejtés, mint ahogy a szervezetünkben észre sem vesszük, ha közelebbről nem figyelünk, hogy a szív egyszer összeszívja magába a testnek megpihent vérének, hogy azután új lökessel lövellje szét ismét a testnek minden részébe. De a mi egyházunk életében már régóta megbillent ez az egyensúly. Már nemzedékek óta centrifugális életet élünk, — vittük bele erőinket nemzeti irodalomba, nevelésügybe, kultúrába, társadalomba, politikába. Most rajtunk a bűnhődés: csak nagyon erős, sőt egyelőre egyoldalú centripetális élet állíthat helyre bennünket.

A multunknál fogva akkora kiépített érhalózatunk van a nemzet testében, hogy annak megfelelő pezsgő és tápláló vérkeringést csak minden erőnk „összeszedésével“, belső életünk nagy elmélyítésével, magunk nagyon komoly koncentrálásával tudunk fenntartani. Egy ideig tehát háttérbe kell szorulnia (egészen persze soha el nem hallgathat!) annak a kérdésnek: mi a hivatásunk, mik a jogaink és igényeink a magyar nemzettel, művelődéssel, állammal szemben; és egészen le kell hogy foglaljon az a kérdés: minek kell lennünk önmagunkban, ha református keresztyének akarunk lenni, amilyeneknek Isten szánt? Ott fogjuk hagyni ideig-óráig a közélet porfelleges küzdőtereit, nem azért, mert lemondunk a győzelem pálmájáról, — hanem mert otthon vár az egészséges eledel, amely új erőt ad és a nyugalom, amelyben fegyverzetünket rendbeszedhetjük. Aztán majd újra megjelenünk!

Lehetetlen, hogy mind világosabban meg ne győzzenek bennünket ezeknek az esztendőknél a tornyosuló történelmi eseményei arról az igazságról. Bizonyos, hogy elemi erővel lesz úrrá ez a meglátás a jelenünk és jövőnk felől egész egyházunk felett.

Milyen megnyugvásnak a forrása lesz! Nem fogjuk féltékeny idegességgel nézni, ha ma nem érvényesülhetünk a nemzet életében és szinte nélkülünk folyik a nagy per a nemzet lelkéért. „Aki hisz, az nem siet“. Ma még gyengék vagyunk, de lesz még holnapunk is. Addig várunk. Ut majd a mi óránk is. Közben arra készítjük magunkat.

Milyen örömteli világosságot derít az a program apró-cseprő szolgálatainkra! Ma nem a nyilvános porondon dől el a mi ügyünk sorsa, hanem az egyházi élet csendes műhelyében, gyülekezeti életben, iskolákban, lelkipásztori személyes beszélgetésekben. Ma nem a

messzire látszó tornyok fényesre aranyozásának az ideje van, hanem a pincében nyugvó hatalmas alapfalak megerősítéséé. Minden egyes szív, amelyet Krisztusához odaköthetünk, mint minden vigasztalásnak, megújhdásnak és élete programjának forrásához, többet jelent ma az egyházunk jövője számára, mint amennyit akármilyen a sajtóban visszhangzó hőstett jelenthetne. Számonvenni a híveinket, míg valamennyien személyes, öntudatos hittel nem vallják magukénak egyházukat és míg áldozatra kész, felelősségteljes érdeklődéssel részt nem vesznek annak munkájában: ez a mi teendőnk most. Ennek az alapján nagy dolgokat végezhetnek az utánunk jövők.

Amíg ezt a munkát zavartalanul végezhetjük „önerőnkre támaszkodva“, „önkormányzatunk bátyái mögött“ — addig a világból önmagunkba való visszavonulásunk ez ideje nem meddő és gyászos. A külső látszatra talán csendes tél lesz, hozzá nem értő emberek zaklatni fognak: miért nem hajtanak már a fáink ágai valami általános elismerésnek örvendő lombot, gyümölcsöt? De mi tudhatjuk, hogy így készül a tavasz s ha eljön az ideje, nincs hatalom a földön, amely lefoghathná a felgyülemlett életerőket, hogy elő ne törjenek és új világot ne varázsoljanak mindenüvé, amerre csak elérnek.

Csak egy nagy fájdalom festi alá ezt az egész programképet. Várnunk és a jövőendő feladatokra kell erőt gyűjtenünk. De mikor a jelen oly sürgető és nincs veszteni való idő! A nemzet most volna reászorulva a mi keresztyénségünk ható, gyógyító, vezérlő, teremető erőire! Ám ezt a keserű megaláztatást el kell viselnünk. Ez Isten feddésének ostora rajtunk. Most, amikor felragyogtathatnók az Ő dicsőségét, ha telve volnánk, duzzadván, az Ő életével, — nem vagyunk alkalmasak. Ezen már nem változtathatunk. Csak egy kérdés van előttünk: megtanulva mostani gyengeségünk leckéit, gondoskodunk-e arról, hogy az utánunk jövők kezére már erősen szálljon át egyházunk élete?

Alázzuk meg magunkat és menjünk haza, a magunk portájára, csendesen, hűségesen, céltudatosan dolgozni.

VÉGEZZÜK A MAGUNK DOLGÁT!

Ha nem volna kerülendő az idegen szavak használata, különösen a halmozott használata, akkor ezt a címet írtam volna e sorok fölé: „Pozitív motivumokat!“ Mert rövidre fogva az volna soraim értelme és célja, hogy felhívjam a figyelmet a „negatív motivumok“ túlsúlyának a veszedelmére, amely nem egyszer megkörnyékezi egyházi életünk munkásait.

Mindenekelőtt adjunk hálát az Istennek, hogy egyáltalán vannak „motivumok“, mozgató rúgók, hajtó erők, munkára készítő indítékok. Az egyetemes lomha mozdulatlanságnak a kora már messze mögöttünk van. S ha vannak is még egyházunknak hívei, akik máig sem ébredtek fel a „dolce farniente“ szenderegéséből, — csak a perifériákon találhatók meg. (Nem a budapesti perifériákat értem ez alatt, hogy félre ne értessem, mert hiszen a fővárosi egyháznak sok tekintetben a legmozgékonyabb részeit képezik a külső széleken levő egyházrészecskék, — hanem egyes, az élet áramlásaitól messzebb eső, csendes vidéki eklézsiákat.) Mindenütt, ahol már a „jelenkor“ él egyházunkban, amely rövidesen kiszorítja a multat még onnan is, ahol zavartalanabban megfészkelhette magát, fokozódó, pezsgő munkát látunk. Mindig több ember fedez fel teendőket és lát neki azok elvégzésének. Akármilyen is teszi, csak hogy „mindenképpen prédikáltatik a Krisztus“ és megmozdulnak a szívek az Ő egyházának építésén.

De azért mégis fel kell vetnünk a kérdést: mi hajtja a munkára atyánkfiai? Ha számon vesszük a válaszokat, nagyon sokszor ilyesféle az eredmény: dolgoznunk kell, mert különben elvesztjük a talajt vetélytársaink elől. Nagy küzdelem folyik az emberek lelkéért, — ha mások olyan céltudatosan és olyan nagy erővel dolgoznak, mi sem maradhatunk tétlenül. Városi lelkészek és munkatársaik nagyjában inkább a római katolicizmus minden területen való tervszerű és szervezett felvonulására mutatnak rá, a falusiak inkább a szektárius mozgalmak térhódítását hozzák fel. Ezenkívül mindkét területen van elég panasz a modern hitetlenség és erkölcstelenség romboló munkája ellen, amely a nyomtatott betűn, a szórakozás különböző üzletileg jól kihasznált formáin és százféle más szervezetlenül szétáradó vagy szervezetten terjeszkedő áramlatán át ragadja magához azokat, akik eddig a mieink voltak. Összetett kezekkel nem nézhet-

jük embereink elidegenülését, a régi erős lelki falak bomladozását, annyi drága értéknek más kezekre jutását.

Ez eddig nagyon helyes beszéd. De magában véve csak negatívum. Aki itt megáll, vagy ha tovább is megy, de mégis csak főképpen ilyen gondolatok körében mozog, az minden elfogulatlan szemlélőben azt a benyomást kelti, hogy reményvesztett ügyet szolgál. Van abban valami szomorú megvénhedtség, ha valaki alapjában véve csak védekező munkára érez indítékot. És van munkájában valami kényszeredettség, mert szavából kiérezni azt a vágyakozást, hogy bár csak ne alkalmatlankodnának azok a nyughatatlan vetélytársak, hogy megint békés biztonságban lehetne pihentetni fáradt tagjainkat.

Ez nem a mi igazi lelkünk. Alapjában véve mi nem elhárító defenzívára vagyunk hivatva, hanem offenzívára. Munkánk végső indítékait nem merítheti abból, hogy éppen ma milyen veszélyek ostromolják egyházunk életét. Ha semmilyen vetélytárs nem szorongatna, akkor sem nyújtózhatnánk el a nyugalom pamlagán, mert akkor is a Krisztus egyháza volnánk, amely önmagát tagadja meg, mihelyt megszűnik „hadakozó egyháznak“ lenni. A bűn által megrontott világban élünk akkor is, beleértve abba természetesen önmagunkat is és viaskodnunk kellene magunkban és magunk körül az Isten megtámadott dicsőségének érvényesítéséért. A kezünkben volna a nagy kincs: a Krisztusban adatott kijelentés és nem nyugodhatnánk addig, míg annak megújító hatalma át nem járná egyénenként, családonként, osztályonként és nemzetenként a mi nyomorúságoktól vert, a mi Isten nélkül kísérletező életünket.

Ha mindenki más a tétlenség mély álmát aludná is, nekünk akkor is „teljes gőzzel“ kellene dolgoznunk, építenünk, nevelnünk, agitálnunk, tanítanunk, mentenünk, gyógyítanunk, amíg csak egyetlen lélek is maradna közöttünk és körülöttünk, akit nem érintett Krisztus Lelkének hatalma.

Védekezésnek sincs jobb orvosság, mintha felébredve a nekünk örökségül jutott gazdag kincs tudatára, neki lendülünk hivatásunk betöltésének. A pozitív motívumok teszik meg végeredményben a legjobb szolgálatot negatív irányban is. Semmilyen konkurrencia sem árthatna egy olyan magyar református egyháznak, amelyben mindenkinek szíve égne az Isten kegyelmétől való elhivatottságnak a boldog hálijától és a megismert Isten királyi uralmáért vágyódó felelősségérzettől.

Ilyen öntudatos, hívő, harcoló sereggé kell válnia egyházunk-

nak: rengeteg elvégzendő munkának van itt még tere. És ha ez, úgy-ahogy bekövetkezett, akkor tárulnak majd elénk csak igazán a nagy feladatok, amikre egy ilyen egyházat Isten fel akar használni.

Végezzük csak hát a magunk dolgát, nem azért, mert mások miatt kell, hanem azért, mert Isten bízta reánk az Ő dicsőségére.

Egyházi Értesítő, 1928. febr. 26.

AZ ÉBREDŐ MAGYAR PROTESTANTIZMUS.

(A reformáció ünnepére.)

Nyujtózkozik és mozgolódik már az alvó óriás. Addig suttogták körülötte, hogy már nincs benne élet és addig lökdösték, mint a felfelé törő életnek csak útjában levő akadályt, amíg végre csakugyan talpra fog állani és meg fogja mutatni, hogy a legnagyobb magasságokat nem is lehet nélküle kivívni, mert oda feljutni és felvezetni épen őbenne van — Istentől adatott — erő. Megkondították a harangot felette, hogy ami élet még lenne is benne, az is megdermedjen és mint semmire többé nem hivatott, élettelen tetem engedje magát nyugovóra helyezni a történelmi emlékek temetőjébe, — de a harang szava másképen hatott, álmodozásába úgy szűrődött bele, mint jajongó hívogatás: Ébredj, siess, mert rád van szükségük még az ellenségeidnek is!...

Még nem rázta le magáról zsibbadtságát és megfelelni erre a lelke mélyére lehangzó segélykiáltásra még csak ezután fog. De, aki nem vak: annak igéreetteljes felelet már álmos mozgolódása is. A magyar protestantizmus kezd újra eszméletre térni és nemsokára a szemeinkkel fogjuk látni, mint végzi el Istentől reábízott kiváltásos feladatait a nemzet megmentésében és felépítésében!

Csak arra van szüksége, hogy egészen kinyissa szemét és mozgásba hozza szunnyadó erőit. Néha még mintha félálomban volna, lehunyt szeme előtt csak multjának dicsőséges képei rémlenek fel. Nagy dolgokra hivatottnak érzi magát azért, mert nagy dolgok mentek végbe általa az elmúlt négy évszázad alatt. De majd fel fog riadni arra a gondolatra, hogy a multban sem emlékek éltették, hanem jelenvaló lelki javak s azokból fakadó jövődöbéli reménységek. És meg fogja kérdezni magától: birtokában van-e ezeknek a

lelki javaknak úgy, hogy ha nem volna is a háta mögött a multnak annyi érdeme és dicsősége és ha ma kellene kezdenie pályafutását, mint ahogy kezdeniök kellett annak idején az ősöknek, volna-e akkor is olyan bizonyossága küldetéséről, mint amilyen az őseket éltette? Talán zavarba jön majd, ha erre a kérdésre őszintén meg akar felelni. De aztán rá fog eszmélni arra, hogy ami hiány és veszteség érte, azt mind kipótolhatja, mert ma is élő és hatalmas, örökkévaló értékek azok, amik annakidején megszülték a reformációt és a mai nemzedéknek is éppúgy a rendelkezésére állanak, mint a hajdaninak.

Reformáció emlékünnepe nem lehet fontosabb dolgunk, mint hálás megemlékezéssel újra a szívünkre szorítani azt a tiszta és teljes Evangéliumot, aminek az újra fölfedezését és újra hódításnak indítását jelentette a reformáció.

Ne mondja senki, hogy azok a hitbeli kérdések, amelyekkel a reformáció kora vívódott, ma már nem érdekelnék senkit és ezért a protestantizmusban sem azok a feleletek az aktuálisak és jelentősek, amelyeket ezekre a kérdésekre a reformáció adott. Nem teológusok szürke elméleteiről, nem dogmatikus szörszálhasogatásokról volt és van szó, hanem az emberi sorsnak örökké izgató alapkérdéseiről — és ha ma az átlag embereket nem foglalkoztatja az, hogy életüket mint állítják be ezeknél a kérdéseknél, hát akkor éppen ebben a felszínes életsilányságban van minden nyomorúságunk oka és a protestantizmus azáltal róhatja le első és legfontosabb szolgáltatásában ebben a sekélyességében tespedő jelenvaló világban, hogy az embereket megint kiméletlenül odaszólítja az Isten nagy vagy-vagy kérdései elé. Minden egyéb azután jó és ebből folyik. Várja és parancsolja a helyzet, hogy a reformációból kinőtt egyházak mutassák meg erejüket a magyar élet öncélúságának biztosításában, elhanyagolt rétegeinek anyagi és szellemi javak birtoklására való fölemelésében, a nemzetek nagy versenyében előtörni képes erőinek felszabadításában, a lelkét rontó mindenféle maszlag leleplezésében és legyőzésében. De minderre csak akkor leszünk képesek, ha újra megszerezzük azt a képesítést, amely a multban is a magyar nemzeti élet kemény gerincévé és a magyar nemzeti kultúra éltető kovászává tette eleinket: ha megint a reformáció hitbeli bizonyosságainak boldog vallói leszünk.

Elő kell állania egy nagy seregnek, amelynek számára nem múzeumi, rozsdás emlék a „hit által“ és a „kegyelemből való megigazulás“, hanem az élet fundamentuma. Az Istenben meggyökeredzett életű emberek ezek. Tudják, hogy örök irgalom és szeretet hordozza

őket, — nem azért, mert ők megkivánták és megpróbálták kiküzdeni az életüknek ezt a megdicsőülését, hanem azért, mert Isten szánta azt nekik öröktől fogva, biztosította azt nekik az Ő Fiában és feltétlenül véghezviszi azt bennük az Ő Lelke által. Enélkül a háttér nélkül föveny az ember élete és nagy jövődők épületét nem bírja el. Ezzel a bizonyossággal ellenben köszikla. Négy század bizonyítja, hogy erre lehet építeni, — viharok és árvizek ellen is.

Alapjában véve Isten után kiált és tapogatózik nemzetünk minden gyöngeségében és szorongatottságában, amely történelmének e sötét órájában meglepte. A reformációban nem más történt, mint hogy Isten megint hozzáférhetővé vált az emberek számára olyan közvetlenül és bizonyosan, ahogy azt Jézus Krisztus lehetővé tette. Tehetnénk-e nagyobb jót a mi népünkkel, mintha éppen azt adjuk meg minden egyes tagjának, amire öntudatlanul is sóvárog és aminek mi éppen kiváltságos örökösei vagyunk?

Csak addig van fölfordulás a házban és addig hiszi mindenki, hogy azt csinálhat és azt mulaszthat el, amit akar, amíg az Úr és a Gazda nem jelenik meg a színtéren. De ha egyszer megzendül az Ő Igéjének szava — és a reformáció éppen az Ő Igéjének megzendülését jelenti — meghunyászkodik előtte minden rontó bűn és beáll minden életnek — a magyar életnek is — a kivirágzása, amit a maga dicsőségére teremtet.

Egyházi Értesítő, 1926. okt. 31.

ANYAKÖNYVVEZETÉSÜNK ÁTÉRTÉKELÉSE.

Az anyakönyveinket falun és városon ma is úgy „vezetjük“, ahogy szokásban volt annakidején, az állami anyakönyvezés előtt. A népességi mozgalom hatósági regisztrálására talán egészen alkalmas is volt ez a mód. Mindenki egészen hivatalosan nyomot hagyott az országban valahol egy rubrikás papíroson, amikor született, házasodott, elhalt. S akár neki volt szüksége valaminek a dokumentálására a hatóságok előtt, akár a hatóságok érezték szükségét annak, hogy számbavegyék a népesség főbb életmozdulásait: azok az anyakönyvi rubrikák megfeleltek a felvetett kérdésekre.

Dr. Victor János: Térj magadhoz drága Sion!

Vagy úgy megszerettük az anyakönyveléssel járó élvezeteket, hogy fájdalmas űr maradna lelkeszi hivatali munkánkban, ha meg kellene válnunk tőle; vagy olyan tekintélyt kölcsönzött nekünk az, hogy pápaszemmel a homlokunkon nagy komoly könyvekben, ezeket a rubrikákat vezetgettük, hogy most nem szívesen áldoznók fel presztizsünket se mások, se önmagunk előtt; vagy akármi legyen is az oka, — tény az, hogy olyan „svungba“ jöttünk annak idején, hogy amikor megszűnt anyakönyveink hatósági jellege, mi csak szépen csináltuk tovább a dolgot. Pontosán töltögetjük a régi rovatokat és ha egyszer valaki hasznát akarja látni és eljön egy kivonatért, nem is mosolyogjuk el magunkat, mikor azzal küldjük más-hova: „Kérem, adhatnék magának kivonatot, *de ennek* úgy sem veszi hasznát.“

Pedig az egyház tagjainak és életük fontos mozzanatainak a könyvbeli nyilvántartása sokkal életbevágóbb, komolyabb dolog, semhogy ilyen értelmetlen csökevény maradhatna elmúlt idők emléke gyanánt. Nem lehet eleven testület az, amelyik minden tagján nem tartja rajta a gondozó szemét. És itt az élő memória tehetetlen a jól rubrikázott és gondosan vezetett könyvek segítsége nélkül. Nincs gyülekezeti élet, nincs komoly lelki gondozás, nincs egyház-fegyelem, nincs szervezett gyülekezeti munka pontos nyilvántartás nélkül. Anyakönyveinknek ezt az élő jelentőségét kellene felfedeznünk és ennek szempontjából átértékelnünk azt az egész munkát és gondot, amit reáfordítunk. Nem az „örök emlékezetnek“ és az „utókornak“, hanem a saját magunk sűrű használatára kell a rubrikákat megtöltenünk. Ne temető legyen az a könyv, amelyben békén pihennek az adatok feltámadás reménysége nélkül, hanem eleven nyüzsgő méhkas, melybe állandóan behordódik minden fontos életmozzanata a gyülekezet tagjainak, hogy kárba ne vesszen a jövő számára semmi esemény vagy tapasztalat.

Természetesen ehhez egészen másfajta könyvvezetés kellene, mint amilyen a mai. A mai mellett a könyveink némán hallgatnak a legfontosabb kérdéseinkre. Tegyük fel: valakit, aki falusi lelkipásztor, cserbenhagyja személyes emlékezete, vagy új ember a helyén, vagy nincs hamarjában módjában a szomszédságból előkeríteni egy mindentudó nénit, — megeshetik, hogy azt se tudja megmondani, vajjon Takács Péter vagy Csörgő Zsuzsánna idehaza vannak-e a faluban, vagy elsodorta-e őket a sors másfelé. Az egyházi adó fizetése alá még nem élemedtek meg. Az adókönyvecske sem mondja meg. A Péter legény már rég bent dolgozhatik a városban,

a gyárban. A Zsuzsa leányzó pedig tán elszegődött szolgálni a szomszéd vármegyebeli urasághoz. Az egyház minderről tudomást sem vesz. Pedig ez nemcsak az eltávozottak ügye. Ennek ismerete nélkül az otthon maradt édesanyák, apák, testvérek és barátnők vagy barátok ügyével sem lehet tisztában az egyház. Pedig *anyaszentegyháznak* nevezetik. Az igazi pásztori lelkületű lelkész természetesen tud mindezekről — hacsak nem teszi ezt lehetetlenné számára a „tömeg egyház.” De ennek a tudásának nem volna szabad az ő privát tudásának maradnia. Mindezt hivatalosan a gyülekezet könyvei kell, hogy visszatükrözzék, minden egyéni sorsesélyektől függetlenül.

Vagy vegyünk egy másik példát. Városi gyülekezetben megtörténhetik, hogy máshonnan odavándorolt kiváló tisztviselő emberek kerülnek az egyház vezető polcaira. Az ottani gyülekezet anyakönyveiben persze sehol nem szerepelnek. Sehol nincs nyilvántartva, milyen volt az egyházi élettel való régebbi viszonyuk. Ha privát kíváncsiság fel nem deríti, vagy önkéntes közlékenység (esetleg másoké), el nem árulja, akár örökre titokban is maradhat az, hogy az új főgondnok úrnak kedves neje, mondjuk, — görög keleti vallású. Az egyház legalább is sohasem kérdezte meg tőle, hogy megjegyyezze magának.

Nem vállalkozhatunk itt arra, hogy mintáját adjuk az új, célszerűbb egyházi könyvvezetésnek. Csak az elvet akartuk hangoztatni: könyveket kell vezetnünk okvetlenül, de úgy nem sok értelmű van, ahogy ma tesszük; olyan könyvekre volna szükségünk, amelyekből akármikor megtudunk mindent, ami egy-egy gyülekezeti tag gondozása szempontjából fontos. *Az egyházi anya-, vagy törzs-, vagy akárminek is nevezett könyveknek is a dolgozó, élő gyülekezet munkaeszközeivé kell válniok!*

Reformáció. 1922. jan. 1.

EVANGELIZÁCIÓ.

Az egyházi megújhódással együtt jár, hogy új törekvések és új eszmények jelzésére új szavak kerülnek forgalomba. Ilyen új és sokat emlegetett dolog napjainkban az „evangelizáció” is. Mivel azonban az egyházi megelevenedés soha sem lehet lényegében más, mint visszatérés az elveszített helyes útra, nyilvánvaló, hogy akár-milyen új, modern elnevezés alatt is alapjában véve — nem is új dolgokat hirdet. Ilyen ősrégi újdonság az „evangelizáció” is. Mert mit jelent? Evangéliumhirdetést. Az pedig volt és van, amióta Evangélium, vagyis keresztyénség van a világon.

Pál apostol megmondotta már fölülmúlhatatlanul határozottan és világosan, hogy a hit, a mi hitünk, „hallásból van”. Más szóval, a mi hitünk szellemi dolog. Nem indulhat meg vallási élet az emberben semmiféle ráolvasás, külső kezelés, szent szertartások vagy kegyeszeretek által, — csakis lelki úton. Istennek az Ő embert megszabadító szeretetével oda kell jutnia az emberi lélek szemei elé, hogy az meglássa Őt és állást foglalhasson: bebocsáthassa szívébe, — vagy bezárja előtte ajtaját. Tudomást kell szereznie az embernek Őről. Nem úgy, mint ahogy szárazon jelentik az ujságok a mindenkire közömbös házassági híreket, hanem úgy, ahogy a halálra-ítéltnak viszik a kegyelmi végzést. Lelkébe markolóan, közönyösségét felrázva, mint az Örökkévalónak üzenetét, — úgy kell az emberhez elvinni az Evangéliumot. Csak akkor lehet majd szó — hitről. „Mi módon hisznek abban, aki felől nem hallottak?”

A szomorú modern vonás ebben az evangéliumhirdetésben az, hogy nemcsak távoli pogány népek és közöttünk élő zsidók között van reá tér és szükség, hanem magának az egyháznak kerítésein belül is. A hirtelen nőtt városok élete hozza magával és az általános egyházi elerőtlenedés — főképen pedig ennek a két oknak szerencsétlen időbeli összeesése — hogy megkeresztelt és talán meg is konfirmált atyámfiaiainak ezrei azért nem hisznek Ő benne, mert igazában nem hallottak még Ő róla. Hogy a templomainkban hallhatnának? Hogy tehát ők az okai, ha nem jönnek oda és nem hallanak? Igaz. De hát Isten az Ő ismeretét nem arra szánta, hogy templomokban raktározassék el s akinek szüksége van rá, menjen el oda érte. Olyan üzenete van neki az emberekhez, hogy azt kézbesíteni kell, utánuk hordva oda, ahol megtalálhatók! Minden valamire való meggyőződés propagandát csinál, vagyis nem várja meg, míg az

emberek megkeresik, — hanem maga keresi meg az embereket! Hogy valamikor az iskolában mindnyájan hallottak eleget ahhoz, hogy annak alapján hívőkké is válhassanak? Ez elméletben lehet igaz. A gyakorlat azonban rácsfol. Száz oka is van annak, de úgy van, hogy minden iskolai vallástanításunk mellett még mindig sokan az Evangélium megértése nélkül nőttek fel. Hát még 30—40 évvel ezelőtt, amióta óriásit javult a városi vallástanítás ügye!

Van az evangelizáció munkájának sok gyarlósága és fogyatékossága, amit egyházunk érdekei és igényei szempontjából bírálat alá kell venni. De ezek a hibák együttvéve is mind elenyésznek a mi egyházunk területén folyó evangelizációnak egy óriási hibája mellett: amellet t. i., hogy olyan kevés van belőle, hogy ezerszer annyi se volna elég.

Evangelizálni és evangelizálni mennél többet! Ez a helyzet parancsa. Hány szív van még, amelynél nem hogy nem zörgettek még be az Istennek ébresztő üzenetével, hanem még el sem indultak a tájéka felé sem!

A református egyház intézményes szervezet. Megvannak a hivatalos tényezői, szervei és vezetői. Nekik kell meglátniok ezt az óriási feladatot elsősorban és úgy berendezniök a gondjaikra bízott egyházi életet, hogy az Isten gondolatai utolérjenek, a szellemi propaganda minden eszköze révén, minden alvó és hit nélkül tengődő emberi lelket.

De az egyház nemcsak intézményes, hanem társadalmi organizmus is. Nemcsak lelkipásztorai és presbiterei, — hanem tagjai is, sőt elsősorban tagjai vannak. Az intézményes vezetőség munkájának a tagok életéből kell kinőnie. Az egyház hivatalos evangelizáló munkája mögött evangelizáló egyháztagoknak kell lenniök. Emberek kellene tehát, akik — amerre járnak az életben, ahol csak érintkeznek rokonnal, szomszédal, szaktárssal, ahol csak forgolódnak a munka helyén, a pihenés és szórakozás óráiban — mindig és mindenütt evangelizálnak, mert megtestesült üzenetei az Istennek a többi emberhez.

Ez a lényege és magva az „evangelizáció“-nak: „nem szégyenleni a Krisztus Evangéliumát, mert Istennek hatalma az minden hívőnek üdvösségére!“

JÓTÉKONY OSTOROZTATÁS

Anélkül, hogy egyházaink számára azt igényelnők, hogy „immár tökéletesek“, sőt ellenkezőleg a reformálódás örök szükségességét nagyon is érezve, mégis abban a hálás tudatban ünnepeltünk reformációi jubileumot, s abban a hálás tudatban folytattuk a jubileum után is hétköznapi, megszokott munkánkat, hogy a mi evangéliumi egyházaink visszaütttek a keresztyén egyház eredeti típusára. Belső lényegét tekintve a keresztyénség mindig egy és ugyanaz: az emberi léleknek egybeforrása és mélyülő közössége Istennel a Jézus Krisztus által. De azok a külső formák, amelyekben ez az örökké azonos lényeg testet ölt, az egyházi közösségek keretei és berendezkedései, lehetnek nagyon különbözők: lehetnek a belső lényegnek nagyon megfelelők és lehetnek arra nézve nagyon idegenek és hátrányosak. Bizonyos, hogy a legmegfelelőbb külső medret akkor vágta magának a keresztyénség áradata, amikor legéletteljesebb, leghatalmasabb volt: az első időkben. És mi osztjuk a reformátoroknak azt a hitét, hogy amit ők egyházalkotás és szervezés dolgában végeztek, az nem volt más, mint azoknak az első időknek az utánzása, az újtestamentumi egyházi élet példájának a követése, — nem szolgai lemásolás módjára, ami másfél évezred távolságán keresztül erőszakkal akarva sem lehetséges, hanem az I. század *elvéinek* a XVI. század életébe való átvétele által.

És ha ezzel a magas igénnyel szemben, hogy t. i. a mi egyházaink bibliai egyházak, valaki, vagy tán éppen az önnön tépelődő lelkünk fölhozza a hanyatlásnak teméntelen és undok jelét, amiben egyházi életünk oly szomorúan bővölködik, hát akkor éppen ezzel a hanyatlással kapcsolatban is jól megfigyelhetjük, hogy egyházaink csakugyan közel állanak a bibliai berendezkedés mintájához. Mert olyan egyházi berendezkedés, amelyből ki legyen zárva a hanyatlás, nem lehet ideálunk. Az ilyen egyház nem e világra való volna. Földön élő egyházban szükségképen benne rejlik, földi emberekből állván, a hanyatlásnak állandó kísértő veszedelme, mely a legcsekélyebb vigyázatlanság esetén azonnal életre támad és rombol. Az újtestamentum egyháza is telve volt a hanyatlás és romlás csíráival. Mégis eszménye minden jövőendő korok egyházi berendezkedésének. Miért? Mert eléggé élő volt ahhoz, hogy az ébredező veszélyre azonnal riadtan reagáljon. Az egészséges keresztyén egyházi életben a bűnnek magában kell hordoznia a bűnhődést, még pedig úgy, hogy

azt hazug látszat el ne palástolhassa. Az egyház élete számára komolyan aggasztóvá akkor lesz a benne elharapódzott hanyatlás, ha az egyház eláltathatja magát annak következményei felől. Ha valamely egyház úgy rendezkedik be, hogy összeomlás, vagy akár csak megroppanás nélkül is, a hatalom és virágzás minden külső jelével marad fenn a belső keresztyén életnek mélységes leromlása ellenére is: az az egyház messze eltávolodott az eredeti ősképtől.

Nem lehet és kell-e fájdalmas hálával elismernünk, hogy ettől az állapottól a reformáció megszabadított minket s megint annyira közel vitt az eredeti, első egyház mintaképéhez, hogy nálunk a hanyatlás nem harapódzhatik el sokáig büntetlenül? Valóban: minden bűnünk csakhamar ostorra válik rajtunk. A mi egyházaink minden berendezkedésükkel élő hitre, eleven keresztyénségre vannak szabva s ha az kivész belőlük, recseg-ropog az egész épület.

Itt van egyházainknak demokratikus alkotmánya. Ez az, ami meggyőződésünk szerint egyedül felel meg egy igazán élő, keresztyén egyháznak. Minden nagykorú keresztyén hívő embert oly nagyra értékelünk, hogy befolyást juttatunk neki az egyház, az Ő egyháza ügyeinek intézésében. Olyan komolyan vesszük azt, hogy Isten az Őbenne hívőkben, Lelke által egyénenként bennük él, hogy szóhoz akarjuk juttatni az igazságnak minden töredékét, amelyet Isten külön-külön az egyes hívők értelme és lelkiismerete előtt megvilágosított. Hisszük, hogy a követendő isteni útmutatást az egyház minden ügyében a hívők együttes véleménynyilvánítása (szavazás) fogja megadni. És ez csakugyan így van, fölségesen beválik és a Szentlélek egyesítő és vezérlő hatalmának csodás példáit szolgáltatja mindaddig, amíg az egyház tagjai csakugyan hívő, öntudatos, felelősségüket érző keresztyének, akik lelkiismeretüket szorgosan vizsgálva, ezzel az imádságos kérdéssel járulnak szavazatuk leadásához: „Mit akarsz, Uram, hogy cselekedjem?” De mihelyt ez az alapfeltétel, amelyre az egyházi önkormányzat föl van építve, hiányzik, — düledeznek, oszladoznak az egész épület. Az egyházi demokrácia teljesen csődöt mond a személyes hitélet hanyatlásával. Egy olyan egyházat is, melyben az Úrral való öntudatos belső közösség már siralmasan kiveszett, nagyszerűen, símán és ékesen el lehet adminisztrálni fölülről, autokratikusan, főpapi önkénnyel. Csak erőskező, világos látású és lelkesíteni tudó emberek kellenek a dolgok élére és senki sem veszi észre, hogy lényegében véve üres hajót kormányoznak oly mesterien. Hála Istennek, mi így nem áltathatjuk el magunkat. Nekünk, ha elvetettük a hívek lelkébe a

hitetlenséget, az anyagiasságot, a Krisztus-mentességet, akkor le is kell aratnunk a papválasztási botrányokat, a presbitériumi kormányzás minden tragikomikumát s az egyházi demokráciának egyéb ezerféle kínját-baját.

Vagy itt vannak egyházaink anyagi ügyei. Gyengébb pillanatainkban irigyelhetjük olykor más egyházaknak „jól megalapozott“, örökre (?) biztosított anyagi exisztenciáját, szemben a mi ügyesbajos egyházi adószedésünkkel. Pedig alapjában ez is a reformációnak egyik nagy ajándéka és ha a mi jelenlegi elhanyagolt állapotunkban inkább átoknak, mint áldásnak érezzük ezt a berendezkedést: annál bizonyosabb, hogy áldanunk kell érte őseinket. Utóvégre ez csak visszája az előbbinek: az egyházi demokráciának. Ha egyszer az egész egyház arra az elvre van felépítve, hogy minden tagjának önálló joga van az egyház életének alakítására, mi lehetne akkor természetesebb, mint hogy az egyház fönntartásának a kötelességét is a tagok vállaira bizzuk? Hiszen minden más forrás cserben hagyhatja: külső segítség, mint az államé, csak ideig-óráig biztosítható, még a mult hitének áldott gyümölcsei, alapítványok és örökségek is áldozatul eshetnek valamilyen „molynak“, vagy „rozsdának“, mely „megemészti“ őket. De ki szaggathatja le az egyháztól a tagokat? Vagy ki fojthatja beléjük adakozó- és áldozókészségüket? Mert az bizonyos, hogy ahol egyszer élő hit van, annak természetéből folyik az önmaga propagálása. Akik Krisztus által megtalálták az Istennel való élő közösséget s ebben legfőbb kincsüket: azok akarni fogják odaadó és lelkes akarattal, hogy ez az Evangélium sűrűn és erősen hirdettessék, nekik is, gyermekeiknek is, másoknak is, el a világ végéig. És ez a komoly öntudatos akarat készpénzben fogja kifejezni önmagát. Az egyház nem lesz zavarban, hogy honnan vegye a munkájához szükséges összegeket. De ahol kivész az élő hit? Ahol az egyház tagjai kezdik nem tudni, hogy voltaképpen mi szükség van papra, templomra? Ahol kezdik fölhánytorgatni azt az évi egyházi adót is, aminek talán a többszörösét elköltik egy héten szeszre, — ott közeledik az anyagi összeomlás vihara és az emberek keresik a menedéket az állam erese alatt és irigylik azokat a szomszédokat, akik ezeréves dominiumokból élnek. Pedig de jók nekünk ezek a gondok és aggodalmak! Egyéneknek, akik a maguk bőrén érzik meg az egyháztagok zsugoriságát, fájdalmas és gyötrelmes órákat szereznek, de ezek a nyilallások kényszerítik ébredésre és ébresztésre őket s a többieket. A mi egyházaink nem csálhatják a világot. Vagy él bennük az a keresztyén-

ség, mely szíveket s rajtuk keresztül pénztárcákat és ládákat is hódít, — vagy nem s akkor becsukhatjuk a boltot.

Csak még egy példát. Ami talán a legfontosabb. Hiszen itt lük-tet az egyház szíve: az Istentiszteletben. Mink van nekünk a templomainkban, amivel odaköthetjük a híveket? Nincsen semmink. Sem a helynek nem tulajdonítunk különös szentséget, sem nem őrzünk benne kivételes jelentőségű szent tárgyakat, sem oly áhítatkeltő külső művészi eszközeink nincsenek, amiknek ne akadhatnának egyenrangú vetélytársaik a templomon kívüli világban. Semmit nem ígérhet a mi Istentiszteletünk, aminek elvesztésétől való félelem kényszeríthetné oda híveinket. A mi Istentiszteletünk nem akar más lenni és úgy is van berendezve, mint egyszerűen a kegyelmes Istennel való közös találkozásuk azoknak, akik egyénenként és külön is Őbenne és Őeki élnek. A mi kultuszunk arra a bizonyosságra van fölépítve, hogy az igazán élő hitnek életszükséglete a közösség, hálaadásban, könyörgésben, igében és a szolgálatban. Mint ahogy nincs olyan élő forrás, amelynek vize ne keresné a tenger mélységében való találkozást társaival, úgy nincs az az öntudatos keresztyén lélek, amelyik ne követelné ösztönös erővel a „szentek egyességébe“ való bekapcsolódást valamilyen látható alakban is. Ezért megtelnek a templomaink örvendő néppel, amelynek várva várt ünnep és megújulás a vasárnapi együttlét az Isten házában, ott, ahol és akkor, ha az egyház tagjai tudják, hogy mit jelent a Jézus Krisztusban való üdv és az egyház lelkipásztorának igehirdetésében is ennek a közös üdvnek a bizonyossága csendül feléjük. De előbb-utóbb elnéptelenednek a templomaink, mihelyt kivész híveinknek lelkéből a személyes keresztyénség és vele együtt a közösség életszükséglete. S aztán üres padoknak prédikálunk, olykor meg haza is bocsátjuk azt a néhány lézengő templomlátogatót: „ma nem vagyunk elegenden“. És ha még egyáltalán fáj nekünk a templomozásnak ez a lehanyatlása, akkor irigykedve nézünk át a szomszéd egyházba, melynek tagjai semmivel sem keresztyénebbek a mi híveinknél s mely mégis annyi százféle szuggesztív erővel oda tudja vonni őket a maga Istentiszteleteire. De ez a mi kíválságos sorsunk: a mi egyházaink élete az őszinteségre van berendezve. Vagy uralkodik benne csakugyan a lelkek Főpásztora, — vagy ha nem, akkor nincsen az a hatalom, ami megmentse a nyáját szétzülléstől: kiki megy „a maga útjára“.

Sorra lehetne venni a többi is ezek közül az ostorok közül, amikkel manapság Isten veri egyházainkat. Romlás, gyengülés, hát-

térbe szorulás, fogyás, szegényedés... Fáj, kimondhatatlanul fáj! De adjunk érte hálát. „Ha fenyítés nélkül valók volnánk, korcsok volnánk és nem fiak...” A fiak jegye és kiváltsága a fenyíték. És éppen a mi isteni rendeltetésünknek a bizonyossága az, hogy Isten *kényszeríti* egyházunkat az elpusztulás büntetésének terhe alatt az Élethez való visszatérésre. Nekünk *muszáj* az Isten országa erőitől duzzadnunk. Másképp nem élhetünk.

Keresztyén Lelkipásztor. 1918. ápr.

A MI ÜNNEPÜNK.

Pünkösöd ünnepén hívatusunk teljes, élénk tudatában kell ünnepeelnünk. Más nagy ünnepeken jó, ha elfelejtjük, hogy lelkipásztorok vagyunk, akik az Igét szolgálják emberek százainak életében; jó, ha magunkat is egyszerű bűnös, az isteni kegyelemre utalt, de abban bízó, általa megújult, s abból örök reménységet merítő emberi lelkeknek érezzük; jó, ha így minden hívatasos palásttól mezítelen szívvel állunk meg a bethlehemi jászol, a golgothai kereszt és az üres sír előtt, hogy újra meghallgassuk üzenetüket, mely hozzánk is csak úgy szól, mint akármelyik hívünkhöz. Jó, jó — csak ne volna olyan nehéz! Mennyit veszítünk egyéni életünk szempontjából éppen azért, hogy lélektani szükségszerűségből, sőt fizikai szükségszerűségből is annyira lefoglalja egész belső világunkat igehirdető voltunk, hogy az embervoltunk alig juthat szóhoz.

De pünkösöd napján lelkünk bátran felöltheti magára hívatusunk palástos öntudatát; nem kell gondolatainkat a szószéktől erővel elvonnunk; ez ünnep éppen nekünk, igehirdetőknek szól.

Az első pünkösöd napja az egyház születésnapja volt s ez más szavakkal azt jelenti, hogy az igehirdetés születésnapja, mert mi volna, volna-e egyáltalán a keresztyén egyház a hirdetett ige nélkül? A Szentlélek kitöltetésének nagy napja az első keresztyén prédikációnak, a Jézus Krisztusról való emlékezetes, klasszikus bizonygatótételnek napja is volt egyúttal. A külső szimbólumok között, melyek mint figyelmet keltő, felkiáltó „jelek” kísérték a nagy szellemi csodatényt, az egyik a tüzes nyelv volt. Mit jelképezett ez, ha nem azt, hogy a kitöltött Lélek az igazság ellenállhatatlan erejű szószólóivá avatta részeseit?

Ha azokra vetünk egy futó pillantást, akik messze az ígéretek

beteljesedésétől mégis előízét kapták a jövő üdvnek, akikre az Ó-szövetség idején már kitöltetett az Úrnak Lelke, e kiválasztottak nagy zöme — igehirdető, próféta, Isten üzenetének hírnöke volt.

Pünkösdi ünnepe, minden emlékével, amit a múltból felidéz és minden áldásával, amit a jelennek nyújt, elsősorban a mienk, igehirdetőké.

Hogy miért van ez így, könnyen megérthetjük, ha a dolgok mélyébe vetünk egy pillantást. Mit jelent a Szentlélek kitöltése, melynek pünkösdi ünnepet szentelünk? Mi történt ott Jeruzsálemben az ötvenedik napon husvét után és mi megy végbe ma is bennem és benned, ha rajtunk megújul a pünkösdi valóság? Titkok felett járunk, mert — Istenről van szó. De valamit megállapíthatunk mégis: azt, ami a titokzatos tényből mifelénk fordul, ami tapasztalásunk öntudatos elemévé válik. Akármilyen megfoghatatlan magasság és mélység táruljon is fel előttem, amikor egy az Isten Szentlelkétől megtöltött emberi szívbe tekintek, nagyon egyszerű feleleteket kapok mégis, ha azt a kérdést intézem hozzá: mi van veled? mit érzel? „Isten velem van“ — ez lesz a válasza. Isten jelenléte tölti be gondolatvilágát. Az Istennel való közösség és egység a forrása minden erejének. Amikor megfeszíti igyekezetét, hogy leküzdje bűneit, tudja és tapasztalja, hogy a maga akaratán át egy nagyobb akarat ereje küzd és győzedelmeskedik. A Lélek szabadítja őt meg a bűn törvényétől. Amikor méltatlanságának tudatában mégis emlékezik az Isten kegyelmi ígéreteire, jól érzi, hogy nemcsak önmegnyugtatás, önbiztatás, hanem egy hatalmasabb szó: a Lélek bizonyágtétele adja ajkaira a fiúi bizonyosság szavát: Abbá, szerelmes Atyám! Amikor a Krisztushoz való hasonlóság vonásait nevelgeti jellemében, tisztában van vele, hogy minden valamire való eredményt is nem maga küzdött ki magának, hanem egy benne munkálkodó zajtalan hatalomnak köszönheti, a Lélek gyümölcse mindaz. Amikor imádkozik és sóvárgásokkal teli szívét kiönti Istene előtt, akkor is tapasztalja, mint emeli törékeny lelkét a magasba a maga imádságánál tökéletesebb feszítőerő: a Lélek esedezik a szentekért és segíti az ő erőtelenségüket kimondhatatlan fohászkodással. Amikor alázatos lélekkel az Isten titkos világában kutat és keres tájékozódást, akkor is átéli, hogy nem a maga értelmének lámpása világít csak előtte, valami nagyobb fény árad útjára, az igazságnak Lelke közli vele csodálatos tanításait. És így tovább: lelki életének minden mozzanatában öntudatosan bírja az isteni tényező. És sokszor nem is tudja megkülönböztetni, hol végződik az „én“ és hol kezdődik

az Isten Lelke. A kettő megnyilvánulásai összeszövődnek, egybefonódnak s a méltatlan, tökéletlen emberi szív növekvő, megdőbbent halálával veszi tudomásul, hogy maga az Örökkévaló méltóztatta arra, hogy lakozást vegyen benne. Ez volt az a magasság, ahová Isten csak úgy emelhette fel az embert, hogy előbb elküldte Jézust érte a mélységekbe. Ez az a pünkösdje az embernek, melyet meg kellett előznie a megváltás munkájának.

Ha már most ilyen felséges valóság Istennek az ember szívébe való alászállása, kinek szólna ez az ajándék inkább, mint az igehirdetőnek? Az a felséges lehetőség, hogy az ember a maga benső világában és a maga munkáján át tudatosan megtapasztalja Isten megnyilvánulásait, hol valósulhatna meg hatalmasabban, boldogságosabban, mint az Isten idvezítő kijelentésének, evangéliumának tolmácsolóban? Nincs még egy olyan lelki működés, — nem is képzelhető, — melyben olyan szükséges is volna, de olyan természetes is a Szentlélekkel való közösség, mint a mi teendőkben: megérteni Istennek egy-egy üzenetét az emberekhez s azután odaállani a reánk bízottak elé és elmondani nekik azt, ami szívünk „terhévé“ lett.

Miután leborultál Isten előtt és kérted az Ő tanácsát, hogy adjon anyagot a jövő vasárnap prédikációjához, visszavonulsz lelked csendes mélységeibe és megnyitod a zsilipeket; omlanak elő emlékezetedből igazságok, melyek az utóbbi időben megragadták lelkedet, bibliai helyek, melyeken megakadt a tekinteted és meggazdagodott a szíved, tapasztalatok magadat, családodat, híveidet illetőleg, amik mind témákat szolgálnak. Eszedbe jutnak cikkek, melyek eszméltettek, másoknak beszédei, melyek példájuk követésére serkentettek. Felnyitod az Írást, hogy ott keress tárgyat, gazdag anyagot. És közben lassanként kialakul az, amiről úgy érzed, hogy beszélni lehetne, amiről beszélni szeretnél, amiről beszélned *kell*. Mert idejutsz. Legtöbbször világos kötelesség nehezedik reád, ha szolgálatodra készülsz. Nem háríthatod el. Üzenetet, megbízást kapsz. És meglepődve, döbbenettel veszed észre, ha nem számítottál rá, — de halálával, ujjongó szívvel állapítod meg, ha bízást vártad előre: nem voltál egymagad csendes szobádban, vagy virágos kertedben, ahol gondolkoztál beszéded tárgyáról és tartalmáról, volt melletted, volt benned Valaki, aki sejtelmes vezetésével irányította elmédet és tudomásodra hozta néked azt, amit tudomására akar hozni általad híveidnek. És amint mulnak éveid a „gyakorlatban“, reájössz, hogy ez az áldásos igehirdetési munka titka: mindig jobban keresni és figyelni ennek a láthatatlannak a szavára és min-

dig kevésbé elhomályosítani az Ő igéjét azzal, ami csak a magad tapogatózása, vagy „szerzeménye“, — mindig jobban megtelni a Szentlélekkel.

Hát még amikor felmég a szószékre és mindenek szeme feléd fordul. Amikor megfogod hallgatóidnak kezét és vezeted őket azon az úton, amit előkészületedben kiterveztél, mint legcélravezetőbbet. Nem sokat látsz testi szemeiddel. Itt-ott egy-egy megélnéknél, érdeklődő arcot. Itt-ott egy-egy tekintetet, mely azt mondja, hogy találva érezte magát valaki. De ez a kevés is elég, még erre sem volna szükség, hogy tudd és érezd, hogy követik gondolataidat, behatolnak lépésről-lépésre annak az igazságnak a homályos szentélyébe, melybe be akarsz vezetni őket — és már világosodik is előttük, látnak már dolgokat, amiket eddig nem láttak és megérik azok hatalmát... Nem érzed-e ilyenkor, hogy a templomod falai között sokkal több, valami sokkal nagyobb megy végbe, mint egy ember szónoklása? Ha nem gondoltál rá előre, hányszor megdöbbenett féltelmes komolyságával, ha vágyakozva kérted, hányszor felemelt csodálatos szépségével az a tény, hogy míg te szólasz és szavadat viszi a lég rezgése szerte a testi fülekhez, ugyanaddig a jelenlévő Isten is elmondja kinek-kinek ott a maga külön mondanivalóját titkon, a lélek csendes mélységeiben. Nem volt-e még sohasem az az érzésed, egy-egy Istentiszteleted után, hogy te nem is tevőleges részese, hanem csak ámuló, áhitatos tanúja voltál valaminek, amit más végzett el sokak szívében azon az órán? Ha nem volt még, akkor fogalmad sincs az igehirdetés lényegéről. Ha volt, akkor tudod, hogy mi tehet igazán boldoggá és eredményessé igehirdetői munkádban: úgy prédikálni, hogy az emberek elfelejtsenek téged és csak arra emlékezzenek, hogy Istennel találkoztak, aki beszélt velük; Isten egyszerű, alázatos, hűséges hírvívójának lenni öntudatosan, magad mögött érezve állandóan Őt, akinek nevében hirdetsz evangéliumot; egynek lenni Uraddal, amikor szót emelsz a gyülekezetben. Ez a Szentlélek ajándéka.

Nem volna-e kíváncsi, talán égetően szükséges, hogy a te gyülekezeted prédikátorának ilyen pünkösdi legyen a most közeledő pünkösdi ünnepén? És nem volna-e lehetséges is? Illúzió az emléket ünnepeljük csak? Vagy valóságát, ami ma is megtapasztalható és ma is érvényesül? Csakugyan van Szentlélek, aki kitöltetett, neki megnyílt szívekbe, erejének teljességével? Mutassuk meg, hogy van.

Keresztyén Lelkipásztor. 1916. június.

A LÁTHATÓ EGYHÁZ DICSŐSÉGE.

A reformátoroktól, kikhez a jubileumi idő ösztönzésére remélhetőleg még sokkal buzgóbban fogunk iskolába járni ezentúl, mint eddig, megtanultuk a *láthatatlan* egyház dicsőségét szemlélni. Ők erre helyezték a súlyt, mert szemben állottak egy látható, földi egyházszerkezettel, amely vakmerő igényeket támasztott. Ezeknek az igényeknek megdöntése volt az ő feladatuk. S ez annál könnyebb volt, mert elég bőséges anyagot szolgáltatott annak a látható egyháznak a tényleges állapota ahhoz, hogy minden gyöngesége, tökéletlensége és dicstelensége kimutatható legyen. S mindazt a bizalmat és tiszteletet, amit maga számára, mint megszervezett üdvintézmény számára követelt, könnyű volt róla, a nyilvánvalóan méltatlanról, áthárítani a láthatatlan egyház szellemi közösségére. Az a kijelentés igazságának oszlopa, a kegyelem erejének letéteményese és az üdvözülők biztos tábora, nem pedig ez. A látható csak többé-kevésbé gyarló lakozó helye amannak, — és pedig csak bizonyos feltételek mellett és erejénél fogva.

De nincs-e itt az ideje, hogy észrevegyük a dolog másik oldalát is? Azt t. i., hogy a reformátorok azért lángoló szívvel buzogtak a látható egyházért is — és ha nem is annyira a beszédeikből talán, de annál inkább a tetteikből kiolvasható, hogy ismerték ők a látható egyház dicsőségét is.

Hiszen utóvégre a láthatatlan egyház nem lehet *csak* láthatatlan. Valóságot neki ebben a világban csak a látható egyház ad. Mit ér a multban élt és már nyugalomukba tért szentek dicső társasága, ez a harcai után már diadalmas láthatatlan része az egyháznak és mit ér a jövőben leendő, most még csak az Isten elvégzett tanácsában és tervében szunnyadó hívő sokaság, az egyháznak ez a szintén láthatatlan része, ha a multat és a jövőt nem kapcsolja össze valamilyen tényleges jelen, vagyis ha most itt e földön nincsenek élő tagjai az egyháznak? Hiszen maga a kérdés is abszurdum. Ha volt multja az egyháznak, a dicsőségbe bement szentek nem távoztak el hátrahagyott örökség nélkül: kell lennie jelennek is, mely folytatja az ő munkájukat. S ha lesz jövője az egyháznak, akkor az nem a légüres térből fog kinőni, hanem az Isten ma élő és küzdő gyermekeinek reménységeiből: tehát szintén kell lennie jelennek, amely hordozhassa a jövőt. Mihelyt pedig *jelen*, azonnal látható. Ami most ebben a világban megvan, az valamiképen testet

öltve, megjelenítve van meg. Akármilyen köze legyen is a láthatatlan örök isteni világhoz, csakis valamilyen látható köntös által lehet köze ehhez a világhoz.

A reformátorok épen azért, mert a láthatatlan egyház lett számukra az igazán és legfőképpen fontos, a legnagyobb gonddal rajta voltak, hogy ez a jelenvaló külső köntös jól álljon a beléje takart örökkévaló isteni lényegen. Minékünk pedig, miután már nem álunk úgy benne abban a harcban, mely a látható egyház túlkapásainak lefegyverzése végett őket mégis inkább a láthatatlan egyház dicsőségének kidomborítására készítette, még inkább, újra reá kellene ébrednünk a látható egyház dicsőségére és föl kellene indulnunk az iránta való féltő szeretetre.

Előttünk ugyanis az ellenkező veszedelem áll. Számban még nem gyakori, de jelentőségében annál súlyosabb jelenség napjainkban, hogy egyházaink legerőteljesebb lelki életet élő tagjai elközömbösödnek a konkrét, történelmileg kialakult, egyszóval: látható egyház iránt. Ha a keresztyénség megtapasztalt egyéni mélységeit kivetítik a társas közösség síkjára, csak valamilyen határozatlan körvonalú, bensőleg összetartozó, egy hitet valló és egy Urat követő sereg lebeg a szemük előtt. Vagy ha szervezeti külső formát ölt a szemükben a „szenteknek egyessége“, akkor ezek a szervezetek nyilván csak csonka töredékei és pedig újonnan teremtet, nem a multból levezetett töredékei a Krisztus egyházának. Az iránt azonban, hogy a Krisztus egyháza a maga egészében kiépítette már akármilyen gyarlón, de mégis a *maga* szervezeti megtestesülését és az iránt, hogy ezek a hatalmas „láthatóságok“ akármilyen elhanyagoltak és romlottak is, mégis a Krisztus láthatatlan egyházának a „láthatóságai“ és hogy a láthatatlannak érdekei, ezekkel a látható szervezetekkel (és épen *ilyenekkel*), elválaszthatatlanul össze vannak forrasztva, nincsen érzékük.

Itt van egy érdekes példa: a Keresztyén Lelkipásztor f. é. 11. számában előfordul, egy nyilván az Evangéliumot nagyon komolyan szívéen viselő, keresztyén embernek leveléből ez az idézet a „hivatalos belmissziót“ illetőleg: „Helytelen felosztás, mert nem az a fontos szempont egy belmissziói munkánál, hogy lelkész van-e az élén vagy nem. A fontos az, hogy újjászületett lelkek végzik-e, vagy még bűneikben megholt lelkek.“ Az utóbbi állítással nem szállunk pörbe. Teljesen aláírjuk és valljuk, hogy az Isten országáért csak az végezhet termékeny munkát másokon, aki előbb maga is átment az Isten nélküli, természeti állapot „halálából“ az Istennel való közös-

ség „életébe.“ De ha valóban ez a legfőbb kérdés, ami egy belmissziói munkásság értéke felett dönt, lehet-e azért azt mondanunk, hogy ez az *egyetlen* fontos kérdés és hogy minden más kérdés szempontját felállítani „helytelen“ már, mert az úgylátás mellékes? Itt elárulja magát a látható egyház iránti fönt megállapított érdekes, de sajnálatos érzéketlenség. Vajjon, ha meggondoljuk, hogy a határozott, tiszta Evangéliumnak már nálunk is négy évszázados hatalmas szervezetei vannak, amelyek kivívták számunkra a magyar Bibliát és belenevelték annak mindenesetre valamelyes ismeretét nemzedékről-nemzedékre emberek millióiba, amelyek vallják ma is hivatalos nyilatkozataikban a keresztyénség alapigazságait és gyakorolják azok megtestesítő szertartásait, a Krisztus-rendelte sakramentumokat: tekintettel mindezekre, vajjon csakugyan „nem fontos-e, hogy az Isten országáért folyó belmissziói munkához mit szólnak ezek az egyházak, elítélik-e vagy hivatalosan a magukévá teszik-e? Mellékes-e, hogy vajjon azok között az élő lelkek között, akik embertestvéreinknek a Krisztushoz való vezetésén fáradoznak, ott vannak-e hivatásos képviselői az egyháznak is, vagy pedig távollétükkel tündöklenek? És csakugyan olyan helytelen dolog-e azt kérdezni, hogy vajjon, ha ez egyházak hívó lelkészei belmissziói munkát végeznek az evangélium előmenetelért, hát akkor ezt csak privátim teszik-e, egyházi hatóságaik nemtörődömsége, vagy esetleg rosszalása mellett, — vagy pedig végezhetik hivatalosan, abban a tudatban és azzal az igénnyel, hogy magának az egyházi fennhatóságnak is megbízásából járnak el?

Az a felosztás, mely megkülönböztet hivatalos és nem hivatalos belmissziót, nemcsak helyes, hanem egyenesen fontos is és minden hívő keresztyénnek lelkébe kell, hogy vágjon. Minden belmisszió (ha csakugyan *az*, ami föltételezi, hogy *élő*), kétszeres hálára kell, hogy okot adjon, ha hivatalos, vagyis, ha az egyház régi szervezetébe belehelyezkedve terjesztheti Isten megújító hatalmát. És minden belmisszió, amely még nem hivatalos, amelynek elfogadására és amellyel való magát azonosításra még nem jutott el az egyház régi szervezete, kétszeres könyörgés tárgyát kellene, hogy képezze. Mert az Isten ügye, mondtuk, látható földi szervezet nélkül nem lehet el. És az egyetlen kérdés, valahányszor a láthatatlan egyház erői újra beáradnak ebbe a világba, vagyis valahányszor megindul egy keresztyén ébredés, csak az lehet, hogy vajjon az egyház régebbi látható megvalósulásai befogadják-e az új erőket, vagy pedig azok kénytelenek lesznek a régiek helyébe, vagy azok mellé új,

látható szervezeteket kiépíteni? Tertium non datur. Minden belmissziói munka, amelyik nem tud sehogysem hivatalos ügyévé lenni valamelyik meglevő egyháznak, előbb-utóbb kifejleszti a maga külön, új egyházát, hogy annak lehessen a hivatalos munkája. Ez a folyamat már nem egy esetben bekövetkezett a multban és világosan fölismerhető nem egy jelenkori mozgalomban is. És éppen azért, mert szükségszerű, megvan az indokltsága is. Csakhogy ezért még távolról sem öröndetes. Az ilyen új egyházképződmények már kialakulásuk idején s még inkább később is, a keresztyénség számára minden nyereség mellett sok, szomorú erővesztéséget és pazarlást is jelentenek. Milyen megtakarítás a láthatatlan egyház erői számára és becsülete számára is, ha a multban már egyszer kiépített külső vázba áradhat újra be az igazi élet s annak minden fönmaradt intézménye, szokása, hagyománya egyszerre fölhasználható gépezete lesz újra az Isten Lelkének ebben a látható világban; ha nem kell újra templomokat építeni, szószékeket állítani, az Evangélium jogát kivívni az iskolai nevelésben, vakhit és tudatlanság ellen lerakni az erős védekező bástyákat, hanem minden, — ha porral lepve is, ha megrongálva is, — de készen örökségbe vehető. És a jövőt illetőleg, milyen nyereség és milyen erőtöbblet rejlik abban, ha a keresztyénségnek amúgy is szomorú széttagozottsága nem szakadozik tovább eggyel több, az egészet gyöngítő ágazatra, a régiek mellé egy újabb felekezetre!

Mivel ez a voltaképeni alternatíva és mivel a láthatatlan egyháznak ilyen súlyos érdekei forognak kockán, azért vagyunk sokan mélységesen hálásak Isten iránt a „hivatalos belmisszióért.“ Ezzel eldőlt a kérdés a magyar protestáns egyházakra nézve. Ezzel megnyitották az utat az Evangélium olyan gyakorlati terjeszkedése számára is, az önnön szívük közepéig, ami a szósзык és vallástanítás munkáját kiegészítheti minden irányban. Ezzel jogcímet adtak minden határozott evangéliumi munkásnak, hogy munkáját a régi látható egyház ügyének tekintse és ne érezze tevékenységét azokból számüzöttnek, még csak bennük „megtűrtnek“ se, hanem hivatalosan elfogadottnak.

Ez a látható egyház dicsősége, hogy a láthatatlannak szüksége van reá. Akárhogy megvesse is a látható egyházat valaki, aki a láthatatlanért akar munkálkodni, ő is csak látható közegeken át kénytelen elvégezni munkáját és csak fejlődési stádium, csak idő kérdése, hogy ez a közeg baráti kör, egyesület, szekta és új felekezet legyen. És ismét csak idő kérdése, hogy ez az új felekezet megint

magán viselje a mai látható egyház minden gyöngeségének jeleit, amelyek miatt az ilyen bírálók elfordultak tőle. Le kell számolnunk vele, hogy amint az egyéni örök rendeltetésünk kincsét a testünk nagyon méltatlan és nagyon tökéletlen cserépedényében hordozzuk, úgy a Krisztus teste is csak majd a megdicsőülés nagy napján „állítatik elébe szeplő, folt és makula nélkül“, addig pedig ebben a világban élő, látható megjelenésében nagyon sok gyarlósággal lesz megterhelve, de mégis a *Krisztus* látható egyháza lesz. Mint a hullámjárása, hol magasabbra fog szállani benne a láthatatlan egyház életereje, hol alább fog hanyatlani, — de mindig benne, ebben a tökéletlen hüvelyben fog lakozni. Lesznek korszakai, amikor úgy látszik, hogy többet árt a láthatatlan egyháznak, mint használ, de azért mégis őhozzá lesz kötve a láthatatlan egyház sorsa; mint ahogy a testünknek is vannak napjai és hetei, amikor betegségével és esendőségével csak nyűg a lelkünknek s a lelkünk mégis csak ennek az alkalmatlan, terhes jószágnak köszönheti, hogy ebben a világban élő lélek. Ahol van orvos és a betegség nem halálos, el kell jönnie a nyüglődő kór után a gyógyulás idejének. A mi protestáns történelmi egyházainkról pedig ki merné azt mondani, hogy halálos a betegségük mindaddig, amíg hivatalosan ki nem taszították maguk alól az Evangélium alapját és amíg a „semper reformari“ elv ellen tridenti határozatokkal meg nem makacsolják magukat jelenlegi romlásaikban? És ki merné azt mondani, hogy nincs elég hatalmas Orvos minden bajuk és nyomorúságuk ellen az Evangélium örök Krisztusában? Ki merné kimondani róluk azt a halálos ítéletet, hogy sorsuk a világkeresztyénség kertjében csak az elszáradás és a lesújtó fejsze lesz?

Minden jel arra mutat, hogy a „körös-körül megkapálás és megtrágyázás“ napjait éljük és hogy erre az isteni ébresztő és életre serkentő munkásságra fogékonyan reagálnak. Egyszóval, még nem játszották el a látható egyháznak dicsőségét. Az Isten láthatatlan egyházát hazánkban összehasonlíthatatlan fölénnel ők képviselik és hordozzák — és fogják ezentúl is képviselni és hordozni mind igazabban.

Keresztyén Lelkipásztor. 1917. nov. 15.

EGYHÁZ ÉS BELMISSZIÓ

„BELMISSZIÓ“.

A practica theológia megfelelő szakkönyveiben megtaláljuk a „belmissziónak“ sokféle meghatározási kísérleteit, szépen felsorolva, egybemérve, megbírálv. A végén se vagyunk sokkal okosabbak, mint az elején. Rájövünk, hogy nem egy malomban öröltek mindazok, akik ezt a szót használták és meg akarták pontosan állapítani, hogy mit is értenek alatta. Ezért aztán a vitájukból nem sok érdemleges eredmény szűrődik le. Ebbe a szómagyarázó vitába most nem szándékozunk beleszólni — van ennél sok okosabb és sürgősebb dolgunk, — de mégis szükségesnek tartjuk elidőzni kissé a „belmisszió“ szónál, közelebbről annak mai hazai használatánál.

Ma a „belmisszió“ hangoztatásával — pro és kontra — zajos a magyar egyházi élet. A „belmissziói“ munka szükségességét harogják fel nem ébredt fülekbe ezek, a „belmisszió“ helyes és helytelen irányairól vitáznak amazok. „Belmissziói“ munkások képzésével foglalkozik az egyik csoport, „belmissziói“ konferenciák rendezésével a másik. És így tovább.

De ha valami távoli bolygóról — mondjuk: az egészséges református egyházi életnek örvendő holland, skót vagy amerikai csillagzatról — közénk tévedne egy jóindulatú, kíváncsi vándor és belenézne abba az eszmeáramlásba és tevékenységbe, mely a „belmisszió“ név mögött rejlik, nagyot nézne. Olyasféle benyomást kapna, mint az egyszerű ember, akinek a doktor nagyon kacskaringós, új hangzású szavakat írt a receptjére s aki aztán rájön, hogy az idegen elnevezés mögött nagyon közönséges dolgok rejlenek, amiket

odahaza jó magyarul csak „víznek“, meg „kenőcsnek“, meg hasonlónak szoktak nevezni. Minek ijesztik meg hát a szegény embert azzal a sok furcsa szóval? Hát a doktoroknak meg lehet rá az okuk. De minek ugyanezt csinálni az egyházi életben? Talán csak nem azért, mert az olyan „Mesopotámia“ hangzású szavaknak lelkeket megkapó varázserejük van? Csak nem gondoljuk, hogy okos emberek szívesebben el fognak fogadni bizonyos nézeteket és hajlandóbbak lesznek odaszentelni magukat bizonyos munkákra, ha azokat valami új varázsige, a „belmisszió“ címe alatt ajánljuk figyelmükbe?

Mert hiszen, — ezt szeretnők hangsúlyozni és ezt ajánlaná figyelmünkbe az említett Mars-lakók bármelyike is, — mindaz, amit „belmisszió“-ként szoktunk emlegetni, nem valami új találmány, ami új elnevezést tenne szükségessé, hanem egyszerűen *egyházi élet és munka*. Amikor először szaladgált az utcákon lónélküli hintó, muszáj volt olyasmit mondani, ami azelőtt nem volt szokásos: „automobil“ és amikor először kezdett a vászonra vetített kép rángatózni, akkor is elkezdtek az emberek beszélni „kinematografiáról“, amiről a nagyapáink még nem hallottak. De miért ilyen új hangzású szóval: „belmisszió“ zavarba hozni a jó öregeket, amikor voltaképpen nincs másról szó, mint hogy *komolyan vegyük a hitünket és a kötelességünket*, amit az ő örökségükként kaptunk és vallunk a magunkénak?

A Bibliát Isten Igéjének valljuk, a benne megtalálható Jézus Krisztust örök üdvünk Fejedelmének. Mi természetesebb, mint hogy ezt az Evangéliumot, úgyis mint könyvet, úgyis mint Igazságot meg akarjuk alaposan ismertetni hitünk cselédeivel? Ezt nem tenni, horribilis következetlenség volna, alávaló képmutatás. Amikor tehát összegyűjtjük egy-egy gyülekezet népét bibliamagyarázó estékre vagy családonként nyitjuk meg és fejtegetjük közöttük az Igét, miért azt mondani erre, hogy ez „belmisszió“?

Valljuk és igaznak tudjuk, hogy a gyermeki lélek az anyaszentegyház szemefénye és ha bűn a „juhokat“ gondozatlanul hagyni, százszoros bűn a „bárányokat“ éhen veszni engedni léleken. Megragadunk tehát minden módot és alkalmat, iskolákban és azon kívül is, vasárnapi iskolában, serdülők csoportjában, cserkészcsapatban stb., hogy a még zsenge szíveket Isten közelében tartsuk és az Ő kegyelmével áthassuk. Hogy tehetnénk másként, ha egyszer komolyan hisszük, amit vallunk? De miért akkor ennek olyan különös, szép, új nevet adni: „belmisszió“?

Hirdetjük és magunk is bízunk benne, hogy az Isten Evangéliuma különösképen akkor bizonyul erőnek, amikor legnagyobb szükségünk van erőre, szenvedések, gyász, családi tragédiák idején. S ezért — mi sem természetesebb, — minthogy az életnek ilyen sötét szorosaiban járó testvéreinknek különösképen utánuk visszük a világosságot. De minek akkor az ilyen házankénti látogatást, személyes lelki gondozást extra névvel jelölni „belmissziói” munkának, mintha ez valami kívülről jött járulék, nem pedig az elevenéből kihajtott ág volna az életünk törzsén?

Az „egyetemes papság” elve alapján állunk és nem ismerünk el határvonalat a pap és a hívek között. Egészen magától értetődő tehát, hogy az egyház munkájának elvégzésében osztoznak a pap-pal az arra hivatott hívek is, ki-ki olyan szerepet töltve be lelkiek, anyagiak, nevelés vagy szeretetmunka körül, amilyenre alkalmas. Ismét: mi szükség van akkor „belmisszió” címén valami importált újdonságnak bélyegezni ezt a legtermészetesebb életmegnyilvánulásunkat?

És így kérdezhetnők tovább. Idegen dolog számunkra az, hogy beteg testvéreink mellé odaállítsuk az ápoló szeretetet? Hogy árváinkat gondoskodó hajlékba fogadjuk? Hogy elaggott atyánkfiai-ról levegyük az élet alkonyán a terhet? Idegen és újonnan feltalált dolog számunkra a szeretetnek félreérthetetlen parancsa, hogy olyan „műszó” alá kell skatulyáznunk, „belmissziói intézmény” címen, mihelyt megpróbálunk komolyan csinálni valamit e téren?

Az ember azt kérdezi: ha mindez, lelkek életének intenzív ápolása, gyermekek hathatós evangéliumi nevelése, szeretetre szorult testvérek komoly felkarolása stb. stb. „belmisszió”, hát akkor mi marad, ami nem „belmisszió”?

Sajnos, erre a kérdésre könnyű felelni: ha mindezt sub titulo „belmisszió” különválasztjuk, akkor sub titulo „rendes egyházi tevékenység” megmarad az, ami még sok helyen ma is minden: gépies istentiszteletek — lehetőleg ebből is mennél kevesebb, — hagyományos, lelküket vesztett, az életre egészen hatástalan liturgiális funkciók — és „last but not least” az adminisztráció.

De azért, az igaz ügy szerelméért, ne essünk abba a terminomániába, hogy azt mondjuk: mivel mindez tarthatatlanul, vétkesen elégtelen, azért ide intenzív „belmisszió” kell! Igaz, hogy a legfontosabb az, hogy valami történjék, az élet megpezsdüljön, a szívek felébredjenek személyes hitre és munkába álljanak az Isten országáért. S ha valaki jobban neki buzdul, ha kidughat a gomblyukába

egy ilyen szép jelvényt, mint a „belmisszió“ neve, hát legyen boldog vele, csak éljen és dolgozzék. De talán mégsem kellene seregestül mintának választanunk őt ebben? Talán mégsem szabad megtennünk azt a szívességet az egyház élősdieinek, hogy az ő semmittevéjüknek meghagyjuk továbbra is az „egyházi ténykedés“ felséges nevét és minden komoly életet és munkát átszorítsunk egy „különlegesség“: a „belmisszió“ neve alá?

Már csak azért is, hogy véget vessünk minden vitának a „belmisszió“ jogosultságát, vagy szükségtelenségét illetőleg, de főképen a magunk öntudatának a tisztázása végett legyen szabad javasolnunk, éppen nekünk, akik talán ma a református egyházban a „belmissziós“ irányzatú lap vagyunk, hogy egyszersmindenkorra szorítsassék háttérbe a „belmisszió“ jelszava. *Nem akarunk mi mást, mint komoly, következetes, öntudatos református keresztyén egyházi életet.* Azt akarjuk, hogy ebben a mi egyházunkban tisztán hirdetessék és hatalmasan érvényesüljön az Evangélium, hogy az egyház minden tagjának életében ez az Evangélium legyen a megtapasztalt megújhódás és megtisztulás forrása; hogy az egyház tagjai testvéri közösségben egymást segítve, igyekezzenek a gyakorlatban is megbizonyítani keresztyén jellemüket; hogy az egyház minden tagja hozzájáruljon tehetségéhez mért lelkes munkával az Isten lelki házának építéséhez s abban a kicsinyektől kezdve a csonka-bonkáig mindenki, aki gondozó és segítő szeretetre szorul, megtalálja azt az Isten munkálkodó kegyelméből. Azt akarjuk, hogy a keresztyénségünk ne maradjon régiektől eltanult gesztus, amely a templomban még valahogy imponál, de annak ajtaján kívül már nevetséges; hanem legyen élet és hatalom, amely a valóságos világban, az emberek tényleges életében bizonyítja meg Istennek királyságát. Ezt akarjuk. Ami ehhez szükséges munka, intézmény, szervezkedés, azt is természetesen mind vállaljuk, tanuljuk, gyakoroljuk és terjesztjük. De mindez nem az egyházi élethez hozzájáruló *plusz* a szemünkben, hanem magának az egyházi életnek a gazdagodása, módosulása, modernizálódása, mint ahogy mindig alkalmazkodni és változni fog a szükségekhez képest az, ami él.

Ha majd mindez megvalósult, — sőt talán már miközben mindez megvalósul: a megújhódott egyházi élet alapján lehetséges lesz beszélni „belmisszióról“ a szó igazi értelmében. Akkor már nem a keresztyén gyülekezetnek legelemibb, önépítő életfunkcióit fogjuk érteni alatta, hanem valami sajátosat és meghatározottat: a keresztyén egyháznak a gyülekezetein *kívül* élők, a hozzája nem

tartozók, de mégis külsőleg vele egy országban élők között végzendő terjeszkedési munkáját. „Belmisszió“, a szó igazi értelmében, az életerős, hódítani is bíró egyházi élet erőfölöslege, a „külmisszióval“, édes testvérével együtt. Ennek is elhozza Isten az idejét.

Ma még Isten nem „missziót“ bíz reánk. Ma a „vocatio“ tavaszi idejét éljük a dermedt tél után. Majd ha a hívó szót megértette az egész egyház és a test, a világ és az ördög öleléséből kibontakozva visszatért Urához és Megváltójához, akkor elindulhatunk a küldetés parancsszavával a hatalmas nyári és őszi termékenység felé a mi magyar földünkön és mind a világnak széléig.

Addig legyen élő hitünk Istenben, égjen a szívünkben a Krisztus szerelme, imádkozzunk bizodalommal, tegyünk bizonyosságot bátran, szolgáljunk a szeretet türelmével, — de anélkül, hogy mind ezt, — „belmisszionak“ neveznök. Ez egyszerűen *keresztyénység*.

Reformáció, 1922. jan. 15.

KERESZTELŐ JÁNOS ÉS PÁL APOSTOL?

Nemrégiben, szóban és írásban, dr. Sebestyén Jenő a Kálvinista Szemle konferenciáján és hasábjain, abban a bírálóban részesítette a magyarországi belmissziói mozgalmakat, hogy a bennük jelentkező keresztyénység megáll félúton, egyéneket megtérít, komoly evangéliumi szellemmel megtölt, de az egyházat, a keresztyén élet testületi és intézményes képviselőjét nem viszi előbbre. Kétféle fajtája van az evangélizálásnak, mondotta, az egyiket Keresztelő János, a másikat Pál apostol munkájában láthatjuk kiábrázolva. Keresztelő János is megtérést prédikált és bizonyosságot tett a Messiásról. De ami hatást ő gyakorolt az emberekre, az szétszóródott a Jordán mellől hazatérő hallgatóival. Pál apostol nem elégedett meg azzal, hogy egyes emberekben éljen tovább az általa hirdetett igazság. Ő összegyűjtötte híveit minden helyen, ahol csak eredményes munkát végzett, és egyházzá tömörítette és szervezte őket. És kétségtelen, hogy ez az utóbbi típus, az egyház-formáló keresztyénység lehet csak ideálja minden céltudatos keresztyén munkának. Azért is, mert csak így egészséges, az egyéni keresztyénnek mindig szüksége lévén a rokonlelkek társas közösségére, mely nélkül csenevész és ha-

tálytalan marad a maga élete. De azért is, mert csak testületi keresztyén élet biztosíthatja az evangéliumi igazság fenmaradását és diadalmaskodását a világ fölött.

Ezekhez a felvetett gondolatokhoz legyen szabad hozzászólnunk, mivel azt, amiről itt szó van, egyházi életünk egyik legfontosabb, ha nem a legfontosabb életkérdésének tekintjük. A kérdés nem új. Évekre visszanyúl már a szóbeli és irodalmi tárgyalása. De kétségtelenül jó szolgálatot tett Dr. Sebestyén Jenő azáltal, hogy a legszélesebbkörű nyilvánosság figyelmé elé odaállította a témát. Egy nemzedékkel ezelőtt az volt a kérdések kérdése, hogy miként fakadhat új hitélet, eleven, személyes, üdvösségéről bizonyos és odaadó munkára képes keresztyén élet a mi letarolt pusztaságunkon. Ezen a kérdésen, hála Istennek, már túl vagyunk. Az új élet megindult és nőttön-nő. Ma az a legnagyobb kérdés, hogy ezt a megindult és mindjobban dagadó folyamatot hogyan irányítsuk, közelebbről: hogyan irányítsuk mennél közvetlenebbül ősi egyházunk kereteinek a megtöltésére, hogyan kapcsoljuk bele ezt az új jelent és a jövőt, amit kétségtelenül méhében hord, a multnak örökségébe és folytonosságába? A kérdés sem elméletileg, sem gyakorlatilag nincs még kielégítően megoldva s azért napirenden kell tartanunk.

A kérdésnek eredményes megbeszéléséhez azonban mindenkélt az szükséges, hogy világosan álljon előttünk. És ezen ponton úgy hisszük, némi korrekcióra szorul Dr. Sebestyén Jenő beállítása. A Keresztelő János és Pál apostol párhuzama sem nem találó, sem nem irányadó a mi esetünkben.

Nem irányadó, mert mi nem követhetjük Pál példáját Keresztelő Jánoséval szemben. Sőt rövid meggondolás után egyetérthet velünk Dr. Sebestyén Jenő is abban, hogy ha a kettő közül választanunk kellene, Keresztelő János példája még sokkal közelebb állana a mi általunk követendő eszményhez — ezen az egy, szóban forgó ponton persze. Mert mit tett Pál? Előtte tabula rasa volt s ő az új élet számára, amelyet mindenüvé magával vitt, megteremtette mindenütt az új kereteket is, megalapította a keresztyén gyülekezeteiket. Keresztelő János előtt ott volt a zsidóság vallásos szervezeteinek, zsinagógái gyülekezeteinek egész hálózata. Ő nem akarhatott mást, mint ezekbe a meglevő alakulatokba az új reménykedést és vágyakozást belevinni a Messiás megjelenésének előkészítéséül. Nem kell úgymbár bővebben bizonyítani, hogy módszer dolgában sokkal többet mond nekünk az utóbbi, mint az előbbi. Előttünk nem a keresztyénségtől érintetlen pogány világ terül el, amelyben gyüle-

kezetformáló erejét a Pál munkájának mintájára kellene bebizonyítani a keresztyénségünknek. Mi is a multból átöröklött, nemzedékek emlékeitől megszentelt vallási szervezetek hálózatával állunk szemben és voltaképpen mi sem hozunk új üzenetet, csak az elhagyott utakra való visszatérésre hívogatjuk a fennálló gyülekezeteket, mint ahogy a „második Illés“ is az apák és a fiak szíve között támadt szakadék megszüntetésére küldetett. (Mal. 4, 6.)

És nem is találó ez a párhuzam, mert hiányos diagnózisból indul ki. Nem az okozza ugyanis a problémát, hogy a mi egyházunkban dolgozó szabad evangéliumi mozgalmak valami individualisztikus keresztyénséget ápolnak, melynek a közösség, a gyülekezet értékei iránt ne volna érvéke, hanem ellenkezőleg. Éppen abból támad a nehézség, hogy ennek az ébredező új hitéletnek igenis megvan a közösségformáló ösztöne és ereje, meg is alkotja többé-kevésbbé körvonalazottan a maga gyülekezeteit, de ezek természetesen nem kongruensek a történelmi gyülekezettel. Éppen az veti fel az aggasztó jelenségeket helyel-közzel, hogy az evangéliumi mozgalmak Pál helyzetében képzelve magukat, új „eklézsiát“ alakítanak ki, nem véve észre, hogy ők voltaképpen a Keresztelő Jánoséhoz sokkal rokonibb helyzetben vannak és le kell számolniok azzal, hogy az „eklézsia“ megvan már és nekik csak abban, az Isten által a multban már oly csodálatosan igazolt és felhasznált történelmi egyházban kell az elhanyagolt életet megújítaniok. Ecclesiolák születnek meg az eklézsiában és élnek a maguk életét tekintet és érzék nélkül az iránt, hogy mi lesz az eklézsiával, holott ők is csak annak a keménykérgű, de mégis élő törzsén kihajtott ágak és azzal együtt élnek vagy pusztulnak.

Persze — kettőn áll a vásár. Ha meg akarjuk érteni a problémát, tekintettel kell lennünk a dolog másik oldalára is. Tény, hogy egyházunk gyülekezetei úgy, amint ma vannak, nem elégítik ki, nem elégíthetik ki a lelki megújhódáson keresztül ment egyének közösségi szükségleteit. Oly rokonlelkek társaságát keresi ő, akiknek életéből az önszíve boldog tapasztalatainak a visszhangja zeng feléje. A mai gyülekezeteink, a legjobb esetben is, nagyon vegyes társaságot nyújtanak neki helyett. Öntudatos hitvallás nélkül toborzódtak a tagjai, a tradíció és a megszokás tartja össze őket kultuszgyülekezetté és önkormányzó szervezetté és semmiféle egyházfegyelem nem őrökdi afelett, hogy a gyülekezet csakugyan elvi alapon egyesült hit és életközösség legyen. És akármilyen céltudatos munka folyjék is ennek az állapotnak a megváltoztatására, nem használ itt

semmiféle forradalmi türelmetlenség; lassú, szívós munkával kell kivárni a kívánt eredményt. Évtizedeket kell néhol rászánni erre az átalakulási folyamatra. Mi történjék időközben az egyház azon egyéni tagjaival, akik eleven kapcsolatba jutottak Krisztussal? Maradjanak elszigetelt egyének elszórva a többiek nagy tömegében? Azt mondják: a kovász éppen arra való, hogy benne legyen a tésztában és áthassa azt, — nem szabad a kovászt kiemelni a tésztából. Természetesen. De — félretéve a hasonlatot — éppen az egész gyülekezet érdekében, hogy a megújódott töredék annál intenzívebb hatást gyakorolhasson példájával is, munkájával is a többiekre, — nem kell-e az ilyen egyéneket egymással szorosabb kapcsolatban tömöríteni? Nekik szükségük van közösségre. A történelmi gyülekezet nyújtja azt — az emlékezet előtt felidézhető multban, a letűnt jobb időkben, amikor Isten Lelke még hatalmas volt egyházunkban és betöltötte azt. Nyújtja — a jövő reménységeiben is, ahogy megálmodtuk és célul kitűztük magunk elé a Krisztus által megtisztított magyarságot. De nem nyújtja — a jelenben. Az élet pedig, ha igényeit nem elégítik ki, vagy kialszik, vagy maga gondoskodik önmagáról. És azért le kell számolnunk azzal, hogy történelmi gyülekezeteinken belül, akár akarjuk, akár nem, ha egyszer megelevenedik a hitélet, létrejö egy szűkebb köre azoknak, akik, mint Luther mondta, „komolyan akarnak keresztyének lenni.“ Kálvini egyházfogalmunk tiltakozik az ellen, hogy belenyugodjunk abba, hogy ez a jellemzés csak az egyház egyik részére vonatkozzék. Lehetünk azon az állásponton és kell is lennünk, hogy minden egyháztagnak komolyan kell vennie a maga keresztyéniségét, mert ha nem veszi, akkor a gyülekezet fegyelmező gondozása alá tartozik. Ez azonban csak ideálunk. A mai valóságtól még nagy út van odáig és azért, időközben, átmenetileg tudomásul kell vennünk azt, hogy a komoly keresztyén élet nem lévén kritériuma magának az egyháztagságnak, egy szűkebb körű csoportnak lesz közösségi alapja és egyesítő kapcsa.

Ez a helyzet szüli a problémát, amelyet már most így szövegezhetünk: hogyan lehet az egyházunkban ébredő új élet közösségi szükségleteit kielégíteni és ápolni anélkül, hogy az így tömörített új élet elvesztené kapcsolatát a történelmi egyházzal?

A megoldást két irányban kell keresni. Egyfelől ugyanis az erősebb, komolyabb keresztyén életet élő és ezért egymással tömörülni vágyó egyháztagok gyarlóságaiból származnak a bajok. Sok esetben egyszerűen tudatlanok — nem is egészen a maguk hibájából.

Nem ismerik a történelmi egyházat. Nincs annyi tudásuk az egyháztörténelem köréből, amennyi lehetetlenné tenné számukra azt, hogy tabula rasa-t lássanak maguk előtt s amennyi megértetné velük azt, hogy akármilyen elesett állapotban van is az egyház, azért mégis édesanyjuk, akinek életéből fakadt az ő életük is. Máskor a szeretetlenség hibájában szenvednek. Nincs elég testvéri érzékük annak meglátására, hogy vannak rajtuk kívül is az egyház tagjainak soraiban nagyon sokan, akikben élő hit lakik és munkálkodik, ha talán nem is eléggé öntudatos, határozott és erős és ha más megnyilvánulási módjai vannak is, mint amilyenekben ők látják a maguk hitének bizonyosságát. És egyéb hasonló hibákat is sorolhatnánk még fel. Lélektanilag nagyon sokat megmagyaráz az a törvényszerűség, hogy minden öntudat az ellentéteken edzi és fejleszti magát. Az újonnan támadt keresztyén élet is, éppen azért, hogy a maga birtokát hangsúlyozza önmaga előtt, másokban szereti a hiányt látni. Az egyházban jobban látja a hibákat és bajokat, — a mulasztásokat, amelyeket ő maga is oly szomorúan megsínylett. És csak miután megerősödött, lesz elég bátor ahhoz, hogy veszély nélkül bevallja önmaga előtt, hogy van azért sok megbecsülendő, komoly érték is az egyházban, amiért hálát kell adnia Istennek s amiért felelősséget kell éreznie. Erre a méltányosabb, nagykorú álláspontra kell tehát türelmes megértéssel felnevelnünk az erőteljesebb lelki életre eljutott embereinket, egyúttal állandó egyháztörténeti felvilágosításban is részesítve őket, hogy ne csak elnézők tudjanak lenni az egyház jelenével szemben, hanem lelkesedni is tudjanak egyházukért a múltja és a múltjából kiolvasható jövőendő hivatása miatt.

Másfelől azonban magának a történelmi gyülekezetnek is elébe kell sietnie, félúton, annak a jóakaratnak, amelyet elvár a benne kialakuló új élettől. Táplálnia kell ezt a jóakaratot a maga céltudatos reformmunkájával. Elismerve azt, hogy ma a maga egészében nem tud megfelelni a legjobb tagjai igen jogosult igényeinek, be kell bizonyítani azt, hogy meg akar felelni és előbb-utóbb meg is fog felelni. Ott, ahol a gyülekezet élén önelégült, eszmények nélküli, a jelen állapotokba beletörődött vezetőség áll, nem csoda, ha a felébredt lelkek pesszimiztikusan értékelik az egyházat és állandó rendnek tekintik azt, hogy az is fog majd járni a maga kitaposott, meddő útjain és mellette, vele párhuzamosan ők is élnek majd a maguk meleg, testvéries munkáscsoport-életüket. Látniok kell, szemmel láthatóan, hogy ez a dualizmus átmeneti dolog! Látniok kell, hogy a történelmi egyház maga akar azzá lenni, amit ők is igyekeznek

maguk között kiépíteni: a „szentek közösségévé“. Akkor aztán könnyű lesz a maguk életét egész odaadással beleállítani ennek a reformprogramnak a szolgálatába és a kovász nem fog kikíváncozni a tésztából.

Természetesen ezt az utóbbi megoldást nem lehet egyforma reménységgel elvárni minden gyülekezetünktől. Az ön-reformálás munkája nem mindegyikben mehet végbe egyforma tempóban. S a helyzet szomorú vonása az, hogy azok a gyülekezeteink, melyek átlag-intelligenciájuknál és újírtási törekvések számára való fogékonyságuknál fogva legreményteljesebbek volnának, sőt hivatva volnának az egész egyházi újjáébredés fáklyavivői lenni, t. i. a városi gyülekezeteink, a legtöbb esetben nehezen mozgítható, abnormis arányokra terjedő tömeggyülekezet-mivoltuk miatt talán utoljára fognak megtelni az új élettel és átalakulni annak követelményei szerint. Innen van az, hogy a multban is úgyszólván csak városokban alakult ki az a helyzet, — melyet Dr. Sebestyén Jenő kritikájában részesít, — hogy az evangéliumi mozgalmak az egyház életétől különállónan élik életüket. És a jövőben is leginkább városi gyülekezetekben lesz objektíve a legégetőbb a felvetett probléma. Objektíve, azaz az egyház érdekei szempontjából, mert viszont némi vigasztalásul, szubjektíve az érdekelt személyek szempontjából, éppen a városi tömegekben való élés veszi el a dolog mérgét. Budapesten is, noha az egyház hivatalos életétől különállónan, magánegyesületi kerekbe húzódva munkálkodik a megújított hitélet, a viszony mégis a legszívésebb. Van elég tágas tér ahhoz, hogy a súrlódás elkerültesse. Szubjektív, érzelmi szempontból kisebb gyülekezetek körében mérgesedhetik csak el a helyzet úgy, ahogy a nagyvárosi gyülekezetekben soha, — ahol t. i., ha nincs organikus kapcsolat a történelmi gyülekezet és az új mag között, a két tényező, a tér kicsinysége miatt, melyen mozognak, lépten-nyomon kénytelen egymásba ütközni.

Elméleti általánosságban fejtegettük a kérdést, de minden elvont állításunk mögött ott feszengenek a praxisnak, a tapasztalatoknak és megfigyeléseknek a tényei. A konkrét megoldási javaslatot, amely irányítást adjon munkánknak, a jövőtől várjuk még. Sokaknak kell még összehordaniok a maguk tapasztalatait, elért sikereit és elkövetett baklövéseit, sokszor ki kell még cserélnünk eszméinket és tanácsainkat, míg majd megkapjuk, ha ez egyáltalán lehetséges, az egységes „receptet“. A „Reformáció“ alig tehet mással jobb szolgálatot, mint ha ezt a kérdést segít tisztázni.

Csak még egyet végül: sohase felejtsek el, mily nagy hálával tartozunk Istennek azért, hogy a mi magyar ébredési mozgalmunk nem egyházonkívüli, hanem egyházvezető emberek között indult meg. Magyarország sok rettentő problémáját eggyel és pedig irtózatossal tetézte volna az, ha az új evangéliumi áramlat eleve ellentétben állott volna a történelmi egyházal. *Nem így volt.* És ezért egy jelentékeny árnyalattal derüesebb a jövőnk látóhatára. Az evangélizálás munkája eleitől fogva olyan emberek kezében volt, akiknek módjukban állott nemcsak az egyház medrébe terelgetni az új áramlatokat, hanem egyúttal az egyház medrét is kitisztogatni az új áramlatok befogadására. Még nem vitték sokra. De a „Reformáció” is bizonyossága annak, hogy lelki megújulás és egyházi reform nálunk szent frigyben jár együtt. Ha ez a két frigyes fél hű marad egymáshoz és lépést tart egymással, akkor nemzeti feltámadásunk elé nem állhat akadályul egy egész világ sem. A színültig isteni élettel megtelt magyar református egyház fölébe emeli a magyarságot mindennek, ami árthatna neki.

Reformáció, 1920. nov. 15.

„HIVATALOS EGYHÁZ” ÉS „FÜGGETLEN BELMISSZIÓ”.

(Levél a „Reformáció” szerkesztőjéhez az ORLE 1922-ben kibocsátott körkérdéseivel kapcsolatban).

Kedves Barátom!

A „Reformáció” mult számában „az O. R. L. E. kérdései” címen megjelent vezércikkedhez szeretnék néhány megjegyzést fűzni. Igaz ugyan, hogy a cikk „I.” jelzéssel jelent meg és ezért rendes körülmények között illendőbb volna nem szavadba vágnom, hanem megvárnom, mit hoznak a cikk folytatásai. De azt hiszem, hogy a továbbiakban már egyebekre fogsz áttérni „az O. R. L. E. kérdései” közül és az I. számúval („Kíváncsi-e a hivatalos egyháztól független belmissziói tevékenység?”) már végeztél ebben a cikkben. Ezért mégis bátorságot veszek arra, hogy az e tárgyban közölt fejtegetéseidhez hozzászóljak. Mindjárt előre bocsájtva: főként azért teszem ezt, mert az a benyomásom, hogy nem teljes megértéssel fogadtad és kezelted ezt a szóbanforgó kérdést és meglehet, hogy ennek megfe-

lelő nem kívánatos visszhangot váltasz ki vele, ha nem most, hát később. Talán jó szolgálatot teszek tehát az alábbiakkal.

Cikkedet ismételten elolvasva és megpróbálva annak logikája mögött megtalálni a pszichológiáját, az a benyomás szűrődött le bennem, hogy védeni akartad a belmissziói tevékenységeket egy olyan rosszaló ítélet ellen, amit az „O. R. L. E. kérdései” közül amaz elsőből kiérezte. Úgy értetted, hogy a felvetett kérdés: „kívánatos-e”, már magában foglalja a feleletet is: „nem kívánatos”, sőt az indokolást is: azért nem kívánatosak belmissziói tevékenységek, mert függetlenek a hivatalos egyháztól. Ezzel szemben aztán kimutatni igyekezel, hogy valójában nem is lehetett szó „független” belmissziói tevékenységről, mert hiszen az magának az egyháznak egy életnyilvánulása, tehát az egész felvetett kérdésnek nem sok értelme van, ha pedig mégis van értelme, akkor az csak annál fogva van, hogy a kérdés közelebbről „hivatalos” egyházzal beszél, ez a disztinkció pedig elfogadhatatlan a mi egyházunkban.

Már most mindenekelőtt azt kérdezem: miért kell a kérdést így felfognunk és miért kell védőállásba helyezkednünk vele szemben? Miért ne értsük egyszerűen bona fide kérdésnek, amely nem akar mást, mint objektív vizsgálódást keltetni, pro és kontra hozzászólásokat kiváltani, hogy előbbre vigye egy szerinte — és ebben igazat kell adnom neki — meglevő és komoly egyházi probléma megoldását a közmegnyugvás felé? Hogy itt valami elcsuszamlás történt a kérdésnek felfogásában, az már abból is kitűnik, hogy mikor átirod a kérdést a magad szavaival, akkor az egyik mondatban olyasvalamit fejezel ki, ami egészen nyilvánvalóan nincs benne a kérdésben, amikor azt írod: „... azt kérdi, hogy kívánatos-e az egyháztól elszakadtaknak belmissziói munkája”. Erről nincs szó a kérdésben. Csak a második mondatban tolmácsolod helyesen a kérdés értelmét, legalább akkor, ha a benne előforduló „kívüli” szó sajtóhiba helyett: „belöli”, mint ahogy egészen bizonyosan az és ha eszerint így kell olvasnunk ezt a mondatot: „... vagy kívánatos-e az egyháztagoknak az egyházon belüli munkája, de úgy, hogy akkor, amikor ezt a munkát végzik, függetlenek az egyháztól?” (Mert hiszen ha az egyházon kívül végeznék, eo ipso függetlenül végeznék attól.) Erről van szó valóban, érte azonban „egyház” alatt kifejezetten a „hivatalos egyházat”.

Nos, eltekintve már attól, hogy a kérdés tendenciózus-e vagy nem, vajjon csakugyan olyan érthetetlen és tárgyitalan, mint ahogy véled? Közelebbről csakugyan olyan indokolatlan és elítélendő-e a

„hivatalos“ egyház emlegetése megkülönböztetve általában az „egyháztól“?

Teljesen igazat adok Neked abban, hogy nagy mértékben „elromanizálódtunk“, sok más tekintetben is, de éppen abban is, hogy nagy lépést tettünk előre azon az úton, amely, ha tovább járjuk, okvetlenül újra belevisz a klérus és a laikus elem közötti különbségtételbe. És mindjárt elismerem, hogy ennek a folyamatnak a szimp-tomája a „hivatalos egyház“ elnevezés is. De csak az elnevezés és az a bizonyos meghatározhatatlan mellékíz, amit minden fogalom visszahatásként kap a jelzésére használatos kifejezéstől. Nem a fogalom maga, jobban mondva a benne megjelenő valóság. „Hivatalos egyháztól“, igaz, nem találsz sehol említést egyházi jogi könyvekben és egyházi törvényeinkben. A Dévayak és Méliuszok valóban „csodabogárként“ bámulták volna, ha elébük kerül, ezt a kifejezést. De igenis megtalálod egyházi jogi könyvekben és törvénykönyvünkben és megtalálod a reformátoraink gondolatvilágában és gyakorlatában azt a valamit, amit ez alatt a rossz elnevezés alatt értünk. Mert az csak elírás lehet cikkedben, hogy „az egyháznak ... hivatalos és nem hivatalos ... tényezői nem lehetnek“. Az esperes, a lelkész, a tanító „hivatalos“, a rendes egyháztag „nem hivatalos“? — kérded elcsodálkozva. Nem felelhetek rá magamban másképen: Persze! Az egyházi „hivataloknak“ mint ilyeneknek, mindig magasan állott a becsülése a mi egyházunkban. Akármilyen harcot vívtunk a klerikálizmus kovásza ellen; azt a Szentírás nyomán haladva, mindig világosan érezte a református keresztyén egyház életöszöne, hogy „rendnek kell lenni“ és az egész egyház közös életfunkcióinak a hordozására annak rendje-módja szerint beállított „hivatalos tényezőknek“ kell lenniök. És az egyes egyháztag nem szólhat úgy és nem cselekedhetik úgy, mint ahogy a lelkész, a presbitérium, az esperes, az egyházmegyei közgyűlés, stb., mert még akkor is, ha szava és tette mögött ott volna is az egész gyülekezet vagy közegyház véleménye, mégis más az, hogyha annak képviselőjére formális megbízást is kapott. Enélkül akárkiben felmerülhet a kérdés: illetékes szószólója-e az illető egyháztag az egyháznak a maga egészében? Kell, hogy legyenek és mindig voltak tehát „hivatalos tényezők“.

Természetesen nincs joguk arra, hogy önmagukat „az egyháznak“ nevezzék és tekintsék, még ezzel a megszorítással se, hogy „hivatalos“. Ennek a szóhasználatnak, mely azért tudtommal, hála Istennek, még nem nyert „hivatalos“ szankcionálást, mennél előbb nyoma vész egyházunkban, annál jobb. De ma még használatban

van ez a kifejezés és nem vehetjük rossz néven, ha a körkérdéseket kibocsátó O. R. L. E. is használja. Azért ne lássuk túlsötétlen a kifejezésben rejlő hiba veszedelmeit se. Még ha a köznyelv az egyház hivatalos tisztségeit elnevezi is „a hivatalos egyháznak“, ez magában véve még nem sodor bennünket bele a klerikalizmusba és nem vonja maga után azt, hogy egy szép napon az egyház mandatáriusainak egy csoportja előálljon és a mellére üssön: „Mi vagyunk az egyház, a többi csak köznép“. Először már csak azért sem, mert a mi „hivatalos egyházunk“ nemcsak foglalkozás szerinti „egyházi emberekből“, hanem „világiakból“ is áll, akiket tehát nagyobb válaszfalak nem szeparálhatnak a „köznéptől“, a többi „laikusoktól“. Másodszor és még sokkal inkább azért sem, mert valamennyi egyházi „hivatalos tényezőnk“ a „köznép“ kezéből veszi át mandátumát, ami intézményesen hirdeti azt az alapelvet, hogy Isten az Ő akaratát az Ő egyszerű híveinek szívében és lelkiismeretén át jelenti meg, tehát nem lehet szükség közöttük és Ő közötté álló közbenső „rendre“. Az egész egyház az Ő teste és Ő az egészet betölti Lelkével. De különbségek vannak a szolgálatban és némelyeket rendelt olyan szerepre, amelyből az egész egyház életére felügyelhetnek és az egyház bizonyoságátételét képviselhetik, és az illetőket, kik erre alkalmasok, mint Isten ajándékait felismervén, a hívek maguk közül kiválasztják és a tisztségeknek a mindnyájuk nevében való viselésével megbízzák.

Ez így van idealiter. De hogy valósul meg azután realiter? Mindig aszerint, hogy milyen maga az egyház. Ha az egyház a maga egészében életerős és virágzó, akkor a hívek közbizalmán át szabadon érvényesítheti Isten az Ő kiválasztását és elhívását s akiket Ő felruházott Lelkének kharizmáival, ugyanazokat ruházza fel az egyház hivatallal is. Viszont, ha az egyház megromlik és tagjai nem élnek közösségben a Fővel, más lesz az Ő rendelkezése és más lesz az ő cselekvésük. Gyakorolni fogják tovább is egyháztagsági jogaikat, választanak és beiktatnak hivatalos szolgákat, s azok az egyház egészének nevében tesznek-vesznek sok mindent, de mind ebben talán több lesz az akadály, mint az eszköze Isten munkálkodásának. Mit tehet ilyenkor mást az Úr, mint hogy megszégyeníti az Ő népét? Mellőzi azokat, akiket az egyház a maga elhiteltelenedt szempontjaitól vezetve tisztségeibe emelt és támaszt magának szószólókat és eszközöket olyanok közül, akiket az egyház közvéleménye semmibe sem vett. Szabadon fú Lelkének szelével, amerre akar és az egyház megszervezett formáit elkerülve támaszt új éle-

tet. Megalázkodva kell ilyenkor az egyház tömegeinek tudatára ébredniük nagy elhanyaglásuknak és újra felajánlaniuk engedelmes-ségüket Istennek, hogy az Ő Lelkétől vezetett emberekben lássák ezentúl újra a hívatott egyéneket, akikre rábízák a hivatalos szolgálatokat.

Az egyház történetének, még az őtestamentumi előidőktől kezdve a legutóbbi időkig, úgyszólván minden második lapját ki kellene tépnünk, hogy meg tudjunk feledkezni Istennek azokról a hatalmas erőmegnyilvánulásairól, amelyek nem annak rendje-módja szerint beállított egyházi mandatáriusok útján, hanem az Ő szu-verén szabadsággal kiszemelt és az emberek közé küldött eszközei útján mentek végbe. Természetes, hogy ilyenkor mindig kényes probléma az ilyen „független“ erőknél a „hivatalos“ tényezőkhöz való viszonya. Lényeg szerint ők, a „nem hivatalosak“ bírnak a legilletékesebb mandátummal: első kézből kapták az Úrtól. Forma szerint semmi megbízatásuk nincs. Lényeg szerint a „legfüggetlenebbek“, mert jaj nekik, ha az Evangéliumot nem hirdetik! Forma szerint senki számadásra nem vonja őket munkájukért. Mivel amott a formából elszállott a lényeg, Isten a lényeget egyelőre a forma mellő-zésével menti meg a világ számára. Aztán majd megtalálják újra egymást forma és lényeg és összhangzatos frigyre lépnek.

Amilyen örök témája ez az egyház világtörténetének, olyan aktuális témája ma a mi református egyházi helyzetünknek. Tény az, hogy ha „egyház“ csak egy van is, amint írod, azért ebben az egyházban megvan az a dualizmus, amit az „ORLE. kérdései“, „hivatalos egyház“ és „független belmissziói tevékenység“ címen konstataálnak. És hiába minden elméleti bizonyítgatása annak, hogy az egész egyház „hivatalos“ és a belmisszió is az egész egyház ügye és ezért a két elem egy és ugyanaz és „olyan ellentétekről van itt szó, amelyek nincsenek“, — mégis csak úgy áll a dolog, hogy mást értesz Te magad is „egyház“ alatt, amikor azt mondd róla, hogy „annak lelki élete, önfentartásának ösztönös megnyilvánulása a bel-misszió“ és megint mást értesz „egyház“ alatt, amikor azt állapí-tod meg a belmisszió munkásairól, hogy eddig „elhagyatott és mos-toha gyermekei“ voltak „református egyházunknak“. Amott az „egyház“ az isteni erők csatornahálózata jelent, emitt az „egyház“ emberi szervezeteket és intézményeket jelent. A kettőnek egynek kellene lennie. De nyilván nem egészen az. Sok, nagyjelentőségű munkáját, amire a jövőben mint életforrásra fognak visszatekin-teni, Isten ma nálunk nem azok által végzi el, akiket a gyülekezetek

bizalma reprezentatív polcokra emelt, hanem mások által. És olyankor is, amikor az illetők hivatalos tényezők az egyházban, munkájuk legjavát, amiben legáldásdúsabban árad ki Isten ereje, nem ebben a minőségben, nem a gyülekezetektől kapott mandátum alapján, hanem anélkül, „a maguk szakállára“, vagyis nem hivatalosan végzik, a „hivatalos“ szolgálatuk mellől elrabolható szabad óráikban.

Ez ugyebár a helyzet? Miért ne nézzünk a szemébe? Miért ne gondoljuk végig mindazt a problémát, ami a „hivatalos“ és „nem hivatalos“ egyházi életmegnyilvánulások viszonyából fakad?

Az „O. R. L. E. kérdését“ kétféleképpen lehet felfogni. Azt, hogy „kívánatos-e“, lehet úgy is érteni: ideális dolog-e a hivatalos egyháztól, vagyis helyesebben kifejezve: az egyház hivatalos vezetőségétől független belmissziói tevékenység? Erre nyilvánvalóan az a felelet lehet csak helyes, amit Te is hangoztatasz: Nem! Ideális csak az az állapot lehet, amelyben az egyház hivatalos vezetősége képes és kész minden szolgálatot ellátni, amire csak szükség van az egyház életében. Ebből a szempontból a felvetett kérdés tehát nagyon üdvös lelkiismereti kérdésévé válik mindenkinek, aki az egyházi hivatalok valamilyen felelősségteljes mandátumát viseli: „Miért nem gondoskodunk mi minden fennforgó szükséglet kielégítéséről?“

És lehet érteni az „O. R. L. E. kérdését“ másképpen is: Ha már a ma adott helyzetben, mely holnapra, de még holnaputánra sem fog elmúlni, az egyház tisztséghordozói nem tudják, még ha akarják se, kielégíteni a kiáltó munkaszükségletet, mi történjék *addig*, amíg majd eljön az ideális állapot? Várjuk meg fokról-fokra, amíg az egyház hivatalos vezetői megváltoznak, kicserélődnek, vagy számban, hozzáértésben, lelki erőben hozzágyarapodnak a szükségletekhez és ennek a folyamatnak a gyorsítására szorítkozzunk csak? Vagy pedig *miközben* ezt az utat teljes erővel járjuk, egyúttal, ezenkívül is nem hivatalos csatornákon át is tegyünk meg mindent az egyházi életünkben tátongó sebek orvoslására, az Evangélium hirdetésére és Krisztus hatalmának az emberek közötti érvényesítésére? Kívánatos-e ez az utóbbi fajta „független“ tevékenység? Akinél a forma nem fontosabb a lényegnél (akármily tisztelője legyen is a formának), az erre a kérdésre csak igennel válaszolhat. Igennel válaszol rá maga Isten, amint fentebbi utalásom szerint az egyház története bizonyítja. Ő sem várja be, hogy az egyházi tisztségek hordozói felemelkedjenek hivatásuk magaslatára, és közben nem hagyja éhezni kenyér nélkül az emberek lelkét, nem hagyja gondozás nélkül sorvadni a pusztuló életet. Ő egyházi hatóságokat nem kérdezve meg-

indítja eszközei által mentő és megújító munkáját és éppen *ezáltal* sietteti legjobban az egyházi hivatalos tényezők felébredését és munkába serdülését is.

Hogy mégis elhangozhatik a kérdés: „Kíváncsi-e ez?“, az csak azért lehet, mert az így szabadon folyó belmissziói munka és az egyház hivatalos munkásai között természetesen előáll — és sok emberi gyarlóság folytán, innen is, onnan is, néha nagyon elmerésztetik, — bizonyos feszült viszony. Ennek a fájdmát érzem kijajdulni az „O. R. L. E. kérdéséből“ és ezért megérdemelné a kérdés, hogy nagyon gyöngéd és tapintatos, de beható és alapos vizsgálat tárgyává váljék.

Csak néhány szempontot szeretnék felvetni ehhez a kérdéshez, abban a reményben, hogy előbb vagy utóbb valaki visszatér reá, — mert erősen állítom, hogy mit sem használ, ha elhessegetjük magunktól és nem nézünk a szemébe.

Vannak helyzetek, amikor az egyházi hivatalos vezetőség egészen rosszindulatúlag fogad minden egyházmegújító, missziói programot, mint teljesen szükségtelent. Hála Istennek, kiveszőfélben levő bölények az ilyen példák, de itt-ott még mindig sok keserűséget okoznak azoknak, akik „nem hivatalosan“ meg akarnák indítani, vagy talán már folytatják is az egyháznak tagjai útján való megújítását.

Azután vannak esetek, hála Istennek, óriási számban, amikor az egyház hivatalos munkásai a legnagyobb jóindulattal elismerik a „belmissziói“ program jogosultságát, de vagy egy vagy más okból egészen tehetetlenek. Jóindulatú semlegességgel nézik, vagy éppen biztató támogatással kísérik *mások* munkáját, de ők maguk nem végzik azt. Az ilyen esetekben nem olyan mérges a probléma, mint az előbbieken, de mégis mennyi fájdalmas, kényes mozzanata van!

Azután vannak esetek, ahol a hivatalos vezetőség egyik része nemcsak rokonszenvező helyesléssel viseltetik, hanem lelkes erőből duzzadó munkása volna maga is az egyházi megújításnak, de nem tudta (*még nem tudta*) az egész vezetőséget magával ragadni! A lelkész nem tehet a presbitérium ellenére, a presbiterek egy része nem tehet a lelkész és a többi presbiter ellenére, stb., stb. A legtöbb és leggyötrelemesebb lelki konfliktusokat az ilyen esetek szolgálatják és ha nem vétenék a diszkréció ellen, hosszú sorával igazolhatnám ezt a példának. A mi demokratikus egyházalkotmányunk mellett az egyházi hivatalos vezetőember nem szakadhat el a közvélemény-

től, amely őt hivatalába emelte. És mégis az ellen a közvélemény ellen kell alapjában véve végigharcolnia a reformálás harcát! A pap meg kell, hogy maradjon az egész gyülekezet papjának, pedig csak egy maroknyi kis csoport híve az, amelyik igazán együtt érez vele törekvéseiben. Az esperes vagy egyházmegyei gondnok tele lehet a legnagyobb eszményekkel és tervekkel és mégis pillanatra sem szabad elfelednie, hogy ő reprezentatív ember és kitöri a nyakát az olyan úton, amelyre a többiek közakarata nélkül, egymagában indulna el. És így tovább. Az eredmény az, hogy kénytelenek, fájó szívvel igen életbevágó szolgálatokat „nem hivatalos” tényezőknak átengedni, mert azok szabadabban mozoghatnak, — vagy pedig maguk is megosztani az egyházért végzett munkájukat „hivatalos” rész és „nem hivatalos” rész között s az utóbbit a maguk és a hozzájuk önként csatlakozó munkatársak lelkiismerete szerint végezve, „szabad kezet” biztosítani maguknak minden más, akármennyire tisztelt tényező beleszólása ellen.

Lehetne az esetek felsorolását még nyújtani a fentiek kombinálásával vagy egyes árnyalataik disztingválásával. Elég ennyi is annak megvilágítására, hogy itt egy problémahalmazal állunk szemben, amellyel le kell számolnunk és mennél jobban segítünk egymásnak benne, annál könnyebb lesz sokaknak a terhe.

A „fegyelem” emlegetése pedig ezzel a kérdéssel kapcsolatban nagyon kényes. A fegyelem ma csak cél lehet és nem eszköz. Csak annyiban üdvös, amennyiben már a belső misszió áthatotta egyházunkat, mert az egyháznak még meg nem elevenedett részeiben fegyelmet gyakorolni a „független belmissziói tevékenységekkel” szemben — nagyon hasonlítana ahhoz, amit a „hivatalos” Amaziás csinált a „független” Ámossal, vagy hogy más példákat ne említsek, a „hivatalos” Nagytanács azzal a „független” galileai vándortanítóval.

Más utak vezetnek ki a zürzavarból. Először: a jelenlegi egyházi hivatalos munkásokra gyakorolható átalakító hatás, azután a jövő számára már előre való felkészítése az ifjúság körében olyan tartaléknak, amelyből más típusú embereket lehet válogatni az egyházi tisztségekre; azután minden adódó alkalommal, az új feladatok számára alkalmassá nem vált régi vezető emberek kicserélése olyanokkal, akik megértik az idők szükségait és azokban Istennek parancsát; és végül (ez az egyetlen biztos út, a többi mind kockázatos) az egyháztagok tömegének felébresztése annak tudatára, hogy mit jelent keresztyén hívőnek lenni? A bajok forrása az egy-

háztagságunk eltisztátalanodásában rejlik. Az olyan egyháznak, melynek óriási tömegekben vannak „kényszertagjai“, akiket vagy az állami törvények nyomása, vagy a tradíció tehetetlenségi nyomatéka köt csak hozzá, de nem öntudatos hit, nem lehet egészséges közvéleménye, ezért nem képes demokratikus feltételek mellett szabad folyást adni Isten kiválasztó és megbízó akaratának és ezért örökre benne kell kecmeregnie a „hivatalos“ vezetőség és a „független“ hitébresztő és építő erők közötti feszültség problémáiban.

Bizonyosra veszem, hogy nem eléggé méltányoltam a fentiekben bizonyos igazságokat, amik a Te cikkedben foglaltattak, mert más oldalról néztem a kérdést, de talán nem volt szükségtelen kiegészítésül elmondani ezeket.

Reformáció, 1922. jún. 15.

„KÁLVINISTA BELMISSZIÓ“.

Pünkösöd ünnepe megint a lelkünkbe véste azt a nagy igazságot, hogy Isten az Ő Lelkének erejét ott tölti ki, ahol „egyakaratton“ vannak a tanítványok. Vajjon kivétel lesz-e ez alól a szabály alól a mi hazai református egyházunk? Számíthatunk-e arra, hogy az a nagy lelki megújulás, melynek felgyülemelő vízárait már halljuk zúgni a gátak mögött, átszakítja majd akadályait és elborítja száraz mezőinket anélkül, hogy a jobb jövő munkásai igazán „egyértelemben“ lennének?

Mindenki tudja, hogy a lelki életünk megújulásán munkálkodó csoportok között, — sok egyéb kisebb-nagyobb válaszfaltól most eltekintve, — különösen egy jelentős nézeteltérés van, mely jobbra és balra elválasztja egymástól az embereket. Az a kérdés t. i., hogy az eddigi „belmissziói“ mozgalmak jogosultak-e egyházunkban tovább fejlődni, vagy pedig ki kell-e szorítanunk őket újabb, más jellegű mozgalmakkal? Az egyik oldalon állanak azok, akik elismerve e mozgalmak minden gyarlóságát és hibáját, a multban csak úgy mint a jelenben, még sem kíváncsiak másra, mint e mozgalmaknak mind teljesebb kibontakozására, elterjedésére és diadalmas érvényesülésére. A másik oldalon állanak azok, akik elismerve e mozgalmak minden érdemét a multban és értékes erőit és hatásait

a jelenben, mégis azon a címen, hogy a mi egyházunkban csak kálvinista mozgalmaknak lehet létjogosultságuk, ezek a mozgalmak pedig nem azok, irányváltozást sürgetnek náluk, vagy ha az nem következne be, új mozgalmak megindulását követelik és jósolják amazok helyébe.

Felelősségteljes időnk tudatában hadd próbáljuk meg vizsgálat alá venni, miről is volna szó voltaképen? Hátha kitűnnék, hogy lényegbeli eltérés nincs? Hátha meg tudná egymást érteni a két csoport és együtt tudna imádkozni és dolgozni mindakettő az egy Országért, amelynek eljövetelét várjuk?

Ebben a kísérletben nem csüggeszt el az, hogy egy hasonló próbálkozásra régebben az egyik álláspont harcias szószólója, a „Kálvinista Szemle“ nem reagált, noha világosan őhozzá volt címezve fejtegetésünk.* Hiszen az ilyen kérdések nem a lapok hasábjain, hanem az olvasók lelkében dőlnek el, és ha nem történik is hozzászólás valamelyik fél részéről a felvetett eszmecseréhez, — az is hozzászólás és az emberek levonják belőle a konzekvenciát.

Azt a kérdést szeretnők megvizsgálni, hogy milyen is volna hát az a kálvinista belmissziói mozgalom, amelyet az eddigiekkel szemben sürgetnek? Nagyon sok baj származhatik abból, ha kifejezések és jelzők körül hadakozunk és nem vigyázunk teljes öntudatossággal a lényegre, amit értünk alattuk.

Háromféle, egymást természetesen ki nem záró értelmét tudnók megállapítani a „kálvinista belmisszióinak“: érthetjük alatta az olyan belmissziót, mely az *emberek ú. n. „kálvinista öntudatára“ támaszkodik munkájában*; továbbá az olyant, mely *kálvinista teológiai alapon nyugszik*; és végül azt, mely *a kálvinista egyház szolgálatában helyezkedik el munkájával*. Addig, míg valamilyen hozzászólás ránk nem bizonyítja, hogy ez az elemzés hiányos, mert ezek helyett, vagy ezeken kívül még valamilyen más kritériuma is van a „kálvinista belmisszióinak“, ezek alatt a szempontok alatt folytatjuk fejtegetésünket, abban a meggyőződésben, hogy alájuk összefoglalható minden.

* Ez a megjegyzés a Reformáció 1920. nov. 15.-i számában „Keresztelő János és Pál apostol“ címen megjelent cikkemre vonatkozik. L. ebben a kötetben az 55. lapon.

I. A „kálvinista öntudat“.

Ami az első jellemvonást illeti, úgy is mondhattuk volna, hogy „kálvinista“ az olyan belmisszió, amelyben nagyon sokat emlegetik a „kálvinizmust“. Ehelyett a külső jelenség helyett azonban inkább mindjárt a mögötte levő rugóra mutatunk rá: aki sokszor emlegeti a „kálvinizmust“, bizonyára azért teszi, mert számít arra, hogy ennek a kifejezésnek hallatára megrezdül az emberek lelkében egy húr, melyet éppen ezzel lehet megrezdíteni. Számít arra, hogy az emberekben van bizonyos „kálvinista öntudat“, melyre eredményesen lehet appellálni, mely felől meg lehet közelíteni lelki világukat. Félig nyitott, kínálkozó ajtó ez szerinte, amelyet fel kell tárnunk, hogy bevonulhassunk, bevive az emberek életébe mindazt, amit oda be akarunk vinni. Annak a fontos pszichagógiai elvnek az alkalmazásáról van tehát szó, hogy akármilyen gyökeres átalakulást akarunk felidézni valakiben, úgy lássunk munkához, hogy először ne az ellentétet érezze meg, mely öközte és a mi szándékunk között van, mert akkor ösztönszerűleg elzárkózik; hanem sikerüljön megteremtünk azt a közös alapot, amelyen minden mondanivalónk számára biztosítva van a meghallgattatás és a kedvezőbb fogadtatás.

Az elv helyességéről nincs nézeteltérés. De hogy állunk ebben a konkrét esetben való alkalmazásával?

Két szélsőséges véleményt tudunk elképzelni. Az egyik azt mondhatná, hogy a szóbanforgó „kálvinista öntudat“ az egyetlen kapcsolópont, amely hitébresztő munkánkban rendelkezésünkre áll. Eszerint tehát minden evangélizáló és léleknevelő munkánkban ezt a sémát kellene követnünk: megragadni és felfokozni az emberekben azt a tudatot, hogy ők kálvinisták, s aztán megmagyarázva nekik, hogy mit is jelent a „kálvinizmus“, ezt az öntudatot fokról-fokra megtisztítani minden idegen, hozzá nem tartozó elemtől és mindjobban előhívni belőle minden igaz elemet, míg végre előttünk áll a kívánt eredmény: a Jézus Krisztus által az örök kegyelmű Istenben hívő és az Ő dicsőségére élni és munkálkodni kész új ember.

Ezt az álláspontot tudtunkkal senki sem képviseli. Akármilyen jelentőséget tulajdonítson is bárki ennek a vázolt módszernek, egyedül üdvözítőnek senkitől eddig nem hallottuk vallani. Mindenki elismeri, hogy az emberek életében egész sereg kapcsolópont kínálkozik, amelynél fogva megragadhatjuk őket az Evangélium számára. Vannak küzdelmeik gondokkal, bűnökkel, szenvedésekkel és a halál félelmeivel; vannak örömeik kint a természetben, családjuk

körében, eredményes hétköznapi munkájukban, stb., stb. A „kálvinista öntudaton“ kívül még ezer másféle „öntudat“ él bennük, amelynél fogva meg lehet értetni velük, hogy Isten arra rendelte őket, hogy az Ő Fiában felajánlott üdvösséget elfogadják és az Ő akaratát szolgálják, mert ezenkívül minden más élet csak veszedelem és szerencsétlenség.*

A másik szélsőséges álláspont az lenne, mely a felhasználható és ezért fel is használandó lelki motívumok közül egészen kirekeszteni a „kálvinista öntudatot“, mint hasznavehetetlent. Azzal érvelhetne ez az álláspont, hogy ha az ú. n. „kálvinista öntudatot“ elemeznők, csupa olyan vonásra bukkannánk, amellyel semmi közöséget nem vállalhatunk, tehát — éppen pszichagógiai érdekből — lehetőleg el kell kerülnünk az érintését. Van benne például jó adag leszámazási gőg, amilyen a zsidók öntudatában volt, akik „Ábrahám fiai“ voltak. Van benne jó adag az „írástudók“ megcsontosodott konzervativizmusából, akik felékesítették a régi bizonyágtevők síremlékeit, amelyekben azok kihült maradványai pihentek, de felfortyantak, ha ugyanaz a bizonyágtevő erő meleg eleveenségben megmozdult az ő napjaikban. Van benne jó adag a „farizeusok“ külöнкödéséből, akik összetévesztették a formát a lényeggel s fanatikusan ragaszkodtak az előbbihez, amikor pedig Istent csak az utóbbi érdekelte. Van egy jó adag a sadduceusok negatív felvilágosodottságából, akik sok mindenben „nem hittek“, pedig alapján „nem ismerték az Istennek hatalmát“. És így tovább. Ebből a „kálvinista öntudatból“, amellyel ma magunk körül találkozunk, csak kiszabadítanunk lehet az embereket, nem pedig azt „elmélyíteni“ bennük.

Ezt a szélsőséges álláspontot sem képviseli senki. Akármilyen

* Amikor azt mondjuk, hogy tudtunkkal senki sem szórta szélnek az emberi lélek megragadására kínákozó ezt a sok Isten-adta lehetőséget, hogy csak a „kálvinista öntudatot“ kultiválja, mint egyetlen felhasználható motívumot, akkor nem felejtjük el, hogy ha bevallottan nem is, de gyakorlatilag sokan mégis látszólag ezt az utat követik. Munkájukban állandóan és csakis a „kálvinista öntudatra“ hivatkoznak. De ezeknél ez az „öntudat“ nem kapcsolópont, melynél fogva az embereket kimozdítanak hitetlen, anyagias, Krisztus nélküli életükből, — csak célpont, amelyre hízegő dicséreteiket irányítgatják (és sokszor feddőző dorgálásokban is több öntetszelgő „kálvinista“ hízegkedés van, mint gondolnók). Ezek nem vezetnek el az embereket újjászületésre, csak „szervezik“ őket, úgy ahogy vannak. A meglevő erőnek ez az „átcsoportosítása“ lehet hasznos munka a maga nemében, — de nem „belmisszió“. Mert minden misszió új életet fakasztó munka és erre van ma szükségünk. Ezért nyugodtan kirekeszthetjük vizsgálódásunk köréből ezt a látszólag ellentmondó jelenséget és fenntarthatjuk azt az állításunkat, hogy semmiféle „belmisszió“ eddig nem vallotta kizárólagos fogódzópontnak a „kálvinista öntudatot“.

akadályokat rejtsen is magában a közkeletű „kálvinista öntudat“ a megalázkodáson és bűntudaton át az újjászületés felé vezető munka számára, azt mindenki elismeri, hogy nem merülhet ki ezeknek felsorolásával az elemzése. Ezeken kívül más is van benne és ezekben a hibákban is, ha elferdülve is, van valami értékes pozitívum. Nincs az az egyháziasság szempontjából akármennyi kifogás alá eső „pietista“ belmissziós, aki el nem ismerné, hogy hálát kell adnia Istennek azért, amit a kálvinista mult öröksége gyanánt, mint felhasználható értéket itt talál, készen az emberek lelkében, — mert hiszen milyen más volna a helyzete, ha csupa római katolikus vagy éppen mohammedánok között kellene dolgoznia! A születési büszkeségben van bizonyos hálás emlékezetben tartása annak, amit az ősök életében véghezvitt Isten, kivezetve őket sokféle „szolgálatnak házából“. A régi hitvallásokat élet nélkül kultiválóknak van sok megfagyott igazságsíra, amit magasabb hőfok alá kell csak helyezni és megmozdul benne újra a ható, fejlődő élet. A külsőieskedésben kimerülő kálvinizmusban is van bizonyos begyakorlottság egy olyan életrendbe, melyben mégis ott van az az alapgondolat, hogy nem lehet Istent fitymálva élnie az embernek. S a racionalista hitetlenkedő kálvinistában is megvan az önálló gondolkozásra féltékeny egyéniség, mely sohasem lesz hajlandó másokra áthárítani magáról az élet nagy kérdéseinek való utánjárás jogát se, kötelességét se.

A két szélső pólus lakatlan vidék tehát. Ezért nem lehetnek egymásnak ellenlábasai az eltérő csoportok. Ami őket elválasztja, csak hangsúlybeli különbség. Világosak a „kálvinista öntudatban“ levő hiányok is, értékek is. Nem univerzális és egyetlen ajtója a lelkeknek, de nagyon fontos kamrákba vezet be. Az egyikünk inkább amazt hangsúlyozza, elismerve emennek is igazságát, a másikunk fordítva. Nincs szüksége a két hangsúllynak egymásra?

Az eddigi belmissziói mozgalmak nem jól tennék (nem is igen teszik meg), ha szemet húnynának a „kálvinista program“ szószólói által hangoztatott igazság előtt és munkájukban nem appellálnának a „kálvinista öntudatban“ rejlő lehetőségekre. És viszont a „kálvinista belmisszió“ propagálói nem jól tennék (hiszem, nem is fogják már tenni), ha beleszuggerálnák amazokba, hogy ők nem kálvinista munkát végeznek, holott azt végeznek. Mert hiába, az ember abban a munkájában erősödik, amiben méltányolják, biztatják, lelkesítik. És nem fogják a belmissziói mozgalmak az eddiginél is jobban kihasználni a „kálvinista öntudat“ kapcsolópontjait, ha azok részéről, akik éppen ennek a módszernek akarnak propagandát csi-

nálni, éppen ebből a szempontból elismerés és ösztönzés helyett a letagadás hideg zuhanyát van szerencsájük élvezni.

Ne hidaljunk át felületesen elvi ellentéteket, ahol megvannak. De ne proklamáljunk ott, ahol nincsenek. *Ebben az első, methodikai értelemben nincs szükség pálfordulásra a mi hazai belmissziókban,* mert eddig is volt olyan „kálvinista“, hogy inkább örülnünk kellene rajta, mint hibáztatnunk érte. Csak arra van szüksége, hogy mélyüljön, nőjjön, tisztuljon és győzzön.

II. A „kálvinista“ szellem.

Az a másfél hónapi késedelem, amellyel ez a második közlemény az első ilyen címűt követi,* ahhoz az előnyhöz juttatott bennünket, hogy újabb szembeszökő bizonyítékát kaptuk a felvetett kérdés aktualitásának. Azt kérdeztük ugyanis: igaza van-e annak a nem nagyszámú, de sajtója (a „Kálvinista Szemle“) révén befolyásos és tekintélyes csoportnak, mely „irányváltozást sürget“ az egyházunk terén eddig munkálkodott „belmissziói“ mozgalmaknál, azon a címen, hogy „a mi egyházunkban csak kálvinista mozgalmaknak van létjogosultságuk, ezek a mozgalmak pedig nem azok“.

Akármilyen tájékozatlan legyen is valaki az utolsó évtizedbeli egyházi áramlataink dolgában, elég elolvasnia dr. Sebestyén Jenő felelős szerkesztő vezércikkét a „Kálvinista Szemle“ múlt hó 12-iki számában és azonnal megérti, hogy a fenti kérdéssel nem levegőt vagdosunk, mert csakugyan nyomatékosan követeltetik a „belmissziói“ mozgalmaktól, hogy eddigi útjukról letérve térjenek végre kálvinista útakra. Annak az „egyházi és szellemi egységnek a megteremtése érdekében“, melyet olyan örvendetesen maga a K. Sz. is szem előtt tart, nagyon fontos tehát, hogy tisztázzuk: jogos-e ez a követelmény és a benne foglalt bírálóat a „belmissziói“ mozgalmakkal szemben?

Mielőtt a multkor kijelölt úton tovább haladnánk annak a meggyőződésünknek a kifejtésében, hogy úgy a szóban forgó kritika, mint a belőle levont konzekvencia, az irányváltoztatás sürgetése, pusztán szubjektív illúziókon alapszik, amelyeket a hiányos informáltságra vezetünk vissza, de objektív vizsgálat, a tényekkel való összemérés közben azonnal szertefoszlik, — előbb hadd álljunk meg néhány pillanatra az említett cikknél.

* 1929 júl. 1. — szept. 1.

Miután szerzője örömmel állapítja meg, hogy az amerikai testvéregyházak „a magyar református egyház hivatalos fórumain át” akarják nyújtani kilátásban levő jelentékeny belmissziós segélyeiket, így folytatja: „Hisszük, hogy ezentúl most már nem fog bennünket vádolni senki azzal, hogy a magyar történelmi református egyház érdekeinek előtérbe állítása csak a mi rögeszménk és vesszőparipánk.” Legyen szabad megkérnünk dr. S. J.-t a nyilvánosság előtt, nyilatkozzék, hol és mikor hangzott el ellene ez a vád? *Ki és mikor mondotta róla azt, hogy a református egyház érdekeinek előtérbe tolása csak az ő és az ő lapjának és híveinek rögeszméje és vesszőparipája?* Erős meggyőződésünk szerint erre a kérdésre ő adós fog maradni a kellő felelettel. Mert ha „vád hangzott el ellene”, vagy mondjuk szelídebben, ha nézeteltérés merült fel vele szemben, az nem az volt, hanem ennek éppen az ellenkezője. A „belmissziói” munkások sohasem panaszkodtak amiatt, hogy dr. S. J. különködő egyéni akciót folytat a református keresztyénség érdekében; hanem igenis *panaszkodtak amiatt, hogy ő maga hiszi azt, hogy azt folytat* és nem veszi észre, hogy vélt ellenfelei voltaképpen a legjobb szövetségesei, mert ők is ugyanazt akarják csinálni és csinálják is legalább ugyanolyan sikerrel, mint ő. Senki sem tartotta azt „rögeszmének” és „vesszőparipának”, hogy ő a református keresztyénség „elveinek és szellemének” diadaláért küzd, de igenis fájt sokunknak az, hogy ő magát és csoportját ezen „elvek és szellem” magára hagyatott, elszigetelt letéteményesének képzei, holott mi, református belmissziói munkások ugyanazt a „rögeszmét” uraljuk és ugyanazt a „vesszőparipát” nyargaljuk. Nincs szüksége tehát dr. S. J.-nek azt a reménységét hangoztatni, hogy „ezek után”, t. i. az amerikai dollárokhoz mellékelt használati utasítás hatása alatt, frontváltozás következne be a belmissziói munkában, mintha *ezentúl* „becsületbeli kötelessége” lenne mindnyájunknak „a református egyházban és egyházért és a református egyház szellemében való munka”. Eddig is becsületbeli kötelesség volt ez és csak arról lehet vitatkozni, hogy ki több, ki kevesebb hűséggel felelt meg neki. Készségesen vesznek a „belmisszió” munkásai e tekintetben minden testvéri bírálatot és feddést, de nem ismerik azt el, hogy eddigi elveik feladását, egy eddig rájuk nézve idegen elvnek a győzelmét, akár milyen caudiumi igán való átvonulást és derekuk beadását jelentené az a munka, amit az amerikai segéllyel kezükben fognak ezután folytatni.

Felvéve már most a multkori cikkben elejtett fonalat, reátérhe-

tünk a „kálvinista belmisszió“ egy második kritériumára, melynek mértékénél ugyancsak kitűnik, hogy szükségtelen dr. S. J.-nek „kérve kérnie“ „a belmisszió eddigi munkásait“, hogy „vegyék revízió alá eddigi elveiket és módszereiket.“

A multkor, előljáróban, azt a kérdést állítottuk fel második kritériumnak, hogy kálvinista theológiai alapon nyugszik-e az eddigi „belmissziói“ munka? Másszóval az a keresztyénség, amit képvisel és amit terjeszt, magán viseli-e a kálvinistaságnak jellegzetes nyomait?

Helytelen és helyes igények.

Mielőtt ebbe a kérdésbe belemennénk, előre kell bocsátanunk valamit, amit sohasem volna szabad szem elől téveszteni ennek a kérdésnek a tárgyalásánál. Dr. S. J.-vel együtt abban a meggyőződésben élünk, hogy a keresztyénségnek az a típusa, amit kálvinizmusnak nevezünk, nemcsak egy a sokféle típus közül, hanem az a típus, amely valamennyi eddig ismert típus között a legteljesebb és legtisztább tükre a keresztyénségnek, a maga eszményi valójában. Ez azt jelenti, hogy a kálvinizmusra jobban áll, mint bármely másfajta keresztyénségre mindaz, ami a keresztyénséget önmagában jellemzi és így többek között az is, hogy *sem egyén, sem semmiféle csoport nem képviselheti teljesen, hanem csak az Egyház*. És pedig azért nem, mert olyan gazdag és sokoldalú, hogy minden egyén és minden csoport csak több-kevesebb részt tud belőle a maga életébe befogadni és kifejtetni. Az egyházra, a maga egészében van szükség ahhoz, hogy az egész keresztyénség, tehát az egész kálvinizmus is, minden jellegzetességével kibontakozhassék, mert csak az egyház az a közösség, mely mindenfajta embert, kicsinyt-nagyot, ifjat-öreget, férfit-nőt, az érzelmek egyszerű emberét — a tudós gondolkozót, a családi kör szerény munkását — a közélet harcos emberét stb., stb., felöleli és mindezeknek az egész életét a maga terrénául igényelheti.

Ebből nyilvánvalóan következik két dolog. Egy az, hogy csakis ennek az elvnek és pedig ennek a kálvinista elvnek, a félrelökésével állhat elő akárki azzal az igénnyel, hogy ő képviseli szintiszta mi-voltában a kálvinista keresztyénséget. Másfelől pedig ugyancsak ennek a kálvinista elvnek a félrelökésével állhat elő bárki azzal a követelménnyel, hogy egyes egyének, vagy egyes csoportok a kálvinista keresztyénséget a maga szintiszta valójában képviseljék.

Ebbe az antikálvinista hibába mi nem akarunk beleesni és nem vállalkozunk arra, hogy a kálvinista keresztyénségnek minden jellegzetes vonását teljes kibontakozásában meg akarjuk találni, — vagy ha nem találjuk meg, ezt a hiányt hibául rójuk fel, — a „belmissziói“ mozgalmakban. Ezek a mozgalmak mindig megmaradtak legalább annyiban kálvinista alapon, hogy *nem vindikálták maguknak az egyház jellegét*, leszámolva azzal, hogy ők a keresztyénségnek csak töredékes képviselői és szolgálói. Nem akartak mást, mint *egy bizonyos* funkciót betölteni az egyház életében: az elaludt s itt-ott kihalt lelki életet újraéleszteni. Igaz, hogy ez a funkció nem egy a sok közül, hanem a forrása minden másnak, mert ahol nincs meg az egyéni egyháztagnak élő kapcsolata az Egyház Fejével, az Isten egyszülött Fiával, ott nincs meg semmi más se, vagy ha látszat szerint megvan is, az csak üres szokás vagy képmutatás. Alapvető munkát akart hát végezni a „belmissziói“ mozgalom, de nem vállalkozott az egész épület felhúzására. Nem vállalkozott arra, hogy azt az elemi hitéletet, amelyre az embereket elvezeti, kidolgozza egész tanrendszerré a gondolkodásukban, vagy szervezett életté a világ életében való részvételükben.

A kálvinista keresztyénség egyik jellegzetes vonása már most éppen az, hogy nem elégszik meg a Krisztusban való élet és üdvösség alapélményeinek, mint nyersanyagnak a kibányászásával, hanem ki is dolgozza ezt a nemes ércet annak természete diktálta törvények szerint teljes műremekké. Ezért kálvinista elvi alapon igenis súlyos kifogást érdemelnének a „belmissziói“ mozgalmak, ha az önmaguk munkáját teljesen elégségesnek és minden további munkát feleslegesnek, vagy éppen helytelennek tartanának. És nem szólnánk egyetlen szót az érdekükben, ha akár az egyik, akár a másik irányban azért állott volna meg a munkájuk és azért nem haladtak volna a keresztyénségük minden irányú teljes kidolgozása felé, mert befejezettnek érezték volna a munkát. De nem érezték befejezettnek. Csak a maguk mozgalmi, egyesületi, vagy akármilyen nevezetű munkáját érezték befejezettnek, a maguk speciális, részleges szerepét tekintették betöltöttnek és *nem akartak mindenre vállalkozni*, mert nem akartak „az egyház“ lenni. Jól tudták, hogy az ő munkájukon kívül szükség van arra a mindent átölelő szolgálatra, amit az egyház végez kultuszával (templomi igehirdetésével és sakramentumaival), vallás-tanításával, egyházfegyelmével, lelkésznevelésével, stb. stb. és óhajtván imádkozták és remélték azt az időt, amikor az egyház mindezt a munkát, amit csak ő végezhet, csakugyan — és nem csak forma

szerint — végezni is fogja és a „belmisszió“ patakjai és folyamai beletorkolhatnak egy meglevenedett egyházi élet mindent egybefoglaló tengerébe.

A „belmissziói“ mozgalomnak református egyházunkhoz való gyakorlati viszonyulása azonban külön fontos kérdés s azért ennek megbeszélését fentartjuk egy III. fejezet számára. Itt mostani tárgyunk szempontjából állapítsuk csak meg még egyszer, hogy semmi-féle, az egyház kebelén belül létrejött kisebb vagy nagyobb csoporttól vagy mozgalomtól nem lehet azt elvárni, hogy az egyház szellemét és elveit mindenestől fogva képviselje. Ezt csak az egyház teheti meg s ha ő nem teszi, akkor senki mástól nem lehet megkövetelni, hogy tegye ő helyette. Semmiesetre sem lehet az egyháznak helyes és kálvinista értékelése mellett egy egyházon belüli kisebb mozgalmat azért ütni, mert ő nála nem találjuk meg mindazt, amit az egyháznál kellene megtalálnunk.

De nehogy azt higgye valaki, hogy ennek az elvnek a hangsúlyozásával mentessé akarjuk tenni a „belmissziói“ mozgalmat a felelősségtől az egyház „elveinek és szellemének“ a szempontjából, mindjárt megmondjuk, hogy a fenti negatív megállapítás után mi hát az, amit igenis elvárhatónak és megkövetelhetőnek tartunk minden mozgalomtól és csoportosulástól, mely igényt tart arra, hogy munkáját az egyház szempontjából üdvösnek tekintsük. Először is *annak, amit képvisel valóban hozzá kell tartoznia az egyházunk szelleméhez.* Olyasvalaminek kell lennie, ami önmagában véve, ha elszigetelten marad és nem nyer másoldalú kiegészítést, egyoldalú, sőt torz jelenséggé fajulhat, de azért mint alkotó elemnek a többiek között megvan a létjogosultsága egyházunk szellemében. Másodszor olyasvalamit kell képviselnie az illető mozgalomnak, aminek *ilyen egyoldalú kiemelése jogosultságot nyer annál fogva, hogy egyházunk szellemének ez az intergrans része éppen háttérbe szorult.* Ha kellő mértékben érvényesülne egyéb értékek mellett amúgyis, akkor természetesen nem volna üdvös dolog még külön nyomatékosan való propagálása. Harmadszor, ha valamely mozgalom vagy szervezet valamilyen az egyházunk szelleméhez lényegesen hozzátartozó vonást külön kidomborít és úgy harcol érte, *meg kell hogy őrizze amellett a fogékonyságát egyéb fontos értékek iránt is, amelyeknek érvényesülésére, mint egészséges kiegészítésre neki magának is szüksége van.* Nem lehet elvárni tőle, hogy ő maga ápolja mindezeket az egyéb értékeket is, mert amint mondtuk, csak magának az egyháznak az előjoga és hivatása, hogy mindazokat a vonásokat össze-

foglaló összhangban és teljességben együtt ápolja, amelyek a református keresztyénséget kiteszik. De azt el lehet várni akármilyen töredékes és egyoldalú mozgalmatól, hogy amikor alkalma nyílik más értékeket képviselő és szintén az egyház életét előmozdító mozgalmakkal érintkezésbe jutnia, a találkozás ne legyen számára kellemetlen, hanem örömteljes és természetes.

Vegyünk egy példát. Tegyük fel, hogy megalakul a nem egyszer már pertraktált Kálvinista Tudós Társaság. A feladata az volna úgyebár, hogy a református keresztyénség világnézeti keretein belül végezzen tudományos munkát az emberi ismeret különböző mezein. Nos, itt is azzal az esettel állanánk szemben, hogy magántársulás vállalna olyan programot, melyet magának az egyháznak kellene szolgálnia a tagjai között levő sok tudós által, az alkalmazásában levő sok tanár által. A református keresztyénséghez, tehát az egyház programjához is hozzátartozik az isteni kijelentésből vett világosságnak a belevitele minden gondolkozó tevékenységbe, tehát a tudományos munkába is. Ezzel megmondottuk, hogy az első felállított követelménynek megfelelne ez a feltételezett Társaság. Ha csakugyan hívó embereknek, minden munkájukban alázatos, gyermeki bizalommal és hálával Krisztustól függő szellemeknek tudományos tevékenységét serkentené, szervezné, fejlesztené: olyan munkát végezne, ami kálvinista munka volna. Másodszor: nyilvánvaló, hogy megfelelne a felállított második követelménynek is, mert egyházunk mai helyzetében — sok egyéb teendő mellett — ez is siralmasan elhanyagolt feladat. Jogosult dolog volna tehát a református keresztyén szellemnek éppen ezen speciális töredékét különös gondozás és akció tárgyává tenni. Ami most már a harmadik követelményt illeti, nem nyilvánvaló-e, hogy annak mértékén csak vagy rossz májús hibakereséssel vagy pedig fogalomzavarban szenvedő naívsággal lehetne túlmenni? Kinek jutna eszébe pl. azt követelni a Kálvinista Tudós Társaságtól, hogy cselédmissziót folytasson, vagy a tanyai szétszórt egyháztagokat népünnepélyekre gyűjtse össze? Pedig ezek is életbevágó érdekei a református keresztyénségnek! Azért, mert ilyen érdekeket nem szolgálna a Kálvinista Tudós Társaság, elvitatná tőle bárki a kálvinista jelleget? Minden elfogulatlan ember azt mondaná: maradjon a Társaság a maga kaptafájánál, csak ne felejtse el, hogy ilyen más természetű szolgálatok is mind hozzátartoznak ahhoz az egy élethez, a református keresztyénség életéhez, amit a maga szűk körében végzett munkájával ő is szolgálni akar.

Vagy hogy ne menjünk tovább: Ott van a dr. S. J. körül tömörült csoport, mely a kálvinizmus dogmatikájának kifejtését és népszerűsítését tűzte ki különösképen zászlajára. Nyilvánvaló, hogy jellegzetesen jogosult feladat az egyházunk szelleme szempontjából, jogosult azért is, mert ezen a ponton is óriási mulasztásokat követett el az, akinek ezt a munkát végeznie kellene: maga a református egyház. Nem kell tehát attól félnünk, hogy egyházunk az egyoldalú dogmatizálásba esik azáltal, hogy a kálvinista keresztyénségnek éppen a dogmatikai oldalát domborítja ki erőteljesen egy csoport. Még sokáig meglesz ennek az egyoldalú munkának a létjogosultsága. De ki venné rossz néven ennek a csoportnak éppen ezt az egyoldalúságát? Dr. S. J. méltán elcsodálkoznék, ha egy szép napon valaki ezt a kritikát gyakorolná felette: A kálvinista keresztyénséghez lényegesen hozzátartozik a könyörülő szeretet intézményes gyakorlása, vagy hozzátartozik az a világhódító agresszivitás, mely a pogánymisszióban nyer kifejezést, mivel pedig ezeket a nélkülözhetetlen vonásokat a K. Sz. gárdájában nem találjuk meg, meg kell tagadnunk tőle a kálvinista keresztyénség jellegét. Minden elfogulatlan embertől elvárhatja a K. Sz. munkáscsoportja annak elismerését, hogy ő nem csinálhat mindent, ami hozzátartozik a kálvinista keresztyénséghez, hanem nagyon hasznos és érdemes munkát végez azzal a speciális funkcióval, amire Istentől hivatást nyert. Csak egyet kell elvárnunk a K. Sz.-tól ezentúl és bizonyára elismeri ennek igazságát a K. Sz. is, — azt t. i., hogy noha nagyon áldásos munkát végez a maga egyoldalúságában, másoknak a talán szintén egyoldalú munkáját is szükségesnek, üdvösnek, a kálvinista keresztyénséghez hozzátartozónak ismerje el. Ne lásson ellenséget, hanem testvért azokban, akiknél esetleg éppen a dogmatikai tájékozottság hiányzik, de megvan az erélyes keresztyén aktivitás és expanzív törekvés, ami mind jellegzetes kálvinista keresztyén vonás éppúgy, mint a dogmatikai érzék. Nyilvánvaló, hogy egészen antikálvinista, veszedelmes dologgá válik a legorthodoxabb, legkonfesszionálisabb, legtörténelmibb dogmatika is, ha elszakad a gyakorlati élettől, a tettek keresztyénségétől, a szolgálatnak gyümölcstermő mezejétől. A harmadik követelmény tehát nem több, de nem is kevesebb, mint: fogékonyság és méltánylás a kálvinista keresztyénséghez szükséges egyéb értékek iránt.

Ezeknek a követelményeknek, amelyeknél messzebbmenőknek dr. S. J. sem volna hajlandó alávetni a maga munkásságának kálvinista voltát, készségesen alávetjük az eddigi „belmissziói“ mozgal-

makat abban a bizonyosságban, hogy a legalaposabb és legelfogulatlanabb vizsgálat világánál is megütik a kálvinista keresztyénség mértékét. A következőkben ezt meg is próbáljuk kimutatni.

Az első követelmény.

Alkalmazzuk már most a felállított mértéket az eddigi „belmissziós” mozgalmak szellemére és kérdezzük meg először is: hozzátartozik-e a református keresztyénséghez az, amit hirdettek? Erre a kérdésre okos ember csak egyféleképpen felelhet. Voltak hangok — hála Istennek, egy letűnőfélben levő multban, — amelyek azzal vádolták a „belmissziói” mozgalmakat, hogy a református keresztyénségtől idegen tanításokkal rontják meg egyházunk tagjait, amikor „megtérést” és „újjászületést” sürgetnek, mint a keresztyén élet előfeltételét, vagy az imádság terén olyan szokásokat ápolnak, mint a másokért való könyörgés, vagy a közös imádság. Ezekkel a vádakkal itt nem kell foglalkoznunk. Ezeket a kálvinizmus nevében csak az hangoztathatja, akinek hangos „kálvinizmusa” csak belső ürességnek, tudatlanságnak és hitetlenségnek a takarója. Az a kritikája a „belmissziói” mozgalmaknak, mellyel mi most foglalkozunk, t. i. a K. Sz. részéről gyakorolt kritika, távol áll az ilyen vádaktól. Hiszen, éppen ellenkezőleg, azzal teljesített nagyon érdemes szolgálatot a K. Sz. gárdája, hogy nem egyszer hangoztatta, hogy kálvinizmus nincsen megtérés, újjászületés, élő hit, imádságos élet és még sok egyéb nélkül sem, amit valamikor szokás volt „szektárius” tanításnak bélyegezni a „belmissziósok” munkájában.

Mi lehet hát az értelme annak, hogy a K. Sz. és az utána indulók mégis elégedetlenek és pedig a kálvinizmus nevében, a „belmissziói” mozgalmakkal? Csak két feleletet tudunk erre elképzelni. Az egyik az volna, hogy az ilyen hajdan közkeletű kifogásokon kívül van valami más kifogásuk is a „belmissziói” mozgalmak egyik vagy másik tanítása ellen, mint amely nem egyeztethető össze a kálvinista keresztyénséggel. Ebben az esetben csak arra kérhetnők a K. Sz.-t, hogy a fontos közérdekre való tekintettel, ne kezelje tovább házi titokként az ilyen kifogásait, hanem leplezze le a nyilvánosság előtt: mi az a kálvinizmushoz nem tartozó s attól idegen dolog, amit a „belmissziói” mozgalom hirdetett vagy hirdet.

Mivel az ilyen hallgatás nagyon rejtélyes volna, inkább a másik feleletet tartjuk valószínűbbnek. Azt t. i., hogy a K. Sz. elismeri ugyan, hogy minden, amit a „belmissziói” mozgalom hirdet, lehet

református keresztyén igazság, de ezek az igazságok itt nem azzal az aránylagos hangsúllyal és nem abban a teljes összefüggésben hirdettetnek, ami a református keresztyénségre jellemző. Ha ebből a szempontból elégedetlen a K. Sz. a „belmissziói” mozgalom keresztyéniségével, akkor nemcsak hogy teljesen megértjük kritikáját, hanem egyet is értünk vele. Mi is azon a véleményen vagyunk, hogy a „belmissziói” mozgalom keresztyénisége, akármennyire a kálvinizmus testéből való test legyen is, *nem azonos azzal és nem fedi azt*. És ha dr. S. J. pl. arra használná fel ezeket a megállapításokat, hogy reámutatva a „belmissziói” mozgalmak töredékességére, ébresztgesse a református egyházat, amelynek hivatása mindenféle töredéket, amely hozzátartozik a kálvinizmushoz, *egésszé* kiteljesíteni, akkor lelkesen tapsolnánk hozzá. Csak amikor azt látjuk, hogy a „belmissziói” keresztyéniségnek ebből a töredékességéből a „belmissziói” mozgalmak ellen kovácsol fegyvert és helytelennek, sőt veszedelmesnek állítja irányukat: akkor kerülnek szembe egymással meggyőződéseink, mert szerintünk az ilyen eljárás a „belmissziói” mozgalom szerepének súlyos félreismeréséből, vagy felnemismeréséből fakad.

Mert mi az, amit a „belmissziói” mozgalom, ha töredékesen és egyoldalúan is képvisel és hirdet a református keresztyéniségből? Azok a centrális és alapvető evangéliumi igazságok, amelyeknek a tüzetől kigyullad az emberi lélekben az élő, személyes, keresztyén hit. Már hangsúlyoztuk, hogy a kálvinizmus éppen azért kálvinizmus és nem methodizmus vagy lutheranizmus, mert nem elégszik meg a keresztyén hitélet elemi erőinek a felfakasztásával, nem is áll meg azoknak gondolat- és életrendszerben való kiépítése közben az akadályok előtt, hanem mindvégig következetes világnézetté és gyakorlati berendezkedéssé teregeti szét őket. Világos, hogy csak a belőlük kidolgozott konzekvenciák egész hálózatában nyerik el a centrális, kiinduló igazságok is a maguk jellegzetesen kálvinista elhelyezkedését és ezzel színezetét és ízét. Nem lehet tehát kongruens a kálvinizmussal semmiféle, akármennyire lényegesen kálvinista igazságcsoport sem *magában véve*.

De ez mind nem változtat azon, hogy az út mégis a centrumból vezet a periferiák felé, mint ahogy a csigának el egészen a jellegzetes formájú héjáig mégis és mindig csak a petesejtből kell kinőnie, még ha az a petesejt a csiga-fej szempontjából akármilyen „színtelen” is. Addig, amíg az emberi lélek nem élte át azokat az „általános keresztyén” alapigazságokat, amelyekben még nincs rajta egyelőre a kálvinista bélyeg, semmiképpen nem juthat el a kálvi-

nista keresztyénség kifejezett, jellegzetes típusára sem. Ez nem azt jelenti, hogy az egyénnek a maga életében végig kell járnia az egész utat az őskeresztyénségtől kezdve el egészen a kálvinizmusig. Bizonyos, hogy kálvinista talajon indulva, a legprimérebbe lelki megmozdulásban is örököse lesz már kálvinista hatásoknak, preformálva lesz már csírájában arra, hogy kálvinista keresztyénség bontakozzék ki belőle. A csiga petesejtje is csigasejt és nem is lehet belőle más, csak ami benne szunnyad. *De még szunnyad benne*, ez itt a fontos. Még csak titkos örökség benne mindaz, ami jellemzi, nem pedig nyilván leolvasható jelleg. Ugyanígy megvan minden megszülető hitnek is az a primitív állapota, amelyben még hiába állítjuk akár a kálvinizmusnak, vagy akármilyen más típusnak az ismervei alá: nem vall színt, „általános“, „színtelen“ keresztyén marad. És ez ellen hiába emelünk akármilyen óvást: ez már egyszer Istennek a bölcsen elrendezett törvénye a lelki életnek a világában is. Amikor valaki az élet keserves kiábrándulásai után összetörik s aztán valahonnan felvillan előtte Krisztus hivatató, szelíd világossága és felébred benne a bizalom, hogy Őnála mégis találhat olyan életet, amelyet érdemes élni: bizony ezek az elemi megmozdulások nagyon differenciálatlanok még és hiába minden dogmatikai górcső, nem tudjuk megállapítani, vajjon református vagy episzkopális, vagy baptista keresztyénség született-e meg az illetőben. Vagy ha valaki, aki a szenvedélyek rabszolgája volt, belejut az önmagától való undornak s a lelkiismeret mardosásának kínjaiba s aztán megtisztul abban a bizonyosságban, hogy „megbocsáttattak az ő bűnei“: ki merné az Isten Lelkének az ilyen finom, életteremtő munkáját ebbe vagy abba az „izmusba“ beleszorítani?

A „belmissziói“ mozgalom hivatása pedig éppen az, hogy mennél több emberi szívben ezeket az első kezdeteket, amelyek nélkül minden egyéb a levegőben lóg, megindítsa, mennél több olyan egyént, aki Istentől elszakadva, nyílt hitetlenségben, bűnökben, közönyösségben, vagy akár megkövesült, élettelen vallásosságban élt, felrázza az Istennek a Krisztusban nyújtott kegyelmének személyes megragadására és átélésére. Amikor ezt a pozitív szolgálatot lerója, éppen a szolgálat természetéből folyik, hogy egész ideológiája csak annyiban lehet kálvinista, hogy lényegesen hozzátartozik a kálvinizmushoz, de nem annyiban, hogy sajátlagosan kálvinista, más keresztyén típusoktól megkülönböztetetten. Utóvégre nemcsak az jellemez, ami megkülönböztet. Az embert sem különbözteti meg a majomtól az, hogy szeme van. A szemüveg ennél sokkal speciálisabban

„emberi“ vonás. Mégis többre becsüli a szemorvost, mint a látszerészt, mert a legkitünőbb, speciálisan emberi szemüveg mögé is kell egy valamennyire használható „általános — emlős“ látószerv. Szem nélkül még kevésbé ember az ember, mint okuláré nélkül és a centrális „általános keresztyén“ igazságok nélkül is még kevésbé kálvinizmus a kálvinizmus, mint a specifikusan kidolgozott kálvinista vonások nélkül.*

Valamikor mindenesetre érdekes feladat lesz történelmi távlatból dogmatikai tanulmány tárgyává tenni a magyar „belmissziói“ mozgalmak „theológiáját.“ Ma még nagyon közel állunk hozzá, semhogy megkísérelhetné valaki összefoglalni. De nem hisszük, hogy ránk cáfolhatna bárki, akár most, akár a jövőben, ha azt állítjuk, hogy ez a „theológia“ is azonos a minden idők lelki ébredéseinek azzal a theológiájával, amit — legfontosabb meggyőződéseink összefoglalásaként — a Heidelbergi Káté ad az első kérdésre következő feleletében. Ez a felelet nem — a kálvinizmus. Lutheránus, baptista, methodista, anglikán és sok más jóra való komoly keresztyén is aláírhatja és vallhatja. És mégis kálvinista, mert a kálvinizmushoz hozzátartozik és annak éppen a fundamentuma.

A fundamentum munkásainak pedig ne rójuk fel, hogy nem látszik meg munkájukon, góthikus lesz-e a palota stílusa, vagy reneszánsz?

A második követelmény.

Rövidebben végezhetünk a második kérdéssel. Azt is meg kell t. i. vizsgálnunk: vajjon, akármennyire hozzátartoznak is a „belmissziói“ mozgalom által előtérbe tolt igazságok a kálvinizmushoz, jogosult-e az előtérbe tolásuk ilyen különös, egyoldalú módon? A

* Tudatában vagyunk annak, hogy amit itt a „belmissziói“ mozgalomnak szükségképen „általános keresztyén“ jellegéről mondtunk, az csak *relatív*e áll meg. És pedig azért, mert abszolúte csak úgy áll meg, ahogy fentt elmondtuk: t. i. a megszülető egyéni hitéletre vonatkozólag. Mihelyt ebből a csíraszerű állapotából továbbfejlődik a hitélet, máris mutatkoznak egy vagy másirányú jellemző vonásai, amikor pedig már kollektív mozgalommá nő, mint amilyen a „belmissziói“ mozgalma nálunk, messze túl van az elemi differenciálatlanságon. Más alkalommal érdekes lesz majd kimutatni, hogy éppen ennél fogva az a bizonyos „általános keresztyénség“ amit felrónak a „belmissziói mozgalomnak“, mennyire nem „általános“, hanem egyik típusnak a másik után való kizárásával mint szűkül le a köre — egészen a kálvinizmusig. Itt csak az érdekelt bennünket, hogy *amennyiben* mégis „általános“, vagyis amennyiben nem szorítkozik szintisztán a kálvinizmusra: ez szükségképeni folyamánya lényegének, mert súlypontja az egyéni hitélet felébredésén nyugszik.

felelet ettől a másik kérdéstől függ: érvényesülnek-e ezek a centrális igazságok érdemük szerint a mai magyar kálvinizmusban? Mert ha igen, akkor a még különvaló hangsúlyozásuk rovására mehetne a kálvinista keresztyénség egyensúlyozottságának. De azt hiszem, nem kell sok szót vesztegetni arra, hogy nem így áll a dolog. Mindnyájan tudjuk, hogy minden egyházi nyomorúságunk forrása éppen az egyháztagok személyes élő hitének az elsorvadtságában gyökeredzik. Egészen kiveszett a köztudatból is, hogy kálvinistának lenni annyit jelent, mint őszinte bűnbánattal és személyes hittel Krisztushoz fordulni és Őáltala megtapasztalni Istennek új életre szülő hatalmát. Azok, akik ezeket az igazságokat akármilyen egyoldalúan hirdetik és érvényesítik is: nem fölösleges munkát végeznek, hanem éppen a kenyeret osztogatják táplálék nélkül elsorvadt egyházunknak. Ez nem elég, — jól tudjuk. Sok más szolgálatra is szüksége van egyházunknak, gyógyszerekre és mosdatásra, ruházatra és meleg hajlékra. És főképen arra van szüksége, hogy talpra állva, mindezekről *maga tudjon gondoskodni*. De az Isten szerelmére, az első dolog mégis csak az, hogy megtartsuk az életnek, — szaporítsuk benne az igazán hívő, Krisztusban gyökeredző embereket! És akik ehhez hordják a tápláló segítséget, az Evangéliumnak akármilyen elemi tejét, áldjuk értük az Istent és el ne zavarjuk őket a beteg mellől! Nem lehetnek elég sokan!

Hátra van még a harmadik kérdés: mutatta-e bizonyosságát a „belmissziói“ mozgalom, hogy a maga munkáját egyoldalúnak érzi, vagyis megvolt-e benne a megkövetelhető fogékonyság rajta kívül eső más kálvinista keresztyén értékek iránt, amelyekkel találkoznia és egybetorkollania kell a református keresztyénség „plénumban“ — az Egyházban?

A harmadik követelmény.

A református keresztyénségnek mindig jellemző vonása volt, hogy a „nagy parancsolatból“, „szeresd a te Uradat Istenedet“, nem hanyagolta el ezt a felhívást: „teljes elméddel!“ Nemcsak átélte mindazt, amit Krisztusban nyújt az embereknek a kegyelmes Isten, hanem át is gondolta. Munkábaállította az értelmét és hívő életének felséges tapasztalatait beleöntötte annak mintaformáiba, hogy világos fogalmakat, élesen és tisztán elrendezhető tanokat alakítson belőlük. A református keresztyénség, ha elfogult szemüvegen át nézték, könnyen tűnhetett fel rideg logikával dolgozó merő intellek-

tualizmusnak: de soha, semmiféle torzító szemüvegen át sem látta senki az érzelmek gőzében elmosódó antiintellektualizmusnak. Ismerünk olyan keresztyénséget is, amely beéri a lelki élmények hullámain való ringatódzással, de idegenkedik attól, hogy világosan számot is adjon öntudata előtt és mások előtt arról, amit átélt. És lehetnek az ilyen „dogmanélküli“ keresztyénségnek is egyben-másban kiváló jelességei. A kálvinizmus szempontjából azonban az ilyen keresztyénség mindig veszedelmesen hiányosnak tűnt fel és nem mellékesnek, közömbösnek, hanem nagyon is fontosnak látszott az, hogy milyen *meggyőződéseiben* bírja az ember megrögzítve és biztosítva lelki tapasztalásait.

Hogy fest ebből a szempontból a „belmissziói“ mozgalmak keresztyénsége? Azt láttuk már, hogy amit hirdettek, az lényegesen hozzátartozik a református keresztyénséghez. Most azt kérdezzük: ezeknek a kálvinizmus számára centrális igazságoknak a hirdetése közben milyen tendenciát árult el: azt a tendenciát-e, amely a kálvinizmust is kálvinizmussá tette, vagyis *az egészséges intellektualizmust*, vagy pedig ezzel ellentétes valamilyen hajlandóságot, mely az értelmi fogalmazástól irtózik vagy azt mellékesnek tartja?

Aki ismeri a magyar „belmissziói“ mozgalmakat, tisztában van azzal, hogy az előbbi hajlandóság jellemzi keresztyénségüket és nem az utóbbi. Ha ezen a ponton egyoldalúságba estek, akkor az az intellektualizmus egyoldalúsága volt, mely bizonyos világos meggyőzések elfogadását és vallását elhamarkodva sürgette, ahelyett, hogy megvártta volna, míg ezek természetsszerűleg kinőnek az emberek lelki élményeiből s amikor elfogadták és vallották ezeket a meggyőződéseket, sokszor hiszékenyen feltette róluk, hogy át is élték azok valóságát. De soha nem estek a mi „belmissziói“ mozgalmaink az emócionálizmus vagy voluntarizmus olyan egyoldalúságaiba, amelyek szerint mindegynek tartották volna, hogy ki hogy gondolkozik, — addig, amíg helyesen érez és jó az akarata. Ismerünk példákat arra, hogy egy-egy „belmissziói“ csoportban el egészen a frazeológiáig kialakult „hivatalos“ gondolatvilág uralkodott, amelybe mindenkinek bele kellett tanulnia, de az ellenkezőre, arra t. i., hogy a keresztyénségnek „ismereti“ öntudatosságát lebecsülték volna, nem tudunk példát.

Távol áll tőlünk természetesen annak az állítása, hogy ez a jogos és helyes intellektuális hajlam elvezette a belmissziói mozgalmakat egy olyan kerek, kiépített dogmarendszerre, mint amilyen nélkül nincs kálvinizmus. De itt emlékeztetünk mindenkit a kiinduló-

pontunkra: a „belmissziói“ mozgalmaktól nem szabad elvárni mindazt, amit az Egyháztól várunk el. A „belmissziói“ mozgalmak portyázó, mozgó hadjáratot folytatnak, hogy mennél több embert ejtsenek zsákmányul Krisztusnak. Ha ezt a feladatot jól megoldják, egyéb feladatok elmulasztásáért őket nem érheti vád. Az egyház volna az a letéteményese az Evangéliumnak, amelynek azt a szolgálatot, az „evangélizálást“ is teljes erővel kellene folytatnia és amelyet be kellene rendezve lennie arra a csendes, nyugodt, rendezgető, leltározó munkára, amely dogmatikai rendszereket alkot. A „belmissziói“ mozgalom e tekintetben eléggé bizonyosságot tesz református voltáról már azzal, ha rokonszenvet árul el ez iránt a már nem reá váró funkció iránt. *Nem járhatja végig ebben az irányban is a keresztyén lélek útját, — elég, ha elindul ezen az úton s ezzel elárulja, hogy nem idegenkedik tőle.*

A magyar „belmissziói“ mozgalmak keresztyénsége határozottan elindult ezen az úton. Elindult azzal, hogy a Szentírást és pedig nemcsak az Új-, hanem az Ótestamentum Szentírását is, — nemcsak lelki erő, vigasztalás és útmutatás forrásául használta, hanem úgyis, mint a kijelentett Igazság tárházát. Még tovább haladt ezen az úton akkor, amikor a reformáció örökségébe is belekapcsolódott és amennyiben népies alakban hozzáférhetőek voltak annak a kornak dogmatikai kincsei, azokat felhasználta és forgalomba hozta. Érdekes volna kimutatást készíteni: pl. a Heidelbergi Káté, a II. Helvét hitvallás, vagy Kálvin János magyar fordításban megjelent kisebb művei kik között találtak az utolsó két évtized alatt vevőközöniséget? Számítsuk le a lelkészeket, akiknek „mesterségük“ szerint volt kötelességük, vagy a tanulókat, akiknek tankönyvül kellett olykor-olykor megszerezniök ilyen könyveket; számítsuk le azt a falusi vevőközöniséget, amelynél egy-egy ügyes kolportőr a „csinos kötés“ megvesztegető erejével tudott szobadíszül elhelyezni egy-egy kötetet és korlátozzuk így vizsgálódásunkat csak azokra, akik e könyveket a tartalmuk iránti önkéntes érdeklődésből vásárolták. Kétségtelenül *túlnyomó nagy részük a „belmissziói“ mozgalmak közönségéből került ki.*

És tovább mentek ezen az úton még egy lépéssel akkor, amikor érdeklődéssel és hálával fordultak mindig oda, ahol a református keresztyénség modern tanítómestereitől kaphattak a magukénál teljesebb áttekintést az isteni igazságokról. Ennek ellentmondó olyan állítások, mint pl. a dr. S. J. által idézett eset, hogy t. i. az egyik „belmissziói“ egyesület vezetősége kirekesztette volna iratterjeszté-

séből Kuyper „A kálvinizmus lényege” című könyvét — egyszerűen alaptalan pletykák. Ezen a ponton egy bajban szenvedtek a „belmissziói” mozgalmak: nem volt elégszer alkalmuk a református keresztyénség dogmatika forrásaiból meríteni. Nem igen akadtak illetékes emberek, akik a szolgálatnak és barátságnak lelkével közéjük mentek volna, hogy jobban kiképezzék őket. Nem igen kaptak református dogmatikusok kezéből olyan irodalmat, melyet szélesebb körben felhasználhattak volna tagjaik nevelése és irányítása közben. Ezen a réven lehet hiányokról beszélni. Az alkalom hiányos volt. De amennyi volt, annyinak felhasználásában nem voltak restek a „belmissziói” mozgalmak.

Ennyit a református keresztyénség intellektuális oldaláról. Hogyan állunk azzal a másik oldalával, amellyel mindig excellált, t. i. *a gyakorlati oldalával*? Mert az is bizonyos, hogy a kálvinizmus, amennyire világos világnézet, ugyanannyira céltudatos életberendezkedés is. Kezdve onnan, hogy az egyéni keresztyén életre nézve az isteni törvényeket nemcsak mértéknek tekintti, amelynél kitűnik megváltásra szoruló, bűnös volta; hanem rendeltetésnek is, amelynek megvalósulásáért történik a megváltás is; folytatva azon, hogy az isteni akarat szolgálatába fogott egyéni életből kiolvassa következetesen a keresztyén közösség, az Egyház számára is az isteni törvényeket és végezve azon, hogy az Egyház életét aktíve beleparancsolja a világnak zűrzavarába, hogy ott is érvényesítse az isteni törvények rendező hatalmát: vagyis úgy az egyéni ethika, mint az egyházi berendezkedés, valamint a kultúra és politika terén is a református keresztyénség gyakorlati programmot jelent.

Rokonszenvezett-e a „belmissziói” mozgalom a református keresztyénségnek ezzel az életet formáló, aktív tendenciájával? Megint nem követelhetünk ennél többet, mert a „belmissziói” mozgalmak, ha százszor nagyobbak és erősebbek volnának, akkor sem volnának maga az Egyház és nem juttathatnák érvényre a magyarság életében Istennek akaratát úgy, ahogy csakis Istennek Egyháza van arra hivatva. De ha nem járták is végig ezt az utat, mert nem járhatták, — elindultak-e legalább rajta? Vagy pedig idegen ez az út számukra?

Mert hiszen van olyan keresztyénség is, amely egyoldalúan elmerül annak a boldog élvezetében, amit az embernek nyújtani akar Isten és nem sok érzéke van az iránt, amit az ember által véghez vinni akar Isten. Van kvietizmus is a világon és éppen nem volna csodálatos, ha olyan kiszáradt talajon, mint amilyen a magyar vallási helyzet, az első bensőségteljesebb megmozdulásai a keresztyén

hitéletnek kvietista jellegűek volnának. Megvolna minden lélektani ok hozzá.

Mégsem következett be. A mi „belmissziói“ mozgalmaink keresztyénisége nemcsak befelé látó, hanem kifelé is néző; nemcsak imádkozó, hanem dolgozni is akaró és tudó keresztyéniség.

Először is, ami az egyéni életet illeti, mindig erősen ethikus keresztyéniséget képviseltek ezek a mozgalmak. A keresztyén erkölcsiséget nem úgy tűntették fel, mint amire csak „hálából“ igyekszik az ember, „hálából“ a kegyelmes Isten iránt, aki utóvégre enélkül is elfogadja, megbocsátóan az embert; hanem úgy, mint ami *vég*tette őt éppen Isten az Ő megigazított gyermekévé. Az élet szentsége annyira hangsúlyozott vonás a „belmissziói“ mozgalmak gondolatvilágában, hogy itt-ott belevitte őket a törvényeskedés félszégseibe is. Nem egyszer külső szabályokban adtak az emberek elé egy állítólag Isten-akarta életrendet, amelyben forgolódva megmutathatják megszentelt voltukat. Ezek félszégsegek, de ne felejtjük el: *kálvinista félszégsegek*, — csak ott teremnek meg, ahol az emberek nagyon komolyan veszik az életfegyelmzés feladatát.

Azután, még mindig az egyéni életnél maradva, természetüknél fogva is: mivel *mozgalmak* ezek a mozgalmak, aktív embereket neveltek. Keresztyénnek lenni szerintük mindig annyit jelentett, mint az Istentől nyert talentumokkal részt venni az Isten ügyének szolgálatában; szóval, tettel, léttel propagálni az Evangéliumot. Katonákat neveltek ezek a mozgalmak a Krisztus hadjárata számára, — nemcsak vendégeket a Krisztus mennyegzője számára. Bennük élt a hódítás ösztöne.

Innen már egy lépés a közösségi élet területe. Mihelyt a Krisztusban új életet talált emberek misszióba állanak: megszületik a Krisztusban egymásra talált emberek kapcsolata is. Már most — anélkül, hogy itt bővebben belemehetnénk a kifejtésébe, mert hiszen a következő cikkben éppen ezzel a kérdéssel kell majd foglalkoznunk, — egyszerűen megállapíthatjuk a tényt, hogy a református egyházi élet terén sokkal kevesebb gyakorlati problémát és nehézséget vetnének fel ezek a mozgalmak, ha nem volnának olyan reformátusok szellemükben, mint amilyenek. Ha típikusan lutheránusok volnának például, akkor sokkal gyengébben élne bennük a közösségeik megszervezésére irányuló ösztön. De éppen azért, mert a keresztyéniségük annyira kálvinista módra praktikus, hogy nem nyugszik addig, míg a maga belső természetének megfelelő külső kereteket is nem épít magának: innen támadt a nagy, kényes kérdés, hogy hogyan

viszonyuljanak már most ezek az új, mozgalmi keretek a régi nagy egyházi szervezetek kereteihez? Itt most elég arra rámutatnunk, hogy ezek a mozgalmak nem olyan keresztyénséget terjesztenek, amely akármilyen szervezeti berendezések között is türelmes közömbösséggel el tud helyezkedni; hanem olyant, amely a maga lényegéből kifolyólag életformáló igényeket támaszt a közösségi élettel szemben is. Ez pedig éppen a református keresztyénség tulajdonsága.

Ami végül a kultúra és politika mezejét illeti, — itt, elismerjük, sok és nagy a „belmissziói“ mozgalmak keresztyénségének a hiányossága. Vajmi kevés jelét adta még annak, hogy a magyar műveltség egész mezejét és a magyar politika világát is meg akarja tisztítani és Isten dicsőségének a szolgálatába akarja állítani. De nem azért, mintha ez az eszmény idegen volna ránézve! Fájó irigységgel tekintett boldogabb nemzetekre, amelyekben az Evangélium kovása már erjeszti a modern életnek minden szellemi és gyakorlati megnyilvánulását — és sóhajtva remélte egy ilyen jövőnek eljöttét a magyar nemzet számára is. De bizonyos, hogy tettei nem igen voltak ezen a téren.

Megértendő, ha pl. a K. Sz. egy napon felróná a „belmissziói“ keresztyénségnek, hogy semmi hajlandóságot nem mutatott egy olyan jellegzetesen református keresztyén akcióban való részvételre, mint amilyen a Kálvinista Politikai Szövetségé. A magyarázata azonban ennek nem abban van, hogy a „belmissziós“ keresztyének nem eléggé kálvinisták és nincs fogékonyságuk az Isten uralmának politikai téren való érvényesítése iránt; hanem ellenkezőleg abban, hogy nagyon is kálvinisták és ezért tudják, hogy az Isten uralma csakis Krisztus által újjáteremtett emberek által érvényesülhet a világban. Addig, amíg ilyen emberek nincsenek *tömegestül*, mert hiszen politikát tömegek nélkül nem lehet ma már csinálni és hogy nincsenek ilyen embereink *tömegestül*, az nyilvánvaló, mert ha volnának, akkor erőből duzzadó, virágzó egyházi életünk is volna: — addig éppen kálvinista szempontból reménytelen dolog kálvinista politikára vállalkozni. Megint nem érheti tehát kifogás a „belmissziói“ mozgalmak szellemét azért, mert nem járták végig ezt az utat, a keresztyénség gyakorlati érvényesítésének jellegzetesen kálvinista útját. Elementek rajta elég messze ahhoz, hogy bizonyosságát adják annak, hogy ez az ő útjuk és ha eljön az ideje annak, hogy még nagyobb lépéseket is lehet tenni ezen az úton, ők nem fognak restül „hátraállani.“

Nem akarunk túllőni a célon. Nem szándékunk kálvinistábbnak feltűntetni a „belmissziói“ mozgalmak szellemi tartalmát, mint amilyen. De ismételjük: azt a mértéket, amelyet jogosan állíthat fel bárki is, teljesen megütik.

Ők nem lehetnek olyan kálvinisták, mint amilyen csak a református Egyház maga lehet, minden irányban teljes kibontakozottságában képviselve a református keresztyénséget. De olyasmit hirdetnek, ami integráns, sőt központi része a református keresztyénségnek, olyankor hirdetik, amikor annak hirdetése égetően szükséges a református keresztyénség érdekében és úgy hirdetik, hogy közben bőszes jelét adják annak, hogy benső kapcsolatban állanak a református keresztyénség másnemű értékeivel, amiket ők maguk azért nem hirdetnek, mert nem tartoznak az ő speciális feladatuk körébe. *Azon a címen tehát, hogy az eddigi „belmisszió“ szelleme, tanítása, tartalma nem volt református, hanem a református keresztyénségtől idegen valami volt, — senki se követeljen frontváltást.*

III. Az egyház szolgálata.

Három kritériumát állítottuk fel annak, hogy az egyházunkon belül megindult „belmissziói“ mozgalmakat megvizsgálhassuk: megfelelnek-e egyházi életünk érdekeinek, vagy idegenek azoktól, esetleg ellentétesek azokkal. Az első kérdésre: vajjon bekapcsolják-e törekvéseiket a „kálvinista öntudatba“, vagyis mindabba az értékbe, ami egyházi multunkból megmaradt örökségül még a mi elszegényedett nemzedékünknek is, — megnyugtató volt a vizsgálódás eredménye. Hasonlóan a második kérdésre is, hogy t. i. a református keresztyénség meglátszik-e ezeknek a mozgalmaknak a tanításain s egész szellemi tartalmukon, igennel tudtunk csak felelni. De hátra van még egy harmadik kérdés is, amelynek fényénél meg kell ítélnünk „belmissziói“ mozgalmainkat: *vajjon munkájukkal a református egyház szolgálatában állanak-e?* Ez a kérdés az egész ügynek a gyakorlati oldalára tereli a figyelmünket.

Mert elméletileg lehet egy mozgalom mégannyira a református keresztyénség képviselője, ebből gyakorlatilag még nem okvetlenül következik az, hogy jótékony hatással van a mi református egyházunk sorsára. Ez különösen hangzik és sok ember gondolatvilágából egészen hiányzik, de tárgyunk megértéséhez és tiszta ítéletű kezeléséhez alapvető fontosságú. Egyszerűen arról van szó, hogy a *mi református egyházi életünk és a református keresztyén élet nem azo-*

nos és nem is kongruens két dolog. A mi református egyházi életünk nagyon sok ponton elhanyaglotta a református keresztyénségtől s ezért, aki a mi református egyházunkat úgy akarja megtartani és megerősíteni, amint van, az hadilábon áll a református keresztyénséggel és viszont, aki a református keresztyénség elveit komolyan és erőteljesen képviseli, kénytelen hadilábon állani — nem egy ponton — a mi református egyházi életünkkel.

Annyira nem tekinthetjük eleve elintézettnak azt, hogy második kérdésünk után már felesleges a harmadik, vagyis, hogyha egyszer református keresztyénséget hirdetnek és terjesztenek a belmissziói mozgalmak, már eo ipso a református egyház szolgálatában állanak, hogy *elméletileg* felállíthatjuk még azt a lehetőséget is, hogy egy mozgalom éppen azáltal, hogy református keresztyénséget tanít és él, veszedelmessé is válhatik a mi református egyházunkra. Két esetben következhetik be ez a tragikus helyzet.

Először is akkor, ha az egyház eredeti szellemétől való elhanyagoltságában megátalkodnék és erőtlenségében, szegénységében, színtelenségében öntelten dicsekednék, ahelyett, hogy megalázkodva keresné a megújódást és visszatérést az elvesztett útra. Ebben az esetben az egyház eredeti igazságait és életét megszólaltató mozgalom a megromlott egyháznak halálos ítéletét jelentené. Nem felvirágozást, hanem végső elsorvadást hozna számára. Az önmaga reformálásától elzárkozó egyház kilökné önmagából a református keresztyénséget még híven képviselőket s azok kénytelenek volnának az egyházon kívül, mint végzetes veszedelmeket magában rejtő vetélytárs, folytatni munkájukat a magára hagyott, kiszáradt és csak tehetetlenségi energiáiból továbbtengődő egyház mellett.

Ez a veszedelem, hála Istennek, nem állott be a mi egyházunkban a korunkban megindult „belmissziói“ mozgalmakkal kapcsolatban, sőt még a látóhatáron sem bukkant fel. Azok, akik a rozsdásodó lomtárból újra előhoztak, fényesre kicsiszolva, régi református alapigazságokat és beszéltek újjászületésről, üdvbizonyosságról, hívők közösségéről, imádságról, bizonyágtételről, mint élő, meg tapasztalt valóságról: természetesen el kellett, hogy szenvedjenek sok megnemértést, gúnyt, rágalmat, mellőztetést, — ami mindig kijár azoknak, akik nem az árral, hanem az ár ellen úsznak. De eltekintve nagyon jelentéktelen egyes esetektől, amelyek nem jöhetnek komolyan számításba, azt kell mondanunk, hogy az egész vonalon egyházunk életöszöne mégis fogékonyan fordult ezeknek az új hangoknak a hirdetői felé. Ami ellenkezésre találtak, az nem a gyil-

kos méregtől álomba merült ember rúgdalódzása volt az ébresztés ellen, ami után átfordul a másik oldalára és tovább alszik a halálba: hanem csak a mély álomból felserkenőnek a kedvetlen nyújtózkodása, aki akármennyire kényelmesebb volna is tovább aludni, mégis tudja, hogy fel kell ébrednie, mert elmúlt az éjszaka. (Nem tartozik most ide, de valamikor majd napjaink egyháztörténetíróinak egyik leghálásabb témája lesz annak a kifejtése, hogy milyen különböző gazdasági, kulturális, politikai stb. tényezők által tette Isten fogékonnyá egyházunkat az ébredés számára ezekben az időkben.) Még nagyon messze látszik talán a cél: az egész egyházunk megtisztulása és megelevenedése az újraéledt református keresztyénség szellemében, de teljes erővel útban vagyunk feléje és az út síma és nyílt, — maga az egyház mind szélesebb körökben érzi a megújódás szükségét és meg *akar* újhódni. Ezen a réven tehát nem válhatik rája nézve ítéletes veszedelemmé a református keresztyénség alapigazságait felelevenítő „belmissziói“ mozgalom sem.

De van egy másik elméleti lehetőség is rá, hogy azzá váljék. Elképzelhető az is, hogy az egyház minden fogékonyága mellett is, amellyel egy újjáébredési mozgalom iránt viselkedik, az mégis robbantó és sorvasztó hatással van rá. Akkor következhetik ez be, ha azok, akik az egyház tulajdon igazságait hirdetik az azoktól elesett egyházban, türelmetlenekké válnak és forradalmi radikálizmus útjaira lépnek; ha nem számolnak azzal, ami *van*, hanem abban a hiszemben, hogy „tabula rasa“-val van dolguk, csak azzal törődnek, aminek *lennie kellene*; ha ultimátum hangján szegeznek neki az egyháznak az ő tulajdon elveit és azt követelik, mint a világ legtermészetesebb dolgát, hogy az egyház *azonnal* és az egész vonalon váljék hűvé azokhoz, vagyis az önmaga szelleméhez. Világos, hogy a legőszintébb és legalázatosabb átalakulási készség mellett is az egyháznak átalakulása nem mehet végbe máról-holnapra. Nagy tömegek életében, nemzedékeken át kialakult közfelfogásokat és berendezéseket, akármennyire érezhető legyen is a helytelenségük, csak fokozatos és türelmes nevelő munkával lehet jobbakkal felcserélni. Moratóriumot kell adni az egyháznak arra, hogy kötelezettségeit beváltsa és bízó, odaadó szolgálattal kell segítségére lenni, hogy ez a várakozási idő mennél előbb lejárhasson. Ott, ahol ehelyett követelődő „vagy-vagy“ elé állítják az egyházat, lehet, hogy ez által az élükre állított igazságoknak hangos híret verik és lehet, hogy ezáltal valahol valamikor ezeknek az igazságoknak érvényesülését is elősegítik, de nem segítik elő ez igazságoknak magában abban az

egyházban való érvényesülését, amely arra elsősorban hivatva volna. Az erőszakos, időelőtti radikalista hangú reform-követelések végeredményben maguknak a reformoknak válnak csak hátrányára. Jobb egy meglevő roskadozó kunyhó, mint egy fényes palota, amely még csak — programm és ezért az egyház inkább szakít a palota magasztalóival és megmarad a kunyhó védelmezőinek álláspontján (ha még annyira szeretne is kiszabadulni belőle), — ha amazok azt követelik tőle, hogy rögtön verje szét a viskót, mert az méltatlan öhozzá.

A „belmissziói“ mozgalmak nem estek bele ennek a türelmetlenségnek a hibájába az egyházzal szemben és azért ezen a ponton sem vált destruktivvá a munkájuk a magyar református egyház élete számára.

Azt sem tették meg, hogy összetett kézzel és néma ajakkal nézték volna, mint sorvadnak eltemetve az egyházban középponti református keresztyén elvek, várva a jó szerencsét, hogy majd egyszer valahonnan beröppen a szebb jövő madara — magától. Ők dolgozni akartak ezeknek az elhanyagolt igzságoknak az érvényesüléséért. De másfelől azt sem tették meg, hogy válaszút elé állították volna az egyházat: vagy rögtön kielégítéd azt az igényünket, hogy ezek az elvek, a te tulajdon elveid érvényesülnek, vagy ha nem, akkor rajtad kívül keresünk számukra érvényesülési teret. Maradt még hátra egy út, amelyen egyesíthették az életüket rabul ejtő református keresztyén értékek komoly szolgálatát az egyház iránti türelemmel: a szabad szervezkedés útja. *Az a bizonyos „független“ berendezkedés, amit bűnül rónak fel ezeknek a „belmissziói“ mozgalmaknak, éppen az egyház érdekében kifejtett erényük.* Azt mondani, hogy a „független belmisszió“ nem helyes, hanem helyette legyen hivatalosan magának az egyháznak belmissziói tevékenysége, nagyon szép dolog. De arról van itt most szó — és arról volt szó a magyar „belmissziói“ mozgalmak megindulásakor, — hogy mi legyen akkor, ha az egyház hivatalosan *nem csinálja meg* maga azt, amit a „belmisszió“ hívei akartak (magának az egyháznak elveiből kifolyólag)? *A tétlen várakozás álláspontjára kellett volna helyezkedniök?* Hol van az egyház történetében egyetlen példa arra, hogy egyházi megújhódás és ébredés következett be azáltal, hogy szépen elébe tárták egyesek az egyháznak a követendő elveket s azután várták, hogy mikor indul majd el az egyház azoknak megvalósítására? *Mindig olyanok képviseltek hatékonyan elveket, akik éltek is azokat* — és ha az egyház hivatalosan nem vezette őket ezen az

úton, elindultak hivatalos vezetés nélkül is és ez a gyakorlati „független” példaadásuk volt a legellenállhatatlanabb ösztönzés, amivel magának az egyháznak egészében való megmozdulását elősegíthették.

Elismerjük: ennek az elvnek a gyakorlati alkalmazása körül követhettek el sok hibát a „belmissziói” mozgalmak. Arról hasznosan és üdvösen lehet beszélni, hogy mindig jól eltalálták-e konkrét esetekben a szabad szervezkedés módját és eseteit és nem szervezkedtek-e olyankor is „függetlenül”, amikor nem, vagy már nem volt arra szükség. De maga az elv helyes volt, nem eltévelyedés, hanem életparancs. Ha egy gyülekezet vezetősége nem gondoskodik tagjainak intenzívebb lelki táplálásáról, azok ne jöhessenek össze „függetlenül”, akár még lelkészeik és presbiteriumuk rosszalása mellett is az Igét tanulmányozni? Ha egy lelkész nem elégszik meg a régi szokásos funkciókkal, hanem meghittebb, közvetlenebb módon is gondozni akarja arra vágyakozó lelkű híveit, de a presbiterium nem hajlandó az ehhez szükséges helyiség, fűtés, világítás stb. költségeit hivatalosan fedezni, ne legyen szabad neki, nem törődve a vaskalapos egyháztanáccsal, „függetlenül”, a megértő emberek önkéntes támogatásával mégis továbbhaladnia útján? Ha egy országrész területén az egyház hivatalosan csak unalmas adminisztratív nagygyűléseket rendez és absolute nem gondol arra, hogy milyen nagy lelki szükséglete a komolyan hívő embereknek az, hogy „nagy seregbe” összegyűlve máshol lakó testvéreikkel olykor-olykor ünnepi felüdülést élvezzenek, hát helytelen dolog akkor minden hivatalos megbízás nélkül „függetlenül” megszervezett konferenciákat tartani s ott emberek százainak ezt a szükségletét kielégíteni?

Ismételjük, ez a szabadon megszervezett „független belmisszió” az egyetlen modus vivendi arra, hogy az egyházban felébredő energiák az egyház javára magában az egyházban gyümölcsözzenek és fokozatosan megtermékenyítsék az egész egyházi életet. Ezenkívül csak két álláspont lehetséges: a tétlen továbbszendergése és a radikális követelés, hogy vagy azonnal kielégíti az egyház minden jogos követelésünket, amit református keresztyén állásponton az egyházzal szemben támaszthatunk, vagy ha nem teszi, búcsút mondunk neki, hogy másutt keressük ez igényeinknek kielégítését. Ez a szekták útja. A „független belmisszió” a kettő közé esik. Akik az előbbi állásponton vannak, azok szemében úgy tűnik fel természetesen, hogy a „független belmisszió” a szekták irányába esik, mint ahogy Budapestről nézve úgy tűnik fel, hogy Győr Ausztria irányába esik.

De ebben a megítélésben a budapesti néző álláspontja sokkal döntőbb szerepet játszik, mint Győrnek a fekvése. Bécsből nézve nagyon világosan kitűnik, hogy Győrt nem kell félteni az Ausztriába olvadástól. S a szekták álláspontjáról nézve a dolgot ők nagyon jól tudják, hogy nincs mit várniok a „belmissziói“ mozgalmaktól. Ellenkezőleg: a „belmissziói“ egyesületi szerveknek éppen az a funkciójuk, hogy az egyház által ki nem elégített lelki szükségletek elégedetlen ösztönét, amely könnyen kihajthatná az embereket a szektákba, ezen az úton megállítják és gondoskodnak lelki szükségleteik kielégítéséről ideiglenesen az egyház helyett, de magában az egyházban. Ha egy-két embert ezen az úton nem lehet megállítani, hanem a „belmissziói“ egyesületekben való hosszabb-rövidebb megtelepedés után mégis csak kilendül az egyházból, ez nem változtat a lényegen. A tüdőbetegek szanatóriumából is több áldozatot szed a temető, mint akárhonnán máshonnan. Mégse azoknak az alapján ítéljük meg a működésüket, akiket már ők sem tudtak megmenteni az életnek, és nem mondjuk, hogy ha bezárnák a szanatóriumokat, csökkenne a tüdőbajban elpusztultak száma.

Éppen ezért *teljesen légből kapott vád az*, hogy „az evangélizációnak az a módszere, amelyet eddig követtünk (t. i. a „belmissziói“ mozgalmakban), „csak a szektákat erősíti és a szekták malmára hajtja a vizet“. És ha dr. S. J. szerint ez „az egész belmissziói tábor egyik legnépszerűbb vezéralakjának“ bizalmas körben tett őszinte beismerése volt, akkor szíves engedelmével kíváncsiak vagyunk ennek a férfiúnak a nevére, mert erős meggyőződésünk szerint nagyon vaskos tévedés foroghat csak fenn. Vagy csakugyan „vezéralakról“ van szó, s akkor dr. S. J.-t megnyugtathatjuk, hogy így az illető nem nyilatkozott. Vagy így nyilatkozott valaki, de akkor megaffelől nyugtathatjuk meg, hogy az illető nemcsak „egyik legnépszerűbb vezéralakja“, hanem még csak értelmes közbakája sem volt a „belmissziós tábornak“.

A „belmissziói“ mozgalmak tehát gyakorlatilag tekintve is *nem ártalmára voltak, hanem hasznos szolgálatot teljesítettek a mi egyházunknak* azzal, hogy az egyházon belül szervezték meg munkájukat akkor, amikor azt a munkát, a tulajdonképpeni hivatott és illetékes tényező: maga az egyház még nem végezte és jóideig nem is végezhetette. Így siettethették legjobban azt az időpontot, amikor már nem lesz rájuk szükség. *Abban mindnyájan egyetértünk, hogy az ideál: az egyház hivatalos életébe felszívódott „belmisszió“.*

*Csakhogya ehhez kellett előbb lennie felszívódni való „belmisszió-
nak“.**

* Mindamellet, hogy a fenti cikksorozatban foglalt határozott kérdésekre sem érkezett válasz, sem általában nem részesültek az érvei semmilyen érdemleges reflexióban annak a félnek a részéről, amellyel komoly vitában tisztázni szerettem volna a szóban forgó kérdést, — mégis, harmadszor is visszatértem a problémára, ugyancsak a Reformációban (1923. okt.) egy „*A református evangélizáció alapelvei*“ címen megkezdett cikksorozatban. Ebből azonban csak a bevezető első cikk jelent meg s ezért azt, a maga csonkaságában nem vettem fel ebbe a kötetbe. A folytatása azért maradt el, mert az első cikkben feltett kérdésekre — újra — nem érkezett válasz s így a további eszmecsere hiábavalónak látszott.

Dr. Victor János : Térj magához drága Sion !

A FŐVÁROSI EGYHÁZI ÉLETBŐL

FALU ÉS VÁROS AZ EGYHÁZ ÉLETÉBEN.*

Az a sajátságos viszony, amelyben a falu és a város áll egymással, egymást kölcsönösen kiegészítve, megtermékenyítve, szolgálva, nem csak gazdasági és kulturális téren áll fenn, hanem a vallási élet világában is. Az egyház történetében is megvan a sajátos feladata a városnak és megvan épp úgy a sajátos feladata a falunak is, és az egyház akkor nézhet szemébe nyugodtan minden változásnak és veszélynek, ha mind a két összetevő elem ép és erőteljes benne.

A falunak a hite olyankor bizonyítja meg nagy értékét az egyház sorsában, amikor az egyháznak dacolnia kell akár külső, akár belső áramlatokkal, amelyek el akarnák fojtani az életet. A falu az állhatatosság, a hűség, a tűrő kitartás erőforrása az egyházban. Üldözések idején a falu egyházi élete az, amely széles elterjeszkedésben, búvó meghúzódásban, hamu alatt is izzó parázslásban átmenti az egyházat jobb időkbe. Hitetlen áramlatok divatja idején a falu népe az, amely fönséges nyugalomban ápolja tovább az apáktól örökségül vett hitet, mint ahogy a tenger mélységeit nem mozgatják

* A budapesti „Egyházi Értesítő”-nek a „Református Figyelő”-be való beolvadása előtt megjelent utolsó száma részére a szerkesztő búcsúzóul ezt a kérdést tette fel munkatársainak: „Mi volt a célom az Egyházi Értesítővel és hogyan szolgálom ezt a célt tovább?” Ez alatt a cím alatt jelent meg a többi válasz között a fenti is.

ide-oda a fölszínen játszó széljárások. A falu szerepe az egyházban főképen a konzerválás nagy szolgálata.

De az egyházi élet nem lehet egészséges, ha a konzervatív erőket nem ellensúlyozzák benne a haladás erői. Az egyháznak jövője is van, nemcsak multja. Küzdenie kell meg nem oldott feladatokkal és feleletet kell adnia új idők által fölvetett új kérdésekre is. Itt mutatkozik azután a város értéke. A keresztyénség minden jelentősebb előnyomulásának emléke városok nevéhez fűződik. A külső terjeszkedés gócpontjai is mindig városok voltak attól az időtől kezdve, hogy Pál apostol missziói útjai is az ókori világ metropolisaiban, Antiochiában, Efézusban, Korinthusban, Rómában lobogtatták meg az Evangélium zászlaját. És az egyház belső meggazdagodásai is ott következtek be rendszeren, ahol az élet legrettenetesebben zajlott s ahol megoldásra váró kérdései a legélesebben fájtak: a városokban.

A magyar református egyház sokáig a falu uralkodó bélyegét viselte magán. Még városi gócpontjaiban is, mint az alföldi nagy gyülekezetekben, voltaképen a gazdálkodó emberek csendes, zavartalan élete folyt. Ennek a falusi egyháziasságnak kimondhatatlan sokat köszönhetünk. Még a mult század második felében föllendült magyar városi fejlődés idején is faluról magukkal hozott erők segítettek híveinknek a városi egyházi élet fellendítésében. De most már itt az ideje, hogy a városi egyházi élet a maga sajátos szerepébe beletanuljon és azt híven betöltse. Egyházunk legnagyobb feladata ma nem a mult javainak megőrzése, — bár vak volna az, aki nem látná, hogy még e tekintetben is sok veszéllyel kell megküzdeni. De az ősi hit megvédésére is az a legjobb módszer, ha egy új kor megváltozott nyelvére is lefordítjuk, hogy a mai ember ne álljon szemben vele értelmetlenül, — és erejét egy forrongó új világ sebeire alkalmazzuk orvosságul, hogy a jelen és a jövő nemzedéke is megtapasztalja benne Istennek megtartó hatalmát.

A budapesti egyházi élet országos missziója abban áll, hogy ebben a továbbfejlődésben az élén járjon az egész magyar református egyháznak. Az Egyházi Értesítő szolgálataiban meggyőződés szerint az volt a legértékesebb, amit ehhez a misszióhoz tudott hozzáadni a maga erejéből. És ennek a szolgálatnak kell még erőteljesebben folytatódnia a Református Figyelőben is, amelybe az új évtől kezdve belekapcsolódik az Egyházi Értesítő. Különbség csak abban lesz, hogy az új utak keresésének ebben a szent munkájában az Egyházi Értesítő olvasói ezentúl egy országos olvasótábor közössé-

gében haladhatnak tovább, — összefogva sokakkal, akik ha nem nagyvárosban élnek is test szerint, lelkületüknél fogva éppúgy érzik az új idők szorongató követelményeit.

Egyházi Értesítő, 1928. dec. 30.

„DOLGOZÓ EGYHÁZ“.

Elszomorító összehasonlításokat szoktunk hallani arról, hogy a mi egyházi életünknel mennyire különb egyik-másik külföldi testvéregyházunké, mert ott az egyháztagek dolgoznak az egyházukért. Nem is kell elmennünk külföldi példákért, anélkül is egészen nyilvánvaló, hogy mint minden testület, úgy az egyház is csak akkor számíthat előhaladásra, virágzásra, sőt fennmaradásra is, ha dolgozik. És pedig jól értsük meg, mivel nálunk reformátusoknál nem a papok az egyház, hanem az egyháztagek mind egyetemben, nem is a papok munkásságáról van szó itt, hanem az egyház tagjaiéről. A mi egyházunk nem lehet szép mutatványos előadás, amelyben néhány arra hivatalosan beállított ember serénykedik s a többiek — nézőközönség, mely legfeljebb még némi anyagi terhet is vállal „az üzem fenntartására“; sem nem lehet olyan szekér, amelyet néhányan, akik az igát hordozzák, erejük megfeszítésével húznak, a többiek pedig felülnek reá, hogy valahova majd csak eljutnak amazoknak fáradsága révén. Nem, — itt mindenkinek kell, hogy jusson valamilyen szerep és feladat és csak akkor lehetséges a boldogulás, ha mindenki hűséges a magára vállalt szolgálatban.

Bizony ahhoz, hogy jó református légy, nem elég az, hogy akármilyen nagyszerű református családból, vagy vidékről származtál is. Felséges dolog az ősök — akár hírnevesek, akár névtelenek, — öröksége. De nem elég. Az sem elég, hogyha akármilyen őszintén vallod magad is, mint „egyetlen vígasztalásodat mind életedben, mind halálodban“, azt a boldog hitet, amely őket oly nagyokká tette. Természetes, hogy nem lehetsz jó református, ha te is el nem mondhatod a régi Kátéval a nagybizonyosságú vallástételt: „Mind testemmel, mind lelkemmel nem a magamé, hanem az én Uramé, a Jézus Krisztusé vagyok“. De még ez sem elég. Mert az egyház nem pusztán közös ősöket tisztelőknak, még csak nem is közös hitet

vallóknak, hanem még ezentúl egyúttal közös célt szolgálóknak a közössége is. Most állj a mérték alá: milyen munkát végzel ezért a közös célért? Panaszkodol talán egyháznak sokrendbeli fogyatkozására, bírálgatod, talán még kívülállók előtt is röstelkedve leszólod? A kérdés visszafordul önmagadra: mit tettél te azért, hogy az egyházad erőteljesebb, virágzóbb, tökéletesebb legyen? — és hogy lehet azzá, amíg oly sok tagja van, mint magad, aki zavarba jön, ha megkérdezik: milyen munkát végzel az egyházadért?

A „dolgozó egyház“, amelyben munkás tagok viszik előre együttes buzgólkodással a közös ügyet, nem ismeretlen és új fogalom nálunk. Falvakon még nem régen viruló életet élt és sok helyet még ma sem halt ki egészen. Milyen örömmel szenteltek oda munkabíró férfiak napot nap után, hogy megmunkálják az egyház földjét és költség nélkül betakarják a termést, amelyből lelkész és tanító megélhetett és fenntarthatók voltak az Isten dicsőségére templom és iskola. Nem adó volt az! Kiváltságos szerep volt, amit büszkén és Isten iránt való hálával töltöttek be. Nem muszáj volt, hanem szabad volt! Milyen gonddal, szeretettel fogtak össze a falu leányai, hogy tisztán tartsák, virággal is minden vasárnap újra felékesítsék a templomot! A gyerekek még hajba is kaptak azon, hogy melyikük kerül sorra, hogy a harangozónak segítsen a kötelet húzni. Ha építkezés volt, nem kellett aggódni fuvar miatt; érezték a gazdák, hogy az ő közös ügyükről van szó. Ha szegénye, betegje volt a gyülekezetnek, olyan szépen sorra főztek rá, szolgáltak körülötte, ápolták a jó asszonyok. És így tovább: amilyen szükségleteket az egyszerű falusi élet felvetett, azokkal szemben bebizonyították az egyháztagok munkás készségüket. És ne felejtsük el a fontosabb szolgálatokat: segítettek a prédikátornak vasárnapról-vasárnapra azzal, hogy a házuk népének már előkészítették a lelkét az Ige befogadására és templomozás után odahaza mégegyszer megbeszéltek a hallottakat, hogy a feledés madarai el ne kapkodhassák a lélekbe hullott magot. Serény méhkas volt minden gyülekezet. Folyt az egyházért és benne az Evangélium győzelméért a munka, — és meg is volt a láttatja.

A mi nagyvárosi viszonyaink mások, ugyebár azt mondja erre mindenki? De milyen irányban mások? Talán kevesebb szükség van itt a hívek munkásságára, mint a falvakon? Vagy tán inkább egyszerűen akkora szükség? Hát akkor ne csináljunk mentséget a tétlenségünk számára abból, hogy nem utánozhatjuk a jó falusi atyánkfiai-

nak buzgólkodását. Nem is utánozni, hanem felülmúlni kell azt a mi városi viszonyaink közepette.

Testvéreink ezrei élnek közöttünk, akik soha nem jutottak érintkezésbe egyházukkal. Talán azt sem tudják, hol van templomuk és mikor van ott istentisztelet és mi van ott még azonkívül. Ki keresse fel őket? Gyermekeink ezrei vannak, akikből csak akkor lesznek református hitűnk öntudatos vallói és annak ereje által hazánk társadalmának tisztalelkű és önzetlenszívű tagjai, ha a hit-tanórákon kívül is még sokat, nagyon sokat foglalkozunk velük. Ki szenteli erre vasárnapjainak, vagy még hétköznapijainak is egy-egy szabadóráját? Közömbösségbe, világiasságba merült tömegeket megint fel lehetne rázni, érdeklődésre lehetne indítani és be lehetne vonni az egyház életébe, ha a szívükhöz szóló ének és zene szavával, figyelmüket lekötő előadásokkal és mindenek felett szeretetteljes barátságos környezettel hathatnánk a lelkükre. Kik sorakoznak annak a száz meg százféle szolgálatnak az elvégzésére, amely ezzel együtt jár? Szegényeink vannak, akiket otthonukban felkeresve állandó gyámolítás alá kellene fogadnunk. Lapjaink és nyomtatványaink vannak, amelyeket terjeszteni kellene. Betegeink vannak kórházakban és egyebütt, akikhez el kellene vinni az érettük imádkozó gyülekezet szeretetét valamilyen látható formában is. És ki győzné végig elsorolni a teendőket!

Tengernyi a munka, kicsi vödör csak a munkára kész lelkek gárdája. Hogy jussunk valaha is végére a feladatunknak! Megvígasztal az a gondolat, hogy Isten ügye mindig, eleitől fogva évszázadokon át ugyanezt a fájdalmas gondot viselte: sok az aratnivaló és nagyon kevés a munkás. Csak egy kivezető út van ebből a nehézségből, — az, amelyre Jézus rámutatott: „Kérjétek az aratás Urát, hogy küldjön aratókat“... Ha mást nem tehetsz, ezt tedd meg: Kérd az aratás Urát, hogy szaporítsa munkásainak seregét. Hátha téged küld majd elsőnek, feleletül önnön imádságodra?

Egyházi Értesítő, 1923. febr. 25.

AZ ÚJ PRESBITER-ESZMÉNY.

Mi a presbiterek hivatása az egyházi életben? Nem is olyan régen még mindenki azt felelte volna erre a kérdésre, — mint ahogy ma is még sok ember ezt felelné: az egyház adminisztrációja. Vannak bizonyos hivatalos ügyek, főképen jogi és vagyoni vonatkozásúak, amelyeket legjobban egy az egyház tagjai által megválasztott, közbizalomnak örvendő testület intézhet el, — erre való a presbitérium eszerint a felfogás szerint.

Ma már széles körben útat tör magának egy más felfogás. Eszerint a presbiter először nem is a közbizalom kezéből veszi át hivatalát, — legfeljebb csak úgy, ahogy a levélhordó kezéből vesszük át a küldeményt, — hanem Isten kezéből. Másodszor pedig: Isten a hivatalviselőket azért állítja az Ő egyháza élére, hogy azt „építsék“, tehát ne csak éppen „közigazgassák“, hanem mindenestől fogva szolgálják létszükségeit.

A presbitérium nem egy helyben forgó gépnek a kezelőtestülete, hanem a világban az Isten országáért és dicsőségéért küzdve haladó seregnek a vezérgárdája. Természetes, hogy felelős az egyházi élet külső kereteiért is, a vagyonáért, az intézményeiért, a jogi rendjéért. De még inkább felelős a kereteket kitöltő tartalomért, az egyház lelkéért, a benne uralkodó gondolatokért, hogy azok az Isten kijelentett igazságait sugározzák, s a rajta keresztül megvalósuló életért, hogy az az Isten akaratát valóra váltsa.

Az új presbiter-ideálért, — mely a legrégibb, mert hiszen az újtestamentomi, — először a budapesti egyház bontott zászlót testületileg, amikor négy évvel ezelőtt megtartotta első presbiteri konferenciáját. Most, amikor az ötödik ilyen konferencia előestéjén vagyunk, már országszerte nyilvánvaló a magyar presbiterek megújulásának mozgalma. Azért az útnak még hátra van a jóval nagyobb része, — Budapesten csakúgy, mint országszerte. Egy nagy lépéssel bizonyára előbbre visz a most tartandó gyűlés is. Nagy és minden fővárosi református embert érintő kérdésekben keresi majd ez a gyűlés az Isten útmutatását. Hisszük, hogy meg is fogja találni úgy, hogy a vezetést örömmel és hálával követheti a százezer lelkes fővárosi reformátusság, s annak nyomában egyházunknak még szélesebb körei is.

Imádkozzunk mind érette, hogy Isten áldásával így legyen.

Egyházi Értesítő, 1927. dec. 11.

A NAGYKORUSÁG EGYHÁZI ALKOTMÁNYA.

Mire e sorok napvilágot látnak, a budapesti reformátusság megint bőven élvezheti annak a kiváltságos helyzetének áldásait, hogy az ország fővárosában lakván, egyúttal a dunamelléki református egyházkerületnek is központjában él. Ha szándékos közönyösséggel le nem húnyja a szemét, élő valóságban láthatja újra azt, ami a legtöbb református gyülekezet számára csak hírből ismert, távolról sejtett dolog: a falai között gyűlésező egyházkerületi közgyűlést. Három napon át központi templomában, a Kálvin-téren az egész dunamelléki reformátusság képviselői egyesülnek Isten színe keresésében. Pénteken a halál által elragadott volt főgondnok, Darányi Ignác emlékeztétét pecsételik meg hálával és kegyelettel. Szombaton az ő helyébe megválasztott új főgondnok, gróf Teleki József ünnepélyes beiktatása történik meg. Vasárnap pedig a lelkészavató istentiszteleten teszik fel kezüket az egyházkerület atyái a legifjabb lelkipásztor-nemzedék fejére.

A főgondnoki székben történt változás kiemeli ezt az egyházkerületi közgyűlést a többiek évenkénti sorozatából és különös ünnepélyességgel éreztetheti az eseményeket közvetlen közelből kísérő fővárosi hívekkel azt a szent köteléket, amely őket másutt lakó testvéreikkel egy közösségbe köti. Hiszen a vezérek személyében ölt testet legláthatóbban a közös ügyért együttmunkálkodók táborának egysége.

Jó nekünk ezt a szoros egybefűzöttséget ilyen élénken szemünk előtt látnunk és mélységesen átélnünk. Egyik drága öröksége a mi református multunknak. Ha nem becsüljük is meg eléggé, az nem változtat rajta, a református egyház *alkotmánya*, — amely a gyülekezeteket nagyobb testületekbe, egyházmegyékkbe, azután egyházkerületekbe s végül nemzeti egyházakba kapcsolja, hogy azok viszont nemzetközi kapcsolatban találjanak egymásra, — ezerféle titkos és nyilvános módon érezteti az áldásait.

A Szentírásból világosan kiviláglik Istennek két gondolata az Ő egyházára vonatkozólag. Az egyik az, hogy akik az Ő Fiában hisznek, azok mind együvé tartoznak, egy testet képeznek, ha egymást sohasem látták is, vagy egymásról nem tudnak is. A másik pedig az, hogy ez az egyetemes egyház csak ott nyilvánul meg Istentől kapott gazdag erőivel, ahol a Krisztusban hívők valóságos testvéri közösségbe forranak, mint egymást ismerő és szerető, együtt

imádkozó és együtt dolgozó emberek. Az utóbbi okból tehát minden egyes helyi gyülekezet külön-külön bírja az egyháznak a méltóságát és rendelkezik mindazzal az áldással, amit Isten az Ő egyházának ígért. Nem baj, ha még oly kicsiny is. Ahol csak ketten vagy hárman is egybegyülekeznek az Ő nevében, ott Ő jelen van közöttük. De az előbbi okból viszont ezek a helyi gyülekezetek még sem függetlenek egymástól, hanem egy szerves egységet képeznek.

Az idők folyamán néha csak az egyik, vagy csak a másik isteni gondolatra voltak tekintettel az emberek, s ebből az egyháznak egyoldalúságokba esése, megromlása következett. Ha csak az egyetemességet, a katholicitást tartották szent és fontos dolognak, megsértették az egyes helyi gyülekezetek szabadságát. Így fejlődött ki az az egyházi forma, amelyet epizkopálisnak neveznek, a tisztán püspöki alkotmány, melyben a hívek feje felett mindent az egyház egységét képviselő püspöki kar intéz. Végül is aztán a püspöki kar is a feje felé emelkedik az egész egyház élén álló „legfőbb püspök“, a pápa, s a többieknek csak egy dolguk van, az engedelmeség. Viszont, ha csak az egyes gyülekezetek szabadságát hangsúlyozták, elfelejtkezve a közös életben és harcban való együvé tartozásukról, kárát látta ennek is a Krisztus ügye. Ahány gyülekezet, annyifelé szétágazhatott a bizonyosságtétele, a törekvése. Előállott az a laza, nagyobb erő kifejtésre képtelen egyházi forma, amelyet „kongregacionalistának“ nevezünk. Benne minden gyülekezet szuverén és senkinek nincs beleszólása a dolgaiba.

Ezen a két nagy típuson kívül van még egy harmadik egyházi forma is. Az, amelyet presbiteriánusnak szoktak nevezni. Benne biztosítva van minden egyes gyülekezetnek az önállósága. Mindmennyi külön kis állam, a maga külön parlamentjével, a magaválasztotta presbitériumával és senki kívülről nem avatkozik bele a dolgaiba, míg azok rendben folynak és nem járnak veszedelem kockázatával. De ugyanakkor mégis ki van építve a nagyobb közösségek lépcsőzetes rendszere, hogy testet öltjön a gyülekezetek közötti egység is, biztosítva legyen az egységes hitvallás és egységes munka, támogathassák az erősebbek a gyengéket és valamennyiüket oltalmazhassák az egymásért aggódó, felelősséget érző szeretet és bölcsesség.

Ez a mi egyházformánk. Jól mondotta valaki: ez az egyház érett nagykorúságának a szervezeti formája. Az epizkopalizmus a gyámoltalan gyermekkor formája. Minden gyülekezet olyan függő helyzetben van, mint a gyermek nevelőjével szemben. A kongre-

gacionalizmus a viharos ifjúság formája: mindenáron önálló akar lenni minden gyülekezet és sérelemnek tekintené, ha másokkal együtt közös rendbe kellene beleilleszkednie. A lehiggadt férfikor az, amely szabadságot és rendet együtt akar élvezni; tudatában van önálló jogainak, de öntudatosan veti alá magát másokkal együtt közös fegyelemnek is, mert tisztában van azzal, hogy ez nem veszteség, hanem nyereség az élete számára.

Ilyen egyházi formát örököltünk mi Isten jóvoltából atyáinktól. Amikor az egyházkerületi napok ezt újra a szemünk elé tárják, kérdezzük meg magunktól: méltó örökösök vagyunk-e? Megvan-e bennünk a kegyelemben való az az érett férfiasság, amelynek mint élő tartalomnak, csakugyan megfelelhetnek a mi egyházi kereteink?

Egyházi Értesítő, 1927. okt. 23.

„LÁTÁ A SOKASÁGOT...”

Rövid időn belül kétszer volt alkalmunk a fővárosi életben ezrekre rugó közönséget együtt látni olyan zsúfolt, nagy termekben, amelyek elégteleneknek bizonyultak minden bejutni akarónak befogadására. Október 31-én többen szorultak ki a Vigadó nagytermében rendezett reformációi ünnepélyről, mint ahányan befértek. November 14-én pedig a régi képviselőház bizonyult szűknek, amikor belmissziói egyesületeink rendezték meg beszámolójukat a múlt nyári nemzetközi gyűlésekről.

Lehetetlen ennél a ténynél meg nem állani és el nem gondolkozni egy percre. A reformációi emlékűnnepélyről még azt mondhatná az ember, hogy a debreceni presbiteri konferencia által fölvetett felekezeti vitakérdések feszültségéből, amely egyidőre — a napisajtón át is — kiterjedt az egész közvéleményre, természetsszerűleg magyarázható a nagy tömeg fölvonulása. Bizonyára sok embert mozgósított akkor a pusztta kíváncsiság, hogy ne mondjuk: szenzációéhség. De az utóbbi alkalommal nem volt másról szó, mint egyszerűen az ifjúság evangélizációjának kérdéséről, tehát minden alacsonyabb értelemben vett „aktualitástól” mentesen, evangéliumi építő munkáink egyik döntő jelentőségű ágáról. Az előadók szemé-

lyében sem volt semmi sem, ami megmagyarázná a nagy sokaság felvonulását. Ebből a monstre-összejövetelből kétségtelenül lehet és kell következtetéseket vonni a közönség lelki arculatára.

Még ha levonjuk is a jelenvoltak számából a nem-reformátusokat és a vidéki résztvevőket (akiket egy éppen akkor a fővárosban gyűlésező belmissziói konferencia kapcsolt be), meg kell állapítanunk, hogy a budapesti reformátusok tömegeiben fölébredt és megnyilvánulásra tör az ő hitüket és egyházukat érintő kérdések iránti érdeklődés.

Meg kell jegyeznünk még egyet. Hiszen ennél az egybegyűlt tömegnél jóval nagyobb számú református van együtt vasárnapról vasárnapra a templomi istentiszteleteken. Azonban — akár mennyire fölötte állónak tartjuk is az istentiszteletet mindenféle más gyülekezetnek, — egy bizonyos szempontból az utóbbiaknak nagyobb a szimptomatikus jelentőségük. Azt lehet megmérni éppen bennük, hogy mennyire komoly dolog az istentiszteletek látogatása a tömegeknél és mennyire foglalkoztatják vallási kérdések éppen a templomon kívül. El lehetne gondolni, hogy a tradíciók erejénél fogva meg tudnának telni templomaink úgy, hogy hitünknek nem volna még sem életformáló ereje. Nos, az említett tényekből éppen az olvasható ki, hogy a mi hitünk újra tömegeket alakító erővé vált a fővárosban. Úgy is mondhatnók, hogy *megszületőben van az élő, komoly református közvélemény*, amely tömegfelvonulásával bizonyosságot tesz élni akarásáról és impozáns érdeklődésével, részvételével fel akar karolni minden megszólalást és minden megmozdulást, amelyben hitének megnyilvánulását látná.

Érdekes kérdés volna nyomozni: minek köszönhető ez az örvendetes, nagy lehetőségekkel terhes jelenség? Valószínűleg ebben a három tényezőben leli főképen magyarázatát: magának az egyházi életnek megújításában, vezetőinek új lelkében, igehirdetésének új erejében, nevelői és gyülekezeti munkásságainak elmélyülésében; másodsor, az egyházi sajtónak szolgálataiban, amely a gyülekezeti szűkebb kereteken fölül emelve, mint közös ügyet tartja az olvasók növekvő táborának szeme elé igazságainkat és feladatainkat; és végül, de nem utoljára, a belmissziói egyesületek munkásságában, melynek gyümölcsei évtizedek alatt felgyűlve, most mutatkoznak nagyobb arányokban. Ezeken kívül bizonyára közrejátszanak külső okok is, mint amilyen a felettünk eljáró nehéz idők lelki ösztönzései, a római katolikus erő kifejtések sarkaló hatásai, stb. Mindent összevéve, — Istené a dicsőség, aki Lelke által ott lebegett a mult

zavaros vizei felett és előhossa belőlük az új életnek gyönyörűségeiben kibontakozó, teremtett világát.

A magyarázat keresésénél éppen ezért fontosabb az a kérdés, hogy milyen kötelességeket jelent a tömegeknek ez a megmozdulása? Ha itt Isten munkálkodik, miben szolgálhatjuk Őt, hogy szándékai megvalósulásra érjenek közöttünk? Egy dolog világos parancsként kiolvasható a tényekből: az ébredező közvéleményt különös gondozás és nevelés alá kell venni. Ha református embereknek lelki szükséglete az, hogy nagy sokaságban együtt foglalkozzanak Isten nagyságos dolgaival, akkor ezt a szükségletet ki kell elégíteni. Különben vagy az fog történni, hogy néhány megragadó föllobogás után lehanyatlik a láng és kialszik, úgy, hogy nehéz lesz újra felgyújtani, amikor talán legnagyobb szükség lenne rá, — közben pedig kárba vesznek felséges lehetőségek, amiket ennek a tűznek hevével valóssággá lehetett volna fűteni. Vagy pedig az történik, hogy a tűz lobog ugyan valahogy tovább is, de magárahagyottan ki tudja hova kap és mit éget el?

A meggyulladt nagy oltár mellé oda kell állania mindenkinek, aki megbízatást kapott Krisztus ügyének, az anyaszentegyháznak szolgálatára és szítaniok kell tüztét, hogy messze világító fénnel égjen a sötétben. Sokszor és rendszeresen mind újra föl kell tenni egy-egy nagy, hitünket és egyházi életünket érdeklő kérdésnek a hasábjait ilyen tömeggyűléseknek máglyájára, hogy az ezerek égő érdeklődése vígan nyaldoshassa körül és felszabaduljon mindaz az erő, melegség és világosság, amit Budapest és az egész ország életébe más nem sugározhat ki, csak éppen a fővárosi reformátusok tömegeinek Istentől meggyújtott lelke.

Egyházi Értesítő, 1926. nov. 21.

EGY IJESZTŐ JELENSÉGRŐL.*

I.

Ha az utcán látok valakit, akinek a féllába valamivel rövidebb a kelleténél, vagy ha úgy tetszik, hosszabb a kelleténél, egyszóval valakit, aki sántít: elmegyek mellette minden megjegyzés, sőt minden különösebb gondolat nélkül. Vagy úgy született, vagy valami baleset érte: nincs benne semmi különös. Azért lehet nagyon egészséges, erős szervezetű ember, — arról nem is szólva, hogy erkölcsileg milyen tiszteletreméltó, vagy szellemileg milyen kiváló lehet testi hibája mellett.

De ha egyszer eljutnék egy olyan városba, ahol az utcán százával, sőt ezrével járnának körülöttem az ilyen fogyatkozásban szenvedők, nagyon elcsudálkoznám. Ha meg éppen rájönnék, hogy az embereknek több mint háromnegyed része jár sántikálva és nem is minden negyedik embernek egyenletesek a léptei: határozottan azt mondanám, hogy itt már valami nagy bajnak kell lennie. Ez már nem rendjén való dolog. Hogyan, hogyan nem: itt a közfelfogásból ki kellett vesznie annak, hogy milyen is az egészen ép ember. Ha az emberek igényt tartanának arra, hogy rendes járásuk legyen, akkor az biztosan meg is volna, mert a természet s benne Isten rendelése kivételesen elkövet és megtűr ugyan az épségtől való eltéréseket, de csak kivételesen és szabályt csak az emberek csinálhatnak belőle eltorzult fogalmaik alapján.

Ilyen furcsa városba képzeltem magamat és ilyen megütközést éreztem ó-év estéjén, amikor a templomban meghallottam az egyház mult évi életét feltüntető statisztikában a vegyes házasságok adatait.

Hogy vegyes házasságok vannak, azon nincs miért megütközni. A mi református keresztyénységünk nem eshetik abba a hibába, amelybe a római egyház vezetősége esett, hogy általánosságban pálcát törjön a vegyesházasságok felett. Mi nem adhatunk ki „Nem temere“ bullákat és nem nyilváníthatjuk „ágyasságoknak“ az olyan házasságokat, amelyekben az egyik fél nem a mi egyházunk köte-

* A fenti címen megkezdett cikksorozat teljes megírása és közzététele szükségtelemmé vált, mivel ugyanerről a tárgyról ugyanazon a helyen megjelent Dr. Ravasz Lászlónak egy prédikációja s abban sok olyan szempontról, amelyre a cikksorozat ki akart terjeszkedni, elhangzott az „utolsó szó.“ Ezért az I. közleményt csak egy összevont II. cikk követte.

lékéből való. Először is, ugyebár, mi nem tartjuk a magunk egyházát egyedül üdvöztetőnek, a Krisztus egyetlen hiteles egyházának. Hisszük, hogy részekre szakadozott földi egyházának minden ágában ott vannak, sűrűbben, vagy ritkábban azok, akik az Ő láthatatlan testéhez tartoznak, mert hisznek Őbenne és szeretettel szolgálják Őt. Ezért hát elismerjük keresztyén házasságnak az olyant is, amelyben nem egy keresztyén egyház tagjai fognak egymással kezét és frigyükre tiszta szívvel kívánjuk Isten áldását. Sőt Pál apostoltól azt tanultuk, hogy még az olyan házasságot is, amelyikben az egyik fél pogány, lehet úgy felfognia a másik, a Krisztusban hívő félnek, hogy őt Isten állította oda bizonyoságtevő életre, hogy általa házastársa is megnyeressék és gyermekeik is megszenteltessenek. És mennél jobban elmélyednénk a mi keresztyén felfogásunk kifejtésébe a házasságot illetőleg, úgy, amint azt a Szentírásból merítjük (amire itt most nincs helyünk), annál világosabban kiderülne, hogy nincsenek nekünk bigott, szűkkeblű fogalmaink, amiket kényszerzubbonyként akarnánk ráhúzni az emberi szív e kényes ügyére. Elég az hozzá: a vegyes házasságot magában véve és szigorú általánosságban nem kárhozzátjuk.

De egészen más kérdés az, hogy kívánatosnak és ideálisnak tartjuk-e? A mi meggyőződésünk szerint a keresztyén ember házasságra lépésének végső célja nem lehet más, mint ami egész életének is célja: Istent szolgálni és dicsőíteni, aki Jézus Krisztusban irgalmasan magáévá tette őt. Abban a bensőséges és egymás életét kiteljesítő frigyben, amelyre házastársával lép, új iskolát nyer arra, hogy az Isten kedvét kereső, szentség után törő életben gyakorolja magát. És abban a családi otthonban, amelyet mint a maga külön kis birodalmát megalapít, akár benépesedik vidám lakossággal, akár üres helyeket szakít abban az élet: a keresztyén ember az Isten országának egy kis tartományát akarja megszervezni, ahol Isten törvénye érvényesül és ahonnan Istent dicsőítő hatások áradnak szét. Vagyis a keresztyén ember számára a házasságra lépés és a házasságban élés nem lehet más, mint istentisztelet. Otthona templom, amelyben imádsággá válik a munka, és zsoltárrá úgy az öröm, mint a gond és fájdalom. Ha az élet Krisztusé: akkor a házaselet, mely teljesebb, fokozottabb élet, kétszeresen az övé.

Mi következik ebből biztosabban, mint az, hogy keresztyén házastársaknak nagyon mélységes lelki közösségben kell lenniök egymással? Az ő szívüknek úgy össze kell dobbannia a közös hálaadás és a közös könyörgés imádságában, mint ahogy senki másé nem

tud. Nekik olyan őszinte nyíltsággal és alázatossággal kell gyakorolniuk az egymás előtt való bűnbevallás és az egymásnak való megbocsátás testvéri kötelességét, mint ahogy csak éppen ők tehetik. És nekik olyan közös odaadásban kell elhasználniuk életük napjait istenszabta hivatásuk terhei alatt, mint amilyen bensőséges bajtársi és munkatársi hódolattal csakis életpárok szolgálhatnak Istennek.

Nem keresztyén házasság az, amelyben külön-külön mindegyik félnek nincs élő, hívő összeköttetése az Úrral s amelyben ne lelküknek ez az égi tüze olvadna egybe, hogy még magasabbra lobogjon lángja.

Lehetséges-e ez akkor, hogyha a két fél nem egészen egyformán vallja, imádja és szolgálja Istent, hanem különböző keresztyén felekezetek más-más módja szerint? Már megmondottuk, hogy utóvégre lehetséges. De tegyük mindjárt hozzá: nehéz. Annál nehezebb, minél több különbség választja el az illető keresztyén felekezeteket. Ezt a nehézséget le lehet küzdeni és megtalálhatják nemcsak egymás szívét, hanem egymás szívében a Krisztust is olyan házastársak is, akiknek sok hitbeli nézeteltérés, istentiszteletbeli és vallási szokásbeli különbség falát kell átlépniük evégből. De ez a fal mégis ott van. Nem megkönnyítője, nem segítsége, nem nyeresége az ő lelki közösségüknek, hanem hátráltatója annak. Egész életükön át, akár mennyi szent és belsősgteltjes boldogságuk mellett is egy állandó, fájdalmas fogyatékoság.

Lehetnek és vannak esetek, amikor a legkomolyabb önvizsgálat után is arra az eredményre jut az ember, hogy ezt a fájdalmat vállalnia kell, hogy neki Isten olyan házasságbeli boldogságot rendelt, amely ezen a ponton vagy egyelőre, vagy talán mindvégig, hiányos lesz. Aminthogy lehetnek és vannak emberek, akiknek járása sántító. Egészséges, boldog emberek, de nem a sántításukért, hanem annak ellenére.

De amikor a statisztikai adatokból az tűnik ki, hogy a budapesti református egyházban 1922 folyamán megáldott 837 házasság közül csak 202 volt tiszta református, tehát csak 24%, 635 pedig, vagyis 76% vegyes házasság volt, akkor erőt vesz rajtunk előbb a csodálkozás, azután a keserű fájdalom és még a kemény megbotránkozás is. Számítsuk egyfelől azt, hogy a tiszta református házasságokban mindig két-két egyháztagunk szerepel, míg a vegyes házasságokban csak egy-egy, akár a vőlegény, akár a menyasszony. Ezzel szemben azonban számítsuk azt is, hogy minden vegyes házassággal szemben, melyben református fél is van s amely református egyházi

áldásban részesült, nem egy, hanem bizonyára több olyan — református féllal kötött — vegyes házasság van, amelyet más egyház részesített áldásában! Erről a dolog természeténél fogva nincsenek adataink. De tudjuk azt, hogy a római katolikus egyház milyen élénk éberséggel őrzi a vegyes házasságoknál a maga érdekeit, milyen tüzes buzgósággal szedi ilyenkor a maga javára szóló „reverzális” a házasságtól, — ami azt is maga után vonja, hogy az ilyen, voltaképpen neki már elpecsételt, házasságot szívesebben is viszik az ő templomaiba megáldatás végett, mint a mieinkbe. S azután gondoljunk azokra a vegyes házasságaira református egyházunkhoz tartozó (!) feleknek, amelyekre nem is kérnek isteni áldást egyházi szertartásban. Ha mindezt számba vesszük, kitűnik, hogy a fenti arányszám 76: 24 nem is tükrözi híven a valóságot, — az ennél is jóval rosszabb és szomorúbb. Valószínűleg távolról sem minden negyedik házasságra lépő református férfi vagy nő köt *református frigyet és alapít református családi otthonát!*

Ahol szinte csak kivételesen fordul elő az olyan házasság, amelyben zavartalan vallási közösségben élhetnek a házastársak, ott már égrekiáltó bajoknak kell lenni! Tudjuk, hogy kényes dolog ezt a kérdést őszintén megtárgyalni, — már csak azért is, mert a reformátusok óriási nagy többségének a gondolkodásával kell ellentétbe helyezkednünk vele. De ki mehetne végig háborgó lélek és kemény, nyílt szavak nélkül egy olyan városban, ahol a sántikáló emberek kezdenek normális jelenséggé válni s az ép, egyenes járásúak kivesző ritkaságokká?

Hadd térjünk hát vissza erre a kérdésre egy-két következő közleményben!

II.

Az után, hogy lapunk múlt számában megjelent dr. Ravasz László prédikációja „A házasság lelki kísértéseiről”, rövidre foghatjuk, amit még el szeretnénk mondani az ijesztően nagyszámú vegyes házasságok dolgáról. Sok mindent, amit el akartunk mondani ebben a cikksorozatban, jobban és szebben megírva találták olvasóink az említett prédikációban.

Hadd mutassunk rá a vegyes házasságoknak egy nagy hátrányára, amely még nem domborodott ki eléggé. Ismét az a szempont lebeg a szemünk előtt, hogy ezt a hátrányt el lehet viselni úgy, hogy emberek boldogsága és nemes élete nem szenved kárt tőle, ha kivé-

telesen fordul elő. De veszedelemmé válik, ha általános jelenségként burjánzik el. Szó volt már arról, hogy a házastársak teljes lelki egységét, az Isten előtt való benső közösségüket megnehezíti, ha ugyanazt az egy élő Istent is nem egy módon imádják. Akárhogy legyőzzék is ezt a nehézséget, marad mégis egy szomorú következménye: a gyermekeknek, akikkel Isten megáldja frigyüket, nem tudnak olyan vallási nevelést adni, amilyent kellene. Mert nem az atya rendeltetett a gyermekek nevelőjéül, sem nem az anya, hanem a két szülő együtt. Ez a házasság isteni rendelésében a nagyszerű, pótolhatatlan pedagógiai érték: a felnövekvő új életcsemete előtt az az emberi élet, amelynek példája hat rá és a maga képére alakítja, nemcsak egy egyéni élet formájában jelenik meg, hanem egymást kiegészítő két egyénnek összhangzatos társas viszonyában. Ezért ér többet egy szülőpárnak nevelő munkája, ha még olyan járatanok is a „nevelés-tudományában“, mint a legkitünőbb pedagógiai szakemberek által vezetett gyermektelepek nevelőmunkája, amivel a családi életet pótolni akarnák a kommunisták. A gyermeknek nemcsak azt kell szüntelenül látnia, hogy milyen a jó ember, — hogy ő is azzá nőhessen fel; hanem azt is, hogy milyenek a jó emberek együtt, mert hiszen neki is társas lénné kell felnőnie. De ha így van ez minden dologban, így van ez vallási tekintetben is. A gyermeknek kimondhatatlan áldás, ha valamelyik szülőjében lát élő hitet. De Isten ennél voltaképpen sokkal nagyobb áldást szánt neki: azt, hogy mind a két szülőjében közös hitet lásson.

A gyermeknek önállótlanágában határozott irányításra van szüksége. A repkény csak szilárdul álló törzsre tud felkapaszkodni. Micsoda lelki élete fejlődhetik ki az olyan gyermeknek, akinek a szeme előtt az édesatyja emilyen, az édesanyja meg amolyan lelkiéletet él? Melyiket kövesse? Melyiké az igazabb, a jobb?

Olyan veszedelmek nyílnak itt meg a vegyesházasságból születő gyermeklélek számára, hogy szülei, ha lelkiismeretes nevelők, csak egy dolgot tehetnek: lehetőleg elrejteni a gyermek szemei előtt az ő kétféle hitüknek különbözőségeit és lehetőleg megmaradni a kétféle vallásban is megtalálható közös alapon. Ez pedig azt jelenti, hogy a maguk egyháza jellegzetes vonásait állandóan háttérbe kell szorítaniuk. A hívek gyülekezetéhez való hűségük, amelybe tartoznak, fordított arányban áll majd az ő otthoni, kis gyülekezetükhöz való hűségükhöz. Pedig az volna a dolgok rendje, hogy az egyház és a család ne egymás ellenlábasa, hanem egymás legerősebb támasza legyen! Az élet viharaira teherbíró hitet mégis az olyan szülők tud-

nak majd gyermekeik lélkébe oltani, akik a maguk családját egészen bele tudják építeni a nagyobb családba, a gyülekezetbe, mint annak kicsiny, virágzó tartományát.

De itt felmerül egy nagy kérdés, — amit okvetlenül szóvá kell tennünk — csakugyan ilyen nagyobb család-e az egyház? Nem ott kell-e keresnünk az ijesztő vegyesházassági statisztika magyarázatát, hogy egyházunk elveszítette a családi jellegét? Amikor azon panaszkodunk, hogy a családok elegyháziatlannodtak, nem azon kell-e kezdenünk, hogy az egyház elcsaládiatlanodott? Volna-e ilyen rengeteg vegyesházasság, ha az egyházunk igazi édesanya tudott volna maradni, aki számon tartja minden gyermekét és szerető gondjával elkíséri őket minden útjukra? Oh, előfordulhat, hogy egy igazi édesanyával is ellentétbe jut a gyermeke, amikor élettársat választ, — de ritkán, csak kivételképen. A szabály mégis az, hogy amikor a gyermek szíve társat keres és választ, megkérdezi azt is: örül-e majd neki odahaza édesanyám? Magára vessen hát egyházunk, ha azt látja, hogy szinte kivétel számba megy már az olyan gyermeke, aki az ő kedve szerint való élettárs kezébe teszi a kezét!

Van ennek a gondolatnak egy egészen praktikus oldala is. Az t. i., hogy ahol családi, bensőséges, élő az egyház, ott nem is igen kerül sor a vegyesházasságokra, mert az ilyen egyház tagjai magában az egyházban találják meg ismerkedési körüket. Ott, ahol a templomban idegenekként ülnek egymás mellett az emberek, viszont az irodákban, a mindennapi vasúti úton, a tánc közben és ezer más alkalommal kint a világban meghitt ismeretségeket kötnek: természetes, hogy vegyesházasságokat fognak kötni. Az Isten Igéjének újra igazi közösségteremtő erővé kell válnia. Akik együtt hallgatják és vallják annak igazságait, azok között eleven, egyházi társadalmi életnek is kell fejlődnie. Családias egyházi élet azt jelenti, hogy református embereknek ismerniök kell egymást és találkozniök kell egymással. Ha ez meglesz, akkor ezer, meg ezer fiatal református élet idehaza, a magunk ősi hajlékában fogja megtalálni azt, akit hitvesül szánt neki Isten, s akkor a vegyesházasság megmarad annak, aminek meg is maradhat minden veszedelem nélkül: kivételes esetnek.

A fő orvosság pedig ez: mennél több református embernek megtérnie az ő Urához Istenéhez, akit vallott talán szájával, zsoltáros énekével, de akinek nem adta oda az életét, hogy szolgálja vele az Ő dicsőségét magányos sorsában csak úgy, mint házassága kötelékében.

Egyházi Értesítő, 1923. jan. 14. és febr. 4.

TANULÓINK „CSENDES NAPJAI“.

Két nagy feladatot bízott reá a Mindenható Isten a magyar református egyháznak azon tagjaira, akik az ország szívében a fővárosban élnek. Csak ők oldhatják meg ezeket a feladatokat, senki más. Lehet még ezeken kívül sok kötelességük, amit az ország többi református keresztyéneivel közösen kell teljesíteniük és ebben a két feladatban sem boldogulhatnak másként, csak úgy, ha lélekben és segítségben velük tartanak vidéki testvéreik. De ezt a két feladatot mégis tőlük fogja számon kérni egyszer a jövő, a nemzet történelme, az élő Isten maga.

Mi ez a két feladat?

Az egyik az ipari munkásság lelki meghódítása az Evangélium számára. Még sok nehéz órát szerezhet nemzetünknek a jövőben is, mint ahogy szerzett a múltban, az a tény, amit mindenki tud, hogy az ipari munkásság tömegei lelkileg messzire eltávolodtak a keresztyénségtől. Nem azért, mert el akartak távolodni tőle, hanem azért, mert akiknek kötelességük lett volna, nem tettek semmit, — talán nem is tehettek volna sokat, — hogy megtartsák őket közel a keresztyénséghez. Most itt nagy szakadék tátong, amit meg kell szüntetni. És ennek a munkának Budapesten kell végbemenni, mert ha a fővárosi munkássággal szemben sikerül egyházunknak lerónia ezt a misszióját, már is megoldotta a kérdést az egész ország számára.

A másik nagy országos feladat, amit itt a fővárosban kell megoldanunk: a magyar középosztály, a szellemileg vezető réteg lelki újjáformálása. Szükségtelen sok szót vesztegetni arra, hogy a budapesti műveltség milyen döntő erővel irányítja az egész ország szellemi életét. Persze, hogy nem jól van ez így, hogy egy központ túltengő befolyásának van kiszolgáltatva az egész nemzeti lélek. De egyelőre mégis így van és azért a szemébe kell nézni ennek a ténynek. Itt készítik szerkesztőségekben, kiadóhivatalokban, színházi igazgatóságokban az egész ország szellemi táplálékát. Ide szívódik fel — önmagának is, a nemzeti művelődésnek is sűrű kárára, — a vidéknek is úgyszólván minden tehetsége, hogy innen sugározzék vissza a vidékre irányító hatása. Arra pedig egyáltalán nem kell szót és helyet pazarolnunk, hogy elmondjuk, milyen beteg, milyen romlott, milyen megtépett, milyen pogány a mi fővárosunk kultúrája, amelynek hatásait szívja és követi az egész ország.

Hát ezért állított bennünket, fővárosi református keresztyéneket, akik még azok vagyunk, nemcsak névben, hanem lélekben is, erre a helyre a mi Urunk Istenünk! A mi kezünkbe tette le a módot és az alkalmat arra, hogy megtisztítsuk és megújítsuk a nemzetet vezető intelligencia lelkét. És ezért a mi vállainkra tette a felelősségnek súlyát is azért, hogy az Ő akarata végbemenjen nemzetünk meggyógyulására és az Ő dicsőségére.

Mindez pedig abból az alkalomból jut eszünkbe és kívánczik ide lapunknak élére, hogy május hó 11—13. napjain budapesti egyházunk „Csendes Napok” gyűjti össze azokat a fiait, akik a középiskolai padokon készülnek arra, hogy holnap-holnapután már ők alkossák Budapest középosztályát. Vagy másfél ezren vannak! Micsoda sereg! Ha olyanokká lennének mind, amilyenekké mi kívánók, a mi Urunk Jézus Lelke által, hogy meg tudná változtatni ez az ifjúság a fővárosi műveltségnek képét, amint évről-évre kimegy a középiskolák falai közül, — mint ahogy a tengerbe torkolló folyóvíz messzire megfesti és megédesíti a tenger vizét! De micsoda munka és küzdelem kellene ehhez! Heti egy-két órában foglalkozik velük egyházunk. Állami és fővárosi iskolákban legtöbbször a rendes délelőtti tanterven kívül, külön délutáni órákban, amikor már fáradt a figyelmük és másfelé kíváncznának az iskolapadok közül a gondolataik! S akik közöttük képviselik egyházunkat, siralmasan rosszul fizetett, kihasznált munkaerejű vallástanárok, akikben csak a hősies kötelességtudat tartja még az erőt!

Megoldhatjuk-e így a nagy feladatot? Megszületik-e így a nagy lelki megújulás?

Most ne panaszkodjunk, ne búslakodjunk. Minden javulhat. S a nagy erőtlenségben is megdicsőítheti magát Istennek hatalma, ha hűségre talál.

Most örülünk annak, hogy a vallástanítás munkája mellé egy új és reméljük, hogy állandósuló intézmény lép: a „Csendes Napok” intézménye. És amikor néhány napon át együtt lesz ez a másfélezer fiú, akinek a lelkén át eljőhet a nemzeti lélek újjászületése, s amikor majd áhitatos komoly órákon szólnak hozzájuk az Ige szolgálói: titokban láthatatlanul gyülekezzék köréjük minden budapesti református keresztyén lélek és szeretettel gondolván rájuk imádkozzék az áldásért, mely onnan felülről alászállhat a lelkükre. Remegjen meg egész fővárosi egyházunk a nagy örömtől, hogy anyai méhében hordozhatja a jobb jövődőt, mellyel az egész magyar nemzetet megajándékozhatja.

Egyházi Értesítő. 1923. május 6.

„VIDÉKEN ADÓZOM“.

Amikor paróchiális gócpontokról mostanában újukra bocsátott „egyházlátogatók“ visszatérnek munkájuk végeztével, sok különös dologról is beszámolnak a sok öröndetes, sőt néha megható tapasztalat mellett, ami előadódik munkájukban. A budapesti református egyházhoz tartozó sok elhanyagolt, érzéketlenné vált református ember lelki világába nagyszerű bepillantást nyújtanak ezek a látogatások. Vannak vissza-visszatérő jelenségek, amelyek híven jellemzik az olyan atyánkfiait, kiknél alig több már a pusztá névnel, legfeljebb családi tradiciónál az, hogy ők reformátusok.

Csak egy ilyen jelenséget hadd tegyünk szóvá most. Nem egy helyen azzal fogadták a látogatókat, — és pedig jó módú, többé-kevésbé nagynevű családoknál, amint kitűnik magukból az esetekből, — hogy ők nem óhajtanak közelebbi viszonyba jutni a budapesti egyházzal (ez elsősorban azt jelenti: nem akarnak egyházi adót fizetni neki), mert nekik az igazi otthonuk a vidéki birtokukon van és ott tesznek eleget egyházfenntartó kötelességüknek is.

De kár, hogy ezeket a testvéreinket nem gyűjthetjük össze egy kis megbeszélésre, hogy megmondhatnánk nekik szemtől-szembe körülbelül ilyesfélét:

Titeket, testvéreink, az Isten jósága abba a helyzetbe állított, hogy két otthonotok is van, egy odakint a termő földek ölen, egy meg idebenn a szellemi élet középpontjában. Nyaratok javát amott, a tél örömeit pedig emitt élvezhetitek.

Hogy is állotok azonban az Isten házával? Nyáron ott vagytok vasárnaponként a kis falusi fehér templomban, télen meg a fővárosi gyülekezetekben adtok hálát Istennek hétről-hétre hozzátok való nagy jóságáért?

Igy kell hogy legyen. Mert hiszen nincsen csak nyári szezonra berendezve a vallási életetek, hogy falun, otthon résztvennétek az Istentiszteleteken, télen ellenben távolmaradnátok a budapesti Istentiszteletekről. Azt meg nem hinnők, hogy Budapesten is, falun is kerülnétek az Isten imádásának hajlékát, mert hiszen öntudatosan, önérzetesen emlegetitek, hogy *amott* támaszai vagytok az eklézsiának. Tehát bizonyára itt vagytok télen át a fővárosi gyülekezetekben és élvezitek mindazt az áldást, amit református ember merít a hívek közösségében. Hát ezt ingyen akarjátok élvezni? Hiszen azok a testvéreitek, akiknek csak egy, és sokszor nagyon szűkös otthonuk

van itt a komor falak között, nélkületek is gondoskodnak majd róla, hogy — ha úgy akarjátok — nektek ne kerüljön semmibe, ingyen élvezhessétek. De hát nem akarhatjátok ti ezt! Sokkal előkelőbb a ti nélkülötetek, semhogy így kitartatnátok magatokat lelkiileg a nálatok szegényebbek által!

Meg aztán: nektek itt a fővárosban is van otthonotok, vagyonotok, ezer érdeketek. Bele vagytok kapcsolva ennek a komorlelkű, fejlődő metropolisnak az életébe. Ti is, meg a gyermekeitek is megszenvedtek ezer bosszúságban, kisebb-nagyobb veszteségben azt, hogy annyi bűn fertőzi ennek a városnak életét. Titeket is meglopnak itt, megcsalnak itt, megbántanak itt. Hát — akárhány vidéki helyen érdekelve lennétek is az egyház életében — ne érdekelne még önző szempontból is titeket az, hogy éppen ebben a városban is erős, életképes és virágzó legyen az egyházatok és diadalmasan küzdhesen a bűn ellen? Megint ingyen akarnátok élvezni annak előnyeit, hogy a ti egyházatok által is évről-évre tisztább, nemesebb, legalább is tűrhetőbb Budapest nevelődik?

És még egyet. Budapest — főváros. Érzitek, fájdalmasan, hogy milyen befolyással tud lenni az egész ország sorsára. Nem az egész nemzeti élet nagy érdeke-e hát, hogy ezt a várost hassa át a református keresztyénség sava, ereje és fénye? Hiszen, ha nem volna is semmi közöttök Budapesthez és nem élnétek le napjaitok felét a falai között, akkor is büszke magyar kiváltságotok lenne elküldeni a magyar föld termésének Istennek szentelt dézsmáját, hogy szolgálja itt a beteg fejnek a gyógyulását, az Evangélium által újjászületett magyar főváros eszményét, — amiért a budapesti református egyház fennáll és dolgozik. Nem lehettek ti fukarok a magyar jövővel szemben!

Ilyeneket mondanánk el nekik. Meg is értenék. Üzenjük hát nekik ezúton. Talán eljut egyikükhöz, másikukhoz.

Egyházi Értesítő. 1923. júl. 22.

ÉLŐ GYÜLEKEZETEKET!

Napirenden van a budapesti református egyház új alkotmányának kérdése. A múlt év decemberében tartott presbiteri konferencia, megragadva a közelgő egyetemes zsinat alkalmát, hozzálátott, hogy felébressze az egyházi közvéleményt annak tudatára, hogy egyházi törvényhozás útján végre alaposan rendezni kell a monstrum-gyülekezeteknek az ügyét. Azóta lapunk hasábjain is egyik hozzászólás a másik után jelent meg, az egyház, közelebbről a fővárosi egyház életérdekei iránt nagy szeretettel és sok tapasztalatra támaszkodó bölcseséggel keresve a legjobb megoldást, amely biztosítaná egyfelől az ilyen nagy református tömegeknek, mint amilyen a budapesti is, az egységes irányítását, de másfelől utat nyitna az egységen belül a kisebb gyülekezeti közösségek szabad életének teljes kifejlésére.

Ezekkel a sorokkal nem akarom folytatni az ilyen megoldási módozatokat tárgyaló hozzászólások sorát. Ehelyett inkább az egész mozgalom hajtórugóira szeretném ráirányítani a figyelmet. Nem azért, mintha ezzel újat mondanék. Csak nagyon jól tudott és érzett dolgok elismétléséről lehet szó. Mégis fontosnak tartom, hogy amikor a kérdés már belépett az egyházjogi szakszerű tárgyalás stádiumába, szinte már technikai problémává válva, közben ne felejtszünk meg a dolog lényegéről, hanem állandóan idézzük újra a szemünk elé azt a látomást, amely a gyakorlati módozatokon keresztül vonz és hívogat bennünket maga felé, de maga felette áll minden egyházjognak, technikának, emberi jó igyekezetnek és bölcseségnek, mert isteni ajándéka a Szent Léleknek.

Ez a látomás: az élő gyülekezet; a híveknek az a közössége, amelyben láthatóan él és uralkodik az egyház Ura, a Krisztus; az emberéletek szövedékeiből nőtt test, amelybe beleöltözik e földön az isteni Lélek.

Az Új-testamentum kétféle értelemben használja az „ekklesia” szót. Egyfelől érti alatta a bárhol élő keresztyének nagy egyetemes közösségét, amelyet Isten minden népből és ágazatból választott ki és hívott el. Ezt igyekszik kiábrázolni a maga földi töredékes valójában az egyetemes magyar református „ekklesia” is, keresve a Lélekben való egységet más országokban lakó és más felekezetek körében élő keresztyén testvéreivel is, hogy így még jobban megközelítse az „ekklesia” igazán egyetemes egységét. — Másfelől azonban jelenti az „ekklesia” szó az Új-testamentumban a helyi gyülekezete-

ket is, vagyis a híveknek azon közösségét, amely tényleg láthatóan együtt éli a maga Istent imádó és szolgáló életét, nem gátolva ebben a térbeli szétszórtságának akadályaitól. Ezt a bensőséges, szoros egységet kell kiábrázolnia minden egyes helyi református egyházi alakulatnak.

Sokszor hangsúlyozott igazság az, hogy a mi református egyházi felfogásunknak éppen az az értéke, hogy benne egyensúlyban van az egyetemes egyházi összetartozás elismerése az egyes helyi gyülekezet önállóságának méltatásával. Sem az utóbbiak méltóságát nem sérti azzal, hogy bármilyen felettük álló egyházi uralomnak áldozatul vetné egyéni önállóságukat, — tudva azt, hogy ahol csak ketten vagy hárman is egybegyülekeznek a Krisztus nevében, ott Ő jelen van közöttük s ahol Ő jelen van, ott rá lehet bízni az Ő egyházának ügyét. Sem pedig nem engedi széttöredezni az egyház egységét olyan helyi gyülekezetekre, amelyek egymásról mit sem tudva, egészen különálló életet élnének.

A modern viszonyok ezt az utóbbi veszedelmet nem is engednék komolyan fellépni. Az egyetemes összetartozás igazságát ma nem kell féltetni. Ebbe az irányba hajt ma úgyszólván az életnek egész fejlődési menete. Ellenben annál nagyobb veszedelemben van a helyi gyülekezet eszménye. Ugyanazok az okok, amelyek a távolságokat összezsugorítják és a különböző helyeken lakó híveket kényszerű erővel egymásra utalják, — odahatnak, hogy viszont az egy helyen lakó hívek eltávolodnak egymástól. Földrajzilag egy helyen élnek, politikailag ugyanazon igazgatás alá tartoznak — és mégis hovatovább mindinkább idegenekké válnak egymás számára.

És itt jutunk a bennünket érdeklő fontos megállapításhoz: *a helyi gyülekezetet nem a hely maga teszi helyi gyülekezetté.* Az egyhelyen lakás csak a testi alkalom volt az új-testamentumi napokban is a lelki egybeforrásra. Korinthus vagy Efézus külső egysége csak éppen a lehetőséget adta meg arra, hogy a lakosságából Krisztushoz megtérők és Krisztust vallók egymást közvetlenül megismerjék és az életük egybefonódjék. *Mihelyt azonban a hívek olyan tömeggé válnak, amelyben az egyén elvész és senkinek sincs szorosabb köze a másikhoz személy szerint,* hiábavaló a helybeli egység, a Budapesten vagy Debrecenben együttlakás, *nincs igazi helyi gyülekezet és az egyházi élet elveszíti azt a bélyegét, amely megérdemli a református nevet.* Ahol a nagy sokaságban nem számontartott és féltve gondozott érték minden egyén és minden család s ahol nem fájdalmasan

érezett hiány minden egyes ember elmaradozása, lélekben való elhanyagolása, külső vagy belső életében való megromlása, ott nem lakozhatik Krisztus az Ő Lelkének hatalmával.

Az Isten Igéjének parancsa, s vele együtt, még földi értelemben véve is, egyházunk minden érdeke, az igazi gyülekezet kiépítése. Őntudatos, buzgó lelkek olyan nyájai kellenek, melyeket lehet is pásztornálni az első tagtól az utolsóig s melyek érzik is magukon a pásztori gondoskodást és fegyelmet. Ez azt is jelenti, hogy számbelileg nem szabad akkorának lennie egyetlen gyülekezetnek sem, hogy a gondozása lelkipásztorok és presbiterek számára teljesen képtelen feladattá válhatik. De jelent ennél a számbeli követelménynél többet is: azt tudniillik, hogy minden egyes gyülekezet gondjai olyanok kezében legyenek, akik közvetlen kapcsolatban állanak az életével, ismerik a tagjait és ismerősök azok előtt is, meg tudnak mozdulni azonnal, amikor szükségek mutatkoznak a gyülekezet életében és meg tudják mozdítani a gyülekezetet magát is a belőlük kisugárzó lelki hatalommal.

Csak így lesz alkalmas fővárosi egyházunk is azoknak a feladatoknak betöltésére, amiket a nemzet egy ilyen válságos korszakában a nemzet középpontjában kijelölt számára Isten kegyelme. Vezesse az Ő bölcsesége a zsinati törvényhozást úgy, hogy jövőendő egyházalkotmányi kereteinkben egy ilyen élő gyülekezetekből álló nagyvárosi egyházi élet megkapja a maga kényelmes ruháját, amelyben könnyen és szabadon mozoghat és dolgozhatik.

Egyházi Értesítő. 1928. febr. 5

EGYHÁZMEGYE VAGY EGYHÁZKÖZSÉG?

I.

Abban a két cikkben, amely a budapesti egyház kidolgozandó új alkotmányáról legutóbb megjelent e lap hasábjain, t. i. egyrészt a budai, másrészt a zuglói egyházzész állásfoglalásában, máris napfényre került az az ellentét, amely ebben a kérdésben elválasztja egymástól a budapesti egyház jövőendő alakulásán töprengőket. Az egyik állásfoglalás szerint (ez a zuglói atyánkfiaié) lényegében meg-

hagyandó a mai helyzet: maradjon az egész budapesti reformátusság egyetlen egységes egyházközség, központi presbitériummal, s annak vezetése alatt működjenek viszonylagos önállósággal a parochiális körzetek. A másik álláspont szerint (ez a budaiaké) fejlessék ki a parochiális körzetek mai önállósága teljessé, vagyis alakuljanak át megannyi külön egyházközséggé s az egész Budapestre szóló összefoglaló szerv, a mai egyházközségi központ helyett, legyen egy budapesti egyházmegye. Természetes, hogy az előbbi álláspont szerint is volnának bizonyos módosítások, amelyeket meg kellene ejteni a jelenlegi, központi egyházközségi ügyvezetésén. A zuglói javaslat különösen az anyagi ügyvitelnek erősebb centralizációját sürgeti a mai helyzettel szemben. De ez és az ehhez hasonló kérdések háttérbe szoruló részletkérdések a nagy főkérdéshez képest: *egységes egyházközség maradjon-e a főváros reformátussága, vagy alakuljon át sok önálló egyházközségből egyesült egyházmegyévé.*

Jegyezzük meg mindjárt, hogy van egy másik lényegbe vágó kérdés is, amelyet meg kell oldani, akár az előbbi kérdéssel kapcsolatban, akár attól függetlenül, de amelyre vonatkozólag tökéletes az egyetértés minden hozzáértő ember előtt. A budapesti reformátusságnak a pesti egyházmegyéből való kiválásának kérdése ez. Ezen a problémán elméletileg már túl vagyunk. Arról nem is lehet vitatkozni, hogy összeegyeztethető-e továbbra is az egyház érdekeivel Budapestnek ugyanazon egyházmegyei testületek és esperes által való igazgatása, amelyeknek a hatáskörébe tartozik Pócsmegyer és Isaszeg, meg a többi falusi gyülekezet. Budapestre magára nézve is káros, meg az általános egyházi érdekekre nézve is veszteséges Budapest nagy református tömegeinek és egészen sajátos, külön életérdekeinek olyan beleolvasztása egy egészen heterogén összetételű egyházmegyébe, mint amilyen ma még fennáll. Budapestnek feltétlenül külön kell válnia. Ha maga is egyházmegyévé lesz, akkor minden további nélkül egyenrangú tényezővé válik a többi egyházmegyével a dunamelléki egyházkerületben. Ha megmarad egységes egyházközségnek, akkor is függetlenítenie kell magát a pesti egyházmegyétől, oly módon, hogy egyházközségi jellege mellett is az egyházmegyékkel egyenlő rangra emeltetik, mint ahogy a politikai életben is vannak „törvényhatósági joggal felruházott” városok, amelyek nincsenek alárendelve a vármegyei törvényhatóságnak, hanem egyenrangú tényezők azzal. Egy ilyen berendezkedésre, nagynépességű egyházközségeknek egyházmegyei jelleggel egyenesen az egy-

házkerületi fennhatóság alá való rendelkezésre, nincs ugyan ezidőszerint törvényes alap a magyar református egyházban, de ezen zsinati törvényhozással lehet segíteni. És ezért, akik a központosított egyház-község álláspontján vannak, ezzel egyúttal egy ilyen reformjavaslatnak a zsinat elé terjesztését is sürgetik. Egyszóval *mindenki egyetért abban, hogy a budapesti reformátusság szervezeti kérdései nem a pesti egyházmegye keretein belül, hanem azokon kívül oldandók meg.*

I. Érvék az egyházmegyei megoldás ellen?

Annál inkább tolul tehát előtérbe az a kérdés, hogy a fenti két megoldási mód közül melyik szerint? Ezekben a sorokban rá szeretnék mutatni néhány olyan szempontra, amely, legalább megfigyelésem körén belül, eddig még nem jutott szóhoz. Előrebocsátom, hogy ezek a szempontok az egyházmegyei megoldás mellett és a központosított egyházközségi megoldásnak a további fenntartása ellen szólanak. Ami eddig pro és kontra felhozott, az, szerény nézetem szerint, a dolog tulajdonképeni lényegét nem érinti. Jobban mondva: az, ami az egyházközségi megoldás mellett hozott fel. Mert hiszen a másik részen, az egyházmegyei megoldás mellett nem igen hoztak fel konkrét argumentumot, — *nem is lévén szükséges.* Az egyházmegyei megoldás felé visz az élet természetes sodra. A parochiális körzetek eddigi fokozatosan bővülő önállósága, minden különös érvelés nélkül is, a dolgok belső logikája szerint, kívánja a még további önállósulást, el egészen a külön egyházközségekké alakulásig. És mivel egyházközségek természetes egységbefoglaló köteleke a református egyházszervezet értelmében az egyházmegye, természetesen adódik a körzetek teljes önállósulásával együtt Budapestnek budapesti egyházmegyévé való átalakulása. Érvekre a másik oldalon van voltaképen szükség. Az „onus probandi“, a bizonyítás gondja és felelőssége azoknak a vállán nyugszik, akik ennek a természetszabta kifejlődésnek valamilyen okból a feltartóztatását, a szokásos, önként adódó megoldás helyett valami eltérő (csak új zsinati törvényhozással megalapozható) újszerű berendezkedést akarnak. Fel is hozattak különböző tiszteletreméltó, komoly érvek, amelyek egyrészt a multból fakadó körülményekre, másrészt a sajátos budapesti viszonyokra utalva, kívánják a központosított egyházközségi formának fenntartását továbbra is.

Általában: ezek az érvek gyakorlati meggondolásokon nyugsznak. A multat illetőleg ott van az eddigi egységes fővárosi egyház-

község vagyona. Ha a parochiális körzetek önálló egyházközségekké válnak, akkor el kell osztani közöttük a mult örökségét. Ezzel egy sereg nehéz, szinte megoldhatatlan bonyodalom támadna. A budapesti sajátos helyzetet illetőleg pedig utalnak arra, hogy az önállóvá tett egyházközségek Budapesten még sem lehetnének sohasem olyan viszonyban egymással, mint egy egyházmegye területén elszórtan élő egyházközségek. Azok jól megvannak külön-külön, mindegyik a maga portáján, s ami kevés közös ügyük van, arra jó az egyházmegyei kötelék. De Budapesten van egy sereg fontos egyházi érdekek, ami csakis egységesen oldható meg jól, vagy talán rosszul is csak ugyanúgy. Gyermekeink iskoláztatása nem a parochiák elválasztó határain belül megy végbe, hanem ezeket a határokat keresztül-kasul szelve. A vallástanítás hálózata tehát csak egységes központosított vezetéssel gondolható el. A szegénygondozással is úgy vagyunk. Az a réteg, amelynek szociális felkarolása elháríthatatlan kötelessége az egyházi szeretetmunkának, egész Budapestnek a nyomorgó rétege, nem oszlik meg arányosan a körzetek között és hullámszik is egyik körzetből a másikba. A missziói feladatok, új gócpontok fejlesztése, az ifjúság gondozása, különböző társadalmi rétegek (rendőrség, postások, inasok, cselédek, stb., stb.) lelki gondozása, (bár ezen a téren nagyszerű munkát végezhetnek külön-külön is a parochiák), végeredményben csak egységesen valósítható meg kielégítően. Nagyobbak az egyenlőtlenségek is az egyes budapesti parochiák között, mint, általánosságban véve a dolgot, vidéki gyülekezetek között. Az egyik bőségben úszhatik, míg a másik talán képtelen a tisztes színvonalon álló személyi járandóságokat is előteremteni. Ezért (mint a zuglói javaslat is kívánja) nélkülözhetetlen valamilyen központi kiegyenlítődé. És így tovább.

Azonban mindezek a gyakorlati megfontolások nem érintik a kérdés lényegét. Ezek mind csak azt jelentik, egészen egyszerűen és magától értődően, hogy ha önálló egyházközségekre oszlik a budapesti reformátusság, akkor is *szoros egységben kell maradnia*. De miért ne lehetne ez az egység egyházmegyei összetartozás? „Egyházmegye” nem kell, hogy okvetlenül a mai tipikus vidéki egyházmegyét jelentse, amelyről természetesen elismeri mindenki, hogy általában véve nem üti meg az egységnek azt a mértékét, amelyre Budapesten szükség van és lesz is mindig. De hiszen az egyházmegyei keretek megengedik az egységnek szorosabbá fűzését. *Egy egyházmegye annyi közös ügynek a vitelével terhelhető meg, amennyi közös ügye éppen van a hozzátartozó gyülekezeteknek.* Egyházi életünk

megelevenedésével lépést tartva, a vidéki egyházmegyék is kénytelenek lesznek kompaktabb egységekké válni. Az erőteljesebb élet és munka mindig több ponton fogja éreztetni a gyülekezetekkel az egymásrautaltságukat és kényszeríteni fogja őket sok olyan közös funkció életbeléptetésére, amire ma még nincsen berendezve az egyházmegyei kötelék, de aminek annak keretei között semmilyen akadálya sincsen. Ha Budapestnek már eleve is sokkal nagyobb az egymásrautaltsága, csak megfelelő módon kell alkalmazni az egyházmegye szabályrendeletalkotó jogát s annak segítségével sajátos, budapesti viszonyokra szabott egyházmegyei berendezkedést kell kidolgozni. Miért ne háríthatná át az összes budapesti önálló gyülekezet a maga egyházmegyéjének kezére a vallástanítás, a kórházi, a fogházi, a sok egyébfajta belmissziói szolgálat terheit? Vidéki egyházmegyéknél is előbb-utóbb kell már foglalkoztatniok utazó belmissziói lelkészeket. Miért ne alkalmazhatná és irányíthatná Budapest, mint egyházmegye a vallástanító és mindenféle belmissziói lelkészek karát?

A fentebb nélkülözhetetlennek elismert kiegyenlítést is miért ne adhatná meg egy egyházmegyei központ épp úgy, mint ahogy az a központosított egyházközség mellett remélhető volna? Az egyházmegyének hivatalból *van* ingerenciája arra, hogy milyen színvonalon állapíttassék meg például a hozzátartozó gyülekezet lelkészi járandósága. Amely gyülekezet nem képes a kötelező minimum követelményeinek megfelelni, az egyszerűen, mint *missziói probléma, a többi gyülekezet segítsége által oldandó meg*. Ahol ez mai rendes lelkészeknek missziói lelkészekké való átminősítését jelentené, lehetne olyan átmeneti intézkedéseket tenni, amelyek szerzett jogoknak sértetlenségét megóvnák. Ad hoc alkalmi nehézségektől eltekintve, mégis csak kétségen felül áll az az elv, hogy amely gyülekezet nem nyújt elég anyagi alapot rendes lelkészi állás betöltésére és ezért rá van utalva más gyülekezetek egységes támogatásának az igénybevételére, annak be kell érnie missziói lelkésszel. Ezen vajmi keveset változtat az, hogy ezeket a más gyülekezeteket „parochiális köröknek” nevezzük és a tőlük kapott támogatás „egyházközségnek” nevezett központból folyósítatik, vagy pedig önálló „egyházközségeknek” neveztetnek és gyengébb testvérgyülekezeteik megsegítésére „egyházmegye” címen hoznak közös áldozatokat.

A multból származó közös vagyon felosztása csakugyan emberfeletti feladat volna. De miért kellene felosztani? Mert szokatlan dolog, hogy „egyházmegye” nagyobb közös vagyonnal rendelke-

zék, azért semmi akadálya sincs annak, hogy egy „budapesti egyházmegye“ egyszerűen jogi utódként továbbkezelje azt a vagyont, ami eddig a központosított egyházközség kezén felgyülemlett. Akármelyik vidéki egyházmegye is minden elvi nehézség nélkül, szívesen vállalkoznék rá, hogy akármilyen nagy közös vagyon birtokosa legyen.

Ugyanígy áll a dolog azzal az érvel is, amit a központosított egyházközség mellett nem egyszer hallunk megszólalni, hogy így nagyobb hatállyal érvényesíthető Budapest egész reformátusságának súlya kifelé. Egy szétforgácsolt budapesti reformátusság csakugyan végzetes veszteséget szenvedne etekintetben. De ha az önálló egyházközségek közötti egység „egyházmegye“ nevet visel, ezáltal nem szűnik meg hatályos egység lenni. Sőt, amint a politikai élet ezer példája mutatja, *kifelé is annál hatályosabb valamely egység, minél organikusabban meg van szervezve befelé*, vagyis minél önállóbb életet élő kisebb egységek találtak meg benne az összefogó egységet. Az egész budapesti reformátusság élén állók ugyanannyi lélek nevében beszélhetnének, ha „egyházmegyei“ vezetőségnek nevezetnének is, azzal a különbséggel, hogy a hátuk mögött álló tömeg még nagyobb tekintéllyel bírna, mert megannyi önálló, felelős egyházközségből tevődne össze.

Ezek alapján mondjunk csak annyit, hogy „egyházközség“ vagy „egyházmegye“ gyakorlatilag körülbelül egyre megy. Mindenki tisztában van azzal, hogy a budapesti református hitélet virágzása az egyes parochiák körül decentralizálódó gyülekezetekben van biztosítva és mindenki tisztában van azzal is, hogy szükség van erős centrális ügyvitelre is. Úgy látszik tehát, mintha csak elnevezés és forma kérdése volna ezek után, hogy ez a két érdek „parochiális körzetek“ és „központi egyházközség“ címen biztosíttassék-e, mint eddig, vagy pedig „egyházközségek“ és „egyházmegye“ címen, mint mindenütt az egész református világban, belföldön és külföldön egyaránt.

Úgy látszik, — és még sem úgy van.

II. Egyházkormányzati elvek.

„Úgy látszik tehát, mintha csak elnevezés és forma kérdése volna“ az „egyházközség“ vagy „egyházmegye“ kérdése, — erre az eredményre jutott eddigi vizsgálódásunk.

És mégis rá kell mutatnom arra, hogy *a mérleget az „egyház-*

megye“ mellett billentik le súlyos elvi okok. Még ha olyan gyakorlati megfontolások, amilyeneknek a multkor szemébe néztünk, nyitva hagyják is a kérdést, mert hiszen akár az egyik, akár a másik megoldás mellett egyaránt jól érvényesülhetnek a gyakorlati élet követelményei, még sem mindegy, hogy a gyülekezeti élet, amely az egyes parochiák körül kifejlődik, egy egységes budapesti „egyházközség“ „parochiális körzeteinek“ kereteiben ölt testet, vagy pedig megannyi önálló „egyházközségben“, amelyek között egy szorosán egybeszervezett „egyházmegye“ biztosítja az egységet.

Amikor fel akarok sorolni az utóbbi megoldás mellett néhány nyomós érvet, nem felejtkezem meg arról, hogy fejtegetésem elején a másik álláspont képviselőire hárítottam át az érvelés felelősségét. Mert azok az érvek, amelyeket alább kifejtek, nem tartalmaznak semmi újat. Nem is meggyőzni akarok velük, *csak emlékeztetni akarok olyan igazságokra, amelyek tekintetében aligha lehet vita.* Föntebb már utaltam arra, hogy az élet természetes fejlődése visz bennünket a parochiális körzetek eddigi mind teljesebb önállósulásán át a végső, teljes önállósulásukig s ezzel kapcsolatban összefoglaló szervezetüknek egyházmegyévé való átalakulásáig. Most ennek kiegészítéseként csak arra szeretnék rámutatni, hogy ez a fejlődés nem esetleges, hanem a református egyházi élet belső meghatározó elveinek a kibontakozása. Aki az „egyházközségi“ központosítás mellett érvelni akar, annak nemcsak olyan argumentumokkal kell felfegyverkeznie, amelyekkel egy éppen adott fejlődési irányzat korlátok közé vetését lehet indokolni, hanem olyanokkal, amelyek alapján jogosultnak fog látszani a leglényegesebb református egyházszerkezeti elveknek a felfüggesztése is.

Az alapelv, amely kockán forog, az a közismert gondolat, hogy *a református egyházi élet a helyi gyülekezeten épül fel.* „Helyi gyülekezet“ alatt pedig lényegében véve nem földrajzilag meghatározott egység, hanem spirituális közösség értendő. A református egyház elsődleges alkotó eleme azoknak a köteleke, akik együtt élik az Isten imádásának és szolgálatának életét, tehát a gyülekezet, amely együtt jelenik meg Isten színe előtt hódolatát bemutatni Neki, Igéjének áldásaiban részesülni és magát annak igazságai által fegyelmeztetni. Az egyháznak egyedüli feje maga Jézus Krisztus, — ez a református egyházi felfogás alfája és omegája. Ez a láthatatlan király ott uralkodik elsősorban és hatalmának teljességével, ahol az Ő Igéje szól és hat. Ez a „lelki hely“ pedig az istentiszteleti közösségben s az abból fakadó élet- és munkaközösségben egybeforrott gyülekezet.

A gyülekezet megválasztott vezetői, a „vének“ éppen ezért „totam ecclesiam repraesentant“, ahogy Kálvin mondja, vagyis bennük tükröződik az anyaszentegyház, teljes méltóságával és hatalmával.

Ebből az alapelvből folyik önként az a másik, hogy minden egyéb egyházi vezetőség, nagyobb kötelékek élén álló felsőbbfokú egyházi hatóság, ettől az elsőfokútól, vagyis a presbitériumtól kapja a maga mandátumát. Csak annyiban van joga az egyház Fejének nevében igazgatni az Ő birodalmát, híveinek népét, amennyiben a gyülekezetek vezetőségében gyökeredzik, a presbitériumokból nő ki. *A presbitériumok fölé semmiféle más tényező sem állíthat magasabb fokú hatóságot, csak ők maguk.* Még maguk a gyülekezetek sem. Ösválasztással, a hívek közvetlen szavazatával csak maga a presbitérium állapíttatik meg. Mihelyt a gyülekezet kinyilvánította, hogy a maga körében kiket ismert fel az Isten által vezetésre kiválasztottaknak, ezzel egyúttal teljesen rájuk is hárította a vezetés méltóságát és felelősségét. És minden további egyházi választás már csak közvetett választás lehet: nem a hívek összesége, hanem a presbitérium szavaz az egyházmegyei, egyházkerületi és az egyetemes zsinati vezetőség megválasztásánál.

Egy további elv, amely az egész református egyházi szervezeten végig húzódik, az „*egyetemes papságnak*“ az elve. Egyfelől mindenféle klerikálizmusnak a kizárását jelenti ez, mert a „pap“ is csak presbiter, mint a többi hitben, bölcsességben és keresztyéni életben „öreg“ gyülekezeti vezető. Nincs nagyobb méltósága a többi felett, mint amennyit a neki jutott sajátos szolgálat ad neki. Amennyiben az „Ige szolgálata“ előbbre való a gyülekezeti élet többi funkciójánál, mert hiszen azok is mind belőle fakadnak, annyiban előtte jár az „igehirdető presbiter“ a többi „véneknek“, anélkül, hogy külön osztályba tartoznék és valami magasabb szentségnek a hordozója volna. De nemcsak az „egyetemes“ szón, hanem a „papság“ szón is erős hangsúly van. A szerencsétlen elnevezéssel „világiaknak“ nevezett vezető emberek is csak annyiban jogosultak az egyházi vezetésre, amennyiben éppen nem „világi“ életet, hanem az Ige által az Isten szolgálatára megszentelt életet élnek. Az egyes gyülekezetek élén forgolódo presbitériumnál biztosítja ezt a jelleget maga a gyülekezeti élet, amelyben hivataluk gyökeredzik. Amily mértékben él és hat az Ige a gyülekezetben, oly mértékben van meg a garancia arra, hogy akármilyen élethivatású egyének is, ha presbiteri tisztséget töltenek be, azt az Ige uralma alatt, annak döntő szempontjai szerint fogják ellátni. A presbitérium egész munkája a gyülekezet

láthatatlan oltárához olyan közeli szomszédságban megy végbe, hogy annak fénye és melege, ha egyáltalán ég rajta a tűz, érvényesülni fog benne. *A presbiterek nem vonhatják ki magukat annak állandó érzése alól, hogy a gyülekezet lelki életérdekeiről, tehát szent dolgokról tanácskoznak és döntenek végeredményben minden munkájukban és ezáltal „papi” jellege lesz testületüknek, akármilyen összetételű is egyébként polgári foglalkozás szempontjából.* E tekintetben veszedelem csak a felsőbbfokú egyházi testületeknél jelentkezhetik, amelyek messzebb esnek a gyülekezeti élet központi erőforrásától, az Igétől. Itt a „világi” elem könnyebben nyomhat reá a szó rossz értelmében vett „világi” bélyeget az egyházat kormányzó testületekre és előállhatna az a helyzet, hogy egy-egy felsőbb fokú egyházi hatóság vajmi kevésben különböznék szellemében egy-egy politikai közigazgatási testülettől, vagy egy-egy pénzügyi vagy gazdasági vállalat igazgatóságától. Ennek a veszélynek az elhárítására alakult ki mindenütt a református egyházban egyetlen kivételtől eltekintve, az az úzus, hogy *a felsőbb fokú egyházi hatóságok összetételében megkülönböztetett szerephez jutnak a presbiterek közül az „igehirdető presbiterek”.* A legtöbb helyen, a mi egyházunkban is, a „paritás” elve érvényesül; egyforma számban választatnak „egyházi” és „világi” tagok úgy az egyházmegyei, mint az egyházkerületi testületekbe tanácsbíráknak és a gyülekezetek, illetve egyházmegyéik képviselőinek. A „paritás” szónak rossz mellékíze van minálunk, mert keserű küzdelmek emlékei tapadnak hozzá. De megjegyezhetjük, hogy ezek a küzdelmek vagy másfél századdal ezelőtt és azóta is annakidején az *elnöksébeli paritás* körül zajlottak le. Atekintetben csaptak össze annakidején az ellentétek, hogy az egyházi testületek elnöki székében hogyan alakuljon ki az „egyházi” és a „világi” elem erőviszonya. De még az a budai zsinat, amely a „kettős elnökség” intézményét meghonosította és ezzel máig is biztosította a „világi” elemnek érvényesülését az elnöklésben, maga sem gondolt arra, hogy a „paritáson” túlmenőleg vívjon ki a „világi” elemnek érvényesülést a felsőbbfokú egyházi testületekben. Az *elnöksébeli „paritást”* a hírhedt lengyel disszidens egyházalkotmány, a wegrowi zsinat műve nyomán honosította meg. Egyébként azonban nem követte ezt a példát a „küriarchiának” azon az ingoványos talaján, amelyen a lengyel kálvinizmus életképességét elveszítette. Ez a lengyel példa az egyetlen kivétel (amint fentebb is utaltam rá), amelyben felsőbbfokú református egyházi hatóságokban a „világi”

elem (az osztályérdekeit érvényesítő lengyel nemesség) háttérbe szorította a lelkészi elemet.

Jól mondja Bartók György néhai erdélyi püspök „A református egyházak presbiteri szervezete” című könyvében: „A paritás nem protestáns elv, hanem csak modalitás”. (161. l.). Nem is érvényesül dogmaszerű merevséggel a mi egyházunkban sem, mert hiszen az „egyházi” és „világi” elem pontos matematikai „paritását” megbontja minden fokon az egyház iskoláinak a képvisellete, amely, szigorúan véve a dolgot, a „világi” elem javára billenti el a mérleget. Más egyházakban sem érvényesült mindig a „paritás” elve, mert volt rá eset a történelem folyamán, hogy 1—1 „papra” nem 1—1, hanem 2—2 világi presbiter esett az egyházmegyei s a még magasabb fokú testületek összetételében. Mégis el lehet mondani, hogy túlnyomó nagy általánosságban a paritáson alapszik a református felsőbb-fokú egyházi testületek összetétele s ahol az „igehirdető” presbiterek nem felerészét teszik is ki ezeknek a testületeknek, ott is azt megközelítő egyharmadát teszik ki, tehát az egyetlen ominózus lengyel kivételtől eltekintve mindenütt megkülönböztetett szerephez jutnak. A „paritás” csak modalitás, nem protestáns elv, de igenis protestáns, közelebbről református elv az a követelmény, amely benne szélteben elterjedt és minálunk is törvényes megvalósítási módozatát találta meg, hogy *a felsőbb fokú egyházi testületekben, mivel az Ige gyülekezetenként buzgó forrásaitól messzebb esnek, az „igehirdető presbiterek” megkülönböztetett szerepével biztosítandó az illető testületeknek Jézus Krisztus élő szuverénitása alatt álló, az elvilágiasodás ellen megvédett, spirituális jellege.* Egy olyan felsőbb-fokú egyházi testület, amelyben a lelkészi elem elenyésző töredék, anomáliaként esik ki a református egyházi élet elvileg összhangzatos szervezetéből.

Ezekkel az elvi megállapításokkal szemben már most rá kell mutatni arra, hogy ha egyházjogilag ma nem is, de tényleg a dolgok valóságos rendjében a mai „parochiális tanácsok” elsőfokú hatóságok, *gyülekezeti vezetőségek*, a mai „központi presbitérium” pedig felettük álló, több gyülekezet közös ügyeit intéző, másodfokú egyházi hatóság. Ha ez így áll, akkor, azonnal világosan folynak a fenti elvi természetű megállapítások konzekvenciái.

III. Az elvek gyakorlati konzekvenciái.

A budapesti református egyházi életet egészséges ösztöne már rég reáterelte a decentralizálás útjára. A döntő lépés megtörtént

abban a pillanatban, amikor a budapesti lelkészek munkaköre decentralizáltatott és nem az egész főváros számára választatott egy soktagú lelkészi-kar, amely körben járva végezné az igehirdetést az összes templomokban, hanem mindegyik lelkész megkapta a maga templomát vagy imatermét, amelyben állandó igehirdetési szolgálata által többé-kevésbé állandó gyülekezetet formált a környékbeli református lakosságból. Természetes továbbfejlődés volt a helyhez kötött lelkészi szolgálatok kiegészítése a körzetenként megalakított parochiális tanácsok szolgálataival. Tovább vitte a fejlődést egy lényeges lépéssel a híveknek körzetenként külön választóközönségként való elismerése, melynek alapján minden parochiális körzet maga választhatta lelkészét és parochiális tanácsát, a többi körzet beleszólása nélkül. Fontos továbbfejlesztése volt a helyzetnek az is, hogy az egyes parochiális körzetek anyagi ügyvitel tekintetében is önállósultak és maguk szabhatják meg költségvetésüket, maguk gondoskodva a fedezetül szolgáló egyházi adó behajtásáról is, még ha központilag megállapított egységes kulcs szerint is, továbbá maguk rendelkeznek egyéb fajta jövedelmükkel és önállóan szerzett vagyonukkal is.

Igy előállott az a helyzet, hogy az egyes parochiális körzetek mind a maguk külön életét is élik az egységes budapesti református egyházi élet körén belül. Megvan a külön gyülekezeti öntudatuk, megvannak a külön fejlődési terveik, törekvéseik, reménységeik. Ilyen körülmények között, a gyülekezetek tényleges pluralitása mellett, *voltaképpen minden parochiális tanács azt a szerepet tölti be, amit a gyülekezeti vezetőség általában be szokott tölteni.* Ha nem viseli is a „presbitérium” nevet, mégis „de facto” az egész működése — bizonyos hiányosságoktól eltekintve — megfelel a presbitériumok általában ismert működésének. Egy-egy vallásos közösségben élő református csoport bennük látja azt a vezetőséget, amelytől várja gyülekezeti ügyeinek vitelét, az Ige hirdetéséről való gondoskodást, az anyagi ügyeknek jórendben tartását, a híveknek fegyelmezését, a szeretetmunkának irányítását, a jövőendő fejlődés missziói teendőinek ellátását.

Ezt a fejlődést lehetetlen is visszacsinálni, de nem is volna kívánatos. Senki nem is gondolhat arra, hogy a hívek vallásos életének az irányítását valaha is újra kivége a velük körzetenként közvetlen kapcsolatban álló testületek kezeiből és egy olyan központi testület kezeibe tegye le, amely sohasem lehet eleven összeköttetésben a gyülekezetek mindennapi életével. És efelett a már egyszer kialakult

helyzet felett nem is kell sajnálkozni, mert a budapesti egyházi életnek az volt az Isten különös kegyelméből való szerencséje, hogy nem habozott ezt a decentralizáció felé vezető utat járni. Ennek az irányzatnak köszönhető jó nagy részben az az elevenség, amely fővárosi egyházunkban lüktet.

Ez a tényállás pedig azt jelenti, hogy akármilyen központi egyházi hatóság áll is az egész budapesti reformátusság élén, le kell számolnia azzal, hogy „de facto” *másodfokú egyházi hatóság lehet csak*, — nem a gyülekezeti hitéletben közvetlenül bennegyökeredző és azt igazán irányítani képes „vének tanácsa”, hanem ezt a szerepet átengedve a körzetenkénti vezetőségnek, *csak* azok felett álló magasabb szerv, amely közös ügyeiket intézi.

Hangsúlyozom, hogy „csak”, mert itt válik aktuálissá az a református elv, hogy *méltóság dolgában első helyen áll az egyes gyülekezetek vezetősége* és minden azok fölé épülő magasabb szerv amazzal szemben leszármazó érvennyel bír. Ezért az első és alapvető elv ért máris nem mindegy, hogy minek nevezzük a paróchiális és minek a központi testületeket. A mai berendezkedésben és ha ez lényegében változatlanul megmarad, akkor a jövőbeli „központi egyházközségi” vezetőségben is *elhomályosul a „presbitérium” református szellemű méltósága*. „Presbitérium”-nak neveztetik egy olyan testület, amely nem gyökeredik közvetlenül a gyülekezeti életben, hanem lényegében másodfokú hatóság. És másfelől nem viselheti a „presbitérium” nevet és az azzal együttjáró, abban kifejezésre jutó primér méltóságot az a testület, amelyet ez a dísz megilletne: a „paróchiális tanácsa” lefokozott, másodrendű jelleget viselő tulajdonképeni gyülekezeti előljáróság. Ha viszont Budapest megannyi külön egyházközségre oszolva egyházmegyében van összefoglalva, *akkor, de csakis akkor, világosan megnyilvánul a fővárosi reformátusság presbiteriális szervezettsége éppen úgy, mint ahogy nyilvánvalóan kitűnik ez általában a magyar reformátusságban*.

Az ellenkező esetben marad *valami fájdalmas inkongruencia a budapesti és a vidéki reformátusság életviszonyai között*. Egy vidéki református ember, akit atyjafiai gyülekezeti előljárói-tisztbe emeltek, „presbiternek” neveztetik, még ha csak 300 lelkes falusi gyülekezet élén szolgál is. Ellenben a fővárosi több ezer lelkes gyülekezetek előljárója nem „presbiter”, hanem csak a szerényebb „paróchiális tanácsos” címet viseli. Gondoljunk arra a látomásra, amelyet egyházkerületünk püspöke éppen a budapesti presbiteri konferenciák dobogójáról varázsolt az egész magyar reformátusság lelki

szemei elé: a magyar református presbiterek országos falanxára, amely, ha egyszer megmozdul, minden akadályt le fog győzni útjában. *Miért helyezkedjenek el ebben a lelki hadseregben éppen a budapesti gyülekezeti előljárók szürkébb uniformisban és miért ne jusson rajtuk is kifejezésre a „presbiteri“ cím egész dísze és méltósága?* Vagy gondoljunk arra a lelki tőkére, amit vidékről hoz magával a fővárosba telepedett református ember s amivel úgy lehet leghívebben sáfárkodni az elkallódás ezer veszélye közepette, ha a vidéken beidegzett tradíciókat lehetőleg sértetlenül tovább ápoljuk a fővárosban is. Odahaza, falujában, hozzátartozott a református embernek a lelki orientációjához az is, hogy *a temploma körül „presbitériumot“ tudott.* Ha a fővárosban bele kell zökkennie abba a tudatba, hogy a temploma tövében nincs „presbitérium“, csak valami más és pedig kevesebb annál, — a „presbitérium“ pedig olyas valami, ami láthatatlan távolságban működik valamilyen központban, amivel neki semmilyen közvetlen érintkezése nincs: ezzel is megrongálódott néhány drága és szent kötelék, ami lelki egységbe fűzhetné a főváros és a vidék életét, mindkettőnek és a közös nemzeti életnek javára.

A mai berendezésben *elhomályosul egy másik fontos elv is*, ami az egyházmegyei szervezeti formában világosan kidomborodik: az t. i., hogy *minden felsőfokú hatóság közvetett választás útján jön létre.* Ha egész Budapest egy központosított „egyházközség“, akkor annak a lelkészelnökön és a lelkésztagokon kívül az egész vezetősége, a központi presbitérium, a főgondnokokkal és gondnokokkal az élén, természetesen a hívek egyetemének a megszavaztatásával választatik. Ha „egyházmegye“ az egész Budapest összefoglaló szerve, akkor az egyes gyülekezetek élén álló presbitériumok, tehát már választás útján létrejött testületek adják le a szavazataikat és adják meg megbízásukat a följük épülő felsőbb hatóság kialakításában.

Hogy milyen elvi jelentősége van annak, hogy a gyülekezeti „vének“ fölé senki nem emelhet magasabb hatóságot, még maga a gyülekezet sem, csak ők maguk, arról volt már szó. Most még hadd mutassak rá arra is, hogy ennek az elvnek milyen gyakorlati jelentősége is van. Nem kell bővebben fejtegetni, hogy az *ösválasztásnak mindig bizonytalanabbak az esélyei, mint a közvetett szavazás útján történő választásnak.* Meglepetések, hirtelen zökkenések sokkal könnyebben érhetik az olyan testületet, amely nagy tömegeknek egyénenként leadott szavazatain épül fel. Egy olyan egyházi ható-

ságnak pedig, melynek irányításán nem ennek vagy amannak az egyházrésznek a sorsa, hanem az egész budapesti reformátusságnak az élete fordul meg, stabilitásában biztosítva kell lennie ilyen meg-
rázkództatások ellen. Ha a református egyházi szervezet elvileg nem kívánná is meg, ez a gyakorlati meggondolás is arra utalna, hogy az egész budapesti reformátusság vezetősége az egyes gyülekezetek élén álló testületek által választassék, ne pedig maguknak a híveknek a megszavaztatásával. Ez pedig *éppen az a szervezeti struktúra, ami az egyház megyei vezetőségben volna megadva*. Ilyen megoldás nélkül a központi vezetőség stabilitását csak az biztosíthatja, ha a szavazáshoz felvonuló egyháztagok és még inkább a fel nem vonulók, közömbösségükkel támasztják alá a meglevő vezetőséget, vagy a „hivatalos jelöltlistát”; vagyis, ha a választás formalitássá sorvad. Ez a helyzet ideig-óráig kétségtelen előnyöket is nyújt a központi stabilitás számára, de másfelől nem is ideális, nem is tart-
ható fenn örökké és amíg fennáll, addig is ki van téve meglepetés-
szerű veszedelmek esélyeinek — a szavazatra jogosult egyháztagok nagy részének sajnálatos budapesti gondozatlansága és ezért még esetleg kívülről jövő idegen befolyásoknak is kiszolgáltatott álla-
pota mellett.

Végül nem mindegy a központosított „egyházközség” vagy az „egyházmegye” formája azért sem, mert összetételében más természetű egy központi „egyházközségi” és más természetű egy „egyházmegyei” hatóság. Reámutattam fennebb arra, hogy ha nem elvi követelmény is a „paritás”, de egy fontos elvnek a magyar református egyházban uralkodó megvalósítási módozata, amely szerint felsőbbfokú egyházi hatóságokban megkülönböztetett szerep kell hogy jusson a gyülekezetek lelkipásztorainak. Ha egyszer világos az, hogy az egész Budapestet igazgató egyházi hatóság voltaképpen már másodfokú, akárminek nevezzük is, — mert már a körzetek élén járó testületek maguk váltak elsőfokú hatóságokká, — akkor az említett elvből az következik, hogy az egész Budapest közös egyházi ügyeit intéző központi testületben is sokkal nagyobb szerepet kell kapniok a lelkipásztoroknak, mint amilyent ma betöltenek, vagy amilyent a jövőben is betölthetnének egy „központi presbitériumban.”

Ma a „központi presbitériumban” a lelkészi elem úgy aránylik a „világihoz”, mint 1 a 10-hez, tehát valóban elenyésző számbeli inferioritásban van. Igaz, hogy számbelileg még megsemmisítőbb is lehet az inferioritása egy-egy pl. vidéki presbitériumban és ez az es-

hetőség az önálló egyházközségekké átalakuló budapesti paróchiális körzetek vezetőségében is fennforogna. Csakhogy itt „földszinten” vagyunk, *a gyülekezetek talaján, közvetlen kapcsolatban az Ige által munkálkodó Lélek erőivel.* Amott ellenben, az össz-Budapest egyházi hatóságában egy emelettel feljebb vagyunk, *távolabb a gyülekezeti lelki élet kisugárzásától.* Ha itt nincs biztosítva a gyülekezeti élet leglényegesebb funkcióját betöltő „véneknek”, az „igehirdető presbitereknek” valamilyen különös pozíciójuk, akkor fennforog az illető testület „elvilágiasodásának” veszedelme. Messzebb-ről hallatszik csak be az egyház igazi alkotóelemeiben, a gyülekezetekben élő Krisztusnak a szíve verése és könnyen megtörténhetik, hogy nem az egyház legsajátosabb lelki érdekei szerint intéztetnek a dolgok, hanem más, egyházon kívüli, bár a maguk helyén nagyon tiszteletreméltó szempontok nyernek befolyást az egyház ügyvitelére. Nem a mai „központi presbitérium” munkásságát akarom bírálni ezzel. Nem tényállásról, hanem lehetőségekről, veszélyekről van szó, amelyek ellen a református egyházi élet mindig éber felelősségérzettel építette ki a gyülekezetek felett álló magasabb hatóságok bástyáinak szerkezetét. Ez pedig az egyházmegyei sajátos szerkezet, amelynek vezetőségében magyar egyházi életünkben a „paritás” elve húzódik végig.

Ezekkel az elvi igényekkel kerül szembe mindenki, aki a budapesti reformátusságnak szervezeti kérdését nem „egyházmegyei”, hanem a mai formák lényegbeli megtartása mellett központi „egyházközségi” keretek között tartja megoldandónak.

*

Mindezekkel már most nem az volt a szándékom, hogy az ellenkező véleményen levőkre bármily értelemben is valamilyen elítélő bélyeget süssek rá. Lehetnek nagyon komoly, tiszteletreméltó szempontok, amelyek a fent kifejtettek ellenére, mégis arra indítanak egyeseket, hogy helyezkedjenek szembe úgy a dolgok természetes fejlődésével, mint az abban érvényesülésre törő, elhomályosítást nem tűrő református egyházszervezeti elvekkel. Távoll állott tőlem, hogy a fenti fejtegetésekkel mindenestől fogva elintéztetnek tűntessem fel ezt a nagy és súlyos kérdést. Azonban két következtetést mégis le merek vonni belőlük. Az egyik az, hogy *ha valaki az „egyházmegyei” megoldás ellen érvel, annak nagyon súlyos érveket kell előhoznia.* Az eddig hangoztatott kifogások olyan gyakorlati természetű érdekeken alapulnak, amely érdekeket „egyházmegyei”

formák között komoly igyekezettel mindenesetre szintén ki lehet elégíteni, még ha ehhez a jellegzetes vidéki egyházmegyékben precedensekkel nem bíró intézkedések volnának is szükségesek. Az ilyen érvek még nem indokolnák azt, hogy felfüggeszünk olyan egyetemes református egyházszervezeti elveket éppen a fővárosi reformátusság szervezetében, mint amilyenekre reámutattam. Ha vannak még ezeknél nyomósabb érvek, amelyek eddig még nem jutottak szóhoz, nézzünk a szemükbe. Tudatosítsák őket azok, akik talán inkább érezték az erejüket, mint amennyire világosan átgondolták és megszövegezték. Ha e tekintetben ösztönzésül szolgáltak soraim, akkor máris nem hiába íródtak meg.

A másik konzekvenciám pedig ez: ha szóhoz jutnak is olyan nagyon komoly szempontok, amelyek azt parancsolnák, hogy minden fejlődési ösztön ellenére is és minden elvi követelmény ellenére is tartóztassuk fel a fővárosi egyházi életet az egyházmegyévé való kibontakozás útján és tartsuk meg továbbra is életét a központi egyházközségi szervezet abroncsai között, akkor tisztában kell lennünk azzal, hogy *ideiglenes megoldást csináltunk*. Döntésünk egyszerűen azt jelenti, hogy a mai pillanatban bizonyos káros következményekkel járna az az átalakulás, amelyet végre kellene hajtunk. Másszóval: legyünk tisztában akkor azzal, hogy *a tulajdonképeni kérdés megoldását eloldáztuk s az egészen bizonyosan ki fog újulni előbb vagy utóbb*. Ezért ebben az esetben a bölcs előrelátás azt követelné, hogy az újjárendezés, — közelebbről a pesti egyházmegyéből való kiválás, — ne történjék olyan formák között, mintha végleges rendezésről volna szó, amely azt igényli, hogy nyugvópontra juttatja a budapesti egyház szervezetének ügyét. *Megnyugtató, végső megoldás vagy most, vagy a jövőben csakis egyházmegyei lehet.*

Egyházi Értesítő. 1928 márc. 25; ápr. 1. és 8.

EGYHÁZ ÉS NEMZET

REFORMÁCIÓ ÉS NEMZETI ERŐ.

A magyarságnak széttördelték a politikai organizmusát. Nem csoda hát, ha magyar ember ma mindent politikai szempontból, a nemzeti erő érvényesülése szempontjából néz és mérlegel. Ez az a pont, ahol kegyetlen amputáló-kés vágott az életébe. Érthető, ha akármire gondol is, nem tud közben szabadulni ennek a sebnek a sajgó fájdalmaitól.

Ezért, nem tehetünk róla, a reformáció emléknapját is csak nemzeti életünkkel való szoros vonatkozásban tudjuk megünnepelni most. Ez nem szokatlan újdonság. Hiszen, amikor visszatekintünk a magyar protestantizmus történelmi harcaira, azokban mindig nemzeti függetlenségünk küzdelmeit is szemléltük és ünnepeltük egyúttal. Sok olyan reformációi emlékűnnepélyt tartottunk mi régebben is, amely alig különbözött valamiben — lényegét tekintve — valamilyen hazafias emlékűnnepélytől. És valljuk meg: ez tette reformációi ünneplésünket sekélyessé és református öntudatunkat üressé. Hiszen ilyenkor olyan érzéseket ápoltunk magunkban, amelyeket éppúgy ápolhatna akármilyen más becsületes magyar ember is, anélkül, hogy a Luther Márton és Kálvin János lelki örököse lett volna!

De ma valahogy más a helyzet. Ma nem annyira maga a múlt érdekel bennünket, mint inkább a ma is élő elvi összefüggések világánál vizsgáljuk a nagy kérdést: mit nyom a reformáció a nemzeti életérdekek mérlegén? Ha az elmúlt évszázadokban nemzetmentő

és nemzetépítő erő volt a reformációadta keresztyénség (és hogy az volt, azon nem változtathat semmiféle történelem-revizió kísérlete), most az a fontos kérdés számunkra: véletlenségből volt-e úgy, vagy szükségképen? Csak akkor volt-e úgy, vagy ma is úgy lehet és ennekutána is úgy lesz?

Azok, akik ellentétes álláspontból nézik a dolgot, megpróbálják ugyan néha az átfestett történelemmel is igazolni magukat, de mert ez mégis csak nehéz mesterség, szintén inkább az elvi alapon intézik támadásaikat a reformált keresztyénség ellen. Akármit mondjon is a történelemnek így vagy amúgy értelmezhető tanúsága, — mondják, — bizonyos, hogy mivoltánál, lényegénél fogva nemzetgyöngítő erő kell, hogy legyen a reformáció. Szerintük, ha csakugyan a legerősebb nemzetek is éppen azok, amelyeket legjobban átjárt a reformáció, ez az erő nem abból fakadt, hanem annak ellenére fakadt, egyéb okokból. Maga a reformáció — mondják — nyilván lázító és bomlasztó hatalom, mert felszabadítja az egyént a felette álló tekintély alól; a nemzetek ereje pedig abban áll, hogy tagjaik, mint egyének, mennyire tudják magukat alárendelni a közösség életérdekeinek, amelyeket csak az egyének fölött álló tekintély szava szólaltat meg.

Ebben kétségtelenül igazság az, hogy a reformáció felszabadította az egyes ember lelkét és a református ember, ha igazán az, ma is bátran igényli a maga lelkiismeretének ezt a szabadságát. Most ne beszéljünk arról, hogy ez a szabadság nem jelent egyéni önkényt; hogy csak bizonyosfajta, illetéktelennek felismert tekintély alól szabadított fel a reformáció, hogy annál inkább alávesse az egyén lelki világát az egyetlen, az isteni tekintélynek; hogy hadat üzent ugyan minden földi szervezetnek és hatalmasságnak, mely diktálni akarta az emberi léleknek az Istenhez való viszonyát, de csak azért, hogy annál jobban érvényre jusson magának Istennek szava ebben az ügyben, úgy, amint félreismerhetetlenül megszólal mindnyájunk által érthetően az Ő Igéjében. És ez a szabadság még nem meríti ki a reformáció egész tartalmát, — sőt nem is ebben van a veleje, a szíve; mert hiszen az a Krisztus által való üdvbizonyosság, a bűnösnek kegyelem által, hitből való megigazulása, amelynek az élvezetére szabadított fel bennünket a reformáció, az a tulajdonképeni fontos, — nem maga a szabadság, hanem annak a tartalma. Most mindettől eltekintve, maradjunk meg csak annál, hogy a reformált keresztyénség csakugyan jellegzetesen egyéni keresztyénség.

Ezzel szemben csakugyan úgy áll a dolog, hogy a római egy-

házban, amelyből kivált a reformáció keresztyénsége, csakugyan nagyon alárendelt dolog az egyén. Az esze nem sokat számít: az egyházi tekintély készen szabja elébe, hogy mit kell igazságként elfogadnia. A szíve nem kell, hogy tusakodjék: az egyház gyönyörű szertartásai kézen fogják és sok millió társával együtt átvezetik a sóvárgásnak, a bűnbánatnak és a hálaadásnak lelki kohóin. Az akarat: elég ha engedelmes; kezdeményezni valója nincs; az egyház mesteri rendszerrel bír arra, hogy igazgassa és fegyelmezze, mint a nagy seregek egy-egy tagját. Egész hitéletük eltűnik a multat-jövőt átölelő hatalmas közösségnek, az egyháznak életében; Isten az egyháznak adta át a kegyelem erőit, az egyes emberrel csak azon keresztül érintkezik; az egész a fontos, nem a millióságra előjövő és megint eltűnő parányi részek, az egyesek... Itt csakugyan éppen olyan jellegzetes vonás a fegyelem, mint a protestantizmusban a szabadság.

De már most az kérdés, mi következik ebből? Melyikben van az igazi nemzeti erő forrása?

Nem tagadhatjuk: vannak helyzetek, amelyekben minden a fegyelmen fordul meg. Amikor kigyullad a ház, a tüzet csak úgy lehet oltani, ha valaki parancsol és mindenki vakon engedelmeskedik neki. Amikor nagy kavarodásból és összeomlásból kell kimenteni egy nemzet életét, olyankor csakugyan háttérbe kell szorulnia az egyénnek és hatalmasan előtérbe kell nyomulnia a tekintély fegyelmező szavának, amely egyszerre át tud fogni és igazgatni tud nagy tömegeket. Ezért nőtt meg úgy a római keresztyénség hatalma nálunk azok után a katasztrófális évek után, amelyeken átestünk, és nincs oka a református embernek sem kétségbevonnia, hogy nagy hívatást töltött be a nemzeti életben a római keresztyénség ezekben a válságos időkben. Hisszük, hogy az isteni tekintélynek az a közvetlen érvényesülése, amelyet a magunk megreformált keresztyénségében ismerünk, éppúgy, sőt még jobban bevált volna, mint ahogy bevált a lelkek rendbehozásában a római egyház papsága közegén át tisztelt isteni tekintély. De az a gondolat, hogy milyen megmentő erő lett volna az igazán erőteljes reformált keresztyénség, ha meglett volna, nem tesz vakká annak elismerésére, hogy a római keresztyénségben is volt nemzetmentő erő ezekben az években.

Csak hogy, ha érdeke a háznak az, hogy a tűzvészből aránylag épen kerüljön ki, még nagyobb érdeke az, hogy a tűzvész egyáltalán ne törjön ki. Nem igaz az, hogy a nagy válságok teszik legnagyobb próbára a nemzetben működő erőket! A szürke hétköznapiok nyujt-

ják a legszigorúbb próbát. Hogy mit tud adni egy nemzetnek valaki, azt a nyugodt időkben kell megmutatnia, úgy, hogy ha rajta áll, ne is kerüljön sor a viharos idők próbatételeire.

És ha jól körülnézünk, hogy mire is van a zivatar elmúltával legnagyobb szüksége nemzetünknek; mi az, aminek hiánya miatt olyan meddő harcot folytat ezer bajával és annyi aggodalommal tekint jövője elé: akkor mégis csak azt kell mondanunk, hogy egyéniségek kellene! Semmi nem biztosíthatja a boldogságát, a virágzását, csak ha részekre szedjük millióit és külön kezelés alá vesszük a tagjait egyenkint! Mássá kell lennie itt külön-külön minden magyar ember gondolkodásának, lelkületének! Tömegek ide-oda terelése ideig-óráig használhat, de igazán segítséget nem nyújt!

Itt van hát a reformáció keresztyéniségének a nagy hívatása: ez az ő mestersége. Nem kell szégyelniök, nem kell megtagadniok a reformációszülte egyházaknak a maguk örökségét. Ellenkezőleg: a nemzeti feltámadás éppen annak kifejtését követeli tőlük! Ajándékozzák meg a nemzetet sokszázezer olyan fiával és leányával, aki a maga lelke egyéni küzdelmével és győzelmével jutott el az élő Isten megismerésére, a Krisztus elfogadására és a Szent Lélek vezetésének az eltanulására! Akik ebbe az egészen személyes közösségbe belenőttek a kegyelem Istenével, azok egészen személyes felelősséggel is fogják szolgálni az Ő akaratát. Ők nem lesznek prédáivá félrevezető tömegámításoknak és nem nehezednek majd tehetetlen, lomha súlyként a nemzet életérdekeire. Ők tudni fogják, hogy nagy kitüntetés magyarnak lenni, amit Isten keveseknek adott meg ezen a kerek világon, és a szívükben lakó Krisztus erejétől hajtva rajta lesznek, hogy az Isten szándékai a magyarság életében beteljesedjenek. Ha majd aztán sokan lesznek közöttünk az Isten szolgálatára így újjászült emberek, még a hitetlenek lelkére is reá fog nyomakodni a nemzet szolgálatának ez a komoly felelőssége. S akkor nem lesz szükség a tűzoltás sikereire.

A reformáció keresztyéniségének lényegéből folyik, hogy olyan nemzetmegtartó erőt áraszt, amely mellett nem kerül sor a római keresztyénység nemzetmentő erényeinek a gyakorlására. Ha most mégis úgy fordult a dolog, miért volt? Szavaltunk az egyéni lélek szabadságáról sok október 31-én, közben pedig nagyon kevesen jutottak el a Krisztus szabadságára. Felelőtlen tömegként sodródtunk tovább a veszedelem felé. Elástuk az örökségünket. Most újra ünnepeünk. Talán most már többen vannak, akiknek egyéni ügyükké vált a Krisztusban megjelent kegyelem...

Egyházi Értesítő. 1924 nov. 2.

„NEMZETKÖZI JÓBARÁTSÁG“.

Nem egyszer találkoztak már olvasóink lapunk közleményeiben a „Nemzetközi jóbarátság egyházi világszövetségének“ címével. Olyan hosszú címe van ennek a világszövetségnek, hogy nem első, de még másod-, vagy harmad-hallásra is nehéz megjegyezni. De az az előnye megvan ennek a nehézkes elnevezésnek, hogy legalább kitűnik belőle, mit akarnak azok, akik zászlója alatt egyesültek.

Az elmúlt három hét alatt közöttünk időzött ennek a világszövetségnek utazó titkára, Dr. Ramsay Sándor volt londoni lelkész. Bejárta az ország nevezetesebb református és evangélikus gócpontjait. Találkozott Budapesten is egyházi életünk vezetőivel és a nagyközönség előtt is ismertette az ügyet, amelynek szolgálatában áll. Soha még ilyen széles körben nem volt alkalma a magyar református közvéleménynek megismerkednie ezzel a világszövetséggel és állást foglalni vele szemben.

Milyen legyen hát ez az állásfoglalás?

Mindenekelőtt jó tudnunk, hogy ez a világszövetség a külföldi protestáns egyházi élet nagyon tekintélyes erőit egyesíti magában. Akik külföldi egyházi ujságok, vagy könyvek útján, vagy éppen személyes érintkezés útján betekintést nyerhettek külföldi testvéreink lelkivilágába, azok tudják, hogy a nemzetek közötti jóbarátság és béke eszménye ma nagyobb hatalommal uralkodik ott a lelkek felett, mint bármely más eszmény. Egészen természetes is, hogy a négy és féléves háború borzalmai után, de még talán inkább a szintén négy és féléves „béke“ kínjai közepette álmodoznak és tanácskoznak az emberek a nemzetek közötti igazi békességről. Az új dolog azonban a mostani helyzetben az, hogy most nem egyes szárnyaló lelkek emelkednek az özönvíz szennyes árai fölé, hogy kémleljék, nem mutatkozik-e már az új, boldog világ szilárd szigetje; hanem egész egyházak mozdultak meg és tették közös törekvésük céljává a világ népei közötti békességes egyetértés megvalósítását. Ez a világszövetség tehát a háta mögött álló hatalmas erkölcsi erőket képvisel. Széles köröknek keresztyén lelkiismerete szólal meg benne, mely átérezte és le akarja róni a felelősséget azért, hogy keresztyén népek között ne legyen gyilkos háború.

Itt jön azonban a mi aggodalmunk: „Keresztyén népek?“ Hol vannak? Ha nem is a szónak teljes értelmében, de legalább megkö-

zelítőleg is mely népek azok, amelyeknek viselkedése krisztusi külletről tanuskodott ezekben a próbáratevő években? Itt egymástól nagyon eltérő optimista és pesszimista ítéletek lehetségesek aszerint, hogy az ember melyik oldalról nézi az eseményeket. Bizonyos, hogy az „Entente“ oldalán álló emberek szemében rózsásabb színe van a helyzetnek, mint a mi szemünkben. Közöttük nagy tömegek lelkében még mindig úgy fest a dolog, hogy a világháború az igazság győzelmével, zsarnokságok megdőlésével, elnyomott népek felszabadulásával s egy új, boldogabb világrend megteremtésével végződött. A békekötés óta tartó és folyton csak fokozódó európai felfordulás ugyan napról-napra nyitogatja a szemeket. De nagyon nehezen megy végbe embermillióknak felébredése egy ilyen hízog, édes álomból! Nagyon egyszerűnek tűnik hát fel onnan a dolog. Ha már ennyire közelebb jutottunk egy jobb világrend megépítéséhez, csak még egy lépés: ne legyen többé már most háború se a népek között. Isten annyi más nehéz kérdésnek megadta a megoldását, — most már a világbéke a következő kérdés, aminek megoldásával szolgálnunk és dicsőítenünk kell Öt.

Csakhogyl mifelölünk nézve más képe van a világnak. Mi nem isteni igazságok diadalát, hanem emberi erőszak, bosszú és gyűlölködés művét látjuk abban a világban, amely a háború végével reánk köszöntött. Mi úgy érezzük, hogy még nincsenek megoldva azok a kérdések a nemzetek között, amelyeknek megoldása után azt lehetne mondani: most azután szent legyen a békesség és átok arra, aki tovább is nyugtalankodik! Akárhogyl bízzunk is abban, hogy Istennek a népek között kibontakozó országa előbb-utóbb véget fog vetni a háborúskodásoknak, mi az odáig elvezető utat nem látjuk olyan kurtának, nyitottnak és símának. A magunk testén elszennvedett négy esztendő az elvadult, önző, erőszakos szellemnek olyan sötét hatalmaiba engedett bepillantást, hogy a mi meggyőződésünk szerint naiv álmódosás azt hinni, hogy itt már beköszönthet a béke áldott, örök uralma.

Mi következik hát ebből? Félre álljunk az útból és hagyjuk magukban tovább dolgozni vérmesebb reményekkel eltelt testvéreinket? Nagyon elhibázott dolog volna!

Mi a gyűlölködés árvizeinek különösen kitett telken élünk. Ők messzebb esnek a fenyegető veszedelemtől. Ők éppen ezért könnyebbnek képzelik a védőgátak megépítését. Mi tudjuk, hogy a dolog nem olyan egyszerű. Mi a magunk háza romlásából tudjuk, hogy milyen hatalmasak a megnemértés, az önzés, az erőszakosság

sötét vizei, ha egyszer megdagadnak. Az következik ebből, hogy összetett kezekkel nézzük, amíg mások mégis hordják a gáthoz a homokot és kötözik a rőzsét? Nem balgatagság volna? Hiszen men-nél kegyetlenebbül bánt el éppen mivelünk a nemzetek közti szeretetlenség áradata, annál nagyobb szükségünk van éppen magunknak a nemzetek közötti jóbarátság oltalmazó töltéseire! Ha nem adjuk is át magunkat hamis álmoknak, hogy az a gát, amely most épül, kibírná a bekövetkező árvek nyomását, azért mégis csak építeni kell azt, építeni újra, meg újra, míg egyszer elég erős lesz majd és mentesíti a világot a mindent elöntő szennyos haboktól. A mi házunk tájékára lesz az majd legnagyobb áldás, ott kell hát lennünk a munkánál.

Isten tudja csak a „napját és óráját“, hogy mikor lesz elérhető a kézzelfogható eredmény. Addig is nem nagy áldás-e, ha keserves nehézségeinket megismerik mások és a mi panaszszavunk is ébresztgeti őket a világbéke közelsége felől táplált rózsás álmaikból? Addig is, míg nincs olyan „jóbarátság“ mely gyökeresen segít bajainkon, nem kell-e megbecsülnünk legalább azt a „jóbarátságot“, mely együtt érez velünk bajainkban, ismeri és fájlatja azokat?

Amikor a magyar református egyház is bekapcsolódik ennek a világszövetségnek a munkájába, hadd álljon mögötte híveinek érdeklődése, szeretete, imádsága!

Egyházi Értesítő. 1923. febr. 18.

AZ AMERIKAI MAGYARSÁG ÉRTELME.

(„A pittsburghi magyar egyházi kongresszusról.“)

A sors arcát fátyol borítja és nincs emberi kéz, amely fellebbenthetné. Itt-ott azonban, ahol a titokzatos arc domború vonásai kiemelkednek, odasímul hozzájuk a fátyol és rajta keresztül mégis kiolvashatunk valamit a nagy rejtélyből. Titkos tanácsa szerint vezeti Isten életünket, — ködben járunk, csak éppen egy-két lépésnyire látunk előre, egyébként pedig bízunk kell a vezetőben. De olykor megcsillan egy-egy napsugár a ködön át is, egy-egy friss szellő fuvalma meglebbenti az útunkra ráboruló párát — és ilyenkor pillanatnyira, látásra fordul a hitünk, amely által jártunk. Valamit meglátunk az út irányából. Tudjuk, hogy merre haladunk és meg-

bizonyosodunk, hogy van értelme a kalauzunk rejtélyes útiterveinek.

Ilyen, az Isten terveibe bepillantató, megnyugtató és új bizalomra indító hatása van az amerikai magyar reformátusok legutóbbi pittsburghi gyűlésezésének mindenkire, akit egyáltalán érdekel ez a kérdés: „mit akar velünk magyarokkal és merre visz bennünket Isten?”

Évtizedek hosszú során át titkos szándékkal, ezer sebet és fájdalmat is okozva, markolt bele az Ő keze a magyarság veteményes kertjébe és tépte ki innen a munkabíró férfiúkat, meg gyermekzajtól hangos egész családok plántáit, hogy elhajtsa őket messze, tengerentúli, idegen földbe. Tudjuk, hogy magyar bűnök és mulasztások jól megérdemelt büntetése volt ez az állandó, vérünket vesztő kivándorlás. De hiszen Isten sohasem csak visszafelé tekint, s amit tesz, annak nem elég magyarázata az, hogy a multnak következményeit rója ki ránk vele. Mindig él bennünk az a kérdés is: mit akarhat vele elérni? Mi a célja vele a jövőben?

Erre a kérdésre nehéz volt feleletet találni. Mi értelme lehet annyi százezer magyar emberéletnek Amerikában? Hiszen nemcsak az egyéni lelkiismeretünknek parancsol a költő szava: „itt élned, halnod kell“, hanem a magyarságnak mint fajtának is élettörvényét állapítja meg vele. Nincsen számunkra más hely a világon. Itt jutottunk el történelmi, öntudatos nemzeti életre, a Duna-Tisza síkságán, Délkelet Európának ezen a központi fekvésű telkén, kellős közepette ennek a világrésznek, minden gyötrelmes történelmi, vallási, nyelvi és faji problémáinak. Nekünk itt volt, van és lesz hivatásunk és sehol másutt. Ha volt nép, melyre állott Pál apostol szava, hogy az Isten megszabta a föld színén helyét, hogy ott kitapogassa Őt, ha talán megtalálhatná, akkor mireánk állott és áll. Lehet a magyarságnak innen tömegestül áttelepülni a világ más részére, meg is tarthatja nyelvét, de magyar nem lehet máshol, csak itt. Délafrika búrjai sem holland nemzet többé és Kanada franciái sem francia nemzet.

Hát még ha számításba vesszük azt a tényt, — botorság szemet húnyni előtte, — hogy az Amerikába szakadt magyarság még ilyen „corpus separatumként“ sem tarthatja fenn magát, hanem lassan, de biztossággal felszívódik Amerika népébe nyelvileg is! Tisztára értelmetlen veszteség, minden pozitív ellenérték nélküli negatívum a történelem, a magyar élet számára ez a távolba vetődött testvér-tömeg?

Valami rejtett isteni szándék szálai szövődtek itt a lepel mögött és nem volt megadva, hogy beelássunk.

Most megcsillant az isteni tervnek kiütköző vonala. Amit sejtve találgatott néhány álmadozó ember, az hatalmas elszánt akaratként megmozdult az amerikai magyarok lelkében. Tudomására ébredtek szerepüknek, amelyet eleitől fogva szánt nekik Isten. Megéreztek, hogy sok ezer mérföldnyi távolságból ők mégis szolgálhatják az „óhazát“. Láthatóan idegenben élnek és idegeneknek dolgoznak, de láthatatlanul a munkájuk értékei mégis Magyarországot gazdagíthatják. Felfedezték, hogy az amerikai magyarság legfőbb gondja nem lehet az önmaga boldogulása, hanem csak az otthon-maradtak boldogulása, és tudatára jutottak annak, hogy az otthonmaradtak boldogulását éppen onnan, Amerikából lehet szolgálniuk megbecsülhetetlen szolgálatokkal.

Kitűnt tehát, hogy nyeresége ezekben a válságos időkben a magyarságnak, hogy van „odaát“ is magyar élet. Tudta Isten, hogy mit csinál. A körülötte hullámozó idegen tengerben előbb-utóbb el fog sülyedni az a kis magyar raj, amit útjára bocsátottunk; vissza nem tér már, ne áltassuk magunkat. De addig, amíg ott hányódik még és felszínen tudja tartani magát, olyan fényjeleket adhat le számunkra, a régi, nehéz gálya utasai számára, amelyek meggyorsíthatják a mi boldogabb partra érkezésünket.

Milyen előnyös helyzetben vannak ők! Milyen nagyszerű üzenetekkel irányíthatják a mi életünket! Körülöttük az a nemzet él, amely az Evangélium államalkotó és nemzetformáló erejének páratlan újkori csodája. Mellettük olyan egyházak dolgoznak, melyek a keresztyénség világhódító harcában az élen járnak. És ők maguk elszakadva az óvilág és az óhaza minden nyögös, gátló hagyományától, de kiirthatatlanul a szívükben hordva azt, ami szent és drága a multból, milyen elgondolhatatlan lehetőségeit nyújtják a magyar keresztyénség új, erősebb, tisztább alakulatainak. Olyan megfigyelő állomást, olyan kísérleti telepet, olyan tanulmányozó expedíciót képeznek a mi számunkra, hogy ha nem volnának ők ott, másoknak kellene most odamenni erre a célra.

A pittsburghi gyűlés, melyen kilobbant az amerikai magyarság lelkéből az itthoni nemzet lelki építéséért való felelősségérzet, azt jelenti, hogy Isten rejtett tervei most is, mint mindig, jóknak fognak bizonyulni. Ő igazgatja a magyar Sion sorsát.

Szabjuk hát bizodal munkat és várakozásainkat úgy, hogy méltók legyenek Őhozzá.

Reformáció, 1921. máj. 1.

A MAGYARSÁG HIVATÁSA EURÓPA DÉLKELETÉN.

„Vágd ki azt! Miért foglalja a földet is hiába?” Így szólt Jézus példázatában a vincellérhez a kertnek ura, mert a fügefája már esztendőök óta nem termett. Sokszor esik szó arról, hogy ebben a kemény, de egészen igazságos ítéletben a mi mindnyájunk sorsa van kimondva, ha életünk nem termi meg az Isten kívánta gyümölcsöket. De jó megemlékeznünk róla, hogy amikor Jézus elmondotta ezt a példázó történetet az Istennek igazságáról, nem egyes emberekre gondolt elsősorban, hanem az Izráel népére a maga egészében. Ez tehát azt jelenti, hogy népek és nemzetek sorsa van kiábrázolva benne elsősorban. Isten a világ nemzeteit is azért hívta létre, mert mindegyiktől gyümölcstermést akar látni. És ha valamelyik nemzet terméketlen életet él, kivágattatik, hogy ne foglalja el a földet hiába. Más szóval: minden nemzetnek Istentől kijelölt hivatása van és boldogulása vagy pusztulása attól függ, hogy betölti-e azt vagy nem. Ez a világ nem díszkertje az Istennek, hogy Ő egyszerűen elgyönyörködjék benne, hogy hányféle plánta él benne és milyen tarka díszbe öltözteti mindegyik a maga ágait. Igaz, gyönyörködni is akar benne, de úgy mint ahogy gyümölcsöskertben lehet gyönyörködni, — hiszen annak is megvan a szépsége, amellyel versenyre kelhet akármilyen díszkerttel. De szépségén kívül megvan a haszna is. És az Isten is legfőképpen azt kérdezi minden nemzettől, amikor számadásra vonja: van-e haszna a világnak abból, hogy ezen a földön te élsz, vagy talán jobb volna, ha a helyedet másnak adnám oda?

Ebből már most nem az következik, hogy minden nemzet álljon ki a világ piacára és nagy hivalkodással jelentse be a többi nemzeteknek: nézzétek, én ezt, vagy amazt a hivatást akarom betölteni a ti javatokra. Az ilyen nemzet hasonlatos volna az olyan emberhez, aki okvetlenül mások ajtaja előtt akarna mindig seperni. Jobb ha az egyes ember és a nemzet is a maga házatájára fordítja főgondját, hogy tisztán és rendesen tartsa azt. Hiszen a gyümölcsfa is, ha gondolkozni tudna, nem azon törné a fejét, hogy hogyan elégítse ki az édes termésére éhes kicsinyeket és nagyokat. Nem mások számára akar ő főképpen gyümölcsöt érlelni, hanem a maga számára: hogy családot szaporítson, magot hullajtson a földbe, ifjú hajtásoknak adjon életet és így biztosítsa a maga fajtájának a jövődjét.

De az a fontos, hogy miközben ezt cselekszi, jut bőségesen mások számára is áldás és öröm az ő buzgólkodásából.

A nemzetek életébe is elsősorban azt a parancsot írta bele Isten, hogy magukat fejlesszék ki, a maguk jövőendő nemzedékeiről viseljenek gondot és a maguk fennmaradásán fáradozzanak. De ha ezt jól teszik, akkor egészen bizonyos, hogy nemcsak maguknak fognak eredményeket elérni, hanem az életükből ízes gyümölcsök fognak teremni más nemzetek és az egész világ számára. Hányszor megfigyelhetjük egyes emberek életében is, hogy egyetlen ember, aki lelkiismeretesen, szorgalmasan végzi a maga dolgát, anélkül, hogy mások dolgába beleavatkoznék, mégis állandóan neveli a többieket is példájának ékesen szóló és hatékony bizonyoságtételével.

Nem szükséges tehát, hogy minden nemzet tudatában legyen a maga hívatásának. Csak azt kell tudnia, hogy *van* hívatása. Hogy mi az, azt utóvégre reábizhatja a nemzetek életét igazgató Úr Istenre. De néha mintha az Isten beavatná a nemzeteket a maga titkaiba: sejteti engedi egyes nemzeteknek azt, hogy mit is akar kihozni az ő életükből más nemzetek javára. Nagy erőt ajándékozzal ezzel, mert sok keserves megpróbáltatásban fenntarthatja egy-egy nemzetnek a bizodalját, a csüggedést nem ismerő kitartását, az, ha megvilágosodott előtte, hogy reá szükség van ezen a világon, mert éppen általa akar Isten elvégezni valamit másoknak is a javára.

Kinek volna ma nagyobb szüksége erre a vígasztaló és megerősítő ajándékra, mint a magyarságnak? Hogy is diadalmaskodhatnék másképp a jelenbeli rettenetes nehézségeken, amelyekkel meg van verve az élete, mint hogyha nemcsak vakon él benne az élet-ösztön, hanem megvilágosodott szemekkel valamit legalább meg is lát abból, hogy miért kell neki felülemelkednie a lesujtottságon és győzelmesen kikerülnie mostani próbájából.

Nemcsak jogunk, hanem nagy szükségünk is van ezért arra, hogy kutassuk az Úrnak útait és megértsük valamennyire: milyen céljai is vannak velünk. Mindig többeknek a lelkében kialakul erre a kérdésre egy határozott felelet, amit akárki is kiolvashat két térképből, amely egymás mellé téve két különböző szempontból mutatná meg a magyarság és a körülötte élő népek helyzetét. Ábrázolja az egyik térkép Délkelet-Európa országainak népességét faji megoszlás szerint. Ezen szinte kiáltóan jelenik meg előttünk az a tény, hogy mennyire be van ékelve a magyarság idegen ajkú népeségek közé. A Duna-Tisza táján nagy tömegben együtt él az egyik része, mint valami erős törzs. De azután innen kiterjednek az ágai

északra, keletre, délre és mélyen belenyúlnak a szomszédos népek lakta területekbe, amelyek jelenleg, élve a ritka alkalommal, magukhoz is ragadták a magyarság kiterjeszkedő ágai felett az uralmat és éreztetik is vele minden módon, hogy most ők az urak. A másik térkép pedig ábrázolja ugyanennek a területnek a népességét vallási szempontból. Rögtön a szemünkbe szökik egy súlyos tény. Az Evangélium szerinti reformációban megtisztult hitű keresztyének nem találtnak úgyszólván sehol sem az egész területen, csakis a magyarság törzsében és ágaiban. A többi népesség mind a római és még nagyobb részben a görög keresztyénség kötelékébe tartozik, amelyekről egyaránt az a meggyőződésünk, hogy Isten Igéjétől eltávolodtak s azért sem egyénnel, sem nemzetekkel nem közölhetik az Istennek azt a bűnt legyőző és életet megújító kegyelmét, amelyet pedig Isten minden emberrel és minden nemzettel közölni akar.

Nem nyilvánvalóan beszélnek-e a tények, hogy mi ebben a világrészben egy nagy lelki kincsnek a sáfárai vagyunk, amelyet úgy kell forgatnunk, hogy a jótéteményeiben mindenk részeshüljenek? Ha álmodozni akarnánk, akkor egyenesen azt a konzekvenciát kellene levonnunk, hogy az Isten az Ő Igéjét ismerő magyarságot misszionáriusnak rendelte, hogy amint hozzá eljutott a teljes lelki világosság, úgy terjessze azt most a szomszédai között, mindaddig, míg mind az Evangélium szerint megreformált keresztyénséget fogadják el. De ne szőjjünk túl merész álmokat arról, hogy a római és a görög egyházak átadják majd helyüket a diadalmasan kiterjeszkedő evangéliumi egyházaknak. Elgondolható a missziói szolgálatnak egy másik fajtája is: az, amit Jézus a kovász példázatában mutatott föl. Hiszen a magunk magyar életéből eléggé jól tudjuk, milyen áldásokkal tudja a megreformált hit áthatni a római katolikusok életét is! Hány áldott emlékü vezetőembert neveltek közülük is a magyar nemzetnek a mi evangéliumi szellemtől áthatott iskoláink! Hány a mi hitünk fáján érett gyümölcse van a magyar költészetnek és tudománynak, amelynek a jótéteményei különbség nélkül gazdagítják minden magyar ember életét! És ami általában nemes, erős, értékes vonás van a magyar jellemében, milyen nagy mértékben annak tudható be, hogy a megreformált egyházak életén át az egész magyarságba szétáradtak Isten kegyelmének a hatásai!

Ezekre a hatásokra mindinkább ébredező szükségérzettel vágyakoznak a körülöttünk élő népek. Szemlátomást keresik az érintkezést azokkal a nyugati népekkel, amelyeket szintén az Evangélium ereje emelt fel. Iskolába járnak hozzájuk, példaadást és mintát

keresnek náluk. Vajjon, ha mi erőteljesebben tudnók életünkkel bizonyítani az Ige hatalmát, nem járnának-e mihozzánk is tanulni? Ha minálunk teljes virágzásban állana a Krisztus által megtisztított, meggazdagított és alkotó erőkkkel megtöltött élet, nem akadna-e meg rajtunk is a szemük és még ha nem vallanák is be, lassanként nem igazodnának-e mégis a mi példaadásunk után?

Ha pedig egyszer elkezdenek kiáradni belőlünk az ilyen hatások, nemsokára kitűnik az igazság, az t. i., hogy mi vezetőkké letünk közöttük s aki egyszer vezetővé lett, az nem maradhat sokáig elnyomott és megalázott a többiek között...

Csak az a mi dolgunk tehát, hogy igazán azzá legyünk, amivé Isten rendelt: az Ő teljes és igaz ismeretéből napról-napra megtisztuló és megújuló nemzet. A gyümölcs majd megterem és a menygyei Gazda örömmel tekinthet alá az Ő termő magyar fájára.

Keresztyén Család Naptára, 1927.

EVANGÉLIUMI EGYHÁZAINK ÉS EGYESÜLETEINK NEMZETKÖZI VONATKOZÁSAI.

„Nemzetközi” — ez a jelszó ma megvetéstől sujtottan, szégyenlősen húzódik meg azoknak a többi jelszavaknak sorában, amelyeket ez az egy szó foglal össze fogalommal: „destrukció”. „Nemzetközivé” akarták tenni a világot (és pedig sürgősen, már „holnapra”) azok, akik, nem rajtuk mult, hogy romokká nem zúzták ezeréves multunk minden reánk szállott értékét. Méltán irtózunk tehát a „nemzetköziségtől”.

És mégis, milyen ártatlanul meghúzódik ez a szó „nemzetközi” abban a kapcsolatban, amelyben e sorok fölé odaírtuk cím gyanánt. Mihelyt a keresztyénség védőszárnyai alatt jelenik meg, azonnal lefegyverez minden félelmet és gyanút. Ugyanaz a római katolikus egyház, mely büszkén állítja magáról, hogy a legelszántabb ellensége volt eleitől fogva a destruktív nemzetközi szellemnek, egy percig sem habozik odatűzni a nemzeti háromszínű lobogó mellé a bizony ugyancsak nemzetközi sárga-fehér pápai zászlót. És mi az Evangélium alapján álló és munkálkodó keresztyének is percnyi aggodá-

lom és kétség nélkül, mintha magyar voltunkat ezzel hajszálnyira is csorbítanók, nagy nyereségnek tartjuk és dicsekszünk is vele, hogy egyházi és szabad egyesületi szervezkedéseink más nemzetek hasonló szervezeteivel nemzetközi szolidaritásban állanak és testvéries világ-egységbe kapcsolódnak.

Miért oly eltérő az érzésünk és az ítéletünk a kétféle, a hitetlen és a hívő „nemzetköziséggel” szemben? Azért, mert az előbbi csakugyan destruktív, az utóbbi ellenben konstruktív. Az előbbi, az Isten nélküli, természeténél fogva az egyéni önzés és az emberi büszkeség műve. Önző: vagyis a nemzetközi világtestvériség ábrándja csak ürügy arra, hogy levesse magáról a nemzeti összetartozás kötelekeit, melyek állítólag útjában állanak amannak; egy nagyobb egységbe akarja összefoglalni az embereket mindenféle nemzeti válaszfal ledöntésével, — mondja, pedig igazában csak fel akarja bontani azokat a kisebb egységeket, amelyekben már összeforrottak az emberek. Felszabadítani, felmenteni az egyént a köznek, a többiek érdekeinek parancsoló kötelességei alól, mert néha nagyon kényelmetlen azok kedvéért önmagát megtagadnia az egyének: ez a titkos rugója ennek a nemzetköziségnek s ezért csak bomlásra, rothadásra, pusztulásra vezethet. És büszke. Nem akar meghajolni a valóságnak, az életnek a megfélebbezhetetlen törvényszerűségei előtt. Teremtő Istennek képzele magát és az agyában megfogamzott elméleteket úgy véli, reáruházhatja a világra, tekintet nélkül arra, hogy mi volt és mi van abban. Nem is lehet aztán más sorsa, mint minden ilyen balgán lázadó önistenítésnek: rettenetes bukás, amelynek a mélységeibe magával ránt aztán a pusztulásra annyi drága értéket.

Ezzel szemben a keresztyén lelkület alázatos. Isten keze munkáját látja a valóságban, úgy amint előttünk áll. Látja benne a gonosznak a borzalmas nyomait és jól tudja, hogy azok ellen könyörtelen harc a célja, — de másfelől tudja, hogy emberi bűnön és gonosszágon keresztül is Isten igazgatja az emberiség sorsát, tehát az úgy, amint kialakult, a valóságban isteni értékek hordozója. És ennek a valóságos helyzetnek, melyben fel kell ismernünk a magasabb gondolat és szándék művét, egyik kitörölhetetlen vonása az, hogy az emberiség nem szürke, egységes tömeg, hanem nyelvek, fajok, típusok, hagyományok, stb. által elválasztott nemzetek tarka mozaikja. Lehet, kell, hadat üzeni mindannak a borzalomnak, amit a nemzetek közötti érdekellentétek és gyűlölségek reázúdítottak erre a világra, de nem szabad fellázadni maga ellen a tény ellen, hogy nemzetek *vannak*. Ebbe nemcsak belenyugodni, hanem ennek

örülni kell. S ami értéket a magam nemzeti multja által előteremtett Isten e világon, azt keresztyén létemre, hálás büszkeséggel veszem át a multtól és szent felelősségérzettel ápolom a jövő számára.

És a keresztyén ember önzetlen is, szolgálni akar, bele akar olvadni mások, sokak, közös életébe a maga lelkes odaadásával. S itt az ő szemei előtt is feltárulnak az össz-emberiség egyetemes érdekei és tud a szíve dobogni a világtestvériségért, de mert ez nála nem önámító frázis, hanem tette akarja váltani, hát nem sokáig jártatja a szemét a világ távoli határain, hanem két kézzel is megragadja az alkalmat, hogy közvetlen körülötte él ennek a nagy emberiségnek egy kisebb része, és annak a körén belül bizonyítja be, hogy nem magának, hanem embertestvéreinek akar élni. Ezért nem az egyetemes ember-testvériség felborításával, hanem éppen annak érdekében, lelkes hazafi. Hogy szeretheti a nemzetét az az anya, aki nem tudja nemzete érdekében a maga családjá kisebb körében hű odaadással leróni kötelességeit? És hogy legyen valóság, őszinte komolyság az olyan ember nemzetközi eszményeiben, aki minden erejével nem a maga nemzetét, az egyetlen, melyet szolgálhat, igyekszik felemelni és megtölteni a maga eszményeinek az erejével?

Mindez nem elmélet, hanem sokszor és felségesen megtapasztalt valóság. Nem egyszer vettek már részt magyar evangéliumi egyházak és egyesületek kiküldöttei nemzetközi gyűléseken. Ott találkoztak a világ minden részéből egybesereglett rokonlelkekkel, munkatársakkal. Minden igyekezet, öntudatosan, öntudatlanul, egyaránt arra irányult, hogy a választófalak feledésbe tűnjenek s az legyen előtérben, ami egyesít: a közös feladatok, a közös nehézségek és mindenekfelett a közös Úr és erőforrás: az Isten Fia, az egész emberiség egyetlen középpontja.

És mégis biztosak lehetünk felőle, ilyen gyűlések után, ha a visszatérő kiküldötteinket megkérdeznők, milyen hatással voltak a nemzetközi légkörben eltöltött napok nemzeti öntudatukra, utolsó szálig arról tennének bizonyosságot, hogy sokkal magyarabbnak érzik magukat, mint valaha. Az Isten színe előtt, a Krisztus szeretetétől átfogva kötött nemzetközi testvéri kötelékektől sohasem lett még senki számára sem szűk és örömtelen a maga hazája, hanem ellenkezőleg: a nemzetközi világegységbe belehelyezve tűnik ki és ragyog legszebben a maga nemzetének sajátos hivatása és Istentől nyert minden kegyelmi ajándéka.

Az elmúlt nyár sok alkalmat adott arra, hogy egyházaink és egyesületeink a háború hosszú, kínos évei által megszakított érint-

kezés fonalát újra felvegyék külföldi testvérszervezeteikkel. Egész sereg konferencia folyt le az idén Svájc barátságos „semleges“ földjén, ahol egymással találkozó volt-ellenségek között magyar kiküldöttek is szerepeltek.

Sokat lehetne arról elmélkedni, hogy milyen óriási jelentősége van ennek a mi nemzetközi érintkezésünknek jelenlegi gyászos nemzeti helyzetünk szempontjából és áldatlan szomszédainkhoz való viszonyunk szempontjából, akikkel pedig egyszer majd csak szintén el kell érniünk a jó szomszédi egyetértést és összhangot, ha csak le nem akarunk mondani arról, hogy nemzetünk valami önmagán túlható, legalább is egész Délkelet Európára kiterjedő hivatást töltson be. Sokat lehetne elmélkedni arról, hogy a világ leghatalmasabb népeinek, a brit világbirodalom s az Egyesült-Államok polgárainak milyen befolyásos köreit képviselik a mi testvérszervezeteink (nem felejtkezve el a „semleges“ országok evangéliumi erőtenyezőiről sem!) és hogy mit jelent az, ha ezekhez a széles körökhöz, bizalmas testvéri összeköttetés szálain át jut el a híre annak, hogy mi fáj nekünk és mi a mi igazságunk. Itt nem gáncsolhat el bennünket sem külső, sem belső ellenségnek félrevezető propagandája! És arról is sokat lehetne szemlélődni, hogy milyen beláthatatlan következményei lehetnek annak nemzeti jövőnk számára, ha a mi világ-szervezeteink közös fedele alatt megtanuljuk kölcsönösen ismerni és becsülni egymást, mi és az ellenséges szomszédaink körében meglevő, csekély, de reményteljes evangéliumi csoportok. Ha hiszünk Krisztus erejében, akkor hinnünk kell azt, hogy ő össze tud hozni, testvéri megértésben, most elkeserítő igazságtalanságok által elválasztott ellenséges népekből is Benne bízó és Néki engedelmes lelkeket, ha keveset is, de eleget ahhoz, hogy belőlük, mint csírából, kisarjadjon az a jövő, amikor az egész népek, magyarok, csehek, románok, szerbek, meg a többiek, együtt fogják szolgálni az egy Istent és az Ő országát. Messze, nagyon messze látszik ez a cél? Valóban. Ma messzebb, mint valaha. Ez csak eggyel több ok arra, hogy nagy jelentőséget tulajdonítsunk azoknak a mi nemzetközi kapcsolatainknak, melyek mégis néhány, valamelyes alkalmat nyújtanak ennek a hosszú-hosszú útnak a megkezdésére.

De ezeknek a behatóbb fejtegetése helyett hadd mutassak rá röviden a leglényegesebb okra, amiért nagyon komolyan és öntudatosan ápolnunk kell nemzetközi kapcsolatainkat. *Megköveteli a keresztyén életünk épsége és erőteljessége.* Csak felületes és csenevész lehet az a keresztyénység, mely nem világlátókörben éli a maga éle-

tét. Keresztyénnek, a Krisztusénak lenni lényegében véve annyit jelent, mint az Isten egyetemes tervébe, az Ő minden népre kiterjedő országának a munkájába beletartozni. És ezt nem elég elvontan, elméletileg tudni. Ennek élő valósággá kell lennie számunkra és ezért nem nélkülözhetjük a más nemzetekbeli testvéreinkkel való összeköttetést.

Ma divatos minálunk olyan „keresztyénséget“ hirdetni, amely egyet jelent a „magyarsággal“. Ennek a faji korlátok közé szorított „keresztyénségnek“ azonban az a tragikomédiája, hogy míg az éle a zsidóság ellen irányul, voltaképpen zsidóvá lesz maga is. Mert a zsidóságot éppen ez jellemzi, hogy nála faj és vallás azonos. A keresztyénségben a vallás valami sokkal nagyobb, mint a faj: minden fajt és népet átfogó egyetemes gondolata az Istennek. Jézust nem lehet befesteni egyetlen nemzet színeivel sem. Ő minden nemzeté egyformán. És a mi keresztyénségünk annyit ér, amennyire fel tudtuk fogni és a magunkéba át tudtuk vinni a Jézus Krisztus életét. Jézus Krisztust segít igazán felfognunk és megragadnunk a mi nemzetközi összetartozásunk is. Minden személyiség akkor tárul fel előttünk igaz mivoltában, ha a kellő miliőben látjuk. Az édesanyát gyermekeitől körülrajongva, a tudós professzort tanítványai némán figyelő hallgatósága előtt, a politikust az országgyűlések harcmezéjén, mindegyiket a maga elemében. Jézusnak csak egy megfelelő háttére van, amelyből egész dicsőségében kibontakozik emberi tökéletessége és isteni irgalma, örök rendeltetése és legyőzhetetlen hatalma: az egész emberiség ez a háttér, az egész, bűn és boldogtalanság alatt görnyedező világ. Ezért kell ott éreznünk magunkat állandóan azoknak a svájciaknak, ausztráliaiaknak, franciáknak, japánoknak, finneknek, bulgároknak, hollandoknak, araboknak, kanadaiaknak, kínaiaknak, stb., stb. a nemzetközi nagy családjában, akik velünk együtt Őt imádják és szolgálják.

Valahányszor elküldjük a mi delegátusainkat nemzetközi kapcsolatokat ápolni, ezzel a várakozással és igénnyel küldjük őket: hozzanak nekünk látomást nagyobb Krisztusról. És minden beszámolásukból, jelentésükből ezt értsük meg újult erővel, mélyebb értelemmel: úgy szerette Isten a világot, hogy az Ő egyszülött Fiát adta.

Olajág. 1920. december.

ÜNNEPEK ÉS VASÁRNAPOK

(ELMÉLKEDÉSEK, PRÉDIKÁCIÓK.)

KÉSZÜLJÜNK!

Az ünnepnapok nem hiába viselnek vörös színt még a kalendáriumban is. Olyanok, mint a felkelő napnak vörös lángözöne. Az sem sokáig tart. Alig, hogy átadtuk a lelkünket a szépségei élvezésének, már is eloszlott. De belőle jött elő az a ragyogó fény, amely nélkül el sem tudjuk képzelni az életünket. Az ünnepi öröm bíbora hamarosan szétfoszlik, de kibontakozik belőle az, ami meg is marad egünkön: a sugárzó igazság napvilága.

De ugyanúgy, amint itt marad áldott örökségül az életünkre hulló új világosság minden igazi ünneplés után, megvan minden igazi ünneplésnek az előzménye is. Még meg sem jelent a bíbor lángban égő nap a láthatár fölött, máris festi az ég alját előre küldött sugaraival. Nem hírnökök nélkül jön. Várja már az egész teremtettség, mert megüzente, hogy jönni fog és üzenetét megértette a felhő, aranszegélyű díszruhát ölt; megértették a fák, izgalomtól remegve hajlonganak; megértették a madarak, hangol már a zenekaruk, hogy rázendíthessen az üdvözlő himnuszra. Az ünneplésnek megvannak a sajátos előérzetei. És ez a próbája az igazi ünnepnek.

Igazán ünnepnapok lesznek számodra a közelgő nagyheti napok? Izzó fényben fog újra felkelni reád Megváltód halálíg engedelmes és halál fölött is győzelmes szeretete? Akkor már előre titkos izgalomban ég a lelked és napjaid azzal telnek el, hogy készülsz az ünnepre.

Milyen elfelejtett művészetté is vált ez az ünnepi készülődés! És éppen ezért milyen könnyűnek találhatik minden mi ünnepszentesünk, ha mérlegre vettetik!

A kis falusi házak körül nagy a sürgés-forgás ilyenkor, hogy ünnepre kelve tisztára meszelve, takarítva ragyoghasson a ház és egész tájéka. A konyha körül is, ahol már ennek is véget nem vetett a nagy drágaság, megeléknül a munka és meglátszik, hogy rendkívüli napok várnak a háziasszonyra. De én nem ilyen készülődésre gondolok most. Hanem arra a lélekben való készülődésre, mely az ünnepi napokban különösen közel akar emelkedni a Megváltó Isten színe elé és különös bensőséggel akarja újra átélni az Ő kegyelmének csuda gazdagságát.

A mi fejletlen fővárosi egyházi életünkben még arra sem rendezkedtünk be, hogy gyülekezeteink külön előkészítő istentiszteletet tartsanak az Úrvacsorával való élés előtt, — amint pedig kellene! Mennyivel igazabb és ünnepélyesebb volna az a nagypénteki és a husvéti Úrvacsoravétel, ha azok, akik oda akarnak járulni a kegyelem asztalához, már néhány nappal előbb összejönnének, lelkileg rendbeszednék magukat az Isten szentélyébe való ünnepi bevonulásra!

Addig is, amíg gyülekezeteink beveszik majd rendes programjukba az ilyen úrvacsorai előkészítő Istentiszteleteket: pótolja ki ezt a hiányt minden Úrvacsorával élni akaró a maga otthoni csendes kamrájában. Ne aznap reggel, még csak ne is az előző estén gondoljon arra, hogy élni akar az ő váltságának szent jegyeivel, az Istenével és a testvéreivel való szent egyesség pecsétéivel. Hanem kísérje végig ez a gondolat a mindennapi útján már napokkal előre és készítse elő a lelkét jól arra a mélységes alázatosságra és arra a hálától ujjongó bizodalomra, ami nélkül értelmetlen ceremónia marad az Úrasztalának sákramentuma.

Alig gondolható el örövendetesebb jelenség, mint az, amit ez esztendőben látunk fővárosi egyházi életünk számos pontján. Itt is, ott is a nagyhétnek minden estéjén „evangélizáló estélyek“, „előadások“, „nagyheti áhítatok“ tartatnak. Akármilyen címen vagy néven, ugyanaz történik mindenütt: készülődés az ünnepre. Ragadja meg ezt az alkalmat minden testvérünk, akihez eljutnak e sorok. És hívja fel másoknak a figyelmét is. Egyházunk tagjai közül sok ezer meg ezer lélek számára legyen ez a reánk közelgő hét igazi készülődésnek a hete. S akkor olyan ünnepünk lesz, amilyent csak Isten adhat Őt váró és áldásaira felkészült gyermekeinek. Sok ezer szívbe

és hajlékba, ahová behúzódik e sötét időknek nyomasztó árnyéka, be fog ragyogni a megfeszített és feltámadott Krisztus újra fölkelő napja. És sok ezer fényességbe öltözött emberérettel is megint derengőbb, pirkadóbb lesz a mi borús magyar éjszakánk.

Egyházi Értesítő. 1923. márc. 25.

ÜNNEPEINK.

A „jó református ember“ megtartja egyházának ünnepeit. Még ha máskor sohase néz is a temploma felé a „jó református ember“, karácsonykor, vagy nagypénteken, vagy husvétkor, vagy pünkösdkor mégis erőt vesz magán és — ünnepel. Aki nem veszi semmibe se az ünnepeket, az végkép bizonyosságát adta annak, hogy hátat fordított Istennek. Így gondolkoznak nálunk általában.

Micsoda megütközést keltene sokunkban, ha szembe kerülnének egyszer egy másfajta gondolkozással, amely pedig a világ más részein élő református keresztyének között itt-ott meglehetősen el van terjedve, — azzal a gondolkozással, mely nem azért mellőzi az ünnepek megtartását, mintha leszámolt volna Istennek, hanem éppen azért, mert szigorúan be akarja tartani Istennek rendeléseit. Isten, mondják ezek a hittestvéreink, csak egyetlen ünnep megtartását rendelte el — a hetedik napét. Azt annál komolyabban és buzgóbban igyekeznek megszentelni. Egyéb ünnepet pedig nem ismernek el.

Van ebben a felfogásban valamelyes igazság. Valóban nincs Istennek Igéjében parancs, mely Krisztus tanítványainak elrendelné az olyan ünnepek megülését, mint amilyeneket mi meg szoktunk ünnepelni. És az is bizonyos, hogy a reformációnak a kálvini ága éppen abban különbözött a Lutherétől, hogy míg ez kész volt mindent megtartani a római katolikus egyházban kialakult szokásokból, ami nem ellenkezett a Szentírással, addig amaz gyökeresebb rostálást vitt véghez és mindent igyekezett elhagyni, amit a Szentírás egyenesen nem parancsolt. Ezen az alapon tehát le lehet vonni a következtetést, hogy mivel a Szentírás nem parancsolja Krisztus születésének, halálának, feltámadásának külön napokkal való ünnep-

lését, az igazi református keresztyénség ne is szenteljen karácsonyi, nagypénteki és husvéti ünnepeket.

De itt is csak az tűnik ki, amit annyi más tapasztalatból is tudunk, hogy t. i. a legszentebb és legnagyobb igazság is könnyen vezethet egyoldalúságokra, ha csak egymagában vesszük és úgy próbáljuk követni, más igazságokra való tekintet nélkül. Azon az igazságon épül fel egész hitünk és életünk, hogy „hitünk és cselekedeteink egyedüli zsinórmértéke a Szentírás“. Csak addig vagyunk református nevünkhöz méltók és hívek, amíg ezt valljuk ésszel, szívvel, tettel egyaránt. De mindjárt hozzá kell tennünk azt is, hogy a mi Szentírásunk, mely nemcsak Ótestamentum, hanem Újtestamentum is, sőt, elsősorban Újtestamentum, maga óv bennünket minden törvényeskedéstől. Maga a Biblia tiltakozik az ellen, hogy Krisztus tanítványai az Istentől paragrafusokba foglalt, rételes törvényt akarjanak kapni és annak parancsolataihoz úgy akarják szabni életüket, mint ahogy a bíró szabja eljárását a büntető törvények esetről-esetre idézhető szakaszaihoz, vagy ahogy a tisztviselő követi az adott körülmények szerint eszébe jutó szolgálati szabályzati rendelkezéseket. Az Ótestamentum éppen ezért „törvény“, mert ott még ilyen „parancsolatokkal“ nevelte Isten az Ő népét. Az Újtestamentum pedig éppen azért „Evangélium“, mert benne Isten nem törvényt szab, hanem az Ő Lelkét adja ajándékkul és „akiket Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai“. Nem valami külső szabálygyűjteménnyel igazgat hát Isten bennünket az Ő Újszövetségének uralma alatt. Hiszen a legkitünőbb szabálygyűjtemény is hányszor cserbenhagyna bennünket! Az életnek olyan kiszámíthatatlanul változatosak a helyzetei, hogy a legaprólékosabb utasítások sem adhatnának mindenben eligazítást a kötelességeink felől. Hanem igenis igazgat, terelget, tanácsol bennünket Isten az Ő belénk kitöltött Lelke által, aki mindig velünk van, szívünkben hallatja szavát és nem hagyja lelkiismeretünket kétségben affelől, hogy mit kell és mit nem szabad tennünk. Ha a Bibliában, magának Jézusnak ajkairól is, hallunk mégis „parancsolatokat“, azok mindig nagyon általános és nagyon mélységes alapelvek. Megint csak Isten Lelkének a vezetése mutatja meg nekünk, hogy ezeket az elveket minden adott esetben hogyan követhetjük leghívebben. És ebben az értelemben „törvény“, a legfőbb „törvény“, nekünk magának Jézusnak a példaadása is. Pontosan lemásolni, — képtelenség. Megérteni az Ő szellemét, elsajátítani az Ő lelkét, s azután attól vezettetve a magunk módjára, a magunk

viszonyai között kiábrázolni az Ő hasonlatosságát, — ez a keresztyén élet.

Jó, hogy megadta nekünk Isten a Bibliában az Ő Fiának ezt a törvényt szabó példáját és hallatja velünk az Ő tanításának „parancsolatait“ is. Így nem lehet akármit, amit az emberi szív szeszélyes hajlamai és vágyai sugallanának nekünk, a bennünk lakó isteni Lélek számlájára írni. A Bibliában mértéket kaptunk, amellyel megmérhetjük és megítélhetjük, hogy csakugyan Isten Lelke lakik-e bennünk és vezérel-e bennünket. Csak az a lelkiület valóban Istentől való és megbízható tanácsoló, amely onnan, a Bibliából, Jézus Krisztusból és az Ő „beszédeiből“ áradt bele a szívünkbe. És ezért marad „egyedüli zsinórmértékünk“ örökké a Biblia.

Nem azt kérdezzük tehát mi: van-e parancs a Bibliában, amely rendeli, hogy ünnepeljünk nagyhetet is, meg egyéb ünnepi alkalmakat. Hiszen akkor azt is kérdeznünk kellene: van-e a Bibliában parancs, amely azt rendeli, hogy a szombat helyett a vasárnapot szenteljük meg az Úrnak napjául. Ilyen ótestamentumi „törvény“ értelmében igazán csak a szombatosok fogják fel a Bibliát.

Mi csak azt kérdezzük: folyik-e az egész Biblia lényegéből, szelleméből, hogy ünnepeket üljünk a mi Urunk Jézus Krisztus megváltói szolgálatának nagy mozzanataira? És erre a kérdésre nem lehet kétséges a felelet. A Biblia minden lapja tiltakozás az ellen, hogy évenként bizonyos ünnepi napokon emlékezzünk meg az Ő születéséről, haláláról, feltámadásáról, azután pedig térjünk napirendre ezek felett a dolgok felett. Ha ebből áll az ünneplésünk, akkor valóban így szól hozzánk is Istennek Igéje: „Ünnepeiteket gyűlöli lelkem!“ (Ézs. 1: 14). De a Biblia eleitől végig arra szólít fel bennünket, hogy teljesedjék be a szívünk nagy hálaadással és örömmel mindannak láttára, amit Isten Jézus Krisztus által elvégzett a mi javunkra. És ha a szívnek ez a teljessége nem fér meg a napról-napra való hálaadásban és nem fér meg még a hetenként egyszer különösen Istennek szentelt nap örömeiben sem, hanem olykor-olykor ki akar áradni kivételes, ünnepi boldogságban is a hívek gyülekezetében: akkor ez egyenes folyománya a Biblia hatásának és annak indítására történik, még ha nincs is benne az ünneplést meghagyó paragrafus. Minden azon fordul meg hát: milyen a mi ünneplésünk. Ha az életünket mindennap átfűtő és a szíveinket hétről-hétre egybeolvasztó tűznek a magasra kilobbanása, akkor nyilván Isten Lelkétől való. Ha azonban olyan emlékeknek való áldozás, amelyek máskor hidegen hagynak és egy olyan oltárnál való talál-

kozás, amelynek mindjárt hátat is fordítunk, hogy ezerfelé elszéledjünk, mint egymás számára idegenek: akkor jaj minékünk, kép-mutatóknak, mert csak emberi szokásnak hódoltunk, az Isten akaratára iránt pedig érzéketlenek vagyunk.

Úgy áll tehát a dolog, hogy az igazán „jó református ember” számára, aki egész életét hálaáldozatul emészti el annak az Istennek szolgálatában, ki a Jézus Krisztusban megváltotta őt, — jó református dolog ünnepeket ülni az egyházban. De arra nézve, aki-nek a lelke más, mert nem ég a hálaadás és odaadás tüzetől napról-napra, — pogány dolog maradna az ünneplés, ha még oly világos bibliai „parancsolatokra” hivatkoznék is.

Egyházi Értesítő. 1923. ápr. 1.

AZ ELREJTETT ÉLET ÜNNEPE.

Gondoljuk csak el: ha keresztülásnök magunkat a földgömb túlsó felületéig, valahol Újzéland táján kibukkanva, azt talál-nók, hogy ott is karácsonyt ünnepelnek az emberek, — pedig körülöttük teljes pompájában virít a természet, mint nálunk június hevében szokott. Nem különös, bizarr, képtelenségnek látszó dolog? Sehogy sem tud belenyugodni a képzeletünk! Mi nem tudjuk elgondolni karácsony ünnepét, csak télszakán.

Vajjon csak a sok évszázados hagyomány s gyermekségünk óta belénk idegződött megszokás köti ennyire össze lelki világunkban ezt a két dolgot? S ha mi véletlenül a déli féltekén születünk, éppoly természetes és megszokott dolog volna számunkra a nyári karácsony?

Ezekre a kérdésekre habozás nélkül tagadó választ ad mindenki, — még ha nem tudja is okát adni. Akárhogy akarnók is elgondolni karácsonynak minden lelki értékét, ami utóvégre független attól, hogy hol vagyunk és milyen évszak jár felettünk, — hiszen a bethlehemi csoda öröme az évnek mind a háromszázhatvanöt napját meg kell, hogy szentelje, — mégis, igazi karácsonyi ünnep csak ilyenkor, télen lehetséges. A természet téli dermedtsége és borúja az, ami egyedüli illő környezete ennek az ünnepnek. Va-

lami bántó disszonancia, stílszerűtlenség volna a karácsonyt más időszakban ünnepelni. Nagyon mély lelki ösztönök munkálkodtak az európai népek életében akkor, amikor a Megváltó születésének emlékünnepét, amelynek dátumát semmi hagyomány nem őrizte meg, arra az időpontra tették, amelyen már pogánykorukban is ünnepet szoktak ülni, a téli legrövidebb nap tájára. Ilyenkor, a természet legmélyebb szunnyadásának idején, a természettel együtt az ember is olyasvalamit él át, — ami éppen megfelel a karácsony gondolatának.

Mi az a nagy rokonság a természet törvényei és a kegyelem világából kiragyogó karácsonyi esemény között? Az, hogy mind a kettő a halál-látszat hazugságát hirdeti és bizonyosságot tesz az élet titkon való hatalmainak diadalmas fölényéről.

Sötét ködök gurulnak végig a föld színén, mintha utolsó napjait élné már az öreg bolygó és jobb eltakarni a kiélt ábrázatát. Ha kiragyog is a nap, sugarai mintha egy nagy temető csendjét zavarának incselkedő fényükkel, mindenütt száraz kórók, leveletlen erdők, — megannyi fejfa, amely régi virulásról, elcsendesedett küzdelemről beszél. Ha van itt még élet, miért nem tiltakozik ez ellen a látszat ellen? Miért nem lázad fel a fagy zsarnoksága ellen? Miért nem harsog elő, hogy visszakövetelje a maga birodalmát? Hol késik a nagy, döntő küzdelem? Ezekre a kérdésekre csak mély hallgatás a válasz. Kietlenül, ellenállás nélkül uralkodik a halál.

És mégsem úgy van! Csak a felületes látszat szerint. Ha eltemetve és várakozva is, — van itt élet! Összehúzódba, csendesen készülődvé rejtőzik most, — de mégis, sőt éppen ezért, diadalmasan fog elborítani minden mezőt, erdőt, ha eljön az ő órája.

És a természettel együtt élő embernek ugyanez a vallástétele az élet láthatatlanul is hatalmas ereje mellett, amellyel békén dacol a romlás látszólagos túlhatalmával, szentelődött meg magasabb lelki tartalommal akkor, amikor a pogány népek megtanultak leborulni a pásztorokkal együtt a bethlehemi kisdéd előtt.

Az Igét, amikor testet öltött miközöttünk, fagyos világ vette körül. Alig egy maroknyi kis csapat, — egyszerű falusi emberekből álló, — akik tudomást vettek az Újszülöttről. A népek, birodalmak élete ment tovább a maga útján, mintha mi sem történt volna. Az Augustus császár korát és még az utána következő császárok korát is megírhatták gondos történetírók, úgy, hogy említést sem tettek arról, hogy Jézus megszületett, Isten megkönyörült a világon és szabadítót küldött? Nem látszott. És azóta elmúlt két évezred és még mindig

jönnek idők, amikor azt mondják sokan: ma sem látszik. Az emberiség élete változatlanul téli ködökbe burkoltnak látszik s a fagy uralkodik a szíveken.

Ezért ünnepelünk karácsonyt! Hadd zendüljön fel a lelkünkben a tiltakozás mindez ellen — a látszat ellen! Azért, mert csendben, titokban jött el az Úr, nem kevésbé eljött és itt van Országának minden hatalmával, mint ha égzengés és földrengés között jött volna el. Ha jelenléte nem robog is szembe mindenkivel, ha türelmesen és alázatosan jár is közöttünk, ha sokak elől elrejtett és titokzatos is az Ő munkája: mégis bizonyos, legyen áldott érette az Isten, hogy Ő megszületett! Az éjszaka sötétjében csak kicsinyke fény gyulladt Bethlehemben. Reáborulhatott akkor és azóta is sokszor, reáborulhat ma is a nagy fekete téli éjszaka, — soha ki nem olthatja többé. A világ más a karácsonyt ünneplő szív számára, mint amilyennek a látszat hirdetné. Nem a halál birodalma, — az életnek harctere.

Nézzünk hát szemébe mindannak, amit a külszín mond. Járják át lelkünket a téli szelek, amelyekben annyi emberi szív didereg és dermed menthetetlenül. S aztán keressük fel nagy hálaadással a titkon sugárzó életmeleget, az érettünk született Úr Krisztust és mondjuk el mindenkinek, hogy nála felderül az éjszaka és felenged a lélek jege.

Legyen az ünneplésünk magunknak és másoknak tél közepén tavasz előíze. Mert bizonytalán eljön az Ő órája, hogy most még titkon való hatalmát nyilván is megdicsőítse és az elrejtett jászolból ég és föld királyi széke válják.

Egyházi Értesítő. 1924. dec. 25.

NE FÉLJETER, MERT IME, HIRDETEK NÉKTEK NAGY ÖRÖMET!

Ezzel az angyali köszöntéssel zörget be lapunk ma sok ezer budapesti reformátusnak a hajléka, vagy szíve ajtaján. Hadd zendüljön meg erről a papírosszószeréről is a karácsonyi örömhír-mondás: „Született néktek ma a Megváltó“, — s ezzel a szerény hang-

gal is hadd legyen teljesebb a karácsonyi prédikációk nagy szimfóniája, amely a csodás bethlehemi éjszaka angyali nyitányával kezdődött és tartani fog mindaddig, amíg örömhírré szomjas emberi szív lesz a világon.

Milyen lesz az örömhír fogadtatása?

Oh, könnyű elgondolni, milyen visszhangot keltene sok másfajta örömhír! Ha az ünnep előestéjén a posta nem kézbesítené véletlenül ezt a lapot, hanem helyette valami egyebet... Talán valami hivatalos értesítést arról, hogy a hivatalodban beszüntettek minden A- és B-lista szerint való osztályozást és a státusrendezés végül éppen úgy fog alakulni, ahogy merészebb álmaidban elgondoltad... Vagy egy levelezőlapot, amely tudatja veled, hogy a manapság járványos sorsjátékok valamelyikében, amelybe szinte akaratlanul is belekeveredtél, a te számod nyerte el a főnyereményt... Vagy egy ügyvéd levelét, amely meghív, hogy jelenjél meg annak a nagy hagyatéknak az átvételi módozatait megbeszélni, amelyet egy ismeretlen rokon hagyott éppen reád... Vagy, hogy ne csak ilyen anyagi dolgokról beszéljünk, talán egy cikket, amelyben arról van szó, hogy fölfedezték annak a gyógyíthatatlannak vélt bajnak az orvosságát, amely a te életedet, vagy gyermeked életét emészti feltartóztathatatlanul... Vagy egy ujságot, amely azt adná hírül, hogy a nyilvánosság háta mögött elszánt tárgyalások indultak meg a világ nagyhatalmasságai között arról, hogy miképpen lehetne visszaadni Magyarországnak azt, amit elraboltak tőle...

Az volna csak a karácsony, úgyebár? Volna miről beszélni ünnephosszat a családi asztal körül, rokonok találkozásakor... Hogy kiülne az öröm minden arcra és milyen vigasságra fordulna a különben nyomott, kedvetlen hangulat!

Ilyen „boldog karácsonyt” — mi nem szerezhethetünk. Nincs más örömhírünk, csak a régi, a jól ismert: „Született néktek ma Megváltó”. Lesz-e ennek is *olyan* visszhangja? Elég-e ez magában is ahhoz, hogy ünnepet szerezzen? Kigyulladnak-e ennek nyomán is az örömnek lobogó tüzei?

Oszlassuk el az ünnepi, kegyes és szép frázisok ködét és nézzünk szembe a valósággal: sok, nagyon sok karácsonyt ünneplő lelket nem fog felvillanyozni a karácsonyi örömhír. Bajait, keserveit nem fogja elfelejtetni vele annak az üzenetnek a nagy boldogsága, hogy „neki is Megváltó született” ezen a napon. Sőt félő, hogy az ünnep csendjében csak annál jobban szóhoz fog jutni temérdek panasza és keserűséggel telik meg a lelke, amikor másvalaki öneki,

vagy ő másvalakinek „boldog ünnepeket“ kíván a szokás parancsa szerint.

De siessünk mindjárt megállapítani, hogy nem az örömhírben van a hiba, hanem a fogadóiban. Mert lesznek, vannak mások, ugyanolyan sorsban levők, akiknek szíve csordultig megtelik a hálával ezért a nagy örömhírért és jobban már nem teljesedhetnék meg, ha akármilyen más örömhírt hozna is címükre a posta. Nem a szélben van a hiba, ha az eolhárfa néma marad, hanem a húrok felajzálásában. Ha azok rendben vannak, felzokog rajtuk az öröm, amint a hírhozó szél ujjai beléjük kapnak.

Hogy a karácsonyi csoda híre igazán boldoggá tegyen valakit, annak megvannak az előfeltételei. Ez kitűnik már az angyali követ örömhír-mondásából is. „Ne féljete!“ — ezzel kezdi. És csak azoknak szól a további: „nagy örömet hirdetek néktek“, — akiknek előbb amazt kellett mondania. Azok a bethlehemi pásztorok remegő lélekkel várták, mi mondanivalója van az égi hírnöknek. Az a tudat, hogy Isten valamit üzen nekik, szava van hozzájuk, kijelentésével fölkeresi őket, döbbenettel töltötte meg őket.

Ismerjük-e mi ezt az érzést? Lesujt-e bennünket az, mikor „körülvesz az Isten dicsősége“? Megsemmisülve borulunk-e le, amikor onnanfelülről utólér a szózat és beleavatkozik életünkbe, — nem is az egyháznak, hanem az Örökkévalónak magának, az ég és föld Urának hozzánk intézett szava? Szükségünk van-e erre a vigasztalásra: „Ne féljete!“ — úgy, hogy ha nem kapnók meg, lelkünk elolvadna a közelünkbe jutott isteni fenség tüztől?

Ezt a kérdést felvetni annyi, mint máris feleletet adni reá. Kétség, nagyon kevés ember van ma közöttünk, akire nézve gyötrelmesen komoly dologgá vált az, hogy Istennek szava van őhozzá... A mi nemzedékünknek nincs érzéke aziránt, hogy miért kell Istennek még a nevét is elfogódott áhítattal ajkunkra venni. Színvakokká lettünk a mennyeknek, a szentségesnek, az örökkévalónak kápráztató fényessége iránt.

De akinek szíve már elszorult, amikor az útján elébe állott Isten és nevén szólította, — akinek lelki tusakodást okozott már az a gondolat, hogy mi üzenete is lehet hozzá a Fenséges Úrnak, — akinek már szüksége volt valaha arra, hogy az égi hang eloszlassa a félelmeit: az tudja, milyen „nagy örömet“ hirdetett az angyal. Kárhozat fordul akkor üdvösségre, amikor megtudja az ilyen ember, hogy az Isten üzenete a Megváltó megszületését jelenti be. Nem azt hirdeti, hogy örökre eltaszít, nem azt, hogy amilyen bűnös vagyok

én, olyan szentséges Ő, nem azt, hogy köztem és Őközötte csak az ítélet szakadéka tátonghat. Egyszerűen azt üzeni, hogy „Megváltó született nékem.“ Szorongva vártam, hogy Isten megjeleníti magát örökre elérhetetlen magasságban, — helyett a kicsiny Bethlehembe kapok meghívót. El voltam rá készülve, hogy világok fognak törpévé zsugorodni, ha Ő megmutatja magát, — helyett a jászolban fekvő kisded mosolyog reám. Nem szólhattam volna ellene egy szót sem, ha azt éreztetné velem, hogy milyen más Ő, mint én, — de helyett azt kell, azt szabad látnom, hogy milyen rokon Ő énvelem, test az én testemből, részese sorsomnak, hordozója terheimnek és türelmes, készséges áldozata bűneimnek...

Nem, nem kívánunk ennél nagyobb karácsonyi örömet senkinek. Nem sajnáljuk, hogy más örömhírt nem jelenthetünk be. Elég nagy, mindennél nagyobb ez: „Született néktek a Megváltó.“ Más örömhír fénye elfakulhatna esztendőilyenkorra. Ami ma nagy áldásnak, ritka szerencsének tűnnék fel, talán akkorra már elavulna, teherre is válnék. De ezért a „nagy örömért“, amíg ember lesz a világon, mindig föl fog zendülni a karácsonyi hálaének és aki megízlelte a boldogságát, utolsó lehelletéig kimeríthetetlen örömforrást fog bírni benne.

Egyházi Értesítő, 1925. dec. 27.

MODERN KARÁCSONY.

Érdekes volna alapos tanulmány tárgyává tenni a karácsonyi ünnep történetét a keresztyén emberiség különböző korszakain végig. Nem a külsejének változását, hanem a belső jelentőségének történetét. A külseje is sokat változott. Évszázadonként és különböző népek körében más-más formában öltött testet. Mindenféle karácsonyi szokások és szertartások káprázatosan tarka serege vonulna el szemünk előtt, ha a karácsony megjelenési formáit idéznők fel a multból és a jelenből. De fontosabb és érdekesebb volna mögéje nézni ennek a külső köntösnek és azt vizsgálni: milyen szív dobogott, milyen érzés- és hangulatvilág élt a karácsonyt ünneplő emberek különböző nemzedékeiben.

A modern karácsonynak is kétségtelenül megvan a megkülönböztető lelki tartalma. Nem is nehéz rátalálni. A mai ember karácsonya elsősorban humanitárius ünnep, az emberszeretet ünnepe. Ha visszatérnének sírjaikból a letűnt nemzedékek emberei és meg akarnák érteni, hogy a mi világunkban mit jelent a legtöbb ember számára a karácsony, legjobban tennék, ha elolvasnák Dickens karácsonyi novelláit. Itt egyfelől megtalálnák klasszikus szépségű megszólalását annak, ami milliók szívében öntudatlanul élt már előzőleg is, anélkül, hogy ki tudták volna fejezni, másfelől pedig, — éppen ezért — a forrását lelnék meg annak, ami azóta még erősebben él ugyancsak milliók szívében. Az átlag mai ember a Dickens szívéen keresztül ünnepli meg a maga karácsonyát. A szeretetnek ünnepét üli meg benne, — de az *emberek* egymás iránti szeretetét. Elborítja a lelkét valami máskor nem ismert gyöngédség, amellyel egyszerre felfogja a máskor észre sem vett didergő árváknak, magányos ágyukon sóhajtozó betegeknek, az egyszerű napi falatért is hősiess küzdelmet vívó szegényeknek és az élet valamennyi többi mostohagyermekének minden szenvedését. Elszégyenli magát a gazdagságában elbizakodott, csak magával törődő, ridegszívű ember is és elérzékenyülve siet valamilyen örömet csalni örömtelen életű testvéreinek arcára. Megáll néhány percre a világ könyörtelen hajszája és mint ahogy tiszta hólepel borít el a tél minden sarat és mocskot, egyidőre röstelkedve buvik el minden önzés a jóakaratra és a jószívűségnek reá hulló, mindent befedő fehér palástja alatt.

Mondjuk meg határozottan és nyíltan, hogy ez a karácsonyi lelkület bennünket nem elégíti ki. Ebből még hiányzik a karácsonynak a szíve és veleje. Karácsony elsősorban nem a földön élő embereknek egymásközötti ügye, hanem a mennyekben lakozó Istennek ügye a földi emberekkel. Lapossá és muló érzélgősséggé válik a karácsonynak minden *erkölcsi* tisztulása, ha elsikkad az előtérből a karácsony *vallási* kincse: a Megváltó megszületése fölötti öröm, aki-ben át van hidalva a mennyei dicsőség és a földi gyász két világa közötti szakadék. A szeretetnek ünnepét üljük, de elsősorban az Isten kimondhatatlan szeretetének ünnepét, aki lehajolt mihozzánk a titkok magasságából és nyilvánvalóan testbe öltöztette a bethlehemi kisdobban az Igét, üdvösségünknek, vigasztalásunknak örök életünknek öröktől fogva elkészített ajándékát. Mielőtt testvéreinkhez sietnénk szeretetünknek ajándékaival, először is a mi Atyánk előtt borulunk le s az Ő szeretetének misztériumát imádjuk a miérettünk megszületett Gyermekekben.

De azért ne csak a hiányt és az abból fakadó veszedelmet állapítsuk meg a modern karácsonyban. Van abban egy nagy érték is, amivel mi gazdagabbak lehetünk az elmúlt korok karácsonyt ünneplő keresztyéneinél. A jelenkor humanitárius karácsonya azt jelenti, hogy az emberiséget megtanította már Isten arra, hogy gyümölcseiről kell megítélnie a hitnek fáját. A mi napjainkban már az embertársainkhoz való viszonyunkban méretik meg mindannak igazsága, amit az Istenhez való viszonyunkról vallunk. A mai világ nem akar már hinni egy olyan megszületett Megváltóban, akinek karácsonyt ünneplő hívei megváltatlanok maradtak az önző élet rabságából s akik ezért vigasztalanul nyögik az önzés nyomán járó minden nyomorúságnak, az elhagyatottságnak, az inségnek, az élet szépségeiből való kitagadottságnak átkait. Ha Bethlehemben csakugyan az örökkévaló Szeretet naptámadata törte át az emberi világ sötét borulatát, akkor sugárzásának el kell jutnia mindenhova, ahol az emberek még mindig szeretet nélkül való, nyomasztó sötétségben sínylődnek és romlanak.

A mai világban karácsonyt ünnepelni nagyobb felelősséggel jár: nagyobb igényeket kell kielégíteni vele! Nem lehet elgondolni végzetesebb szerencsétlenséget, mint azt, ha két táborra szakadna a mai világ és egyfelől volnának emberek, akik karácsonykor átéreznék minden szenvedő és küzködő embertestvérükkel való mélységes, megindító közösségüket, de nem ismernék fel az élő Istennek közösségét ugyanezzel a szenvedő és küzködő emberiséggel és másfelől volnának emberek, akik boldogan magasztalnák Istent azért, hogy a Krisztusember-életében magára vette minden emberi szenvedésünket és küzdelmünket, de azután hagynák tovább görnyedni testvéreiket terheik alatt, mintha semmi közülük nem volna hozzájuk. Az előbbieknél karácsony-ünnepe is hazug volna, mert ünnepi elérzékenyülésük csak futó és meddő hangulat volna, amellyel a rossz lelkiismeret áztatja magát; ünnep multával változatlanul rohanna tovább az életnek annyi áldozatot elgázoló szekere. Az utóbbiaknak karácsony-ünnepe is hazug volna, kétszeresen hazug, mert magasztalná a bajaink számára onnan felülről adott egyetlen orvosságot, de nem venné alkalmazásba és gyógyíthatlanul hagyná az ezer betegséget, noha módjában állana, és csakis neki volna módjában, segíteni rajta.

Könyörögjünk azért, hogy *igaz karácsonyt* ünnepelhessünk!

Egyházi Értesítő, 1926. dec. 26.

MEGÚJULÓ KEGYELEM.

Valahányszor eszitek e kenyeret és isszátok e pohárt...

1. Kor. 11: 26.

Ez az egy szó „valamennyiszer“ kifejezésre juttatja az úri szent vacsorának azt a jellegzetes vonását, mely megkülönbözteti másik sakramentumunktól, a keresztségtől. S ezzel kifejezésre juttatja a lényegét is. Azt jelenti ez a szó, hogy az úri szent vacsorát maga Jézus, a mi Urunk, nem egyszeri vendégségnek, hanem gyakorta megismétlődőnek szánta. A keresztséget minden tanítványán csak egyszer hajtja végre az Ő egyháza. De az úrvacsorának éppen abban van az értelme, hogy újra meg újra élhetünk és kell is élnünk vele.

Két nagy elv szerint igazgatja Isten az Ő egész világát — a természetben csak úgy, mint a lelkekben. Egyfelől megjelenti magát olyan cselekedetekben, amelyek egyszeriek és örökre szólóak. És azután megjelenti magát hatalmának és kegyelmének szünetlenül megújuló, ismétlődő csodáiban.

Teremtő szavára egyszer ragyogott elő diadalmasan az ősi világkavargás sötétségéből a nap izzó, vakító gömbje. De azóta minden hajnalpirkadáskor újra előtör az éjszaka hatalmain át a fényes naptámadat. Egyszer történt, hogy Isten parancsára megtanulta a búzakarász összegyűjteni magvában az emberkivánta tápláló erőket és ezzel örökre gondoskodás történt a kenyérről. De aztán esztendőről-esztendőre megújul a csoda, hogy a mezők rakott asztallá terülnek és „magot adnak a magvetőnek és kenyeret az éhezőknek.“ Egyszer kaptuk mindnyájan az életet, amikor magunk sem tudva, hogy mi történik velünk, elindultunk a földi lét titokzatos, félelmes és dicsőséges pályáján. De minden reggel, amikor kitöröljük szemünkéből az álmot, újra kezdhethetjük megpihenve addigi fáradsalmaitól, elfelejtve régi gondjait, új ajándékképen véve az egészet Isten kezéből.

Igy a lelki életben is. Egyszer lép be az életünkbe Krisztus és mindenkorra. Akár gyermekkorunk neveltetésében, halkán, lassan, úgy hogy mire föleszmélünk, már ott találjuk magunk mellett, szívünk lakójaként. Akár később, talán nagy harcok árán, gőgös ellenállásunkat legyőzve, szívünket megrendítő, felejthetetlen élményekben. Mindegy. Belépett és szállást vett mindenkorra.

De áldott legyen az Isten, hogy ez csak az egyik oldala a dolognak. A másik az, hogy ebből a mérhetetlen gazdagságból, amely-

nek birtokába jutottunk, újra meg újra kivethetjük azt a költőpénzt, amelyre fordultatos, haladó és bukdácsoló életünk állomásain éppen szükségünk van. És minden ilyen megújuló alkalommal újra átérzhetjük az egész kegyelem nagyságát, amellyel megajándékozott a mi Istenünk.

Ezt hirdeti nekünk ezekben a napokban is a megterített Űr-asztala. Mint már annyiszor, úgy most újra és mint ahogy most, úgy ezután is újra meg újra meríthetünk és megtölthetünk a megváltó Isten hozzánk való szerelméből. A mostani szomorúságainkkal járulhatunk Hozzá, hogy megvigasztaltassunk az Ő szenvedő Fia által. A mostani csüggetéseinkkel kereshetjük fel, hogy a kereszt üzenetéből újra élénk ragyogjon a jövő dicsőség, amely felé utunk visz. A mostani bűneinkkel borulhatunk elébe, hogy új bocsánatot és új erőt kapjunk.

És ha megint megfogyatkozunk, újra megterül majd számunkra az Ő eledelének asztala, újra meg újra, vég nélkül, mindaddig, amíg egyszer majd az örök vendégség asztalaihoz telepedhetünk az Ő színe előtt.

„Valahányszor eszitek és isszátok...” A kegyelem mindenkor és mindenekre elégséges.

Egyházi Értesítő, 1923. szept. 2.

„GOLGOTHA“ ÉS „FELTÁMADÁS.“

Örökké nyugtalanító és titokzatos az az ellentét, amely Jézus személyiségében egybeolvad. Egyrészt annyira rokon mivelünk, másrészt mégis valami egészen más! Egyfelől nem tudnók elgondolni emberibbnek, mint amilyen, — másfelől olyan isteni, amilyen csak Isten maga lehet. Sehol nem feszül jobban ez az ellentétesség, mint azokban az eseményekben, amelyek felé most ünnepi áhitatunk fordul. Ezért kétféle módja van a nagypéntek és a husvét megünneplésének — és csak a kettő együttvéve igaz ünneplés.

Körülzáldoshatják ünnepi gondolataink a töviskoszorús Főt, mint a Szenvedő Ember tökéletes szimbólumát s azután újjonghat a lelkünk a husvét reggelen affelett, hogy mégsem a szenvedése és

a halálé az utolsó szó. Ez a fajtája az ünneplésnek mindig nagy vigasztalásuk a szenvedőknek. És különösen akkor, ha „gonosz emberek kezeitől“ szenvednek. A megfeszített Jézus minden eltiport igazságnak a zászlóvivője. Mi sem érthetőbb, mint hogy a magyar nemzeti lélek is olyan nagy erővel veti magát a nagy ünnepeknek ilyen kiaknázására. Nekünk is megvoltak egy évezreden át és megvannak ma is a Kajafásaink, Pilátusaink és Heródeseink és ünnepi vezércikkek özöne emlegeti a mi „Golgotháinkat“ és a mi „feltámadásunkat“.

De ez így magában csak félünneplés és pedig veszedelmes is, mert — egymagában nem is igazi ünneplés. Elszalasztjuk vele a keresztnak és a nyitott sírnak a tulajdonképeni üzenetét és áldásait. Hozzá kell vennünk ehhez, sőt elébe kell tennünk azt, amiben senki, még a legártatlanabb szenvedő sem helyezheti magát egy sorba Jézussal, — amiben Ő egészen egyedülálló, összehasonlíthatatlan és más, mint mi. Az igazságtalanul megkínzott ember — egyenként is, együttesen is — végül mégis csak bűnös ember. Ő ellenben szenvedésében és feltámadásában a szentséges Isten, aki tisztára másokért szenved és másokért győzedelmeskedik. Miértünk. Itt megszűnik minden párhuzám. Nem egy irányban haladunk Jézussal. Egymással ellentétben futó két vonal találkozik itt egymással. Ő jön a mennyei dicsőségből a megaláztatásba, a magasság felől a mélységbe, — mi pedig tisztátalanságunkból, nyomorúságunkból, a bűnből felemeltünk a szabadulás örömeibe Óáltala. Szemben állunk Ő és mi, a Megváltó és a kegyelemre talált bűnösök, az Úr, aki lefizeti a váltás díját és a rabszolgák, akikről leoldja a bilincseket. Az ünneplésnek ez a része az, ami mélységes bűnbánatot fakaszt és utána az újászületés erőit árasztja szerte.

Ám vigasztalódjunk: nagy dolog az embernek megaláztatásában egynek érezni magát Azzal, akinek orcáját megcsúfolták és hátát megverték a kegyetlenek; és nagy dolog az Ő sírjának megnyílt szájában a jobb jövő zálogát látni, amely felderül minden zsarnokság éjszakája után. De ez az ígéretes hajnal mégis csak úgy fog reánkköszönteni, ha előbb sok minden megváltozik bennünk. Ne csak az ellenünk elkövetett bűnöket juttassa eszünkbe a Golgotha, hanem elsősorban a magunkéit. És ne csak a mi diadalunk előízét érezzük a Feltámadás napján, hanem elsősorban az Isten diadalát, amelyet még rajtunk kell kivívnia.

Előbb álljunk meg szemben az érettünk megáldoztatott és mégis élő, némán szenvedő és mégis félelmetesen hatalmas, isteni Úrral.

Akkor azután Ő maga emel maga mellé, hogy ártatlan, türelmes kinszenvedéseiből magasabb értelem és szentség sugározzék át a mi gyötrelmeinkre és lebírhatatlan hatalma erős várunk legyen minden ideig-óraig rajtunk kegyetlenkedő igazságtalanság ellen.

Egyházi Értesítő, 1926. ápr. 4.

ARATÁS.

Tudjuk mi, fővárosi emberek, hogy mi is az az aratási idő? Valamennyire még tudjuk. Éppen eléggé ahhoz, hogy fájjon a lelkünknek, hogy miért is nem tudunk róla többet. Legnagyobb részben még elég friss szálak kötik a budapesti, közelebbről éppen a református lakosságot a vidékhez. Nem régen szakadt el az alföldi rónákról vagy a dunántúli dombokról és tartja még a rokonságot az otthon maradt atyafisággal. Talán maradt is még valamelyes földcskéje és városi munkája mellől a fél szeme odafigyel: milyen is lesz a termés „odahaza?” Vannak még idegszálak, amelyek a faluhoz kötnek bennünket és ezeken végigfut és a mi beporosodó városi szívünket is átjárja a gazdálkodó ember távoli öröme és panasza.

De mégis, milyen halk utórezgése ez csupán annak, amit maga a gazdaember érez, mikor a Gondviselő Isten iránt hálátelten belevághatja kaszáját az érett, dúsan termő kalásztengerbe. És éppen ezért milyen messze távolodtunk el Istentől is!

Mert az aratás Istennek egyik leghatalmasabb üzenete, örök, zúgó prédikáció az Ő legbenső titkairól. Jaj annak, aki egészen érzéketlenné válik a benne megszólaló igazságok iránt! Isten világkormányzásának és embernevelésének legmélyebb titkait maga Jézus is kint a mezőkön látta feltárulni, a sarlóra váró, ringó, érett vetésben. És nem érti meg Őt az, semmitmondók az Ő legjellemzőbb mondásai és példázatai annak, aki nem tudja és nem érzi, mi is az: *aratni*.

A városi életben jól berendezkedett az ember, egyenletes, kiszámított, gépies életmódra. Ha el akar valamit érni, beosztja munkáját: ennyi ideje van rá, naponként ennyit meg ennyit kell leróni belőle. Meg akarja keresni magának és családjának a mindennapi kenyeret: állást vállal és minden szombat este vagy minden hónap el-

sején megkapja megállapított bérét, fizetését. Lehet az nagyon kevés, — de kiszámítható és biztos. Ennyi munka — ennyi jutalom érte.

Milyen más a gazdálkodásból élő ember életrendje! Szánt, vet, boronál, — napokon át, heteken át. S aztán mulik egyik hét a másik után, bért nem lát a fáradságáért. Mulik egyik hónapja a másik után, — a föld nem fizet elsején. És nem oszthatja be egyenletesen: napi ennyi vagy annyi órát akar dolgozni. Nem válogathatja meg munkája idejét és alkalmát. Amikor az évszak és az időjárás parancsolja, vagy megengedi, akkor kell elvégeznie teendőit, teljes odaadással, kihasználva az alkalmat, amíg tart, — mert jöhetnek napok, hetek, hónapok, amikor a legszorgosabb szándék mellett is tehetetlen lesz majd. A szántóvető embernek nincs „önrendelkezése“ munkarendjét illetőleg. Szolgálnia kell a nagy urat: a természetet. Szolgálja hát, nem nyujtva be sem hetenként, sem havonként követelését a megérdemelt munkabérért. Szolgálja a jóreménység fejében, hogy egyszer majd, esztendő fordultán eljön — az aratás napja. És az el is jön. Hol dúsan terített asztalhoz, hol szerény vendégséghez, de egyszer csak meghívót kap a gazdaember a termést érlelő természettől s akkor átveheti egész eddigi fáradozásának jutalmát: arathat egy esztendőre való „életet.“

Az a másik életrend, a szabályozott, a kiszámítható — mester-séges szerkesztménye az embernek. Ez az utóbbi — a természetnek ősi rendje. És Isten ebben lakozik. Boldog, aki megértette ezt és ott keresi Őt, ahol megtalálható!

Mert nem ismerjük már az aratásnak ezt a törvényét, úgy amint kellene, azért vagyunk telve annyi panasszal, idegességgel, lázongással. Úgy akarjuk berendezni az Istennel való viszonyunkat is, mint ahogyan rendezve van a mi városias alkalmaztatásunk ügye. Lerójuk vele szemben a kötelességeinket, igyekszünk az Ő parancsolatai szerint élni, tiszteljük és imádjuk Őt, amint — jól tudjuk, — megilleti Őt szívünknek ez az adója. S azután jelentkezünk a fizetésért, elébe terjesztjük a magunk igényeit. Ennyi buzgólkodás után — úgy érezzük — kijár nekünk Ötöle ennyi meg ennyi áldás, segedelem és meghallgattatás! És ha számításunk nem válik be, levonjuk a konzekvenciát is egyhamar: felmondjuk a szolgálatot és más gazdát keresünk az életünknek. Hiába való volt minden kegyességünk — mondjuk. Máskor magunkra vesszük az Isten ügyének szolgálatát, fáradunk és áldozunk azért, hogy az Ő ismerete ter-

jedjen az emberek között, az Ő anyaszentegyháza megújhódjék és felvirágozzék és az Ő lelke hatalmassá legyen az emberek bűnei felett. S aztán időről-időre számon kérjük: mi hát mindennek az eredménye? Változott-e valamiben is a világ? Több-e már a szeretet az emberek között? Diadalmasabb-e szenvedések és ínségek közepette a hit? Haladt-e valamennyire is Isten országa? És ha a szemünkbe merednek a régi förtelmek, amelyekkel telve van a világ, csakhamar készen vagyunk az ítélettel: kárbaveszett a fáradozásunk, jobb lett volna „reálisabb“ célokra fordítanunk az időnket, pénzünket, lelkesedésünket.

Pedig nem veszett kárba. Csak városi szemmel, gépiesen bekövetkező jutalmazást váró lélekkel néztük az Isten dolgait és így nem lehet azokat megérteni. Minden engedelmesség és minden szolgálat, amellyel Isten hívására siettünk — magvetés volt. Tanuljuk meg a gazdaember gondolkodásmódját! Elégedjünk meg, ha volt alkalmunk elvégezni a magvetést. Adjunk hálát az Istennek, ha megengedte, hogy a magunk életébe és az emberek életébe elhelyezhettük valami jónak és szentnek életre csírázó magját. Siessünk megragadni minden alkalmat, amikor Isten parancsol valamit és mi engedelmeskedhetünk. S aztán maradjunk nyugton. Istennél nincs hetibér, sem havifizetés. Sokáig, nagyon sokáig rejtve szunnyad az Ő földjébe belehintett fáradtság. Még azután is lassan nő, — éretlen és haszontalan marad, hiába mulik felette az idő. De amilyen bizonyos, hogy Ő él, elhozza egyszer az aratás napját. És akkor kitűnik, hogy nem volt hiábavaló az Ő szolgálata és Ő számontartott minden szem magot, hogy megsokszorozott életre hozza elő.

Tanítsion meg az aratás ideje minket — bízni Őbenne!

Egyházi Értesítő, 1923. júl. 15.

AMA NAPRÓL.

Akkor ketten lesznek a mezőn, az egyik felvétetik, a másik otthagytatik. Két asszony örül a malomban, az egyik felvétetik, a másik ott hagyatik.

Máté 24: 40—41.

Két egyszerű kép „ama napról“, amelynek titkait maga Jézus is csak képekben, hasonlatokban, példázatokban, homályos tükör

által tudta szemléltetni, mert annak dicsőségébe egyenesen nem nézhet bele emberi szem. Ne is próbáljam hát kíváncsi tekintettel azt kifürkészni, amit arról a napról, — a Jézus Krisztus dicsőségben és diadalomra való visszajövetelének napjáról, — úgy sem tudhatok meg. Inkább azt értsem meg jól, amit nyomatékosan tudtul adott az Úr.

Az Ő eljövetelének dicsősége belenyúlik az ember hétköznapi életébe. Nem fogja választottait külön összegyűjteni szent hegyek magaslataira, áhitatos berkek árnyékába, templomok zsolozsmás csarnokaiba, hogy onnan emelje fel őket magához. Hanem el fog közelíteni hozzájuk oda, ahol verejtéküket hullatva végzik mindennapi munkájukat. A szántóvető ember az ekéje mellől, a háziasszony a kézimalom mellől egyetlen lépéssel azonnal odaát lehet a dicsőségnek feltárult országában. A földi élet fáradalmait, gondjait, egyhangúságait ilyen vékony kárpit választja el a dicsőség Királyától!

Az Ő eljövetelének napvilága meglepő különbségeket fog feltárni. Mi is meg szoktuk ítélni az embereket és ítéletünk szerint csoportosítjuk is őket jobbra, meg balra. De a mi megkülönböztetésünk mindig azon alapszik, amit a szem lát. „Akkor“ napfényre jön majd az, amit a szemünk nem lát. Két-két ember közül, aki a mi ítéletünk szerint egészen egyenlő, ugyanazt a munkát végzi, ugyanazt az életet éli, az egyik befogadtatik a dicsőségbe, a másik kívül marad. Ilyen kétes értékű a mi ítékezésünk!

És az Ő eljövetelének igazságossága mindnyájunkat külön, egyenként bírál el. Ebben a mostani életben érvényesül az a törvény, hogy a jó szenved a rossz miatt is és a rossz élvezheti a jónak áldásait is. De „akkor“ elszakadoznak ezek a kötelékek, amelyek összefüggő hálózatba kapcsolják mindnyájunk életét. Hiába egy test és vér két ember; hiába egy munkának osztályostársa. Mert az egyikük felvétetik, azért a másikuk mégis elhagyatik és mert az egyikük elhagyatik, a másikuk mégis felvétetik. A magam életéről ilyen egyéni felelősséggel kell majd számot adnom!

Egyházi Értesítő. 1923. febr. 18.

„SZÜNTELEN IMÁDKOZZATOK“.

I. Thess. 5: 17.

Aki nem tud imádkozni, arra nézve képtelenségnek tűnik fel ez az apostoli felszólítás. Kívülről nézve, vagy akár külsőleg gyakorolva is, az imádság olyan cselekménynek tűnik fel, amit az ember egy vagy más okból megtesz ugyan, de örülhet, ha túl van rajta és idejét megfigyelmét azután egyéb dolgokra fordíthatja. Csak aki az imádságban valóban Istennel társalog és Istennel teljesedik be lélekben, érti meg és tudja, hogy az imádság olyasvalami, aminek állandósulnia kell. Az igazán imádkozó ember kívánczik is arra, hogy ez az Istenével való áldott együttlét ne néhány muló percnél vagy órának a kiváltságos, de rövidéletű boldogsága legyen, hanem az egész életének a tartós alaphangja, mely végighúzódik minden más élményén és foglalkozásán is. Imádkozva akar dolgozni is. Imádkozva akarja élvezni élete örömeit is. Imádkozva akarja szőni terveit, imádkozva viselni csalódásait. Imádság helyévé akarja avatni a hétköznapi poros utcáit és piacait. Imádkozva akarja elvenni Isten kezéből minden jótéteményét és imádkozva felajánlani Istennek a tiszta és engedelmes élet hálaáldozatát.

Igen, de lehetséges-e ez? És hogyan lehetséges? — kérdezi aggódva az apostol intésével szemben még sok igazán imádságos lélek is. Aggódva, — mert tapasztalatból jól ismeri önnön emberi szíve álnokságát, mely olyan könnyen elveszíti, ha megtalálta is, az élő Istennel való közösséget.

Világosság derül erre az aggodalomra, ha jól megértjük az apostol szavát. Voltaképen azt mondja, hogy „megszakítás nélkül“, ha szabad ezt a mesterséges szót használnunk: „félbehagyástalanul“ imádkozzatok! Tehát nem is annyira arra buzdít, hogy új meg új erőfeszítéssel tegyük állandóvá imádságunkat, mint inkább attól óv, hogy ne engedjük megzavartatni annak folytonosságát. Amaz is igaz és szükséges intés volna. De nem hiába figyelmeztet az apostoli szó arra, hogy az imádságot elsősorban negatív védelemmel, a félbeszakító, rontó hatások elhárításával kell biztosítani.

Az a nagy igazság jut ebben kifejezésre, hogy az imádságnak megvan a maga élete. Ahol egy emberi szívben megfogamzott, ott csodálatos hatalommal csirázni, nőni, fejlődni kezd, — csak ne jöjjen ellene zivatar és pusztító vész. Az imádságot nem kell mesterségesen mozgásban tartani, mint a gépet. Az a természete, hogy magától is tovább él és hat. Csak óvni kell.

Csak néhány percet is tölts áhitatos elcsendesedésben, Isten előtt kitárt szívvel. Ha azután fölkel és munkád után indulsz, meglátod, hogy mint ahogy az alpesi sziklafalak között elbúgott kúrtzó tovább él és bércrel bércre vándorolva visszafel önmagára, — úgy zeng tovább lelkedben az imádság. Már talán el is felejtkeztél róla: egyszer csak újra előbukkan és megszólal. Át meg át járja még órák hosszat a lelked titkos hegyvidékét és új hangulatot, jelleget ad egész valódnak.

De aztán jönnek dolgok, amik megrontói az imádságodnak. Jönnek kívülről, a világból. Jönnek belülről, a bűnös természeted mélységeiből. Jól ismered őket. Halálos ellenségei az imádságodnak. Nem fér meg velük együtt. Kettészakad a fonala tőlük, ha helyet engedsz nekik. S aztán, ha imádkozni akarsz, újra kell kezdeni, az elvesztett folytonosságot bűnbánó töredelemmel keresve meg újra.

„Vigyázzatok és imádkozzatok!“ — mondotta Jézus. Nem két külön dolog ez. Nem lehet „vigyázni“ imádkozás nélkül. De viszont az igazi imádkozásnak is, a „szüntelenvalónak“, ez a másik titka: „Vigyázz!“

Egyházi Értesítő. 1923. szept. 23.

JÉZUS — ÉLETSZÜKSÉGLET.

A „megfáradtakat és megterhelteket“ hívta magához Jézus, hogy az Atyát megjelentse nekik és „találjanak nyugodalmat az ő lelküknek.“

Mindnyájan megfáradtunk és mindnyájunkon sok és súlyos a teher. Közeledik napról-napra a tél és már előre reánk nehezedik a gondja. Nehéz időknél nézünk elébe. Még fáradtabbak és még megterheltebbek leszünk. Nincs menekvés. Hiába kíváncsiskodunk a genfi kölcsöntárgyalások kilátásai felé. Hiába biztatgatjuk magunkat, hogy a pénzünk értéke már jóideje áll. Hiába volt tűrhető, jó termés az országban. Ki van szabva előttünk az út: nehéz küzdelem, inség, gondok útja. Ezt az utat tovább kell járnunk. Ki az egészséges idegeit, ki az ifjúsága legszebb álmait, ki a szeretteinek kívánt jólétet, — ki ezt, ki azt, de mindnyájan drága veszteséget

fogunk ráfizetni az életviszonyokkal való nehéz küzdelemre. Akarva, nem akarva. Így van elrendelve felőlünk Isten terveiben.

Jól értsük meg, éppen nekünk szól tehát Jézus szava: „Jöjjetek énhozzám!”

Olyan kéznél fekvő és mégis olyan szerencsétlen, elhamarkodott gondolat volna kimondani, hogy ehhez a nemzedékhez, mely fölött úgy összecsapnak a létért való küzdelem hullámai, nincs mondani valója Jézusnak. Mi nem érünk rá „Öhöz” menni. Az Ő Evangéliuma is azok közé a magasabb szellemi dolgok közé tartozik, amelyekről le kell mondanunk, mert egészen felemészt minden figyelmünket és erőnket a testünk táplálásának és melegen tartásának a gondja. Olyan nehéz kiküzdeni az utunkat a vásárcsarnokig, hogyan juthatnánk el a templomig? Nem tudunk lépést tartani a „zürichi jelentéssel”, hogyan igazodhatnánk a Biblia értékjegyzései szerint! „Dolgozni és imádkozni” volt a jelszónk valamikor, de ha kora reggeltől késő estig amazzal gyötrődünk, mikor csináljuk emezt?

Állj csak meg egy pillanatra, testvérem, akinek az életéből így kiszorítja az örökkévalóság dolgait a mának fáradalma és a holnapnak terhe! Nagy tévedés áldozata vagy. Úgy beszélsz a lelked és az Isten közötti viszony ügyéről, mintha az fényűzés volna, ami tetejébe jön a nélkülözhetetlen életszükségleteknek; kíváncsian valami ugyan, de hát rossz időkben nélkülözhető. Pedig fordítva áll a dolog: fundamentuma az az életednek és azon épülhet csak fel minden egyéb is szilárdan; rossz időkben tehát a legnélkülözhetetlenebb!

Lásd, most próbára van téve a vallásosságod. Mi volt az eddig számodra? Csemege, amit most, szűkebbre szabott étrend mellett, fájdalmasan mellőznöd kell? Vagy kenyér volt, amelyből csak annál többet veszel magadhoz, mert olyan kevés jut egyébre?

És próbára van téve egész egyházi életünk és munkánk. Meg tudta-e éreztetni tagjaival azt, hogy az Evangélium „Istennek ereje”? Úgy tudta-e elébe tárni a híveknek az Isten kegyelmét, hogy azok hasznát, életbevágó áldását lássák annak? Nélkülözhetetlenné tudott-e válni az igehirdetése, a pásztori tanácsa, a testvéri közössége?

Gondolkozzunk rajta.

Közben pedig megáll az igazság, — hirdessük szerteszét, — hogy Jézus Krisztus ma nem mellőzhetőbb, mint máskor, hanem sokkal unszolóbban kínálkozik és hívogat, mert szükségesebb, mint valaha.

A körülmények súlyosak lesznek, nem változtathatunk rajtuk.

Az a kérdés, milyen lélekkel vágunk neki a harcnak. Sőhajtozva, csüggedezve, zúgolódva, habozva, elkényszeredetten, gyáván? Vagy bízva, bátran, készségesen, elszántan, reménykedve és erős szívvel? Vajjon úgy-e, hogy az iga felvérez és a teher csak gyötrelmet vált ki belőlünk? Vagy úgy, hogy az iga könnyű és a teher gyönyörűség? A lelkületünkön fordul meg.

Nem ráadás tehát az életben a megbékélt, derült, erős lelkület, hogy lemondhatnánk róla sok egyéb gondunk miatt. Ez kell, hogy első gondunk legyen. Annál sürgetőbb és égetőbb, mennél több egyéb gond következik utána.

Tegyük hát próbára Jézus szavát, ha már éppen hozzánk van címezve, „megfáradt és megterhelt“ emberekhez. Ha szorít az élet kegyetlen ostroma, — szorítson közelebb Őhöz. Csak annál öntudatosabban éljünk az Ő Igéjével a gyülekezetben és házanként és annál gondosabban ápoljuk a lelkünk titkos, imádságos kapcsolatát Ő általa a mi Atyánkkal, ki a mennyekben van.

Hadd lássák meg az emberek, hogy beválik rajtunk az Ő igérete: a viszonyok lehetnek rosszak és romlottak még tovább is, — azért mi nem romlunk még sem velük együtt. „Nyugodalmat találunk a mi lelkünknek.“

Egyházi Értesítő, 1923. szept. 30.

KÉPMUTATÓK.

Nem minden, aki ezt mondja nékem: Uram! Uram! megyen be a mennyeknek országába... Máté 7: 31.

Ilyen haszontalan, üres beszéd lehet az emberek ajkán a Jézust magasztaló vallástétel! Hogy történhetik ez meg?

Bizonyára vannak szándékos képmutatók is. Ők szívükben mást gondolnak, mint amit szájukkal vallanak. Külső vallástételükkel csak ruhát vesznek magukra, vagy azért, hogy eltakarjanak valamit, amit az emberek nem-tetszéssel fogadnának, vagy azért, mert abban a ruhában bebocsátást nyernek különben elzárt ajtókon is. Valamilyen érdek vezeti őket, hogy megtanulják és eljátszák a Jézus-tanítvány szerepét. Csakhogy minden színjáték után legördül egyszer a függöny, le kell vetni a jelmezeket, le kell mosni a festett

ábrázatot és vissza kell térni a valóságba! Örökké nem lehet folytatni a képmutatást. Ha másutt nem, a mennyek országának kapujánál kiderül a hamisság.

Vannak azután olyanok is, akiknek képmutatása nem szándékos. Nem azért viselik a Jézus-tanítvány külső látszatát, hogy azzal akárkit is megtéveszenek, hanem úgy ragad az rájuk észrevétlenül. Körülöttük mások is mind azt mondták: „Uram, Uram“ — ők is elvegyültek a karba. Az előttük járt nemzedékek kitaposták a keresztyén hitvallásnak széles útját, — ők minden gondolkozás nélkül utána mentek a többinek. Eltanulták az utánzás természetes ösztönével és gyakorolják a megszokás hatalmánál fogva mindazt, ami másoktól átvehető a keresztyénségben. Egy szép napon azután összeomlik az egész épület. Kitűnik, hogy a mennyek országába ők sem juthatnak be, mert Jézus tanítványának lenni — nem olyasmi, amit másoktól lehetne átvenni. Annak belülről, kinek-kinek a szívéből kell kinőnie.

És vannak olyanok is, akiknek képmutatása voltaképen önmaguk áltatásából fakad. Ők őszintén vallják: „Uram, Uram“ — és pedig önnön szívük indításából. Őket valóban megragadta Jézus életének az isteni nagyszerűsége és tisztában vannak azzal, hogy Őt követni az egyetlen igazi élet. De annyit elmélkednek, vagy lelkesednek mindezen, hogy közben elfelejtik — megcsinálni. Olyan csalárd az emberi szív, hogy ha valamit sokáig, nagyon komolyan akar cselekedni, végre abba a hiedelembe ringatja magát, hogy már meg is cselekedte. A szándék, a terv, az álom pótlékává válik — a valóságnak. De jaj, Jézussal szemtől szembe majd szétfoszlik az illúzió és csak a valóság állhat meg!

Uram, engem milyen képmutatás veszedelme környékez?

Egyházi Értesítő, 1923. okt. 21.

A VÁNDOR DALA.

*„Enek volt reám nézve minden parancsolatod bujdosásomnak
hajlékában.“*

119. zsolt. 54.

Ma itt hajtja fejét nyugalomra, holnap már más hajlékban. Nincsen két nap, hogy ugyanazt a világot látná maga körül. És

egyedül van. Útitárs akad ugyan. Hol ez, hol az csatlakozik. Drága szívek is vannak köztük. De egészen ugyanazt az utat egyik sem járja. Ahogyan csatlakoznak, úgy el is maradnak megint. Csak egy dolog állandó ebben a folytonos változásban, ebben az árva bujdosásban: a vándor szíve, amely már szeretne otthon lenni. Még hagyján, amikor akár nap hevében, akár viharos hófúvásban úton van. Nem ér akkor rá elgondolkozni, elszomorodni. De amikor este lerakja tarisznyáját és nyugovóra hajtja fejét, „bujdosásának hajlékában“, akkor elfogja a nagy egyedülvalóságnak, fáradságnak, haza-kívánczóságnak fájdalma.

Ez az „ember tragédiája“, ügyebár? Sietni mind tovább, tovább és estvére célhoz érve, átérezni, hogy dehogy is célnál, csak egy álománál vagyunk s a vándorlás kezdődhetik hajnalkor újra!

De a zsoldáríró nem így érti. Hallgasd csak! Nem sóhajtozás, nem elcsukló zokogás az, ami a bujdosó nyoszolyájáról hallatszik. Csendesen dúdolyva éneket mond magában, mielőtt elnyomná az álom! Boldog, dalos szívű ember ez a vándor. Ki hinné? Mikor látott már ilyent a világ?

Pedig úgy van. Szólítsd csak meg és kérdezd meg: mi a titka. „Az én énekem Istennek minden parancsolata.“ Lehetséges? Még csak nem is „Istennek minden ígérete.“ Nem a remélt célnak dicsőségével vigasztalja magát az út fájdalmait ellen, amit járnia kell. Hanem Istennek „minden parancsolata“! Magában abban találta meg derűs békéjét, zsoldárrá olvadó örömét, hogy neki ezt az utat *kell* járnia Isten akaratából.

Ne csóváld a fejedet, testvérem. Ezt úgy sem érted meg. Ezt ki kell próbálni s akkor meglátod, hogy úgy van. Hajtsd oda kemény nyakadat az Ő szolgálatának igájába és engeddd, hadd tegye vállaidra az Ő követelésének „terhét.“ Nem mogorván, kedvetlenül, ellenkezve. Hanem „szeliden és alázatosan.“ S akkor vándorlásodon nem fogsz kifogyni a dicséret énekléséből: „Könnyű az a teher és gyönyörűsége az az iga.“

Egyházi Értesítő, 1924. jan. 13.

A SZEGÉNYSÉG DICSÉRETI.

Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa.

Máté 5, 3.

Képzeljük csak el egy percre, hogy Jézusnak ezzel a mondásával nem áhitatos elmélkedésünk csendjében találkozunk, hanem kint a világ mindennapi forgatagában! Mi lenne, ha egy szép napon minden ember, amikor kezébe veszi a reggeli ujságot, a vezércikk helyén nagy betűkkel ezt olvasná: „Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa“; ha az utcák tömkelegében járva hirdető táblákról és oszlopokról is lépten-nyomon ez a mondat harsogna mindenki szemébe: „Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa“; és ha a sötétség leszálltakor a házak tetején kigyulladó villanyos reklám újra csak azt hirdetné a munkájából hazatérő vagy szórakozása után futó embernek: „Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa!“ Soha annyi rossz élet nem röpködött volna az emberek között, mint amennyi egy ilyen napon kelne szárnyra. Micsoda vállvonogató nyegleséggel, vagy bosszus tiltakozással, vagy bémész meg-nem-értéssel fogadnák az emberek ezt a jézusi mondást! És hogy feltáruna ebben annak az ásitó, sötét szakadéknak mélysége, mely a mai embert elválasztja Jézus Krisztustól!

Pedig alapjában ugyanaz a jelenség állana előttünk, mint amikor a halálosan beteg gyermek kiönti az egyetlen üveg orvosságot, amely megmenthetné az életét, vagy mint amikor a nyomorban összetöpreődött anyóka kisöpri azt a papírosdarabot, amelyen gondtalan élethez elégséges pénzösszeget utalványozott neki valami ismeretlen jótevő. Szomorú és szánalmas tudatlanságból történik, hogy ilyen közömbös hidegséggel, sőt elutasító fölénnel fogadják az emberek azt, ami gyógyító és szabadító igazsága lehetne az életüknek!

Először is nem tudják, hogy mit jelent az, amikor Jézus a „mennyek országát“ ajánlja fel a „lelki szegényeknek.“ Azt hiszik: valami távoli, bizonytalan másvilágra szóló ígéret ez; mint valami írás, amit egyszer majd valahol, talán készpénzre lehet váltani, de ki ad érte addig és itt egy fabatkát is? Valójában pedig azonnali hatallyal bíró, rögtön foganatosítható tulajdonlevél az, amit Jézus itt felénk nyújt: „övék“, — most, itt, — „a mennyek országa!“

És éppolyan értetlen marad a legtöbb ember számára az a feltevés is, amelyhez Jézus ezt az életet meggazdagító nagy tapasztalást, a mennyek országának polgárjogát fűzi: „Boldogok a lelki sze-

gények.“ Amikor most ennek értelmében akarunk elmélyedni, ne tartsunk szemlét a sokféle félreértés felett, amelynek áldozatául estek e szavak, sem a sokféle magyarázati kísérlet felett, amellyel értelmüket tisztázni próbálták. Inkább azt a kérdést vessük fel: mi lehet az oka annak, hogy annyi magyarázatra van szüksége e mondásnak? Hiszen Jézus nem beszélt itt rejtvényekben. Akikhez a hegyi beszédnek, ennek a hatalmas szózatnak mindjárt e legelső mondata elhangzott annak idején, azok az egyszerű emberek meg kellett, hogy értsék és bizonyára meg is értették. Miért nem világos hát előttünk?

Vajjon nem az borítja-e homályba a mi szemünkben a „lelki szegénység“ értelmét, hogy egyáltalán idegenek vagyunk a szegénységnek magának a fogalmától? Hogy a „lelki szegénység“, amit Jézus emleget, nagyon szoros összefüggésben van a szó közönséges értelmében vett szegénységgel, az kitűnik abból, hogy egy másik helyén az Újszövetségnek, a Lukács evangéliumában, mely szintén megőrizte számunkra a hegyi beszéd töredékeit, ugyanez a mondaság így van feljegyezve: „Boldogok vagytok, ti *szegények* . . .“ Akikhez Jézus annak idején szólott, valóban szegény emberek voltak legnagyobb részt, mindennap viselték ennek a sorsnak nyomasztó terhét, belülről ismerték, keserves tapasztalásból a szegénység értelmét. Nem ezért volt-e hát számukra olyan világos az, amit Jézus a „lelki szegénységről“ mondott?

Legyünk őszinték: alapjában véve — akárhogy őrizzük is kívülről a régi úri módnak a látszatát — mi is szegények vagyunk ma mindnyájan. Nyomorba taszított nemzet fiai és leányai, még ha egyénileg fölötte tudjuk is tartani fejünket a mindent elborító áradatnak, mind együtt sodródunk a szegénység iszapos folyamával. Ha nyíltan számon vesszük mindazt, amire ezek a nehéz, rossz évek a szegénység egyetemes iskolájában megtanítottak bennünket: talán megnyílik annak világánál számunkra is egészen önkéntelenül a lelki szegénység titka.

Talán nem akart egyebet Jézus ezzel a mondasáival, mint éppen a szegénység élményeit úgy elmélyíteni, hogy azok alján mindennél nagyobb gazdagságra bukkanjunk rá. Talán éppen arról van itt szó, hogy amilyen emésztő és sorvasztó ellenség a szegénység, amíg a házunk körül tanyázik, ugyanolyan jóltevő, áldott angyallá válhatik, ha megnyitjuk előtte a szívünket, hogy beljebb kerüljön, hogy minden konzekvenciáját levonhassuk, hogy lelki ügyünké válhassék . . .

I.

Mit is jelent szegénynek lenni? Megtanultuk mostanában nagyon sokan, akik csak hírből tudtuk eddig, hogy a szegény ember *függő helyzetben levő* ember.

Szegény az, aki ma megél ugyan valahogy, de hogy holnap hogyan fog megélni, azt csak holnap fogja megtudni. Ilyen emberek vették körül Jézust annak idején. Semmi sem foglalkoztatta őket úgy, mint „a holnapért való aggodalmaskodás”: „Mit együnk, mit igyunk, mivel ruházkodjunk?” Ha kiszálltak a tóra halászbárkájukban, kifogtak belőle annyit, amennyit eladhattak a piacon és jótarthatták vele házuk népét — aznap. S aztán, másnap, újra kezdődött a harc, megint egy napi kenyérért. És hányan voltak köztük olyanok, mint a szőlőbeli munkások példázatának a szereplői, kik fölött néha már elmúlt az egész nap úgy, hogy még nem biztosíthatták a maguk és családjuk egy napi megélhetését sem!

A gazdag ember? Megrajzolta Jézus annak képét is az ellentét végett. Az így beszélhetett: „Egyél, igyál én lelkem! Sok esztendőre eltett javaid vannak neked!” A gazdag ember „független egzisztencia.” Számára nem kérdés a holnapi megélhetés. A jövőnek bizonytalansága őt nem aggasztja: az ő jövője akár élete végéig biztosítva van. Ő alatta szilárd a talaj és biztos lépésekkel járhatja sorsa útját. Kezében van a sorsa: megcsinálhatja terveit, beoszthatja a rendelkezésre álló anyagi eszközöket, intézkedhetik a holnapról, a holnaputánról, a jövő esztendőről...

Mit is mondott az isteni szó a példázatbeli gazdagnak: „Borlond!” És csakugyan az volt: kitűnt, hogy már aznap éjszaka olyan fordulatot vett a sorsa, amely ellen nem lehet intézkedni a világ minden gazdagságának birtokában sem. Az igazság mégis csak az, hogy a gazdag ember nagy függetlensége nyomorult képzelődés. A holnapja neki is bizonytalan. A jól megépített, kövezett, szilárd út alatt, amelyen ő jár, szintén rejtett tüzek forralják a föld mélységeit és sohasem tudhatja, mikor rendül meg egész világa, mikor tör ki a háborgó láva és mikor omlik üszkös romokba minden jól kiszámított pompás terve!

Mi hát a gazdag ember előnye a szegénnyel szemben? Csak az, hogy eláltathatja magát ideig-óráig. A szegénynek fájdalmas hátrányában pedig ott a nagy áldás: neki naponként szemébe mered a palástolatlan igazság, az emberi sorsnak bizonytalansága. A szegény ember nem képzelődhetik független életről: minden reggel felébreszti

álmából a gond és ébren tartja a valóság meglátására. A szegény ember nem felejtheti el az emberi élet alaptörvényét, mert sorsa naponkénti emlékeztető rá: a jelen lehet bizonyos, de a jövő mindig nyitott kérdés!

A szegény ember számára éppen ezért mindig égetően aktuális az a legnagyobb kérdés, — ami felett a gazdag ember képzelt függetlenségében néha egész életén át túlteszi magát, — hogy ha a sorsunk ilyen függő, hát kitől vagy mitől függ? Ahová a gazdag ember talán egy elpazarolt élet kiábrándulása után vetődik el, oda a szegényt naponként elvezeti sorsa: az Isten ajtaja elé, hogy ott bezörgessen és megtudja, nem Önála van-e az embersors intézése? A szegény ember élete naponkénti iskola az Istenben való bizalomra, aki egyetlen biztosítéka lehet a bizonytalan holnapnak. A szegénységben szinte magától adódik az egyetlen békés és boldog függésnek, az Isten mindeneket igazgató atyai szeretetétől való függésnek a kipróbálása és megtapasztalása. Éppen azért, mert olyan ingoványos a talaj a lábai alatt, a szegény embert jobban hivatja az örökké rendíthetetlen kőszikla menedékhelye. És ha majd a gazdagnak látszólagos biztonsága szétfoszlott és recsegő gerendázatú palotája alól neki is menekülnie kell a katasztrófák földrengető óráiban, ő sem hajthatja máshol nyugalomra a fejét, mint ahol a szegény már régóta otthon van: az Isten mindeneket intéző erős karjai között.

Boldog, aki szegénységében megtanulta ezt a lelki megoldást és boldog, akivel a gazdagság nem felejtette el, hogy igazában milyen szegény ő is. Övék a mennyeknek országa.

II.

Egy másik fájdalmas tapasztalata a szegénységnek *a korlátozott élet.*

A szegény ember börtönbe van zárva. A vágyai vinnék, az álmai vonnák. De alig tesz egy-két lépést, áthatolhatatlan falakba ütközik. Erre nem telik, arra sem futja. Hiába várják a szépség és a tudás kincsei könyvekben elraktározva: ő azokat nem szerezheti meg. Integetnek feléje távoli bűbajos vidékek: ő örülhet, ha szorgos munkája mellől ellopva egy-egy órát, a város határában láthat egy kis zöldet és szívhat egy kis friss levegőt. Jól esnék neki is szép és barátságos otthont berendeznie: talán még arra sem képes, hogy lakása lehullott vakolatát pótolja. Ezer kérésére, amellyel kinyújtja kezét örömek felé, az élet vitát nem ismerő nemmel felel.

A gazdag ember bírja. Amire megéhezik és megszomjazik a lelke, azzal megteríttetheti asztalát. Előtte nyitva a világ. Nincs az a korlát e földön, amit a pénz hatalmával el ne lehetne mozdítani, vagy meg ne lehetne kerülni, vagy alá ne lehetne fúrni, vagy át nem lehetne repülni. A gazdag nem akad el; szabadon siethet színes vágyai után...

De megérkezik-e a célhoz? Talál-e kielégülést? Vagy inkább úgy áll-e a dolog, hogy minden elért célpontból csak újabb, távolibb, még csábítóbb célok tűnnek elő és minden kihajtott pohár után csak annál égetőbb a soha ki nem elégíthető szomjúság? A gazdag emberrel megint csak az önáltatás ördöge játszik. Hiába tolja szét akármilyen tágasra élete határait, valahol mégis csak beléjük ütközik s ha újra, még messzebb tünteti is el útjából, szabadnak vélt röptében akkor is csak be van zárva. Soha nem változtathat azon, hogy az emberi szív vágyai mindig messzebbre nyúlnak, mint amennyire erői elérnek, ha még oly szédítően nagyok is. Végül mégis csak oda jut, ahová az élet minden tiszta és szennyes élvezetét végigkóstolt költő: „De végtelen a lelkem s de véges a világ!“ Börtönbe zárt rab ő is.

Olyan a gazdag és a szegény, mint az egy faluban született két gyerek, akiknek látókörét behatárolják a falu körül húzódó hegyláncok. Mind a kettő álmodozik arról, milyen nagy és szép is lehet a világ ott túl, a kis völgyön kívül, ahová lehajlik az égbolt és ahol a szivárvány leér az emberek lábához. Az egyiket odaköti sorsa a kis faluhoz. A másik szabad, elmehet vágyai után. Régi mese, örökké igaz. Túl a hegyen új völgy, új orom. Rónákon, tengereken is túl új világok. A vándor már elfáradt, haja már őszbe borul, tagjai már roskadoznak. Ma sincs közelebb a célhoz, mint gyermekkorában. Ha szivárványt akar látni, ma is csak fölfelé kell néznie. Csak úgy pihentetheti meg szemét rajta, mint az otthon maradt játszótárs.

A szegény megtakarította az egész gyötrelmes hajszát: ő eleitől fogva tudta és érezte, hogy be van zárva egy olyan világba, amelyből végtelenséget csak odafönt lehet látni. Őt mindennap arra tanította, készítette a sorsa, hogy ne vízszintes irányban keresse a nyugvópontot, hanem függőleges irányban, a magasságban. Ő hamarabb figyelt az onnan felülről hangzó szóra: „Én vagyok az életnek vize. Aki én bennem hisz, soha meg nem szomjuhozik.“ Ő kénytelen volt mindazért, amit ez a világ megtagadott tőle, egy másik világban keresni kárpótlást. És végül kitűnik, hogy az élet asztalánál jóllakott

gazdag is itt találja meg egyedüli csillapodását, ahol a földi bőségből kitagadott!

Megint csak áldott iskolának bizonyul a szegénység és boldog a gazdag is, ha nem várja meg, míg külső csapások sujtása alatt veszi észre, hogy lélekben neki is meg kell tanulnia a szegénység leckéjét.

III.

De van a szegénységnek egy mindennél fájdalmasabb panasza: a szegény ember *tehetetlen ember*.

Hogy a szegénység korlátai milyen gyötrelmesek, azt nem is értjük meg addig, míg csak arra gondolunk, hogy a szegény ember nem elégítheti ki a maga vágyait. Csak amikor az önzésnek ebből a szempontjából áthelyezkedünk az önzetlenség szempontjára, akkor vágnak a husunkba a szegénység rabbilincsei. Amikor nem a maga vágyait akarná kielégíteni, hanem másokon akarna szükségükben segíteni és nem lehet, mert nem áll módjában: akkor teljesedik be a szegény emberen sorsának tragédiája. Beteg a gyermeke, megmenthetné az életét, ha elküldhetné jó levegőre, gondozás alá, de nem lehet. A szomszédjához becsapott valami nagy szerencsétlenség villáma, pusztulás fenyegeti az egész családot, züllésnek indulnak majd a gyermekek — és nem is olyan nagy pénzösszeggel fel lehetne újra építeni és viruló boldogságnak lehetne indítani az egész család életét, de honnan? S azután lát az ucca piszkában játszó gyermekeket, már zsenge testük megtelik sorvasztó betegség csiráival; virágos kertben kellene futkározniuk! Lát mocskos, füstös lebujsokban erős fiatal embereket, munkás családapákat; valahol csak kell találkozniuk, szórakozniuk, eltréfálkozniuk; miért nincs tiszta, lélekemelő hely és alkalom, ahol szabad óráikban elmulathatnának, romlás helyett épülést találva? Lát beláthatatlanul hömpölygő emberáradatot tódulni lefelé a lejtőn, tengődni tudatlanságban, elmerülni állatiségben, tolongva verekedni testnek és léleknek mótelyéért, mintha életnek nektárja volna; pedig meg lehetne állítani, észre lehetne téríteni, jobbra lehetne bírni őket! Csak volna pénz, pénz, pénz az életmentő munkához! A szegény ember karja tehetetlenül hanyatlik le, — nem segíthet.

A gazdagnak van rá hatalma. Oh, miért is nem használja sűrűbben, bátrabban, boldogabban! Milyen csodákat művelhet az önzetlenség és a szeretet oltárára odaszentelt vagyon! Pusztulás helyén

mennyi virulást fakaszthat! Boldog nemzetek azok, amelyeknek gazdag fiai megtanulták az ilyen költekezésnek sportját, ahol az egyik milliárdos minden várost nyilvános könyvtárral ajándékoz meg nehéz munkával szerzett vagyonából, a másik pusztító betegségek elleni harcokban finanszírozza az orvostudomány harcosait, a harmadik üdülésre szoruló ványadt gyermekek ezreinek biztosít nyaranta testi-lelki felfrissülést és így tovább, hosszú sorban!

És mégis, újra csak azt kell mondanunk, hogy a szegény ember előnyben van a gazdaggal szemben. Mert nézd: a milliárdos emberbarát miközben fárad könnyet törölni, nyomort oszlatni, boldogabb világot építeni, — áldja meg Isten a munkájában! — milyen könnyen érzéketlenné válik a legnagyobb szükség iránt és vakká a legnagyobb orvosság iránt! Milyen könnyen világmegváltó hatalmaságnak képzei magát, holott igazában pénzzel, ha hegyszámra raknák is össze, soha, de soha nem lehet megtörni azt az átkot, amely alatt az emberi élet senyved.

Am építse a gazdag a szebb jövődőt az emberek millióinak, — de bevonulnak-e majd az ígért földjére azok, akik most még a pusztaságban vándorolnak? Mire készen lesz a segítség, hol lesznek akkor már azok, akiken segíteni akart? Más az, amire az embereknek mindennél mélyebb szükségük van temérdek nyomorúságukban! Nem lehet a világnak megváltója az, aki szenvedései és bajai fölött áll és onnan ígér és készít valamit, ami a szenvedéseken és bajokon *túl* van. Az embereknek a szenvedések és bajok *közepette* van szükségük megváltásra és megváltójuk csak olyas valaki lehet, aki velük együtt gyötrődik azoknak a terhe alatt!

A szegény ember, aki tehetetlenül áll a világ sebeivel szemben, hamarabb megérti az Isten megváltását, a Krisztust, aki fölvette a mi testünket és minden nyomorúságunkat, aki hordozta a mi sebeinket, megosztotta a mi betegségeinket — és így lett nekünk Szabadítónkká. A szegény ember közelebb lakik a kereszthez és jobban és többet tud róla mondani azoknak, akiken alapjában véve csak éppen ez az üzenet segíthet.

Boldog a gazdag is, ha megfelelően gazdagságáról, szerényen részt kér a szegény embernek ebből a kiváltságából és lélekben beáll melléje a Krisztus sebeivel gyógyítani ezt a beteg világot!

*

Sokszor szemére hányták a keresztyénségnek a szegénységnek ezt a magasztalását. Akadálya, sőt visszavetője ezáltal, — mondot-

ták — az emberiség társadalmi haladásának. Ahelyett, hogy az élet igazságtalanságainak tudatát ébren tartaná, a kiáltó vagyoni ellentétek ellen fellázítaná a lelkiismeretet és a szegénységet a világból kiirtandó rákfenének nyilvánítaná — boldognak dicséri a szegényeket. Nos, ne szálljunk vitára ezzel a váddal most. Ha van benne igazság, az úgy sem az Evangéliumot, hanem azokat a vallóit illeti csak, akik szájukkal vallották, szívükkel, életükkel meghazudtolták. Akiknek joguk volt Krisztus nevében beszélni, azok — tudjuk — éppen azt tették, aminek az elmulasztásával vádolná őket ez a támadás. De mondjuk ki bátran: az Evangéliumban igen is benne van a szegénység dicsérete is! Még annak a nagy, komoly kockázatnak az árán is, hogy félre fogják érteni az emberek és a szegénység szentesítésének fogják tekinteni, az Evangélium *mer* beszélni a szegénység rongyai alatt viselhető királyi palástról és meri a gazdagot iskolába küldeni a szegény emberhez. Szent és nagy parancs az igazság és szeretet elveivel megoldani a földi élet gazdasági perpatvarait. De éppen ennek sikere érdekében az Evangélium előbbrevalónak tesz egy még szentebb és nagyobb ügyet: az örökkévalóság kérdését. Ennek csöndes szentélyébe hívogatja be a piacon civódó embereket. Itt megtanítja a szegényt az ő fölséges előnyeire és megtanítja a gazdagot az ő veszedelmes hátrányaira. S amikor elcsendesedve a szegény *lelki szegénnyé* lett s a gazdag is lelki *szegénnyé* lett és a „mennyeek országának“ kimondhatatlan kincse betölti a lelkületet, újra elküldi őket ki a piacra: most már intézzétek el pörös ügyeteket! És most már minden más. Bábeli zűrzavar helyett megértik egymás beszédét. A zakatoló, zötyögő gépezetre olaj ömlött és símán halad a cél felé. A „mennyeek országa“ isteni erejével kitör a szívek rejtekéből és a földi élet formáló tényezőjévé lett. Nemcsak a „mennyeek országa“, — a földi világ kibontakozásának egyetlen reménysége is csak az övék — „a lelki szegényeké“.

Református Igehirdető, 1925. febr.

AZ ISTENT SÉRTŐ BŰN.

„Egyedül te ellened vétkeztem“. 51. Zsolt. 6.

Aki sokszor megfordul olyan helyen, ahol nagy az embertömkeleg, — a nagy város uccáin, vasúti várótermekben, szorongásig

megtelt villamoskocsin, — az aligha került még el egy éppoly kínos, mint mulatságos, gyakran előforduló jelenetet. Valakinek, akinek sietős az útja s azért ideges, útjában van egy másik ember. Az háttal áll feléje, nem veszi észre a kivánságát s azért nem is igazodik ahhoz, nem tér ki az útjából, sőt talán még jobban odatelepszik elébe. Az akadályozott ember ingerülten rászól, barátságtalan, talán egyenesen sértő szavakkal tölti ki rajta bosszúságát. S akkor az így rendreutasított, talán meg is szidalmazott ember megfordul és kitűnik, hogy nem idegen, hanem valami jóbarát vagy éppen följebbvaló. Megindul a bocsánatkérés áradata, de ez mit sem változtat a dolgon: ami megtörtént, megtörtént. „Ha két ember követi el ugyanazt a dolgot, az nem ugyanaz“ — mondja a régi példaszó. Éppoly igazsággal mondhatná azt is, hogy „ha két emberrel szemben követjük el ugyanazt a dolgot, az nem ugyanaz.“ A cselekedeteink igazi értelmét és súlyát mindig megszabja az is, hogy kivel állottunk szemben azok végrehajtásakor.

Alapigénkben a mi keresztyén életfelfogásunknak az a mély meggyőződése szólal meg, hogy az ember életének minden lépése elsősorban Istentől függ s ezért bűne is elsősorban és mindenekfelett Isten szempontjából bírálendő el. Sőt a zsoltáríró odáig megy, hogy „egyedül“ Istent tartja megsértettnek az ő bűne által, azt hangoztatva ezzel, hogy a bűn nem is megy bűnszámba addig, míg Istent kihagyjuk a számításból. Dávid király abban a borzalmas történetben, amellyel e bűnbánó zsoltárt kapcsolatba hozzák bevezető sorai, először csak Bethsabét látta, indulatainak kíváncsós zsákmányát, meg Uriást, a férjét, aki útjában állott. És amíg csak ennyit látott, nem is riadt vissza a gonosztettől: a halál martalékaul odavetette az első csatasorba a férfit s magáévá tette az asszonyt. Emberek ellen vétkezett, de nem is érezte vétéknek. S egyszer csak ráébredt a valóságra: tulajdonképpen Istent sértette meg tettével. Szomorúan, vádlón, ítéletteljesen Isten arca tekint most reá. És erre megszületik a bűntudat és megindulnak a bűnbánatnak árjai: „Egyedül csak te ellened vétkeztem“.

Alapjában véve ebben különbözik az evangéliumi életfelfogás minden más, akármilyen nemes és jó törekvésű erkölcsiségtől. Amott a bűn földi törvények áthágása, társadalmi szabályokkal szembehelyezkedés, emberi érdekek és jogok megsértése, mások boldogságának hátráltatása vagy megrontása, — de mindig emberekkel való összeütközés. Emitt, a mi hitünk álláspontján, a bűn az élő Istennel való szembehelyezkedés. Ezért nem éri fel semmiféle erkölcsiség a

keresztyén erkölcsiség erejét. Mert emberek szabályai alól mindig van kibúvó és emberek igényein valamilyen jogcímen mindig túltehetjük magunkat. De az Örökkévalóval nem lehet alkudni. Akinek lelkiismeretét az Ő akarata köti s aki úgy tudja, hogy bűnt cselekedve Őt sérti meg, az feltétlen, soha fel nem oldozható kötelezettség alatt él.

De jól értsük meg, miről van szó. Mert sokszor istenfélő, vallásos emberek is csak odáig jutnak el, hogy elismerik Istennek bizonyos igényeit és bűnnek tartanak azok megsértését, de mindezt az életnek csak egy kisebb-nagyobb körére, nem az egész életre vonatkoztatják. Felosztják teendőiket az Isten iránti és emberek iránti köteleességekre. S aztán óvakodnak attól, hogy amazon a területen Isten ellen való vétket elkövessenek, de már nem oly aggodalmasok az emberek elleni vétkezésben. Nos, nincs olyan bűn, ami csak emberek ellen való volna. Istent nem lehet külön Őneki tett szolgálatokkal úgy kielégíteni, hogy aztán szabadabb kezünk legyen az embertársainkkal szemben. Minden bűnünkkel "egyedül Ő ellene vétkezünk!"

1. Gyermekségünk óta tudjuk, hogy Isten határozott törvényeket szabott elénk nemcsak az Ővele való viszonyunkra, hanem az élet minden egyéb dolgaiban is. Tehát kifejezett parancsait szegjük meg s így Ő ellene vétkezünk valahányszor ezeken az egyéb területeken is vétkezünk.

De csak akkor értjük meg igazában, mennyire Őt magát sérti minden bűnünk, ha nem csak parancsolataira, hanem az azok mögött rejlő rúgókra is gondolunk. Miért adta Isten nekünk ezeket a törvényeket? Zsarnoki szeszélyből-e? Azért, hogy éreztesse, hogy van beleszólása az életünkbe, mert hiszen hatalmánál fogva beavatkozhatik annak sorsába? És most nekünk csak azért, mert Ő ránk parancsolt, akármilyen terhes és hátrányos legyen is, teljesítenünk kell akaratát? Sok ember így gondolja, vagy ha nem gondolja is, úgy tesz, mintha így gondolná: amilyen buzgón igyekszik életét isteni törvények szerint igazgatni, éppolyan örömtelen és száraz a lelke.

Hát nem csendül ki elég világosan Istennek minden törvényadásából a nagy örömhír: az isteni kegyelem bizonyossága? Nem azt jelenti-e minden parancs, amit elénk szab, hogy gondja van reánk és célja van velünk? Neki nem mindegy, hogy mi lesz belőlünk, szétporlik-e az életünk ezer hiábavaló kísérletben, vagy alázuhan-e a bukás mélységeibe. Neki meg van számunkra a felséges terve, ami-

nek megvalósulását nagyon komolyan veszi és minden eszközzel munkálja. Ezért szigorúak a törvényei. Ezért jelöl ki határozott utat. Áldott vezetés és atyai biztatás minden parancsolat. Amióta Jézus, a mi Urunk előttünk járt, tudjuk, hogy nem emésztődés és kimerülés, hanem ellenkezőleg, növekedés és gyarapodás, „eledel“ a mennyei Atya akaratának cselekvése.

Már most tekints vissza az életedre ebben a megvilágításban. Minden fordulójánál, kicsinyénél csakúgy, mint nagynál, felállította Isten az Ő útjelzőit. Azok mindig a legjobb utat mutatták, talán nehéz kapaszkodót, de gyönyörűséges hegytetőkre vívót; talán szakadékok, örvények felett húzódt, de olyant, amely végül is „kies mezőkre“ érkezik. Hányszor mégis más utat választottál! Elkanyarodtál arra, ahol kényelmesebbnek látszott a haladás és tarkábban díszlettek — szemre! — a virágok. Most már tudod, hogy kár volt. Ráfizettél. Amivel más utak bíztattak, az mind hazugság volt. Hol lehetnél azóta, ha követed az Isten útját! Gazdag volna a békeség, — így szereztél sok nyugtalanságot. Nőttél volna nemességben, tisztaságban, — most nagyra hízott a rosszabik éned és mindig nehezebb a harcodd ellene. Árasztottál volna másokra is áldást, segítséget, — így pedig tele vagy a magad bajainak panaszával, hogy tudnád hát mások terhét enyhíteni! Ki tudná felsorolni, mennyit vesztettél!

Azt mondanád, úgy-e, hogy mindezzel csak önmagadat fosztottad meg; hogy csak magad ellen vétkeztél és senki másnak nincs köze hozzá? Mondhatnád, ha Isten nem szólt volna hozzád törvényében. De Ő felajánlotta neked és megragyogtatta előtted a jobbik utat, azt, amelyen Ő akart vezetni. Amikor mégis másfelé tértél, Neki fordítottál hátat s az Ő kezét toltad félre! És ne felejtse, hogy az életet nem magad adtad magadnak, hanem Őtőle kaptad, abban tehát az Ő akaratának kell megvalósulnia! Minden bűnoddal nem az Ő szándékait húztad-e hát keresztül és nem az Ő tervéből, amit bened ki akart alakítani, tördeltél le egy-egy drága darabot?

„Egyedül te ellened vétkeztünk!“

II. De még ennél is több köze van Istennek a bűneinkhez. Gondoljuk csak el, hogy amilyen atyai szándékokat táplál Ő mifelőlünk, ugyanúgy reáfüggesztette atyai szívét minden embertársunkra is. Nincs ezen a világon, nem is volt, nem is lesz sohase egyetlen emberi lény sem, aki fölé oda ne hajolna Ő irgalmas gondosságával, hogy megáldja és benne megdicsőítse magát. Minden egyes ember külön cél az Ő szemében és mind a többi ember eszköze annak a

célnak a munkálásában. Ezért állít a gyermek mellé felnőtteket s az aggastyánok mellé ifjakat. A férfit a nővel s a nőt a férfivel neveli és segíti. Ezerféle talentumot úgy oszt ki az emberek között, hogy azoknak minden fáradságos forgatása nekem legyen hasznomra. És nekem is minden emberre, akivel összehoz az élet, az Isten szándéka szerint úgy kell tekintenem, hogy én küldönc vagyok s ő a címzett, — valamit általam akar az Isten hozzátenni az ő életének gazdag kibontakozásához.

Értitek, úgy-e, huszonnégy óra alatt milyen óriásit változnék a világ képe, ha csakugyan megtanulnók egymást ezen a szemüvegén át nézni? Az emberek iránt való viselkedésünket mindig az szabja meg, hogy mire értékeljük őket. Az igazi értékelést Pál apostol a Krisztus keresztyénél tanulta meg: minden ember olyan drága, hogy érette Isten odaadta kínhálálra a Fiát. Ezért ezt a felelősséget érzi és érezteti másokkal is minden ember iránt: „Ne veszítsd el azt, akiért a Krisztus meghalt.“

Ennek a felelősségérzetnek a hiánya miatt tornyosul az égig a világ sok bűne. Az emberek a Kain útján járnak: „Avagy őrizője vagyok-e én az én atyámfiának?“ Mindenki magát tekinti célnak vagy legfeljebb azt a kis kört, amely összeforrott az életével, a többieket csak kihasználja, az erősebb a gyöngébbet, a járatosabb a tudatlant, a szerencsésebb az alulmaradottat, mert hiszen, úgy véli, ha fordított volna az elhelyezkedésük, amaz használná ki őt. Hogy eközben mennyi sebet ejt, mennyi átkot fakaszt és mennyi álmod tép szét, azzal nem törődik. Sőt talán olyan ügyesen történt a kihasználása, hogy az áldozat csak azt érzi, hogy nagyon boldogtalan, de a tetteit nem ismeri, mert az messze van tőle!

Pedig nem így áll a dolog. Ebből a számításból kimaradt a legfőbb tétel: Isten, aki minden gyermekének pártját fogja. Ő a legjobbat szánta mindegyiknek és nem szunnyad el annak számontartásában, hogy mint valósulnak meg tervei. Ha az én önzésem miatt szegényebb lesz egy másik, nem őt fosztottam meg a jólétől, hanem Istent raboltam meg attól az örömtől, hogy általam gondját viselhesse egy szükségét szenvedő gyermekének. Ha az én fulánkos szavam elrontja másvalakinek egy egész napját, nem őt keserítettem meg, hanem Istent, aki ennek a napnak a lapját tele akarta írni örömmel, ha én ki nem tépem kezéből. Ha az én felelőtlenységem miatt mások elesnek testnek és léleknek egészségétől és fejlődésétől, nem az ő bosszújuktól kell félnem, hanem az Istennek ítéletétől, aki

félte őrizi a leggyengébbnek jogos igényeit is és perbeszál minden hátraszorított és elhagyatott gyermekéért.

Valahol csak csonkán valósult meg vagy összekúsálódott egy embertársad életében Istennek atyai terve miattad, Istennel magával állasz szemben és leborulva kell bevallanod: „Egyedül te ellened vétkeztem.“

III. Még mindig nem hatoltunk a dolognak legmélyére. Hiszen külön szemléltük a bűnnek romboló munkáját önmagunkban és külön, amint megkárosítja azt a másik embert, aki ellen elkövetjük. Pedig az élet nem ilyen különálló elemekből, elszigetelten szemléltethető emberekből áll. Szétdarabolhatjuk, elemekre szedhetjük, de közben kimarad a lényege, az értelme.

A könyvet, amit olvassz, szétszedheted betűire, csakugyan azokból a betűkből áll az egész. És mégsem ezekért a betűkért olvasod a könyvet. Hiszen ugyanazok a betűk, ha össze-vissza keverve kerülnének eléd, egyáltalán nem érdekelnének. Csak az a bizonyos rend, amelyben felsorakoznak, a köztük levő kapcsolat és összefüggés az, ami értelmet rejt magában. A villanyos ívlámpában is nem az egyik sarok a fontos, nem is a másik, hanem a kettőnek egymáshoz való közelsége, az a köztük levő köz, amin átsap az áram vilámkévéje, hogy fényt szórjon az éjszakába.

Istennek igazi tervei is nem az egyik és nem a másik emberre vonatkoznak, külön-külön, hanem a közöttük levő kapcsolatra. Annak a remekműnek, amit Isten keze az emberéletben évezredekken át ír, egyenként mi csak betűi vagyunk. A felséges értelme nem ragyoghat ki egyikünkben sem, hanem csakis az egymás közötti viszonylatainkból. Emlékezzetek csak vissza, mint tárja fel levelében Pál apostol az Isten legmélyebb „titkait“. Mit rejt Ő szíve mélyén? Mi az, amit meg akar valósítani, hogy elkáprázó szemmel csodálják és magasztalják Őt annak láttára az angyali seregek? Nem az én, nem a te, nem is a harmadik ember üdvössége lebeg a szeme előtt végeredményképen, hanem valamennyi hívőnek összefüggő egysége, az egyház, a Krisztusnak az a titokzatos teste, amelyben szent közösségbe olvad egybe mindnyájunk élete, kik hiszünk Őbenne. És amikor elmondjuk a János apostol szavaival a legfelségesebbet, amit emberi ész felfoghat az Isten lényegéből: „Isten szeretet, akkor is nem ugyanazt mondtuk-e? Ha Istennek a szeretet a valósága, akkor nem lakozhatik énbennem egyedül. A szeretethez mindig többen kellenek. Isten igazi élete nem az egyes emberekben, hanem az egyes emberek között ragyoghat csak fel.

És éppen ez az, amit a bűn lehetetlenné tesz. Mert a bűn, még a legrejtettebb gondolati bűn is, mindig emberi viszonylatokat rongál meg, szakít szét vagy torzít el. Ha igazi valójában meg akarod látni, mi a bűn, ne egyes emberek életében keresd, hanem azt nézd meg, mint aljasítja le a barátságot, a szerelmet, mint dúlja fel a családok és nemzetek rendjét, milyen pokollá változtat olyan kapcsolatokat, mint szomszédság, rokonság, mennyi keserűséget és átkot fakaszt az olyan viszonylatokból, mint az eladó és vevő közötti, a kenyéradó és a munkás közötti, és mind a többi viszonylatból, amelyből az emberélet szövődik.

Éppen ezekben akarná Isten legkedvesebb gondolatait megvalósítani, az Őuralmának boldog rendjét az emberek között. És ahelyett az ördög pusztít itt kárörvendő, kaján, emberemésztő gonoszságával, mert magunkra szabadítottuk bűneinkkel! Mindenki panaszkodik emiatt, pedig csak egynek panaszja jogosult: az élő Istené, akinek mások voltak a tervei s most csak azok roncsaira tekinthet alá.

„Egyedül te ellened vétkeztünk“.

*

Mélyebb, sötétebb, tragikusabb a bűn, ha mögötte meglátjuk a megbántott Istennek orcáját. De miközben elszorul a szívünk ettől a keserves vallomástól: „Egyedül te ellened vétkeztem,“ — ugyanakkor nem dobog-e mindjárt gyorsabban is valami nagy örömtől? Nem éppen azért olyan szomorú dolog a bűn, mert oly nagyszerűek az Istennek gondolatai felőlünk? Nem úgy méri-e a bűn mélysége az Ő kegyelmének magasságát, mint a szakadék torka az orom égbeszökellő meredekét? Ez a két dolog együtt jár! Aki csekélyebb bajnak akarja meghagyni a bűnt, csak egy áron teheti: ha lemond az Istennek irántunk táplált felséges szándékaiba vetett hitről. Csak úgy lehet könnyen napirendre térni a bűn felett, ha száműzzük magunkat a velünk komolyan törődő Örökkévalónak közelségéből. De mi megláttuk és örökké látni akarjuk a Magasságosnak fölénk hajló, reánk sugárzó orcáját, — tudjuk, hogy az életünk az Ővé és más-kép nem is akarjuk tudni.

Nem félünk hát megadni ennek az árát, — levonni azt a következtetést, hogy a mi bűneink is Őt sértik mindenekelőtt és az Ő színe elé a töredelemnek e szoros kapuján lépünk be: „Egyedül te ellened vétkeztünk“.

Református Igehirdető, 1925 aug.—szept.

A SZAMÁRCSIKÓ.

(Virágvasárnapi prédikáció.)

Es monda nekik: Eredjete abba a faluba, amely elöttetek van; és amikor abba bejuttok, azonnal találtok egy megkötött vemhet, amelyen ember nem ült még soha; azt oldjátok el és hozzátok ide. És ha valaki azt mondja nektek: Miért teszitek ezt? — mondjátok: az Úrnak van szüksége rá. És azonnal elbocsátja azt ide.

Márk 11: 2—3.

Virágvasárnapja már a maga tavaszi ragyogásával is ünnepi hangulatba szokott ejteni bennünket. Ha pedig megértjük ennek az ünnepnek igazi jelentőségét, akkor meg éppen fölébe emelkedünk minden köznapiságnak és a legünnepélyesebb érzésekkel telik meg a szívünk. A Jézust kísérő sokasággal mi is Hozsannát kiáltunk Annak, aki „jött az Úr nevében“ és úgy érezzük, hogy diadalmi menetben ujjongunk mindazokkal együtt, akik az évezredek át Jézust a megígért hatalmas és dicsőséges Szabadítónak ismerték. Jól tudjuk, hogy az Ő útja a Golgotha rettenetes sötétségébe vezet, — ennyiben még öntudatosabbak is vagyunk a Jeruzsálembe vonuló zarándokoknál, akik annakidején ebben a hódoló ünneplésben részesítették Őt. És mégis, nem gyászmenetben kísérjük Őt, mint valami végső bukásához közelgő vesztes hőst, hanem lelkes ujjongással vesszük körül. A látóhatáron felsötétlő kereszt csak annál inkább arra készítet, hogy magasztaljuk Őt, a megváltó szeretet lebírhatatlan bajnokát. Tudjuk, hogy éppen ez az áthatolhatatlan éjszakába veszni látszó út az Ő királyi útja és mindenkinek hirdetjük ezen a napon, hogy a magát megáldozni készülő Jézus minden ellenségei ellenére is a mi életünk örök Fejedelme.

De ezek között az ünnepélyes érzések között olyan könnyen elveszítjük a virágvasárnapi történet természetessége iránt az érzékünket. Olyan hajlandó a mi szívünk a nagyképűsködéssre! S amikor a történetben azt olvassuk, hogy Jézus egy fiatal szamarat hozat, hogy azon tartsa meg Jeruzsálembe ünnepi bevonulását, úgy sietünk tovább a történet többi részlete felé, mert attól félünk, hogy el talál-nánk mosolyodni a virágvasárnapi eseménynek e nem éppen ünnepi méltóságú négy lábú szereplője láttán.

Pedig úgy áll a dolog, hogy nagyon kár elsietnünk mellette, mert nagyon jellemző, sokatmondó szereplője a történetnek! Hadd állítsalak hát meg mellette benneteket egy órára és hadd mutassam

meg nektek, mint tükröződik benne az egész virágvasárnapi esemény értelme.

Ne féltsük az ünnepi érzéseinket attól, hogy megzavarná őket ez a különös tárgy. Ha méltónak tartotta ezt a jámbor jószágot maga az Úr arra, hogy az ő hátán ünnepeltesse magát bevonuláskor, mi is nyugodtan reátelepedhetünk gondolatainkkal: ünnepi úton fogja megjáratni azokat.

Ne gondoljuk, hogy csak a mi ajkunkra kívánczik oda a mosoly, amikor számárháton látjuk ülni ez ünnepi alkalommal az Üdvözítőt. Azok között is, akik közvetlen szemtanúi voltak bevonulásának, sokan voltak bizonyára, akik tréfás megjegyzéseket tettek reá. Sőt azt hiszem: még azoknak a lelkébe is, akik Hozsánnát kiáltva ott mentek az ünneplő kíséretben, vegyített némi derűt ez a jámbor állat. Igaz ugyan, hogy a napkeleten mindmáig sokkal nagyobb becsületben áll a fajtája, mint minálunk. Sokkal gyakrabban használják és éppen azért, mert nélkülözhetetlen szolgájuk teherhordásban és utazáskor, nem is emlegetik a nevét olyan megvetéssel, mint ahogy mi szoktuk. De mégis: ha már valaki diadalmenetet tart és ünnepeltetni akarja magát, az napkeleten se ül számárhátra. Ott is vannak büszke paripák és ott is érzik az emberek, hogy egy királyként magasztalt hősnek mégis csak méltóságteljesebb dolog lóra ülnie. A számár az egyszerű utasnak állatja volt. A Jeruzsálem felé vezető országúton akárhányan így utaztak. Nem volt benne semmi rendkívüli, ünnepélyes, föltűnő.

Nem látjátok máris, mennyire jellemző éppen ezért a virágvasárnapi történetnek ez a szereplője? Az egész történetnek ellentmondásteljes volta kifejezésre jut benne. Az ünneplő sokaság kiáltásaiból azt vesszük ki, hogy a világ legfontosabb dolga történik itt: Az jön most, akit minden népek vártak, az Isten Fölkentje. Úgy üdvözlük s úgy hódolnak neki, mint akit maga az Isten küldött, hogy mindenek felett Úr legyen. S ha fölnyitjuk a szemünket, mit látunk? Egy Jeruzsálembe igyekvő zarándokokból összeverődött maroknyi csapatot, egyszerű vidéki embereket, akiknek lelkesedése ugyan nem jelent semmit a nagyvilág folyása szempontjából s a középén egy igénytelen, alázatos utasembert — számárháton. És még ezt a szegényes jószágot is, a beavatottak jól tudták, úgy kérte el kölcsönbe erre az alkalomra valamelyik hívőtől a szomszédos faluból! Valóban különös egy királyi menet! Fönt, a Jeruzsálem házai

fölé emelkedő hegyormon, az erődben ébren volt a római őrség és sasszemei lestek minden mozdulatot, ami a városban egybeözlő ünnepi sokadalomban gyanúsak mutatkozott. Rögtön és kíméletlenül lecsaptak volna fegyveres hadaik, mihelyt észrevették volna, hogy az elnyomott zsidók szabadságvágya királyként ünnepel valakit. De ettől a király-ünneplő menettől ugyan nem volt mit tartaniuk. Nem így vonul be a fővárosba az, akinek királyi igényei veszélyesekké válhatnának. Akármilyen lelkesen kiáltozik az a kis csapat körülötte, nincs egy szál fegyverük, nincs semmi világrendítő hatalom a birtokukban, s akit magasztalnak, — számárháton ül! Mennyi fölényes mosolyt kelthetett ez a menet, amint beérkezett a város utcáira. Hogy lehetnek ezek a jó emberek, — gondolták sokan a félreálló járókelők között, — ilyen gyermetegek: ilyen nagy zajt csapni ilyen semmiségért?

Pedig az a nagy ellentét, ami Jézusnak királyi föllépése és annak külső fölszereltsége között itt kiütözik, nem más, mint az Ő egész életének és munkájának belső ellentéte. Ő mindig azzal botránoztatta meg az embereket, hogy egyfelől az istenküldötte parancsoló méltóságával állott elibük, másfelől pedig mégis távoltartott magától minden eszközt, amivel az emberek fölfogása szerint valaki érvényt szerezhet a maga akaratának. Ő fegyveres hatalom nélkül, szemkápráztató pompa nélkül, a világ minden ügyeskedése és erőszakoskodása nélkül akart országolni. Király akart lenni, mint egyszerű, szelíd és alázatos, mint megvetett és kiteszított és végül mint keresztrefeszített áldozat.

Azóta is sokszor hangos hahotára fakadt vagy megvető mosolyra indult a világ fölötte, aki így akarja királyi bevonulását tartani az emberiség életébe. De Ő máig nem változtatta meg szándékait. Megpróbálták nem egyszer még elvakult hívei is más útra terelni az Ő ügyét. Kísérleteztek egy harci paripára ültetett Jézussal, akinek kezében fényes kard villog s aki seregek élén hódítja meg az ellenálló népeket, hogy uralma alá hajtja őket. De mindig kitűnt, hogy az ilyen harctól Ő távol marad s az így kivívott ország nem az Ő országa.

Az nem ebből a világból való ország és nem ennek a világnak az eszközeivel érvényesül. Ő ma is úgy vonul be közénk, mint egyszerű, számárháton ülő utas és csak azoknak alattvalói hódolata kedves előtte, akik így üdvözlík Őt, mert éppen megvetettségében, alázatosságában, igénytelenségében látják felragyogni benne a földöntúli hatalmat, az isteni dicsőséget ....

Ha pedig valaki máig is csak gyermekes álmodozást lát a Jézus királyságának ilyen felfogásában, azt megtaníthatja ugyancsak ez az együgyű állat jobb belátásra. Mert nemcsak az tűnik ki a szerepléséből, hogy mennyire nem e világ szerinti izlés értelmében király Jézus, hanem az is, hogy azért mégis igazán és komolyan király.

Ha nem volt is előkelő, ünnepi felvonulásra alkalmas jószág, mégis értékes jószág volt. Nem is az a meglepő Jézus bevonulásának történetében, hogy nem fejedelmi paripa hátán büszkélkedett, hanem az, hogy egyáltalán nyeregben ült és *kimagaslott a zarándokcsapatból, hogy ünnepelhessék*. Hiszen máskor gyalogszerrel járta a poros országutakat. Akármilyen egyszerű állat volt a számár, mégis bizonyos jólét jele volt, ha valaki vitette már magát vele. Jézusnak pedig semmije sem volt a földi élet javaiból! Ez az állat sem volt az övé. Szívességből használta csak. De használhatta! A rendelkezésére állott! Csak egy üzenetébe került: „Az Úrnak van rá szüksége“ — és ellentmondás nélkül átengedték gazdáai az Ő használatára. Nem látjátok, hogy hirdeti ez a néma állat Jézus királyi hatalmát? Szegény volt Ő, de elég volt parancsolnia és készségesen átengedték neki hívei, amire szüksége volt. Semmije sem volt, de minden az Ővé volt, amivel csak tanítványai rendelkeztek.

Csak nyissa ki bárki jobban a szeméit és meg fogja látni Jézus egész életében a feltétlen hatalomnak a megnyilvánulását minden látszólagos szegénység közepette is. Szegényebb volt az ég madarainál és az erdei rókáknál, mert azoknak van fészük és barlangjuk, neki nem volt hajléka, amelyet a magáénak nevezhetett volna. De voltak tanítványai s azoknak hajlékai az Ő birodalmát képezték. Mindenütt talált emberekre, akiknél úgy hajthatta le a fejét pihenőre, mintha otthon lett volna. Nem volt egy fillérnyi vagyona, — és mégis azt olvassuk, hogy egyik tanítványánál erszényt őriztetett, amelyből a szegényeknek adományt adhatott, — mert voltak hívei, akik jobb helyen tudták Őnala a pénzüket, mintha maguknál tartották volna. Amikor halálba hanyatlott a feje, itt hagyta maga után támaszát vesztett özvegy édesanyját, de elég volt egy végrendelkező szava és az a tanítvány, akit kitüntetett ezzel, hálás volt, hogy magához fogadhatta parancsára Máriát. Csak látszat az, hogy olyan üres kézzel, árva szegénységben járja az Ő útját. A valóság az, hogy mindennel rendelkezik, amire csak szüksége lehet. A virágvasárnapi számár csupán szerény mutató az Ő gazdaságából, ami felett hívein keresztül úgy parancsolhat, ahogy kívánja.

Ez a különbség az evilágbeli királyságok és a Jézusé között: a földi hatalmasságok kikényszerítenek maguknak az életünkből egy részt, elveszik adóba a jövedelmünk egy hányadát, besoroznak hadiszolgálatukba néhány évre és így tovább, egyébként pedig meghagynak bennünket szabadságunkban; a lelkünk belsejében gondolhatunk és érezhetünk felőlük úgy, ahogy akarunk. Jézus ellenben minden erőszak nélkül a szívünket foglalja le, — s ezzel azután mindenünk az Ővé egészen. Melyik az igazibb uralom?

Kérdezi valaki ezen a virágvasárnapi ünnepen: hol van a Jézus királysága a mai világban, hogy igazolva láthatnók a kétezer évvel ezelőtti jeruzsálemi zárándokcsapat ünneplő ujjongását? Nos, nem mutathatunk reá olyan bizonyosságokra, amilyeneket ő várna. Harci lovon nyargaló uralkodót, aki mögött fegyveres hadak sorakoznának, aki állami szervezetek erejével kényszerítené rá akaratát népekre, aki a mai világ minden politikai felszereltségével uralkodnék a földön, — hiába akarna látni. De láthatja ma is a számárháton ülőt, akinek csak tudatnia kell akaratát és a földnek minden java a rendelkezésére áll, amivel csak hívei rendelkeznek. Láthatja a lelkek felett uralkodó királyt, akinek megesik a könnyörületes szíve a nyomorgón és szól az egyik hívének és máris megnyílik az erszény; megszánja az árvát és szól egy másik hívének és máris otthonra talál az elhagyatott; megkönyörül a lelki sötétségben levő sokaságokon és szól megint más híveinek és máris indulnak az Evangélium hirdetői; véget akar vetni szégyenteljes, igazságtalan állapotoknak és szól megint más híveinek s azok az Ő parancsára nem nyugosznak, míg föl nem rázták az emberek lelkiismeretét és el nem törölték a föld színéről a szégyenfoltot; — és így tovább. Sorompók nem jelzik az Ő országának határait, egyenruhát nem viselnek a katonái, pénzre nincs ráverve az Ő képe. És mégis király, a leghatalmasabb király, az engedelmes szívek királya Ő.

*

Annakidején elküldötte tanítványait Betfagéba a számárcsikóért és nem kérdezték, hogy ugyan hogy akar azzal királyi bevonulást rendezni az ünneplő Jeruzsálembe, — hanem odaadták és Ő megtartotta vele virágvasárnapi bevonulását.

Ma is, amint járja az Ő királyi útját a világban, elküldi hozzánk az Ő üzenetét és igénybe veszi tőlünk azt, amire szüksége van. Ki-kí közülünk tudja jól, hogy mit kíván tőle, — milyen odaadást, milyen engedelmességet, milyen áldozatot. Ne mondjuk mi sem,

hogy: Uram, mit kezdenél Te az én ajándékkal, nem tesz az Téged királlyá a világban, nem lesz azáltal úgy sem dicsőbb és hatalmasabb a Te országod. Hanem, ha mégoly méltatlannak vagy semmitmondónak látszik is, amit megkíván tőlünk: boldog engedelmes-séggel tegyük meg akaratát s ezzel bizonyítsuk, hogy Ő valóban király. Ha a számárháton vonuló Jézust más megmosolyogná is ebben a világban, mi, az Ő engedelmes népe, mondjunk Hozsannát néki ma és minden napon.

Református Igehirdető. 1926. márc.

A SZENT LÉLEK ZÁLOGA.

A Léleknek zálogát adta a mi szívkbe. II. Kor. 1: 22.

A Szent Lelket zálog gyanánt kaptuk Istentől...

Pál apostol önérzetes ember volt. Leveleiben sokszor hadakozik becsületéért az ellene szórt vádak ellen. Így abban a szakaszban is, amelyből az alapigénket vettük. A háta mögött ott Korinthusban azzal rágalmazták, hogy megbízhatatlan ember. Azért, mert hozzájuk tervezett utazásának az irányát és beosztását nagyon komoly okból, éppen irántuk való kíméletből megváltoztatta, azt suttogták róla, hogy az ő szavára nem lehet adni. Ha azt mondja: „igen“ — mondták, — meglehet, hogy „nem“ lesz belőle, s ha „nemet“ mond, ki tudja, nem fordul-e végül mégis „igenre“.

Az apostol nem hagyhatja annyiban ezt a dolgot. Búsultan tiltakozik ellene, hogy ilyen határozatlan, kiszámíthatatlan embernek tartsák. Érveinek zuhataga, amelyekkel védekezik, úgy omlik, mint a tavaszi hegyi vizek haragos áradása. És amint ezek a zúgó vizek magukkal görgetik a magasságok rétegeinek törmelékeit, úgy jönnek elő az apostol tiltakozása közben fényes, drága darabjai az ő legmagasabbra nyúló meggyőződéseinek. Nem áll meg lejjebb: magára Krisztusra hivatkozik, akiben Isten örökre véget vetett minden bizonytalanságnak és végső, visszavonhatatlan „Igent“ mondott minden ígéretére. Az ilyen Úrnak szolgálóban nem lehet tétova, ingatag jellemtelenség: Ők a bizonyosságoknak, a határozottságnak emberei.

Felveszek egyet e kövecsek közül, amiket elénk sodort az ár — s amint nézem, nézem, megértem, hogy rá van írva egész pünkösdi

örömünknek és ünneplésünknek titka. Nem lehetek én, mondja az apostol, olyan tántorgó járású ember, amilyennek állítanak, — senki sem lehet az, aki csak a Krisztusé, mert Isten a „Szent Léleknek zálogát adta szívünkbe“ mindnyájunknak, keresztyéneknek.

Az üzleti életből van véve a kép, de ne idegenkedjünk azért tőle. Nem olyan idegen, ellenséges világ egymással szemben a templom és a vásár... Ha egymástól eltávolodnak, bűn az és romlás, és mindkettő lakol érte. Azt sínyljük mi most éppen olyan keservesen, hogy az Isten dolgainak és az emberek adás-vevésének olyan szomorúan kevés közük lett egymáshoz! Nem kívánhatunk nagyobb jót a mi fiainknak és unokáinknak, mint azt, hogy egy-két emberöltő múlva majd többen legyenek az olyan üzletemberek, akik itt az Isten házában tanulják meg az igazi sáfárkodásnak törvényeit s akik aztán a piacon és tőzsdén is az Ő színe előtt forgolódnak, tudva azt, hogy az Ő temploma az egész föld és az Ő dicsőségét kell, hogy szolgálja annak minden gazdagsága!

Azok között, akikhez ezt a levelet írta Pál, sok volt a kereskedőember. Adtak-vettek, egyezkedtek, szerződtek, üzleteket kötöttek — és lépten-nyomon adtak másoknak vagy kaptak másoktól „zálogot“. Sokat mondó hasonlat volt hát számukra az, amikor az apostol a Szent Lelket Isten zálogának nevezte.

Olyankor van zálogra szükség, amikor nem történik teljes készpénzfizetés. Valami akadálya van a számla kiegyenlítésének vagy talán olyan nagy és bonyolult üzletkötésről van szó, hogy nem lehet egy-kettőre lebonyolítani az egészet, vagy akármi más okból is: függőben marad a fizetség, ami járna. De hogy ennek ellenére mégis erkölcsileg és jogilag befejezett dolog legyen az üzlet; hogy semmi kétség ne forogjon többé fenn a megállapodás véglegessége felől: zálogot kap az, akinek igénye volna a teljes fizettségre. Nem is zálogról van itt voltaképpen szó, hanem, ha egészen pontosan akarjuk visszaadni az apostol gondolatát: felpénzről, foglalóról. A zálog lehet akármi, talán haszontalan dolog annak, aki kapja, és talán vissza kell neki adnia, ha eljön az igényei kielégítésének napja. Itt olyasmiről van szó, ami megmarad, mert már része az egész summának; előre kifizetett biztosíték arról, hogy jön utána a többi is, amivel együtt majd egész lesz.

I.

Itt áll tehát előttünk az a mély igazság, amelynek nem nézhetünk elég alázatosan és józanul a szemébe, hogy Isten nem készpénz-

fizetéssel dolgozik. A mi Istenünk, a Jézus Krisztus Atyja, mindig hátralékos. Ő mindig nagyobb igényeket ébreszt és táplál maga iránt, mint amennyit azonnal kielégítene. Vele szemben mindig vannak reménységeink, amelyeknek a beteljesedésével megvázat. Igéreteket ad s azok holnap is, holnapután is, ki tudja meddig még, ígéretek maradnak.

Hogy elvárónok tőle, ha Ő csakugyan az, akinek Jézus Krisztusban megjelentette magát: mindenható Atya, — hogy uralkodjék hát hatalommal és ne tűrje a világra rászabadult bűnnek a garázdálkodását. Hiszen Neki nem lehet mindegy, hogy a föld színét, amit Ő a maga dicsőségének színteréül fundált, annyi vér, annyi fájó könny és annyi keserű verejték öntözze! Ő nem nézheti közömbösen, hogy kertjét felterít az erőszakosságok, igazságtalanságok, féktelen szenvedélyek undok gyomja! Az Ő atyai szívét kínokkal kell hogy tépje az a látvány, hogy a maga képére és hasonlatosságára teremtettség gyűlölködő táborokra hasadozik keresztül-kasul és egymást gyötri s fojtogatja! Kell, hogy kinyújtsa hatalmas karját és rendet, békességet, boldogságot hozzon ki ebből a zűrzavarból!

Igen, elvárhatjuk Tőle. Meg is ígérte. De megvázat vele!

Aztán hányszor felkiáltott már hozzá a könyörgés, amire Ő adott jogot nekünk, a mi megváltó Istenünk: „Én nyomorult ember! Kicsoda szabadít meg engem a halálnak ebből a testéből!“ Szeretnők látni az Ő csodatettét életünkben, hogy vége legyen már bennünk a bűnnek egészen. Megváltott emberek szeretnénk már lenni, úgy amint az Ő szeretetéből, Fiának halálából megtanultunk ebben reménykedni, — hogy állhatnánk előtte mocsoktalanul, tisztán, az Ő Fiának ábrázatához hasonlóan. S ehelyett: körülöttünk állandóan rakja töreit a kísértés és újra meg újra megejt; bennünk is kiirthatatlanul ott lappang tovább a bűn s minden vigyázatlan pillanatban feltámad. Szüntelen a harc, nincs megpihenés. Magunkhoz kötve cipeljük tova ezt a megítéltetett „óemberünket“.

Nincs hát teljes szabadulás? Ő megígérte. De *várni kell* reá.

Vagy hányszor szorul el szívünk az életünk töredékességének láttán. Annyi vágy és terv merül fel a lelkünk mélyéről, — és tudjuk, hogy Ő rejtette el bennünk, amikor kiformált az anyánk méhében és megáldott képességeinkkel. Milyen felséges kép volna az Ő dicsőségére, ha mind valóra válhatnék! De közben múlnak a napok és az esztendőök és kiszámíthatod, hogy ha kétszer olyan hosszúra nyúlnék is az életed, mint amennyire rendesen megadatik embernek, akkor is kevés volna, hogy felét is elvégezd annak, amit szeretnél.

Rohan tova az idő árja és egymás után mossa le, viszi el magával annyi drága darabját az életünknek. Csak csonka roncs, torzképe lesz végül annak, amivé — tudjuk — lehetett volna!

Hát nem azért teremtett bennünket, hogy kiformaljon az örök-kévalóság számára teljesre, épre, kezéhez méltóvá? Kell, hogy így legyen. De még nem látjuk. Csak ígéret.

Oh nagyon jól megértem, ha felmerül egy-egy türelmét elvesztett, kifáradt lélekben a kérdés: mi különbség van hát közöttünk, akik hiszünk Őbenne s azok között, akik nem hisznek, ha nekünk is kielégítetlenül kell várnunk igényeink és reményeink beteljesedésére?

Csakhogynéz, testvérem, először is éppen ez a várakozás és jövőbenezés az, ami a hitetlenek fölé emel. Az ő számukra nincs csalódás, a türelmük sincs próbára téve, az igaz. Ők már ki vannak fizetve. „Elvették jutalmukat“. De mit kaptak? Kielégítette őket az élet koldusbérrel és odábbállhatnak a királyi palota kapujától. Minekünk ez nem elég. Mi tudjuk, hogy odabent a Király — a mi Atyánk. Zárt ajtók előtt is, várakozásra ítélve is, mi királyfiak vagyunk, akik az Ő színe elé akarnak jutni, hogy örökségül nyerjék az Ő gazdagságát.

Nem is lehet erről emberi szívnek lemondania. Nézd azokat, akik kiküszöbölték Istent az életükből, sikerült nekik beérniök azzal, amit kaptak? Ha jönnek rájuk csapások, veszteségek, szenvedések, el tudják viselni, mint egészen természetes dolgokat? Bele tudják zsibbasztani a lelküket abba a tudatba, hogy mi sem természetesebb, mint ezek az emberi tragédiák, mert hiszen úgy sincs a természet, vagy a végzet felett atyai szív, amelytől mást várhatna az ember? Nézd meg a lelkük ösztönös felágaskodását, hallgasd meg elkeseredett káromkodásukat, vagy csendes panaszukat, mely úgy hasonlít a hazasíró gyermek szavához! Ők sem tudnak ellenni nagyobb igények nélkül. Isten nekik is Istenük.

De van ennél még sokkal több mondanivalónk, ha a kielégítetlen várakozás reánehezedik valakire.

II.

Isten nem hagyott bennünket bizonytalanságban a várakozás idejére, ha még oly hosszúra nyúlnék is az. Ez a pütkösi Evangélium. Zálogul adta nekünk az Ő Szent Lelkét. Akármilyen nagy igazság az, hogy Isten nem egyenlíti ki ígéreteinek számláját, hanem

türelemben gyakorol bennünket: ez magában csak féligazság. Nem úgy áll a dolog, hogy üres kézzel bocsátott el. Az igazság másik oldala az, hogy csodálatos ajándékkal áldott meg máris, — gazdag előlegül a továbbiakra nézve. Nemcsak vágyakozás és reménykedés az életünk, — tegyünk bizonyosságot róla: ismerjük már tapasztalásból a beteljesedésnek gyönyörűségét is.

Vártuk, hogy megjelenjék Istennek hatalma és tartson ítéletet népek és nemzetek felett, hogy igazság tétessék, szolgálni kényszerüljön az erős és biztonságban virulhasson a gyenge is. Nem jött még el az ideje. Kavarog még mindig az erőszak és az indulatok örvénye a történelemben. De ez nem minden! Mert közben csendesen, titkon alászállott Istennek Lelke itt-ott egy-egy szívbe, ember-szíveknek millióiba, egybekapcsolta őket a Léleknek egységében, építgeti belőlük a Léleknek templomát, szövögeti a Krisztus testének szövődékét — és tudjuk, hogy Isten uralkodik és őrszákol az Ő választottai felett, a szeretetnek, békességnek és örvendezésnek uralmával.

Sóhajtvá hordoztuk testünkben az ősi átok örökségét, várva a teljes megváltás napját? Panaszkodva ráztuk az ég felé rossz szokásoknak bilincseit, amelyek újra meg újra megvérzik a lelkünket? Igen, velünk van és velünk marad még az az ember, akinek a bukott Ádám az őse. De ne tegyünk ide pontot. Nem mondtuk el ezzel az egész igazságot. Mert Isten adta nekünk az Ő Lelkét és Lélektől születve él bennünk az „új ember“ is, aki a Krisztus képét viseli. Hangzik bennünk a Lélek bizonyágtétele, hogy mi Istennek gyermekei vagyunk, — bűnösen, de bocsánatban részesítve, megrontva még, de mégis kegyelembe fogadva, nem teljesen megváltozva bár, de minden kárhoztatás alól örökre feloldva. És tudjuk, hogy ez a belénk szállott új csoda, a Léleknek műve, mint a földbe vetett mag, csírázik bennünk, feszíti, repesztí, mállasztja kérgét; szertebocsátja gyökereit, ágait; növekszik és övé a diadal, a jövő!

Féltettük az életünket attól, hogy a mulandóság árából csak szárnalmas roncsként fog kiemelkedni? Igen, Isten itt hagy bennünket ebben a sebes áradatban, amely szüntelen rágja, emészti egész valónkat. De mindjárt tegyük hozzá: adta nekünk az Ő Lelkét s ezáltal aranyszálak szövődnek bele az életünkbe, amelyeknek a mintája megmarad majd, ha a mulandóság penésze minden egyebet elkorhasztott is belőlünk. A Lélekkel beteljesedve, tudjuk, vannak perceink, amelyek többet jelentenek, mint máskor évek munkája. A Lélek teljességéből egy szavunk, egy tekintetünk több áldást vihet e

világba és nagyobb diadalt szerezhet Istennek dicsőségére, mint buzgó munkások egész hadserege különben.

III.

Az ígéretek tehát bizonyosak — a Szent Lélek által. Nemcsak „pecsét“ Ő, mint sokszor szereti mondani Pál apostol. Az is. Fenséges, ellentmondhatatlan pecsét, amely magán viseli az isteni eredetet és elosztat minden kétséget. De több ennél. Biztosítja a jövőben számunkra Istennek teljesen kielégítő gazdagságát, de úgy, hogy már most megízlelteti, részt ad belőle, — *záloga* annak. Végig az egész Újtestamentumon ezért zeng az öröm és a diadalmas bizonyság: Isten annyit adott már, hogy ennek alapján bizonyosak lehetünk affelől is, amivel még megvárat!

Ha csak egyszer is éreztem a Léleknek kiáradását a lelkembe és szemtől-szemben állottam így az örök kegyelemmel; ha csak egyszer is megdicsőült a szemem előtt Krisztus és hallottam a Léleknek bizonyágtételét Őrá a szívem mélyén: többé nem lesz kétségem affelől, hogy ki az Úr e világban, ki a Fővalóság, minden valóságok felett. És bizonyos lesz a szívem affelől, hogy meg fogom még látni, amint mindennek az Ő lába alá vettetnek és telve lesz az Ő teremtettsége az Ő dicsőségével.

Ha csak egyszer is megtapasztaltam azt, hogy mint termi meg bennem a Lélek a szeretet gyümölcsét, ha az Ő gyengéd kezének érintésére aláhanyatlott a kezem, amikor valaki ellen támadásra emeltem; ha az Ő intésére széjjeltéptem egy levelet, amellyel valakit megsértettem volna; ha az Ő szavára visszafordultam egy útról, amelyre nem testvéri érzés indított el, mert másvalaki is testvérietlen volt irántam: akkor ez előíze, bizonyos záloga már számomra annak a napnak, amelyen diadalmas lesz a szeretet törvénye az ég egyik aljától a másikig. Aki énbennem elcsendesítette az indulatok viharait és kiderítette felettem a jóindulatnak kék eget: megbirkózik majd a Sátánnak minden hatalmával másokban is.

És ha csak egyszer is felemelt a Lélek olyan örökkévalóságokba néző magas oromra, ahonnan félelem nélkül nézhettem alá a halál sötét, hideg folyóvizébe; ha csak pillanatokra is valaha megajándékozott az elmúlás feletti fölényes szabadság édes mámorával: nincsen többé szívem félelmére, nézni sírom, vagy szerettem sírja fenekére. Tudom, hogy az életé az utolsó szó az Isten világában, nem a halálé. Kezemben a záloga, szájamban az előíze feltámadásnak,

örök életnek, az Isten színe előtt való romolhatatlan együttvígadozásnak.

*

Valamikor régen, az Ótestamentum idején, aratási ünnepnek ülték a pünkösdt. Nem mintha betakarták volna már a gabonát. Ellenkezőleg: a búza aratása éppen csak hogy megkezdődött. Fenn a hegyek lankáin, a fennsíkokon még éretlen volt a búzavetés. Csak odalenn, a tengerparti forróbb síkságon pendült meg a sarló. De megkezdődött. S a legelső kalászközből, a zsengeből friss búzakenyér készült az Istennek oltárára. Amint pünkösd napján azt ott bemutatták és elégették, felszálló bodor füstjében már ott mosolygott az egész aratásnak öröme s vele együtt szállott fel az ég felé a hálaadás az egész áldásnak bőségéért.

Istennek népe! Emlékszel-e, minek nevez egy helyen Pál apostol? „A Lélek zsengeje birtokosának“. Lásd, az Isten aratása még igazában csak ezután jó el. Ki tudja, ott fenn, a jövődönnek magaslatain mikor takarja be Ő utolsó kényét. De itt a zsenge! Benned a Lélek, bizonyosságul annak, hogy Isten aratást érlel, eredményeket hoz elő, cserben nem hágy és hűtelenné nem válik ígéreteihez.

Ne sírased hát be nem teljesedő vágyaidat. Ne panaszkod, hogy hosszú a várakozás ideje. Ne tépelődj, hogy miért oly súlyos rajtad az Isten próbára tevő keze és miért nem mutatja meg szabadításának napját. „Adta a mi szívünkbe a Léleknek zálogát“. Gyűjtsd össze aranykalászaiddat, amelyeket előre küldött zsengekül, hírnökeiül az aratás nagy vígasságának. Jer, tegyük fel oltárára, amit már megkaptunk tőle és zengjen érette hálaénekünk!

Református Igehirdető. 1929. máj.

KERESSÉTEK ELŐSZÖR ISTENNEK ORSZÁGÁT.

A Keresztyén Leányegyesületek Nemzeti Szövetségének Debrecenben 1927-ben tartott konferenciáján. Gyorsírói jegyzetek után.

Keressétek először Istennek országát, és az ő igazságát; és ezek mind megadatnak néktek.

Máté 6: 33.

Az én feladatom az, — mint ahogy az előzetes gyűlések alkalmával az volt a bibliamagyarázattartók feladata, — hogy ennek a

gyűlésnek a tárgyát minden emberi fejtegetés és okoskodás, minden emberi tapasztaltság és bölcsesség fölé emeljem és azt az igazságot, amelyhez eljutottunk, magából az Igéből szólaltassam meg.

Nem tudom, a konferenciának a rendezői sokat tanácskoztak-e, töprengtek-e rajta, — de aligha hinném, — amikor arról volt szó, hogy melyik igét válasszák ennek a mai délutáni gyűlésnek biblia-magyarázati textusául. Máté 6: 33. versében Jézus szemlét tartva az anyagi élet nyomorúságaival és csábításaival küzdő emberek felett, odaállítja eléjük az Isten országának nagy célját és felszólítja őket, hogy keressék mindenek előtt ezt és ennek az igazságát, mert akkor mindenek megadatnak nékik. Ebben a versben úgy össze van foglalva, mint ahogy jobban nem lehet összefoglalni, az az igazság, ami éppen itt foglalkoztat bennünket.

Nékem az a feladatom, hogy ezt az igét, magának Krisztusnak egészen világos és félreérthetetlen szavát idetartsam mindnyájunk elé, nem azért, hogy megmagyarázzam, mert aki nem érti meg, annak nem lehet megmagyarázni, hanem egyszerűen csak hangoztassam: „Keressétek először Istennek országát, és az ő igazságát; és ezek mind megadatnak néktek“ — vagy legföljebb, hogy segítsek egy néhány perc alatt mindnyájunknak és önmagunknak is abban a küzdelemben, amely egy ilyen igével szemben elfog bennünket, amikor annak lelkünket elárasztó bőségében hamarosan nem tudjuk, hogy mit is ragadjunk meg belőle.

Nem merítve tehát ki ennek a versnek tartalmát, csak fogódzó-pontokat keresve, amelyeknél fogva jobban megrögzíthessük gondolatainkat, állapítsuk meg, hogy két mondatból áll ez az ige. Az egyik mondat felszólító: „Keressétek először Istennek országát, és az ő igazságát“, a másik egyszerű állító mondat: „s akkor mindenek megadatnak néktek“. És én mégis három dolgot akarok kiemelni belőle; mert a két mondat közt ki nem mondva van valami, ami nélkül az első mondat felszólítása és a másik mondatnak megállapítása vagy ígérete nem volna értelmes.

Ami az elsőt illeti, hadd hívjam fel a figyelmet arra, hogy milyen különös dolog, hogy amikor Jézus szemei előtt ott van a problémáktól nyugtalanított emberi tömeg: „mit együnk, mit igyunk, mivel ruházkodjunk?“; és amikor szó volt azokról, akik mohón gyűjtik a kincset, amelyet a rozsda és a moly megemész és amelyet a tolvajok kiásnak és ellopnak; amikor szemlét tart e fölött a megbolygatott, békességéből kiforgatott emberi sokaság fölött: akkor végül orvosságul nem csillapítószert ad be nekik, hanem egy olyan

felszólítást szegez szívüknek, amelyik minden eddigi nyugtalanságunknál sokkal nyugtalanabb állapotba ejtheti őket: „Keressétek az Istennek országát...” Ha van egy kis képzeletünk, rögtön megjelenik előttünk a képe annak, milyen következménye van egy ilyen felszólításnak. Összel a vándormadarak nyugtalansága, gyülekezése, fészengő várákozása az indulásra, sejtelveiknek előre repesése egy melegebb, napfényesebb táj felé; vagy a népvándorlás idején egész néptörzseknek az a megbomlása, amikor fölszedik sátorukat, együvé terelik nyájukat, csomagolnak és készülődnek: mindez semmi ahhoz képest, amikor a szemünk előtt megjelenik, hogy milyen hatása van ennek a felhívásnak: „Keressétek Istennek országát, és az ő igazságát”. Még aki önelégülten, fásultan folytatta eddig útját, az is egyszerre fölriad s ettől kezdve nincs többé nyugta neki.

Természetes, akikhez Jézus ezt a felszólítást intézte, tudták, hogy miről van szó, amikor az Isten országát említi. Hiszen mindig azt magyarázta nekik, hogy van Istennek országa és hogy mi az? Egy egészen más világ, mint amiben mi élünk. Ebben a világban mi a magunk urai vagyunk és amennyiben mások uralkodnak felettünk, igyekszünk lerázni magunkról az ő akaratukat; abban a világban egy Úr van, egy föltétlenül szuverén Király, egy akarat és mindenkinek másnak az az egyetlen boldogsága, hogy előttte megtörve, meghódolva, Neki engedelmeskedjék. Ebben a világban mi nagy urak, függetlenek, magunk szabadságát féltékenyen érvényre juttatni törekvők, éppen azért nagyon nyomorultak is vagyunk. A mi tőkénk nagyon hamar elfogy; indulunk telve magunkbízásával és lassanként lekonyul büszke fejünk; jönnek az évek, azt hittük, hogy hódolva fogják lerakni elénk ajándékaikat s rájövünk, hogy hovatovább mindjobban kifosztanak bennünket; nagy dolgokra merészen vállalkoztunk, lassanként mindjobban abbahagyjuk őket. Abban a világban, aki Úr felettünk, a Király, a kegyelemnek az Istene, egyúttal a kimondhatatlan erőnek is a forrása és aki Őbenne hódolva bízunk, annak az ereje, ifjúsága megújul, mint a sasé, ha elfárad, új erőre kél. Nem lefelé konyul, hanem fölfelé ível az élete. Alázatosan kezdődik és nagyobbra növekszik és minél tovább halad az ember szaporodó éveiben, annál gazdagabbnak érzi magát. Ebben a világban egymásnak ellenségei vagyunk; ahol az egyik ki tudja szorítani a maga helyét, ott a másik elveszíti a magáét s éppen azért állandóan résen vagyunk, hol kell kivédeni a másik támadását. Abban a világban testvérek vagyunk, együtt örülünk az örülőkkel és együtt sírunk a sírókkal. Ebben a világban a zsákmány a cél: másokat foglyul

ejteni és alája rendelni a mi céljainknak, a magunk munkáját elvégeztetni ilyen vagy amolyan formában rabszolgákkal és uralkodni felettük. Abban a világban a szolgálat az elv, ott mindenki arra törekszik, hogy mások terhét vegye magára s akkor boldog, ha sokak munkáját ő végezheti el és sokak szükségéről ő gondoskodhatik. Ez a világ a halálnak világa, a hullócsillagoknak világa, a közeledő éjszának világa, a reménytelenségnek a világa. Az a világ az örökéletnek a világa.

Az Isten országa egy egészen más világ és jól tudjuk, hogy ha abban a világban élünk egészen, akkor élünk igazán. Ez a világ, amelyben mi élünk, hazug világ; ez az élet elgörbült élet, ez nem az, amire szánva vagyunk. Amaz az egyetlen igaz élet; az az igazi éniünk, amelyet ott látunk magunk előtt, és éppen ezért, ha egyszer halljuk a felszólítást, hogy „Keressétek az Istennek országát és az ő igazságát“, ezt a másik életrendet és a magatokénak abban kialakuló életformáját, akkor egy dolgot nem felelhetünk erre a felszólításra, egy magatartás lehetetlen; azt nem mondhatjuk reá, hogy semmi közöm hozzá, vagy ha mondjuk, a szánkkal mondjuk, de a szívünk reá hazudtol arra. Mert ez a felszólítás a lelkünk elevenéig hatol. Még ha nem fogadjuk is meg, de felfedezzük benne azt, amit legtitkosabb óráinkban mindig vártunk, kerestünk. És éppen azért nincsen olyan felszólítás, amely olyan mélyen megragadhatna bennünket és olyan mély nyugalanságba ejthetne, mint ez: „Előttetek ez a másik világ, kerekedjétek fel és keressétek meg! Vár benneteket Isten országa és igazsága, hát ne tespedjétek itt, ne foglaljátok le magatokat a magatok kicsiny izgalmaival, hanem vegyétek magatokra ezt a nagy izgalmat!“

És itt következik az, amit a sorok közül kell kiolvasnunk, mert hiszen a főkérdés magának alapigénknek a szavaiban nem talál megoldást. A főkérdés az, hogy ha keressük az Istennek országát és annak igazságát, hát megtalálhatjuk-e? Ez a vándorút, amire Jézus hív bennünket, célhoz vezet-e? Reális dolog-e ez a dicsőséges ideál, vagy pedig csak képzelődés? Miért nem beszél erről Jézus? Miért nem így mondotta: Keressétek először Istennek országát és annak igazságát, *meg fogjátok találni*, és majd azután minden egyebek is megadatnak néktek? Azt hiszem, azért nem, mert erről ő némán is hangosan beszélt. Nem holt papiroson holt betűkkel írta az emberek elé ezt az Ő felszólítását, hanem itt élt Ő maga közöttünk, csengő hangon hívott bennünket, engedte, hogy belássunk az Ő lelkébe, megfogta kezünket, hogy az Ő szívének melege minket is felmele-

gítsen és így mondotta: „Keressétek először Istennek országát, és az Ő igazságát...” Az Ő egész élő valósága hangosabb és meggyőzőbb, kétségbevonhatatlanabb kijelentés az Isten országának realitásáról, mint akárhány kötetre rúgó fejtegetés vagy bizonyítás. És amikor erre a szóra hallgatunk most is, legfőbb dolgunk csak az lehet, hogy a szavakon keresztül meglássuk a Szólót, hogy úgy csengjenek fülünkbe ezek a szavak, mint egy hozzánk közel álló, velünk személyesen törődő és hozzánk egyenként szóló élő Krisztusnak a szavai.

Hogyha ezen a mai estén így nem értjük ezt a felszólítást, akkor kárbavesztett volt az idő, amit együtt töltöttünk. Hangulatokba beleringathattuk magunkat és játszhatott a képzeletünk szép eszményekkel, de a nagy probléma nem oldódott meg. Azt, hogy olyan komoly valóság-e az Isten országa, hogy arra csakugyan fel lehet tenni teljes öntudatossággal, felelősséggel az egész életünket, ezt a kérdést csak az oldja meg, ha valahogy Isten kegyelméből itt a mi szívünk közvetlen közelében érezzük megdobbanni az Ő szívét, ha megérezzük, hogy ezt a termet betölti az Ő jelenléte, ha tudatára ébredünk annak, hogy ebben a találkozásban az Ő keze vezetett bennünket, mert Neki van hozzánk mondanivalója és ha Ő maga egyenként szemünkbe nézve nekünk, akik annyi bajjal, nehézséggel küzdünk, azt mondja: „mindezeket most toljuk félre; a baj nem az, hogy vannak problémáid, hanem hogy nem elég mélyek; nem azért vagy nyughatatlan, mert izgatnak a világ kérdései, néked még nyughatatlanabbá kellene lenned, még nem hatoltál le a gyökéréig a jelenkor problémáinak; jer, keresd az Istennek országát és annak igazságát!” Ha egyszer így halljuk ezt a hozzánk intézett felhívást, akkor tudjuk, hogy az Isten országát nem hiába keresi senki ezen a világon. Ő maga jött ide mihozzánk. Megmutatta magát, hogy nem ábránd, hanem valóság. És megfogva az Ő kezét, az Ő vezetése mellett nyugodtan indulhatunk útnak.

Talán van annak még egy másik oka is, hogy nem beszélt az Isten országának boldog bizonyosságáról, hanem csak mint felszólítást intézte hozzánk. Vajjon nem azért van-e ez a hallgatás az Isten országának bizonyosságáról, mert az Isten országának megtalálása nem külön áll valahogy annak a keresésétől? Nem úgy van, hogy: előbb keressük és azután megtaláljuk és többé nem kell keresnünk, hanem aki keresi és amíg keresi, annak és addig van a birtokában. Az a lélek, amely elcsendesedik abban a boldog gyönyörűségben, hogy én már megtaláltam, nekem már nem kell keresnem, abban a pillanatban már abban a veszedelemben forog, hogy elveszíti. De

amíg a lelkem mélyén ott ég a vágy utána, amíg érzem távoli dicsőségének vonzóerejét és repesek feléje, addig az enyém; amíg sietségben vagyok utána, addig tölti be a szívemet a birtokolás örömeivel.

Nem azt mondom, hogy nem lehet megtalálni. Nem örökké kielégíthetetlen keresés a mi sorsunk, hanem azt mondom, hogy az az igazi megtalálás, amikor a keresés lángja lobog bennünk, amikor mindig többet és többet akarunk belőle felölelni. Akinek lelke betelt, nem tagja többé a mennyek országának. A lelki szegényeké ez, de azután csakugyan — *az övé!*

Csak még egy pillanatra álljunk meg a második mondatnál: mindezek — mit egyetek, mit igyatok és mivel ruházkodjatok, stb. — ne féljete, megadatnak néktek. Mint valami könnyű ráadás, úgy hull az öletekbe ennek a nagy, elgondolhatatlanul dicsőséges ajándéknak, az Isten országa bírásának a tetejébe. Nem kifogásolja Jézus ezeket a földi célokat; nem helyteleníti a velük való foglalkozást; Ő is azt akarja, hogy mindezek megadassanak és megoldassanak. Csak azt mondja nekünk, hogy ahelyett a kétségbeesett hajsza helyett, amit értük folytatunk, szép csendesen, szinte úgy, hogy észre sem vesszük, meg fogjuk kapni őket, az Isten országának és igazságának ráadásaképen.

Vannak dolgok, amiket minél jobban keresünk, annál inkább elveszítünk. Egy nagy drámaíróknak van egy szereplője, aki azzal nevelteti ki magát, hogy nagyon igyekszik tekintélyesnek látszani. Életünk tele van olyan apró mozzanatokkal, amelyekről tudjuk, hogy akkor sikerül megcsinálni, ha nem nagyon figyelünk oda. Szónokló ember tudja, hogyha figyelmét arra összpontosítja, hogy egy ragokkal és képzőkkel bőségesen ellátott, hosszú szót hogyan ejtsen ki, egészen biztosan nem fog sikerülni; a zongorázó ember is épp olyan jól tudja, hogy a nehéz részleteken úgy siklik át legjobban, ha nem nagyon figyel oda, hanem hagyja, hogy a dolog szinte magától menjen; a kezdő kerékpározó ember, minél aggságosabban figyel rá, annál biztosabb, hogy neki fog menni a legközelebbi fának.

Az egyéni és a társas földi élet minden problémájával egyetemben akkor oldódik meg legbiztosabban és legsikeresebben, ha az emberek nem koncentrálnak reá figyelmüket. Mert mihelyt beletemetkezik az emberi lélek a földi ügyekbe, már is eldőlt a kudarca és veresége azokban. Úgy vagyunk berendezve, hogy életünkben éppen fordítottja érvényesül annak a fizikai törvénynek, hogy a tárgyak stabilitása annál biztosabb, minél mélyebben van a súlypontjuk. A mi emberi létünknek a súlypontjának fönt kell lenni a lelki világban.

Mihelyt lehúzzuk a súlypontot az idealant való gondjainkba, azonnal megvan a veszedelem és könnyen felborul az egyensúly. Stabilis az az emberi élet, amely előkelő nyugalommal viselkedik minden emberi gonddal szemben, mert odafönt van az ő legfontosabb gondja.

Az igazi nagy földi értékek mindig melléktermékei voltak az Isten országát kereső életnek. A mi hazánknak politikai szabadságáért, nemzeti önállóságáért folyt sok céltudatos politikai küzdelem és büszkék vagyunk ezeknek a harcoknak a hőseire, de tessék csak utána gondolni, hogy végeredményben a kard élével kivívott eredmény-e az, hogy van még ma magyarság? Alapjában véve azokban a vérzivataros években azok az emberek biztosították a magyarság fennmaradását, akiknek nem ez volt az első és főgondjuk, hanem az, hogy a maguk nyelvén elmerüljenek az ő Istenük Igéjének vizsgálatába és ebből a lelki talajból szívtak fel a magyar életbe legyőzhetetlen és mindennel dacoló energiákat. Mennyit beszélünk ma kultúrfölényről! Félő, hogy ebből nem sok jó jön ki! A multnak bizonyossága az, hogy ami virágzó kultúra itt termett, az nem „kultúrfölénypolitikából” termett. A mult nemzedékeknek kis és nagy emberei, akiknek volt szívük, gondjuk és áldozatuk arra, hogy legyenek iskolák és pedig jó iskolák a jövő nemzedékek felnevelésére, voltaképpen az Isten országát keresték, az Isten dicsőségét akarták és *azért* támadtak ősi iskoláink. Ma az emberek legnagyobb részét a szociális probléma tartja lázban és elbűvölt szűklátókörűséggel szegezük reá magukat arra a kérdésre: hogy lehet békességes együttélést teremteni? Angliában vagy 120 esztendővel ezelőtt a gépipar első fellendülésekor különösen éles probléma volt ez a szociális probléma. Miért nem következett akkor ott be a nagy szociális forradalmi robbanás és hogy ment végbe a fejlődés olyan írigylésre méltó síma úton, ahol szinte alig-alig támadt valami zökkenő? Magyarázata ennek a nagyszerű fordulatnak abban rejlik, hogy éppen az időtájt az Istennek különösen megáldott igehirdetői, a nagy methodista ébredés vezérei járták be Anglia városait és falvait és miközben azok az emberek leborultak együtt a bűnbánatnak könnyeiben és az új életnek megszületését tapasztalták meg magukban és ezáltal egymással testvéri közösségbe forrottak össze Isten országáért és annak igazságáért, mindennek eredményeképpen Angliának osztályrészül jutott az az írigylésre méltóan békés társadalmi és gazdasági kialakulás is.

Be kell fejeznem. Mindnyájunknak egy életünk van. Sokszor kínosan érezzük, milyen szűkösre vannak szabva annak keretei. Annyi embernek kellene magunkra venni a testi gondjait, annyi em-

berhez kellene odamenni felvilágosító szóval, annyi emberre kellene a szeretetnek melegségét kiárasztani... Hogyan aprózzuk szét magunkat? Egyikünk-másikunk talán ide is, talán amoda is tud az életéből valamit adni nemes és fontos szociális ügyek szolgálatára, de talán vannak olyanok, akik fájdalmasan érzik, hogy őket egészen lefoglalja ez a munka, amely egyenesen és határozottan Isten országát keresi és annak igazságát. Nos, hadd bízassam meg az így aggódó lelkeket: nem szökevényei ők a nemzet újjáépítése nagy harcának. Nem érheti őket vád azért, hogy az ő munkájuk nincs benne a holnap Magyarországnak testileg virágzó, értelmileg felvilágosult és boldog társas békeességben együtt élő állapotában. Mert ha ez a jobb magyar világ egyszer megvalósul, akkor a gyógyító erők, amelyeknek köszönhető lesz az átalakulás, éppen azokból a forrásokból fognak kiáradni, amely forrásokat mi nyitogatunk a nemzetnek abban a rétegében, amelyik velünk együtt a középpontba állítja újra az Isten országát és annak igazságát. Lehet, hogy egyoldalúnak látszik a mi munkánk, mintha minden mást, sok fontos, nagy kötelességet elhanyagolnánk mellette. Valójában pedig egyedül ez vezet célra: „mindenek megadatnak nekünk“.

A fentemlített konferencia emlékkönyvéből.

VEGYÉTEK FÖL AZ ÉN IGÁMAT!

A Bethánia Egyesület 1926-i tavaszi konferenciáján tartott előadás.
Gyorsírói jegyzetek után.

Hallottuk a meghívást: jöjjetek, — a diagnózist: megfáradtak és megterheltek, — a gyógyulást: megnyugosztlak. — Most itt a recept, a kezelés: Vegyétek föl az én igámat! — Sok esztendővel ezelőtt külföldön barangolva, utamba akadt egy feledhetetlen kiállítás egy rajnamenti városban. Keresztyén tárgyú festmények és szoborművek tárháza volt. Különösen megragadta figyelmemet egy festmény, melynek tárgya a nagy jézusi meghívás volt. Legjobban sikerült ebben a művésznek megérzéskíteni azt a szót: *mindnyájan*. A dombtetőn ül Jézus s özönlik hozzá a sokaság. Mindenféle megterhelt. Tudós, akinek teherré vált a tudománya. Földműves, aki belefáradt a szántásba-vetésbe. Kitagadott bűnös nő. Süveges püspök, kinek teherré vált a hatalma és tisztessége. Gyászruhás édesanya, bánata terhével. Úgy rémlík: mindegyiknek kereszt volt a

vállán. Ha nem volt is, lerítt arcukról a megfáradás. Ezért özönle-
nek mind egy pont felé, mert az ott ülő ajkán az az ígéret hangzik
el, hogy Ő a megfáradton segít.

Elgondolkoztam, hogy hogyan festette volna meg a festő a tex-
tus másik felét? Hogyan ábrázolta volna a betegeket az orvossal
való találkozás után? Különös feladat előtt állt volna. Ahová a
megfáradtak ilyen mohó vággyal sietnek, mindenesetre azt várják,
hogy ott leveszik vállaikról a terhet s könnyen, teher nélkül mehet-
nek tovább. Pedig Jézus nem ezt mondja. Egészen mást: „Vegyétek
föl az én igámat!” Mintha azt mondaná: Nem az baj, hogy teher
van rajtatok. Ezután is lesz. Az a baj, hogy nem a jó igát hordoz-
zátok. Átkos igát hordoztok. Vegyétek föl az én áldott igámat. Aki
utánam akar jönni, annak is keresztet kell viselni.

Igen, a Jézussal való találkozás után is minden ember viszi az
élet sokféle terhét. És mégis más élet, megváltott élet az!

Sokszor úgy érezzük, hogy jobb volna, ha Isten Igéje a maga
tanítását tudományosan fogalmazott elméleti formulákban adná:
kristálytisztán megfogalmazott tételekben. Amit Jézus itt mond,
nem így van mondva. Jézus képekben beszél. De jobb ez így! A
formulák, akármilyen szabatosak lennének, hamar elszáradnának.
A képek örökre frissek maradnak. Az a nagyszerű, hogy a képek
teljes értelmét csak úgy foghatjuk fel, ha elmélyedve, eltűnődve fel-
vetjük a kérdést: mit is jelentenek hát? S kitűnik, hogy a képek sok-
kal gazdagabbak, mint a formulák. Új, meg új értelmet fedezhetünk
föl bennük.

Mit is értsünk hát Jézus igája alatt? Miben különbözik más
igáktól? Egyik feleletet a másik után lehet adni. És egyik éppen
olyan igaz, mint a másik. Nem zárják ki egymást, hanem ugyan-
azon Evangélium más-más oldalát ragyogtatják.

1. A maga igájának nevezi Jézus azt az életet, melyre az övéi
életét átalakítja, először is azért, mert *ő készítette*. Az *ő* műhelyéből
került ki. Mikor Jézus ajkáról ilyen képek hangzanak el, mögöttük
élettapasztalatok vannak. Jézus maga is ácsmester volt. Készített
igákat. És az Ő igái megállták a helyüket. Ha Ő valamit csinált, nem
azért csinálta, hogy minél előbb túladjon rajta. Ami Jézus kezéből
kikerült, azért örökre hálás lehetett a megrendelő. A másutt ren-
delt iga talán törte a jószág nyakát, a Jézusé könnyű volt, öröm
volt viselnie még annak a néma állatnak is, öröm volt használni a
gazdának. És amikor Jézus otthagyt a názareti műhelyt, akkor is
azzal az öntudattal hívogathatótt, mint amivel Názáretben kínálta

a maga portékáját. Ami az Ő kezéből kikerült, arról tudta, hogy jó, mert befektette az egész lelkét. Nem végzett fél munkát.

Az „Ő igáját“ kínálja nekünk is: amiért megdolgozott.

Összefüggésben kell néznünk ezt az ígét az előző versekkel. „Mindent nekem adott át az én Atyám és... senki sem ismeri... az Atyát, csak a Fiú és akinek a Fiú akarja megjelenteni!“ A nagy segítség és gyógyítás, amelyet Jézus nyújt, abban áll, hogy megtanítsmink az Atya nagy szeretetét. Az új élet, a Jézus követése: az Isten szeretetének bizonyosságában élt élet. Jézus nem végzett fél munkát, hogy Isten szeretete felől bizonyosak lehessünk. Nemcsak addig dolgozott rajta, amíg könnyű volt. Akkor is, mikor leszállt a sötétség, mikor vért kellett verítékeznünk. Mikor az életébe került. De azt akarta, hogy ha rajta keresztül megismerik az emberek, hogy Isten szereti őket, hát igazán megismerjék. Olyan Evangéliumot akart adni, amely megfelel a maga céljának, az Istennel való közösség igáját úgy tenni rá az emberek vállára, hogy semmi szemrehányás ne érhesse aztán, hogy jobban kellett volna csinálnia.

2. Azért is az Ő igája, mert Ő *nyújtja felénk*, kínáló, unszoló, parancsoló szeretettel. Történhetett volna úgy is, hogy végigküzd a nagy küzdelmet értünk, teljességre viszi művét és azután ki tudja, kinek a kezére bízta, hogy attól kapjuk meg, kézről-kézre átszármaztatva. De nem. Az övé ez az iga abban a bensőségesebb értelemben is, hogy tőle magától kapjuk. Nézd fiam, mondja, viselted te sokaknak az igáját. Most jer, hajtsd nyakadat az én akaratom alá. Az „Ő igája“ hát ez az iga, mert vele személyes kapcsolatba hoz bennünket. Ez az egy gondolat megoldja azt a talányt, hogy Jézus miért nem úgy orvosolja az embert, hogy minden tehertől mentesíti, hanem úgy, hogy meghagyja a terhet és mégis mássá teszi. Kínos lehet valamely feladat, ha nem tudjuk, hogy kiért kell végezni, de boldogságos lehet, ha olyan valaki kívánja, aki iránt szeretettől ég a szívünk. Van egy drága szócska az Evangéliumban: *én érettem*. Tudod-e, mit jelent ez? Azt, hogy ha Jézus rak reád esetleg olyan terhet, mely vérig sebez, boldog és hálás szívvel fogod viselni; hogy nem érhet olyan kellemetlenség, nélkülözés, üldöztetés, melynek keserűségébe ha beleveted ezt az orvosságot: *Őérette*, — édessé ne válnék számodra! Én nem tudom, milyen teher alatt sóhajtozol, nem tudom, le lehet-e venni rólad, de azt tudom, hogyha ugyanazt a terhet Jézus kezéből veszed, ha megpróbálod azzal a gondolattal vinni tovább, hogy: *Ő rakta reám, érte viselem*, — akkor elveszti gyötrelmes voltát és megtelik a szíved hálaadással.

Milyen megdöbbenő, hogy milyen sokszor el tudunk mi feledkezni erről; hogy milyen könnyen el tud párologni életünkben ez a jelszó. Még az a szolgálat is, melyet éppen az Ő szavára vállaltunk el, megszűnik érte végzett lenni. A szolgálat alól ki-kibujunk, a bánatmaktól kimélgetjük magunkat. Közben-közben megáll előttünk Jézus, általszegzett kezeivel. Kérdezi: Én ezt tettem érted, hát amit neked kell értem tenni, ami igát én adok a nyakadra, olyan hamar levetnéd magadról?

Ragyogjanak fel új fényben előttünk e szavak „Őérettel!“ Érez-zük meg, hogy nincs az életnek olyan nehéz terhe, megpróbáltatása, melyet ne fogadhatnánk el tőle, mint az Ő igáját. S csodálatos, ekkor visszatér szívünkbe a nyugalom. Amíg magunkat kimélgetni akartuk, addig odaveszett. A csend akkor tér vissza, mikor újra reánk nehezedik az Ő kezéből az iga. Mikor azt monjuk: a te szavadra megteszem újra!

3. És végül az Ő igája, mert Ő *maga is hordozta*. Mindenekfelett ezért az övé. Amikor meghív magához fáradalmainkkal, olyan békességgel kínál meg, amellyel tele van az Ő szíve is. Olyan receptet ad, melynek maga is köszöni az egészségét. Olyan igát akar reánk adni, melyet maga is állandóan húz.

Ő maga előtt látta szüntelen az Örökkévalót és megesett a szíve azokon a vakokon, akiknek nincs betekintésük ezekbe a csodákba. Elindult, hogy lássák meg Ők is Isten szeretetének csodás dolgait. Nehéz szolgálat, nehéz iga volt ez. Szerte hangzott a meghívása, de sokan visszautasították. Bezörgetett a vezetőkhöz, de vajmi ritkán nyílt meg az ajtó. Csak a kisdedek, a lelki szegények nyúltak szomjasan és éhesen a felajánlott javak után. Ami hatalom volt a világon, az mind cserbenhagyta. Már előrevetődött a végső összeütközés árnya. De minél nehezebbé vált az iga, Ő annál jobban hálát adott, mert így tetszett az Atyának. Az Atya akarata: ez volt az Ő igája. S az Atya akarata a bűn sötét éjszakájában pusztuló emberiség megváltása volt, bármi áron. Jézus vállalta. Nem nézett sem jobbra, sem balra. Csak egy kérdés állt előtte: Merre vezet az Atya akarata? S ment a Gecsemánéig, a Golgotáig.

És ezt kínálja nekünk: Vegyetek részt ebben a szolgálatban. Megosztom veletek. Az én életem azért gyönyörűséges, mert ebből a szolgálatból áll. A ti életek is annyiban lesz gyönyörűséges, amennyit el tudtok fogadni ebből az életprogrammból.

Pál apostol azért volt olyan boldog ember, mert elmondhatta,

hogy Ő is hozzájárult a Krisztus szenvedéseihez: betöltötte, ami hija azoknak volt.

Látjuk a kereszttel vállán a Jézust. Ott van a mi helyünk is, mellette! Nem hagyjuk magára. Részt kérünk terhéből. Felvesszük mi is az Ő igáját. És többé nem békétlen a szívünk. Minél jobban teleisszuk magunkat az Ő gyötrődéseivel, annál istenibb béke és nyugalom száll meg bennünket.

Befejezésül még egyet. Igáról van szó, ami szolgálatot, tehervonást jelent. És arról is van szó, hogy életünknek oda kell hajolnia az Isten uralma alá. Vélt szabadságunknak össze kell törnie, hogy megtanuljuk elismerni magunk felett Isten akaratát. Igát kell magunkra vennünk.

De ez az iga mégis szabadságot jelent. Minden más iga azért iga, mert mások kényszerítik reánk. A Jézus igája nem ilyen. Ő nem akarja, hogy ökölbe szorított kézzel, fogcsikorgatva szolgáljak az emberek. Rabszolgatartó van elég. Ő nem akar ezek közül egy lenni. Éppen azért senkire sem kényszeríti rá az Ő igáját. Csak kínálja. Vegyétek fel magatok! Jósáztotokból! Más iga viselése mind csak kényszer, rabszolgaság. Ha magatok vettétek talán föl, azért tettétek, mert nem tudtátok, hogy igát vesztek magatokra. Csak később ébredtetek rá, hogy milyen rettenetes iga szolgásába hajoltatok. Az a szolgálat, melyre én hívlak, szabadság. Jőjjetek ti magatok. Én kínálom az igámat; mondjátok rá ti magatok boldogan igent.

Olyan sok dologra kell igent mondanunk. Sorsunk sok körülménye megkérdezésünk nélkül adva van. Hogy férfi vagy, avagy nő; hogy erőből duzzadó tested van-e, melyben lobognak a szenvedélyek, vagy gyenge, sorvatos testű vagy, s emiatt vannak rajtad nehéz terhek; ezeket mind megkérdezésed nélkül valami felsőbb kéz helyezte reád.

Nézd, itt az életünk legbensőbb központjában, a lelkünk magában arra szólít fel Atyánk, hogy magunk alakítsuk a mi sorsunkat. Mi magunk mondjunk önként és szabadon igent arra, amire Ő kér, de nem kényszerít bennünket. Terhet és igát kínál, de gyönyörűségeset és könnyűt. És várja, hogy itt-ott egy-egy lélek felfohászkodjék és rámondja meghívására a boldog és örökre hálás igent.

És akkor — az eddigi terheid talán megmaradnak, de átalakulnak Jézus igájává. És jönnek hozzájuk újak. A kereszt útján sok véres rózsa teremhet még számodra. De egy bizonyos: hogy az orvos

kezébe jutottál, te beteg szív, és most már egészséges vagy Óáltala, örökre.

Mustármag, 1927. márc.

A LELKI „AGGODALMASKODÁS“.

Keressétek először Istennek országát és az ő igazságát; és ezek mind megadtnak néktek. Máté 6: 33.

Sokszor prédikáltunk már mindnyájan erről a textusról. Jól tudjuk, mit jelent: milyen nagy igazság az, hogy nyomorult, az emberhez méltatlan élet mindig csak a „mit együnk, mit igyunk, mivel ruházkodjunk“ kérdéseivel foglalkozni; és milyen felséges dolog felismerni a rendeltetésünket abban és az életünk főgondjává tenni azt, hogy általunk is „Isten országa és az ő igazsága“ teljessédjék be a földi világ egy darabjában — s aztán minden egyéb gondunkat rábízni az Istenre, aki tudja, mire van szükségünk. Más kérdés persze az, hogy a keresztyén életnek ez a nagy igazsága mennyire öltött testet predikálásunk nyomán és hányan vannak, akiket el tudunk vezetni a pusztá testi létért való küzdelemből erre a magasabb színvonalon való életre és annak békességére...

De most ne erről legyen szó. Inkább arra fordítsuk a figyelmünket, hogy van ennek a textusnak még egy általánosabb jelentése is, aminek tükrében jó megnéznünk a mi lelkipásztori életünket. Nemcsak a testi szükségletek és a lelki célok ellentéte feszül benne és nemcsak az élet materializmusától hívogat parancsoló szóval egy eszményi program szolgálatára. Emögött az ellentét mögött ott van az a másik is, amit legjobban így jelölhetünk meg: egocentrizmus és theocentrizmus. Egyfelől áll az az élet, amelynek gondjai és törekvései önmaga körül foregnak. Másfelől pedig az az élet, mely önmagáról megfeledkezve az Isten ügyéért lángol és emésztődik. Az előbbinek éppen csak legdurvább formája az, amely ellen Jézus közvetlenül küzd e szavakkal: az, amelyiknek önmaga körül leszűkülött körét az anyagi, gazdasági gondok töltik ki. De közvetve vonatkoznak szavai arra az emberre is, akinek lelki ügyes-bajos dolgai is vannak, sőt talán főképen ilyenek vannak, — de ezek is mindig a saját ügyes-bajos dolgai. Az ilyennek is szól a fölhívás: „Keressétek

először az Istennek országát és az ő igazságát és ezek mind megadatnak néktek!”

Figyeljük csak meg, miről esik szó a leggyakrabban, amikor református lekipásztorok a maguk számára veszik elő az Igét — akár személyes találkozások alkalmával, akár a nyomtatott betű köré letelepedve. Nem az a benyomás támad-e az emberben, hogy ilyenkor mintha lelki klinikán járnánk? Milyen szerepben jelenünk meg önmagunk és egymás előtt az ilyen esetekben legtöbbször? Mint a szolgálatban elfáradt és elcsüggedt emberek; mint olyanok, akik szenvedik az elhagyatottság és megnemértettség árvaságát; mint csalódások és szeretetlen bántalmak sebesültjei; mint ezernyi akadály közepette reménységért sírók; mint a lelki élet ínségesei, akiknek arcára mély redőket szánt a nehéz gond: „mit együnk, mit igyunk, mivel ruházkodjunk” — hogy a belső emberünk étlen-szomjan ne szenvedjen és kibírja a mostoha, fagyos időjárást?

Nos hát, — ha így áll a dolog, vagy ha csak kicsiny részben is így áll, — Jézus szava arra figyelmeztet, hogy ebből az „énközpontiságból” ki kell nőnünk az „Istenközpontiság” életére. Nem szabad annak úgy maradnia, hogy hivatalunkban forgolódva az Isten ügyével legyünk elfoglalva, de amikor a magunk egyéni magánélete tárul fel, kitűnik, hogy az önmagával bajlódik. A legbensőbb, a legprivátabb égő szenvedelmünk kell, hogy az Istené, az Ő országáé, az Ő igazságáé legyen. Úgy le kell hogy foglalja a figyelmünket az Ő ügyének „keresése”, hogy ne is igen érjünk rá önmagunkat boncolgatni, hőmérőzgetni, sajnálkozva ápolgatni. Hiszen annyi miránk bízott ember él körülöttünk! Hány van, aki minden emberi megítélés szerint messze-messze van még az Ő országától! Hány van, aki „közel van” ahhoz, de talán az utolsó lépések híján veszt el annak javait! Hány gyermek van a gyülekezetünkben, hány szülő van szomszédságunkban, hány beteg, hány ínséges van községünkben, aki mind azt várja, hogy valaki az ő számára is „keresse az Isten országát”. Mennyi megrögzött, életpusztító rossz szokás uralkodik, mennyi igazságtalanság és szeretetlenség fojtogatja az embereket, mennyi bűn hivalkodik szemérmetlenül, mindaddig, amíg „az Isten országa és az ő igazsága” uralomra nem jut és véget nem vet a bajoknak...

Hiszen kevés a napnak huszonnégy órája és tíz ember keze, szava és szíve is kevés volna ahhoz a munkához, rábeszéléshez és imádsághoz, ami mindnyájunkra vár, ha „először az Isten országát keressük és az ő igazságát”.

Ne állítsa föl ezzel szemben senki azt a tételt, hogy előbb az Istennel való közösségünket kell ápolnunk belső életünk titkos kamrájában és csak azután válhatunk hasznára a rá megbízottaknak közöttük való serény forgolódásunkban. Az a „keresés“, amelyről Jézus beszél, nem az Istennel csak lazán összefüggő élet külsőleg talán sokat mutató, de belsőleg üresen zakató „nagy elfoglaltsága“. Azt, aminek „kereséséről“ itt szó van, csak az Isten titkos kegyelmi forrásaival való legbensőbb kapcsolatban állva lehet „keresni“, tuskódó könyörgésben megvilágosodott látással, kifinomult érzékenységgel, megszilárdult akarattal. Arról van éppen szó, hogy ezt a belső életünket mélyítsük el azzal, hogy sohasem engedjük magunkra szűkülni, hanem mindig kiszélesítjük az Istennek ügyére.

„Először!“ — És másodszor és harmadszor is. Akkor megoldódnak maguktól a mi szubjektív lelki ügyeink és bajaink.

„Ezek mind megadatnak néktek“.

Református Igéirdető. 1928.

ÜNNEPI PANASZOK.

Hadd tegyek fel egy őszinte kérdést lelkipásztor testvéreimnek — úgy magunk között. Nem voltatok még sohasem úgy, hogy ünnep közeledtével nehéz sóhaj röppent el a szívetekből: „Már megint!“ És amikor „lezajlottak“ az ünnep napjai, nem mondtátok-e még soha, újra sóhajtván egyet, most már a megkönnyebbülés sóhaját — „hála Istennek, ezen is túl vagyunk“? Más szóval: nem vallhatjuk-e meg magunknak és egymásnak, hogy sokszor terhünkre vannak az ünnepek és hogy ugyanazok az idők, amelyeknek az a rendeltetésük, hogy a híveknek különös lelki felfrissülést hozzanak, nekünk sokszor a lelki fáradtságnak az idői?

Természetesen a fokozott testi igénybevételnek az idői is. Nem mindenki mellé jut legátus, aki levegye vállairól az egymásra torló szószéki szolgálatok terhének legalább egy részét. Sok helyen meg még tetézi az ünnepi szószék fáradalmait az a rendkívüli szolgálat, amit szintén ünnepek táján lehet legjobban ellátni, kórházi úrvacsoraosztás, szórványba ellátogatás, stb. A lelkészi hivatal is

forgalmasabb ilyenkor, mint máskor. Messzebb lakó hívek ilyenkor keresik fel a templom táját és egyúttal benéznek a hivatalba is elintézni valami ilyenkorra halasztott dolgukat. A lelkipásztori családnak is, mint minden családnak, fokozottabb igényei vannak ilyenkor. A konyhán több a sürgés-forgás, mint máskor, — az asszony segítségére nem lehet úgy támaszkodni sok apró teendőben. Vendéglátás is van. Könnyű annak, akinek az ünnep munkaszünet, de akinek éppen ilyenkor van a legtöbb dolga, hogy feleljen meg minden kíváncsiságnak, ami rázúporoz mindenfelől? És a testi kifáradás, ami mindennek az eredményeként már előre érezhető, könnyen magával hozza a lelki kedvetlenséget és kényszeredettséget.

Azután megvannak az ünnepi szolgálatnak magának is az árnyoldalai. Kötött tárgykörben mozoghat csak az igehirdetésünk. És évről-évre jobban érezzük, hogy a nagypénteki, a husvéti, a pünkösdi vagy a karácsonyi üzenetet nem most visszük először a gyülekezet elé. Valami újat kellene megint mondani az évezredek régi témáiról! Sikerül-e elkerülni az önmagunk megismétlését? Viszont, szabad-e nagyon alkalmoszerűnek és egyéninek lennie ilyenkor a prédikációinknak, vagy pedig éppen az a kötelesség hárul reánk, hogy az ünnepi üzenet tiszta objektivitásával domborodjék ki, hogy az Istennek felséges kegyelmi tényeit mutassuk fel, úgy amint minden idők minden nemzedékének mindenütt a föld kerekén egyformán szólanak? Nem az-e éppen az egyetemes keresztyénység ünnepeinek a jelentőségük, hogy az egyéniségünknek, amit máskor jól esik az igehirdetésünkben kifejtenuk, szigorú korlátai vannak, mert végül is az üdvösségre hívó szóban nem az a fontos, hogy én mondom és hogyan mondom, hanem egyedül az, amit mondok az Isten kijelentése alapján? Továbbá nem járul-e mindezekhez hozzá még egy állandó ünnepi élmény, ami megint csak megszegyenítőleg nehezedik reá lelkipásztori egyéniségekre, annak az élménye ugyanis, hogy a gyülekezet életében milyen kis rész az, amit valóban az én szolgálatom éltet és milyen nagy rész az, ami többé-kevésbé, talán egészen is tőlem függetlenül megy a maga útján? Emberek százai jelennek meg az ünnep kedvéért, akik az én prédikációm kedvéért sohasse jönnek el máskor. A tömegnek egy olyan vallásossága bukkan felszínre, amely máskor ellenőrizhetetlenül, földalatti folyóként járja a maga útját, szokásoktól, hagyományoktól kivájt mederben, olyanképpen, hogy szinte lehetetlen elgondolni, hogy valaha is döntő befolyással lehetnék az irányítására, még ha százszorannyi erővel rendelkezném is, mint amennyivel rendelkezem. Egyáltalán van-e

nekem valami számottevő szerepem az egész ünneplésben, vagy pedig megtörténnék az egész a maga ősi beidegzettsége szerint, gépies pontossággal akkor is, ha valami beszélő mechanizmussal berendezett emberbábút állítanának oda a szószékre helyettem? Akárhogy, jól vagy rosszul végzem is el a magam feladatát, nem ugyanazokkal az előre megszabott hatásokkal fog-e úgy is eloszlani a gyülekezet a templomból, amiket maga az intézményes ünnep, mint olyan, vált ki belőle a lelkipásztor személyes közreműködésétől függetlenül?

Ezek nyilván túlzott kesergések. Nem szabad ennyire feketére festenünk a helyzetet. Mindenki tud az elmondottak ellen felhozni valamit vigasztalásul, az árnyoldalt ellensúlyozó fény gyanánt. De eloszlatjuk-e ezzel az árnyakat? Nem homályosítják-e mégis csak el némileg ünnepeink fényét?

Azt hiszem, teljesen ünnepivé csak úgy válik a magunk lelkipásztori ünneplése, ha a szemébe nézünk ezeknek a panaszoknak és nem elfordulva tőlük, hanem megbirkózva velük, kerekedünk föléjük. A keserűben magában kell megtalálnunk valami édes ízt és rá kell jönnünk, hogy éppen az válhatik kimondhatatlan ünnepi áldások forrásává, ami ünneprontó élménynek látszott első pillanatra.

A magunk lelkipásztori egyéniségének az a háttérbe parancsolása és a magunk egyéni fontosságának az a lefokozása, amit az ünnepek magukkal hoznak, kell, hogy ünnepi ajándékká váljék ránk nézve. Meg kell tanulnunk, milyen nagy boldogság az, hogy az Isten Evangéliuma és az Isten Anyaszentegyháza mindenestől túlnő a magunk személyiségén. Nem zúgolódva amiatt, hogy olyan szerény keretek közé zsugorodik a mi magunk szerepe, hálás csodálattal kell vennünk azt, hogy egyáltalán jut nekünk is szerep azok mellett a hatalmas személytelen tényezők mellett, amelyeket Isten az Ő ügyének szolgálatába állított. Szemünk előtt fel kell tárulnia annak a nagy látványnak, hogy mint dolgozik a Szent Lélek a történelem évszázadaiban, mint ágyazza bele néptömegekbe a keresztyénség alapvető tényeinek, Jézus megszületésének, halálának, feltámadásának, a pünkösdi eseménynek a tudatát; mint köti hozzá ezekhez az alapokhoz a nemzedékek egymásra épülő sorozatait hagyományos szokások kötőanyagával; mint viszi bele társadalmakba, népkultúrákba az Ő egyházának az áramló életét, még ha a partok mentén iszapos-szennyesen, lomha alig-mozdulással áramlik is ez az élet és annyi idegen anyagot hord is magával, hogy alig ismerünk rá benne az Élet Forrásából eredt vízre; mint tart üzemben egy minden emberi tervezetést és irányítást megszegyenítő óriási lelki appará-

tust azért, hogy valamiképen nyoma legyen a világban annak, hogy élt, meghalt és feltámadott a Krisztus...

Még ha csakugyan nem volna is más a mi ünneplésünk, mint belesodródás egy nagy áradatba, mely nélkülünk is hömpölyögne; vagy nem volna is más a mi szerepünk ilyenkor, mint a távíródróté az üzenet tovasuhanásában, ami éppúgy futná pályáját más huzalon is: akkor is, sőt éppen ezáltal drága áldásokat hozna nekünk minden ünnep. Mi „alászállanánk“, de jobban meglátnók Őt az Ő csodálatos „felemeltettségében“.

Az áldott ünneplés titka tehát az lesz számunkra, lelkipásztorok számára, hogy elfelejtsük lelkipásztori mivoltunkat és ne is igényeljünk semmi különös szerepet ezen a címen. Legyünk egyszerűen ünneplő keresztyének, akiknek nem lehet úgy élnünk, hogy közömbösen muljék el felettünk egy-egy Krisztusra emlékeztető nagy nap. Örüljünk az örülőkkel az Isten nagyságos dolgainak láttára.

És ha ezenfelül, csodák csodájára, még éppen nekünk jut az a feladat, hogy az általános ünneplés közepette szószólói legyünk az ünnep értelmének, nem olyan tisztesség-e ez, hogy százszorannyi terhet is örömmel viselhetnénk el érte?

Református Igekírdető, 1928. ápr.

ISTEN SZAVA ÉS A MI SZAVUNK.

Az Ige — Isten Igéje. Ez a gondolat szab irányt a theológiai gondolkodás legújabb fejlődésének. Sokáig tanulmányoztuk már a Bibliát, mint „emberi okmányt.“ Megelevenedtek előttünk írói, a kor, amelyből jöttek, a nemzedék, amelyhez szóltak. Megismerkedtünk vívódásaikkal és hitüknek kivívott győzelmeivel. Áhítatosan figyeltünk arra, amit gazdag lelki tapasztalásaikról — néha a sorok között is — elmondanak nekünk. Gazdag és megbecsülhetetlen könyv volt a régi Írás, mert az Isten világának úttörő fölfedezői szólottak benne hozzánk, hivatgatva, biztatva, utat mutatva, hogy mi is járjuk be az ő élményeik magasságait. De most kezdjük látni, hogy a Biblia ennél több: nem embereknek bizonyágtétele Isten csodáiról, hanem magának Istennek örök szózata minden idők szá-

mára. Ezért abszolút tekintély, — kijelentés, — amellyel szemben nincs vitának helye, mert aki még tárgyalásokba akarna bocsátkozni vele, az nem is értette meg. Aki egyszer felfogta belőle Istennek szavát, az elnémultan hajlik meg az Ő fensége előtt.

Az Isten szuverénításának az Igével kapcsolatos ilyen új hangsúlyozása azonnal érezteti hatását a gyakorlati egyházi életben is. A gyülekezeti igehirdetés is újra visszanyeri teljes méltóságát. A szószék alatt sem azért telepszik meg az Isten népe, hogy egy embernek a beszédét hallgassa meg Istenről, hanem magának Istennek a szavát akarja hallani Önmagáról. És az igehirdetőnek végső feladata nem az, hogy akármilyen megkapó bizonytságot tegyen arról, amit Ő megismert és átélt az Isten titkaiból, hanem az, hogy Istennek magának a gyülekezethez intézett szózatát tolmácsolja. Ennél kevesebb úgy sem elég. Csak Isten vigasztaló szava vigasztalhatja meg a szomorúakat; csak Isten feddő szava ébresztheti fel az alvó lelkiismeretűeket; csak Isten bűnbocsánata oldhatja fel a vétkeket...

És mégis: akármilyen hálásak legyünk is ezért a fordulatért, mely újra szóhoz juttatja a felséges Istent az Ő Igéjével, mely minden emberi szóhoz, még a leghűségesebbnek és legszentebbnek is fölötte áll, van ebben az új hangsúlyban egy kis egyoldalúság. Mégsem lehet így felállítani az ellentétet: a Biblia nem emberek beszéde Istenről, hanem Istennek magának az Igéje és a prédikátor nem a maga istenélményét kell, hogy hirdesse, hanem az Ő teljes háttérbe szorulásával Istennek magának kell az igehirdetésében megszólalnia. Hiszen ezek nem egymást kizáró ellentétek, hanem csak együttvéve adják a teljes igazságot. Az Igében az Úr maga jelenti meg magát, de azáltal, hogy hűséges bizonyosságai elmondják, amit ők „láttak és hallottak.“ És az igehirdetésben is Istennel magával van találkozása az Ő népének, de azáltal, hogy valaki, egy alázatos szolgája az Ő Igéjének, tanúskodik arról, amit az Ő élete küzdelmeiben neki is megadatott megízlelnie a kegyelem teljességéből. Ez adja meg éppen az Evangélium sajátos ízt és zamátját: az Istennek olyan üzenete van benne, amelyet nem lehetett felírni a csillagos égre, sem nem lehetett kirajzolni a mezők liliomaiban, vagy a hegyek szikláiban, csakis a legfelségesebb lehetett és lehet a hordozója, ami van ezen a világon magán Istene kívül: az Istennel megteljesedett emberszív. Az, amit mi átélünk és amiről másoknak is boldogan beszámolhatunk: nem az „életnek világossága“ még. De mindenesetre ez az a gyertyatartó, ami fölött maga Isten meggyujthatja az Ő fénylő világosságát. Csodálatos, hogy milyen rozoga gyertyatartóban is mi-

lyen fényesen lobogtatja néha az Ő világát! Néha nagyon üres szívből jön a mi bizonyágtételünk és Ő mégis fölhasználja arra, hogy valamelyik hallgatónkhoz nagyon komolyan szóljon általa. Nyilván megmutatja olykor, hogy nem az a fontos, amit mi mondunk Őrőla, hanem amit Ő maga mond titokzatosan és mégis olyan félreérthetetlenül. Minden igaz prédikátornak vannak tapasztalatai arról, hogy az ő szavai feledésbe merültek és nem is kár értük, de ugyanakkor marad egy-egy hallgatójában valami, ami egyenesen onnan felülről származott. Jó ilyen tapasztalatokat szerezni, hogy megalázkodjunk és egyedül Istennek adjuk a dicsőséget minden eredményért. De ez nem lehet ürügy arra, hogy a gyertyatartó szegényes és romladozó legyen. Ha egyszer tudjuk azt, hogy a fényt nem mi árasztjuk a szívekbe, hanem Az, aki nagyobb minden igehirdetőnél együttvéve, akkor annál szentebb kíválság és kötelesség — bizonyágtévőnek lenni. Tele kell a szívünknek lennie az Ő szentségének és irgalmaságának a magunk életében megtapasztalt csodáival, hogy ez a teljesség csorduljon ki a szánk. Sok mondanivalónknak kell lenni arról, amit mi magunk megismertünk az Ő kifogyhatatlan gazdagságából, mert Ő úgy végezte, hogy amit mi mondunk Őrőla, az legyen a közege az Ő élő és ható beszédjének.

És a világ várja, hogy végre megint hallhassa Őt.

Református Igébirdető, 1926. jún.

VÁZLATOK NAGY KÉRDÉSEKRŐL

A PREDESZTINÁCIÓRÓL.

Eltékozolt örökségek.

Alig van szomorúbb látvány, mint az, amikor gazdag, fejedelmi ősök méltatlan utódai, noha büszkén viselik azok nevét, címerét és emlékét, mégis vétkesen eltékozzák mindazt az örökséget, aminek megőrzése és gyarapítása lenne pedig egyetlen igaz jogcímük arra, hogy az ősök utódainak vallhassák magukat. Micsoda ma nekünk a predesztináció? Ez is egy borzalmasan elhányt-vetett drága örökség. Csak a neve ismerős még előttünk. Meg azután tapad hozzá egy s más homályos sejtelen, zűrzavaros nézet. A kálvinisták hivatkoznak rá, amikor arról van szó, hogy bizonyosak lehetünk-e üdvösségünk felől. Nem, mondják, mert az üdvösség azoké, akiknek Isten szánta az Ő örök rendelése szerint. És így a predesztináció a bizonytalanság ürügyévé lesz, holott eredetileg ennek éppen homlok-egyenest az ellenkezője volt. — A lutheránusok hivatkoznak rá, amikor arról van szó, hogy mi különbözteti meg őket a kálvinistáktól. Ők nem vallják, úgymond, a predesztinációt. Holott úgy áll a dolog, hogy ha vannak is nagyon jellegzetes megkülönböztető vonásai a kálvini predesztináció-tannak, a dolog lényegét tekintve, Luther is éppoly határozottan tanította a predesztináció igazságát. — A római katolikusok is hivatkoznak rá, amikor arról van szó, hogy milyen képtelen tévelygésekbe vezetett a reformáció. Pedig voltaképen mind Luthernek, mind Kálvinnak Pál apostol után az az Augustinus volt a tanítómestere a predesztináció igazságában, akire

a katolikus egyház úgy tekint vissza — és joggal — mint legnagyobb vezérszellemeinek egyikére.

Annyi zavar veszi körül ezt a tárgyat, hogy egészen érthető az is, hogy egyesek valami babonás félelemmel kerülnek, mások meg gyermekes kíváncsisággal mindig ezt feszegetik, mihelyt vallási területre fordul a szó.

Próbáljunk némi fényt deríteni reá. Háttha kitűnik, hogy a reformáció egyik legfelségesebb örökségéről van szó, melyet féltő gonddal kell megőriznünk az elkallódástól és teljes gazdagságában kell átadnunk az utánunk jövőknek?

Kétféle elem a vallási igazságokban.

Sok zavarnak elejét vesszük, ha először tisztázunk egy megkülönböztetést, még ha kissé hosszadalmasnak is látszik ez a bevezetés. A vallási igazságokban mindig kétféle elem van. Nehéz olyan megkülönböztető neveket adni nekik, amik félreértéstől mentesek volnának. Nevezzük az egyiket gyakorlatinak, a másikat elméletinek. Az előbbi alatt értsük a vallási nézeteknek és meggyőződésnek azt az elemét, amely közvetlen kapcsolatban áll a vallási élettel. Vannak, úgyebár, minden hívő embernek meggyőződései, amelyekre nem gondolkozás útján, nem érvek és bizonyítások által jutott el, hanem amelyeknek az igazsága egyszerre, sokszor meglepetésszerűen világosodott föl előtte, valamilyen mélységes lelki élmény, vagy belső átalakulás, vagy erőteljes megelevenedés nyomán. — Ez az egyik elem. — Ezzel szemben vannak azonban olyan meggyőződéseink is, amelyek nem állanak ilyen közvetlen kapcsolatban az életünkkel. Természetes, hogy közvetve ezek is a magunk vagy mások életében, élményeiben gyökereznek. De csak *közvetve*. Mert ezekben a gyakorlati élet érdekeinél inkább érvényesülnek az elméleti gondolkozás követelményei. Úgy vagyunk Istentől alkotva, hogy noha legfőbb hajtóereje életünknek maga az élet: mennél szabadabb, teljesebb, boldogabb és biztosabb életre eljutni és noha az igazságot is főképen azért keressük, hogy birtokában igazabb életet élhessünk, — emellett él bennünk egy másik szomjúság is: megkeresni és megismerni az igazságot önmagáért, összhangba hozni ismereteinket és egységes képbe foglalni minden tudásunkat, hogy ne legyen benne ellentmondás és szakadás. Ez a vágy arra hajtja a hívő lelket, hogy azokat a meggyőződéseket, amik közvetlenül kapcsolatban állanak a gyakorlati életével, már most — eltekintve a gyakorlati élettől, — tovább fűzze, boncolja, következtetéseket vonjon le belőlük és végre vala-

mennyit foglalja egybe valami központi gondolatba. Ez az, amit hitbeli nézeteink elméleti elemének nevezhetünk.

Olyasféle kép jut az eszünkbe, amint végignézzünk hitünk meggyőződésain, amilyent a testünk idegsejtjeiről s azok szöveteiről látnunk természettudományi könyvekben. Miből állanak az idegeink? Csodálatos hálózathálóból, amely sejtekből és szálakból szövődik. Itt ott egy-egy világosan kivehető sejt, egy-egy élő gócpont és mindegyikből bonyolult összevisszaságban szálak egész serege nyulik ki, hogy összekösse egymással ezeket a sejteket egységes szövetbe. Mindegyik sejt önmagában élő valami, de mindegyiknek van mondanivalója és van kapnivalója a többivel szemben s ezért keresi az összefüggést amazokkal. Ilyen élő gócpontjai a hitünk meggyőződés-világának azok a gondolatok, amelyek közvetlenül hívó tapasztalásainkból táplálkoznak, vagy azokat táplálják és ilyen összekötő továbbképződmények azok a gondolatok, amelyeknek feladata az előbbi, gyakorlati gondolatokat egymással egységes hitvilágba kapcsolni.

E között a két elem között nagy a különbség, ha az, amit eddig mondtunk, csakugyan igaz. A gyakorlati elem mindig világos és áttetsző lesz, természetesen az olyan ember számára, akiben megvan a hit gyakorlati élete. Az Evangéliumnak ezeket az igazságait, amelyektől tényleg az élet függ s amelyekben az élet szólal meg, megértik csakugyan a „kisdedek és csecsszopók“. Sőt úgy áll a dolog, hogy mennél kevésbé van megterhelve egy lélek az elméleti gondolkodás kérdéseivel és mennél fesztelenebbül át tudja magát adni a valóságos, tapasztalati életnek, annál könnyebben és annál teljesebben világosodnak meg előtte a keresztyénség nagy alapigazságai az Isten szentségéről és szeretetéről, a Krisztus megváltó hatalmáról és az üdvösség elnyerésének módjáról. Itt nincs vitatkozás, itt nincs nézeteltérés, — mihelyt megvan az emberekben az igazi, élő és Istent és üdvösséget a Krisztusban megtapasztaló hit. Itt beteljesedik az ótestamentum próféciaja, hogy az Isten megszabadultjainak útján „még a bolond sem tévedhet el.“

Ezzel szemben annál több nézeteltérés van a másik elem körül. Mihelyt eltávolodunk a gyakorlati életnek hatalmas mágneses vonzása alól, szétágaznak a szempontjaink, a hajlamaink, az érdeklődéseink. Elméleti keresztyén gondolkodását ki erre, ki arra szereti és akarja tovább fejteni. Ki messzebb, ki csak közelebb mer előrehatolni gondolkodásában. Ki ebben, ki abban lát áthághatatlan nehézséget. És azt a zűrzavart, ami így előáll, fokozza még az is, hogy ki-

ki önmagában sem képes mindazt, amit a gyakorlati hitélete nyújt, egészen egységes gondolatvilágban földolgozni. Valahol mindenki összeegyeztethetetlen ellenmondásokhoz jut és le kell raknia gondolkodásának fegyvereit azzal az alázatos vallomással, hogy Istennek a valóságos élete és munkája nagyobb, semminthogy bele tudnók rendezni a mi kicsiny gondolatvilágunk rekeszeibe. Amíg e testben élünk és e testhez kötött lélekkel kell gondolkoznunk, mindig csak „tükör által, homályosan látunk“.

Egyszóval: amíg a gyakorlati téren bátor, hangos bizonyossággal emelhetjük föl szavunkat abban a tudatban, hogy bírjuk azt az igazságot, mely az Igazság, véglegesen és örökérvényesen, addig az elméleti téren mindig óvatosaknak és szerényeknek kell lennünk, mert ami nekem igazság, a másiknak botránkozás lehet és ami ma igazság, azt a holnap már tévedésnek tüntetheti föl. A keresztyén-ség multjának egyik legfájdalmasabb szégyene az, hogy az elméleti gondolkodásnak ezt a köteles alázatosságát sokszor elfelejtette és kerserves, gyötrelmes harcokat és szakadásokat idézett föl olyanok között, akik gyakorlatilag ugyanazzal a bizonyossággal ugyanazzal a kegyelmes Istennel állottak ugyanolyan élő közösségben s akik ezért az örökkévalóságban ugyanannak az üdvösségnek a birtokában találkoztak azóta.

A predesztináció gyakorlati lényege.

Mindezeket előrebocsátani jó hosszú bevezetés volt, de talán nem haszontalan. Ha ezek így állanak, akkor az következik belőlük, hogy a predesztináció gondolatában is megkülönböztethetünk gyakorlati és elméleti elemet és ha a predesztináció gondolata választófal volt keresztyén hívők között, akkor bizonyára az utóbbi, az elméleti eleme okozta azt, míg ha az előbbire, a gyakorlati elemre helyezzük a súlyt, megtaláljuk a szétválasztott keresztyének találkozópontját a közös bizonyosságban.

Mi hát a predesztináció tanában az, ami közvetlen kapcsolatban áll a hívő életével? Szép képen fejezte ki egyszer valaki. Az Isten üdvösséget adó országának kapujára ez van kiírva: „Jövel!“ A világ fáradalmaitól s a bűn szolgálatától elgyötört vándor föleszmél, remény és bizalom ébred benne e hivogató látára, úgy érzi, hogy most kezében tartja egész jövőendő sorsát, dönt, összeszedi minden bízó és elhatározó erejét és — belép. Nem csalódott. A szoros kapun belül csakugyan a bocsánat, a békesség, az erő, az öröm világa veszi körül. De amikor a sok csodálkozástól lassan magához

térve jobban szemügyre veszi az utat, amit megtett, észreveszi, hogy a kapun belül is van egy felírás: „*Isten hozott.*“ Ez a predesztináció magva és lényege. Ezt előbb-utóbb átéli mindenki, akinek életébe Krisztus által belenyult Istennek kegyelme, hogy elvezesse az elkészített üdvösségre, Isten atyai szeretetének boldog birtokára. Amikor kívül állunk még, az Isten nélkül való élet nyomorúságában és békételenségében, felénk csendül a hívás: „Jöjjetek én hozzám mindnyájan“ és úgy tűnik föl, mintha rajtunk állana most mindenestül, elfogadjuk-e vagy ne, kövessük-e vagy ne a szózatot? Amikor lelkünk életösztone odafordul azután, ahol kínálkozik számára a megváltás, amikor belépünk a golgothai kereszt tövében levő szoros kapun, úgy érezzük, hogy kemény harcot vívunk meg ellenszegülő régi énünkkel és csak erőfeszítő nehéz tusa árán tudjuk megragadni a hitet, mely Jézushoz köt. És így tovább még jó ideig: az a benyomásunk, hogy ennek az egész történetnek mi vagyunk a szereplő hősei. Tudjuk, hogy nincs érdemünk benne, mert hiszen a szerepünk éppen az, hogy minden érdem nélkül való nyomorúságunkat látjuk be és valljuk be és „hitünk“, mely által elnyerjük a megigazulást és megújítást, éppen azt jelenti, hogy magunkban egyáltalán nem bízhatván, Istenbe vetjük a bizalmunkat. De a bűnvallásnak és a bízó hitnek mégis mi vagyunk a cselekvő alanyai.

Amikor azonban az első, viharos élményeken túl vagyunk s amikor higgadtabb távolságból nézünk vissza arra, hogy hogyan találtuk meg Istent, mint ahogy egy festményt, vagy egy hegycsúcsot is csak bizonyos távolságból lehet igazán meglátni, — új látomás dereng fel lassanként a szemünk előtt. A szívünkre ránehezedik valami szinte elviselhetetlen hála Isten iránt és mélységesen megalázkodva előtte, imádattal és csodálattal valljuk, hogy az Ő műve volt az egész. „Isten hozott!“ Mindent-mindent Ő készített elő és Ő hajtott végre. Nemcsak az volt kegyelem, hogy bízó hitünk alapján elfogadott gyermekeinek, hanem már az is kegyelem volt, hogy felébredt bennünk a hit. Tehát végeredményében Ő rajta állott, hogy mi az Ővéi lettünk és benne üdvösség részesei. Amikor úgy éreztük, hogy mi keressük Őt, már akkor Ő keresett minket! A mi elégedetlenségünk a tőle való távollétben, a mi nyugtalan vágyakozásunk Ő hozzá, a mi fogékonyságunk az Ő hívó szavára, a mi készséges belépésünk a Vele való frigybe: minden az Ő ingyen való irgalmas ajándéka volt.

Nem kóstitolta még meg a keresztyén életnek igazi mélységeit, aki soha nem érezte át üdvösségének ezt az Istentől való legteljesebb

függését! Nincs a keresztyénség multjának sem egyetlen nagy szeleme, aki az Istennel való élet titkaiba behatolt, aki ne ezzel a feltétlen lekötelezettségi érzéssel jött volna elő: nem én választottam Istent, hanem Ő választott engemet.

Természetesen, más-más nyelven tesznek bizonyosságot erről a mélységes átélt bizonyosságról. De ahol a mély tapasztaláshoz valamennyire is világos gondolatnyelv járul, ott azt mondják, amit Pál apostol mondott: „Kiválasztott minket magának a Krisztusban a világ teremtése előtt”. Mert ha egyszer a mi üdvösségünk mindenestől fogva Isten műve, akkor az örökkévalóságba tartozik, akkor nem a tegnap, ma és holnap muló időfolyásában megy végbe, hanem fölötte áll minden időnek, abban a birodalomban, ahol „nincs változás és változásnak még árnyéka sem”. Mivel pedig mi az örökkévalóság világát csak ennek az időben tovamuló világnak a tükrében tudjuk látni és a mi dadogó emberi nyelvünk csak a mult, jelen és jövő kifejezéseivel tud beszélni akkor is, amikor pedig örökkévalóságról akar beszélni, azért kénytelenek vagyunk úgy kifejezni az üdvösségünk Istenben nyugovó örökkévaló tényét, hogy Isten a mi üdvösségünket már régen, nagyon régen elvégezte, még a világ teremtése előtt, abban a messzeségbe vesző multban, ahol a gondolkodásunk látóhatára már érintkezik a föléje hajló végtelenséggel.

Ahol az emberek predesztinációról beszélnek ebben az értelemben, vagyis ahol arról tesznek bizonyosságot, hogy magukat az Isten öröktől fogva intézkedő szeretete tárgyainak tudják és ezért a maguk üdvösségét mindenestől fogva Isten kegyelmére vezetik vissza: ott biztosak lehetünk felőle, mindig nagyon mély források fakadtak föl, ott nagyon erősen megtapasztalták az emberek Istennek üdvözítő hatalmát. Ha nem volnának egyes, óvatosságra intő kivételek, szinte azt mernők mondani, hogy a predesztináció gondolata valószínűsíti a keresztyén egyház üdvtapasztalatának. Az bizonyos, hogy a reformáció korában megint azért került elő a predesztináció gondolata, mert a lelkek mélyén megint hatalmasan munkálkodott a kegyelem Istene. Egyes vezérlő egyének és velük, utánuk, százazrek megint feljutottak az életnek ama boldog magaslatára, amelyen Ézsaiás próféta, Pál apostol és Szent Ágoston jártak régebbi évszázadokban és onnan ugyanaz a látvány tárult föl eléjük: Istennek az örökkévalóságból eredő gondolatai, amint belehatolnak ebbe a mi világunkba és megvalósulnak a mi életünkben, kik az övéi vagyunk.

A predesztináció elméleti nehézségei.

Mihelyt megállapítjuk azonban ezt a gyakorlati elemet az eleveelrendelés tanában, mely szerint tehát a hívő ember Istenben öröktől fogva eldöntöttnek látja, egészen Istentől tervezettnek és elvégzettnek érzi mély hálával a maga üdvét: felmerülnek az elméleti kérdések. Ezt a megdöbbenően fölséges bizonyosságot már most összefüggésbe és összhangba kell hozni más, nem kevésbé bizonyos tapasztalatok tartalmával. És itt következik azután a beláthatatlan tépelődések és viták sora. Különösen két nehézség fenyeget. Amilyen bizonyos a hívő ember üdvösségének teljesen Istentől való voltáról, másfelől éppoly bizonyos afelől is, hogy önmagának kellett választania és döntenie, hogy elfogadja az Istentől felajánlott üdvöt. Nem tagadható tehát le az emberi akarat szabadsága. Ennek a tudata végig kíséri minden tettünket. Tetteink előtt érezzük a felelősségünket érettük, tetteink után pedig még inkább érezzük, hogy számadásra vonhatók vagyunk érettük. És ezen a bizonyosságon alapul egész erkölcsi életünk. A predesztináció nem mond-e most már ennek ellent és nem azt hirdeti-e, hogy akármit akarunk és teszünk mi, mégis csak az fog megvalósulni, amit Isten öröktől fogva végzett felőlünk? Nem omlik-e így össze egész erkölcsi felelősségünk és nem sülyedünk-e bele a fatalizmus teszesztő nyavalyájába?

Azután, ami ennél az erkölcsi nehézségnél még végzetesebbnek látszik, mert a saját területén — a vallás sajátságos terén — ütközik össze a predesztinációval: hogyan fér össze az eleveelrendelés gondolata az Isten szeretetével? Mert hiszen, ha van fundamentális bizonyossága a keresztyén léleknek, akkor az ez, hogy Istent a Krisztusban találta meg, hogy Istent Krisztus tárta föl előttünk a maga mindenestől fogva szeretettől mozgatott személyiségében. Már most ha az én üdvömet öröktől fogva Isten végezte el és az Ő ellenállhatatlan kegyelmével győzelmet vett rajtam, miért nem teszi ezt mindenkivel? Miért jár együtt az eleveelrendelés „kiválasztással”? Ha Krisztusban, az Ő végtelen, gyöngéd, odaadó, segítő és mentő szeretetében szemléljük Istent, akkor azt várnók, hogy mindenkit elvezessen az üdvre, ha egyszer minket elvezethetett.

Ezeket a nehézségeket mindig érezték a predesztináció hívei, előbb-utóbb megoldhatatlannak találták őket (akár belátták és bevallották ezt világosan, akár nem) és mégis vallották az örök eleveelrendelést. Vallották, — mert a legszentebb belső tapasztalataikban jöttek reá. Úgy volt és lesz is mindig ezekkel a kérdésekkel a ke-

resztyén lélek, mint az, aki egy összebogozott zsinegcsomót kap a kezébe. A két vége megvan; azt biztosan a kezében tarthatja és tudhatja, hogy az egyik végtől a másikig elvezet valahogyan a fonal. Hozzá is foghat, hogy kibogozza. És amikor mind hosszabb egyenes részt feszíthet ki a két vég között, mind bizonyosabb lehet afelől, hogy csakugyan egy egyenes zsinegnek a két végét tartja. És nem fogja okvetlenül követelni, hogy az egész bog kifejtessék. Hajlama és türelme szerint végre is kisebb vagy nagyobb bogot fog meghagyni, amelyiknek kibontásáról már lemond, mert úgy látja, hogy ha az egyik végén kifejti belőle a zsineget, belezavarja ismét annak másik végét. A predesztináció és szabad akarat ellentéte, meg a predesztináció és Isten egyetemes szeretetének ellentéte is végre idevezet. Aszerint, hogy kinek lelkét mi ragadta meg jobban, az egyik inkább a szabad akaratot és Isten egyetemes, mindenkihez szóló szeretetét fogja hangsúlyozni, esetleg annak a bizonyosságnak a rovására, hogy Isten örökkévalóságában gyökeredzik az ő üdvössége; a másik inkább az utóbbi bizonyosságára fog támaszkodni erőteljesen, még ha ezzel némi homályba borítja is Istennek mindenkihez egyforma szeretetét és az ember szabadságát ezzel a szeretettel szemben való állásfoglalásra. A keresztyén gondolkodás sohasem fog lemondani arról az elméleti vágyról, hogy mindezeket az élményeket a maguk sértetlen teljességében harmonikus egységbe dolgozza föl, de másfelől mindig arra az eredményre fog jutni, hogy az emberi ész képességeit meghaladó titkok előtt áll, amelyeket Isten önmagának tartott fönn. Ez volt a végső szava Kálvinnak is, aki legmesszebbre merészkedett, sokak szerint túlmessze, az isteni titkok kifürkészésében a logikus gondolkodás eszközeivel és ez volt a végső szavuk azoknak is, akik ezekre az utakra már nem akarták követni őt. És éppen ezért, mert az elmélet terén előbb-utóbb mégis le kell mondani a további vizsgálódásról, nem szabad azon sem csodálkoznunk, ha vannak lelkek és a legnagyobbak között is, akik fölött annyira uralkodik a gyakorlati élet, hogy nincs idejük az elmélet számára. Kérdés, vajjon Pál apostol is nem tartozik-e az ilyenek közé. Bizonyos, hogy hitte és tanította Istennek kiválasztó eleverendelését, mert tapasztalataiban megvilágosította ezt előtte Istennek Lelke. De bizonyos az is, hogy hitte és tanította azt is, hogy Isten minden embert üdvösségre akar vezetni, mert ezt is így látta megvilágosodni maga előtt a Krisztus által. Kérdés, hogy vajjon ő ezt a két pólust össze tudta és akarta-e egyáltalán egyeztetni és nem elégedett-e meg inkább azzal, hogy mind a két bizonyosság sziklatömbét meghagyja

eredeti ősi mivoltában, leszámolva azzal, hogy minden egymáshoz faragás és illesztgetés úgy sem járna teljes sikerrel?

A predesztináció gyakorlati haszna.

Fordítsunk hátat ezeknek az elméleti nehézségeknek és végül tekintsünk még egyszer bele a predesztináció magvának gyakorlati jelentőségébe. Emeljünk ki ebből a gazdagságból csak három drága kincset.

Aki megélte a maga eleveelrendeltségét, az elsősorban is teljes üdvbizonyosságra jutott. Amikor töredelmes bűnbánattal és vágyó hittel föltekintett a Krisztus keresztyére, akkor bizonyossá lesz afelelől, hogy Isten őt kegyelmébe fogadja, hogy üdvössége *van*. De amikor később rájött, hogy nemcsak a keresztnél fogadta őt Isten, hanem már az odavezető úton is, öröktől fogva rajta volt Istennek szeme, akkor megtudja, hogy üdvössége *lesz* is mindörökké, akármi történjék vele. Hitének életét sok veszély fenyegeti még. Lesznek idők, amikor elhanyaglik, amikor csúfos szégyent hoz Istenére, amikor elveszni látszik minden, amit Istentől kapott. De nyugodtan néz mindennek szemébe. Az ő üdvössége fölötte áll a múlt idő minden esélyének. Ha Isten az örökkévalóságban magáénak választotta őt, akkor lesz is gondja és hatalma reá, hogy minden bukáson és válságon át megtartassék. Isten kezéből senki és semmi ki nem szakíthatja őt. Így volt a predesztináció, amivel sokan üres, üdvnélküli, bizonytalan életüket akarják ma palástolni, a múltban mindenkor a legszilárdabb sziklafundamentum, amelyen biztonságban érezték magukat viharoktól ostromolt keresztyének.

Azután sajátos erő vizet visz bele a predesztináció gondolata a keresztyén életprogramba. A keresztyén embernek, aki megtapasztalta Isten megváltó hatalmát, amúgy is az az egyetlen életcélja ezentúl, hogy Isten akaratának engedelmeskedjék minden dolgában. Erre hajtja az elnyert kegyelem miatt érzett hála és gyermeki szeretet. Amikor azonban átérzi, hogy Isten öröktől fogva akarta és munkálta éppen az ő üdvösségét, akkor ebből az örökkévalóságba helyezett szempontból tekintve, életének apró, részletes teendőit és harcait egy összefüggő egésznek látja, ami az ő Istentől kiszabott hivatása. Ha Isten kereste őt és nemcsak ő Istent, akkor Istennek valami célja volt övele, valami szerepet jelölt ki az ő életének is nagy terveiben. Így az egyén kis élete és munkája egy nagy isteni világtervbe szövődik bele. Aki a predesztinációt átélte, az nemcsak

teljesíteni fogja hálás szívvel Isten akaratát, amint az az élet egyik-másik részleténél megvilágosodik előtte, hanem *keresni* fogja Isten akaratát egész életére és annak egyes hosszabb szakaszaira vonatkozólag és ha kitudakozta, hogy mit akar vele Isten és miért állította oda, ahova állította, hivatását olyan vasszilárdsággal és olyan lángoló odaadással fogja betölteni a legnehezebb ellenállások közepette is, amilyenre egyébként nem volna képes. Maga mögött fogja érezni Istennek örökkévaló akaratát, mely meg fog valósulni, ha egy egész világ támadna is ellene. Ez a titka a reformáció óta lefolyt évszázadok bámulatos hősi szenvedéseinek és állhatatos küzdelmeinek.

És végül még egyet: a predesztináció igazsága diadalmas reménnyel is megtölti a keresztyén ember szívét. Mert abban, amit maga átélt, hogy t. i. Isten magához vezérelte és magához térítette őt, mutatót lát abból, ami nagyjában végbemehet és végbe is fog menni az egész világon. Istennek országa, amikor Jézus Krisztussal belépett ebbe a világba, nem bizonytalan sorsnak indult neki. Nem volt az emberi önkénynek kiszolgáltatva és ezután sem fenyegeti sohasem az a veszély, hogy az emberiség úgy elfordul tőle, hogy végre vesztes félként kell a porondról távoznia. Isten maga vívja harcát az emberekkel és ha nem mindnyájukat — ez a titkok közé tartozik — de az Ő választottait meghódoltatja az Ő igazsága előtt. Lehetnek egyes korszakok nagyon sötétek. Látszhatik úgy, hogy az emberiség fölött már nincs hatalma az Evangéliumnak. Sőt jöhet úgy is, amint már nem egyszer jött, hogy az Isten Igéjének bujdosnia kell az üldözés elől és kegyetlen elnyomás tiporja el a Jézus Krisztus híveit. Mindez nem rendítheti meg annak reménységét, aki magáról tudja, hogy akire Isten öröktől fogva reávetette szemét, azt Ő a maga módján meg is győzi. Isten tudja, hogy ezt a hatalmát miért nem gyakorolja mindig és miért engedi ideig-óráig tombolni az ellene lázadókat. A végső győzelem csak az övé lehet ebben a világban, melyet Ő teremtett a maga dicsőségére. Enélkül a reménység nélkül a reformáció keresztyénsége nem élte volna túl sok helyt az elmúlt négy évszázadot.

Örizzük meg örökségünket!

A predesztinációnak ez a gyakorlati gazdagsága, ha egyszer megismerkedtünk vele, megóvhatna bennünket attól, hogy elméleti szörszálhasogatásokban keressük a lényegét, mint amikor arról vitatkoztak, hogy vajjon mikor is történt Istennek az eleveelrendelése:

a bűneset előtt még, vagy a bűneset után; megóvhatna attól is, hogy azért, mert a predesztináció egyes elméleti kidolgozásai félelmetesek és merevek, amikor például az emberiség nagyobb részének menthetlen örök kárhozatra való eleveelvettetését tanítják, most már a dolog lényegét is idegenkedéssel tekintjük, vagy éppen elveszük; de megóvhatna főképen attól, hogy azért, mert az elmélet továbbfejtése megoldhatatlan titokhoz vezérel, mert Istennek előttünk utóvégre is megfoghatatlan örökkévalóságába emeli gondolatainkat, fölösleges és üres okoskodást lássunk az egészben.

A reformáció eseményének csodálatos jelentőségét éppen az mutatja, hogy egy olyan korszakban, mely egészen az ember kezére bízta az üdvösséget, mely azt tudta csak hirdetni: ember, lásd, hogyan boldogulsz a magad érdemeivel s mely éppen azért csak bizonytalanságot és lelki kielégítetlenséget tudott nyújtani, — egy ilyen korszakban ismét felharsogtatta a régi kürtöt: „Nem azé, aki akar, sem nem azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené“ és ezzel az üdvösségre, tökéletes életre, Istenre vágyakozó embert megint az egyetlen biztos alapra: magára Istenre helyezte. A reformációkorabeli predesztinációtan, akármilyen kritikát gyakoroljunk is fölötte a mi korunk szempontjából, mindenesetre azt bizonyítja, hogy az emberek akkor megint valósággal találkoztak Istennel a maguk életében és a történelem életében, Istennel, a maga teljes, szuverén hatalmában, mellyel igazgatja az emberélet folyását.

A reformáció nem lett volna reformáció, ha nem kerül benne ismét fölszínre a predesztináció régi keresztyén bizonyágtétele. És a XX. század jubiláló protestantizmusa sem igazi protestantizmus, ha a predesztinációra csak mint valami múzeumi ócskaságra tud tekinteni. Ma is az a hőmérője a keresztyénség bennünk lüktető vagy ellanyhult életének, hogy vannak-e lelkek, akik olyan erősen és mélyen átérték Istennek a Jézus Krisztus által hozzánk hajló kegyelmét, hogy ebben a tapasztalásukban készek és kénytelenek csakis Istennek kegyelmes munkáját látni, amelyért föltétlen, örök hálával dicsérik Őt. A reformációnak ezt az egyik legszentebb örökségét is teljes gazdagságában és erejében ápolnunk és őriznünk kell, ha azt akarjuk, hogy az üdvösség birtokában bizonyos, az Isten országa szolgálatában hajthatatlanul erős és az evangéliumi igazság diadala felől a legsötétebb helyzetekben is diadalmasan reménykedő emberek álljanak egyházaink.

Azt pedig soha ne felejtjük el, hogy amilyen drága és bizonyos igazság a maga örök eleveelrendeltsége annak, aki egyszer átélte azt,

olyan érthetetlen és megbotránkoztató annak, aki ezen a szent élményen még kívül áll. Csak a kapu belsejére van fölírva az „Isten hozott!” Kívül az áll: „Jövel!” Azért mennél inkább akarjuk, hogy sokan átéljék az „Isten hozott!” titkát, annál kevesebbet beszéljünk róla, hanem annál hangosabban hirdessük a „Jövel!” szózatot. Hadd szólaljon meg hatalmasan életünkben és szavunkban a Jézus Krisztus csodálatos személyisége, aki maga az Isten testet öltött Szava. Majd lesznek körülöttünk, akik megértik a meghívást, akik vonzódnak ehhez a Krisztushoz, akit elibük éltünk és hirdettünk. S ha majd ők is megtalálták az Ő mind halálig menő szeretetében az Atyának érettség is dobogó szívét, eljő az idő, amikor ők is átélnek és megtudják, hogy a világ fundamentumának felvetése előtt már elkészítették számukra az üdv, amiben most boldogok.

A Bethánia-Egyesület kiadásában, Takaró Géza szerkesztésében 1907-ben megjelent Reformációi Emlékkönyvben.

AZ EGYHÁZ MUNKÁJA.

Az efézusi levél alapján.

(A Bethánia-Egyesület 1918. évi konferenciáján tartott beszéd.)

Ha meg akarjuk tudni, mint vélekedik a Biblia arról az „egy közösséges keresztyén anyaszentegyházról”, amiről hitet szoktunk vallani, akkor Pál apostol levelei nyújtanak legbővebb felvilágosítást. Nagyon becses utalásokat találunk ugyan a Szentírás minden más részében is, de Pál apostol a „specialistája” ennek a tárgynak. Elmondhatjuk, hogy voltaképpen ő a felfedezője az „egyháznak”, vagy hogy másképp fejezzük ki: ő volt az isteni kijelentésnek az az eszköze, akinek először s aki által minékünk is a Lélek megmutatta igaz valójában, hogy mi is az „egyház” az Isten világtervében? Ő maga boldogan dicsekszik el „Isten kegyelmének ezzel a rendelkezésével”, hogy ővele „kijelentés útján megismertette a titkot”, „amely egyéb időkben meg nem ismertettetett az emberek fiaival”. (Ef. 3 : 3—5.) És ha elképzeljük Pál apostolnak életét és munkáját, meg is értjük, hogy éppen neki jutott osztályrészül az „egyház” meglátása és föltárása. Utazó ember volt. Bejárva úgyszólván az

egész akkor ismert világot, érintkezésbe jutott messze kelettől nyugatig és déltől északig a római birodalom mindenféle lakosával. S amint vitte szerte a megfeszített és megdicsőült Krisztus Evangéliumát s amint ápolta, gondozta a megszületett keresztyén gyülekezetek életét: szükségképen meg kellett, hogy ragadja két hatalmas tény. Először is az, hogy a keresztyén élet ezernyi egyéni változatossága mellett is alapjában véve mégis mindig azonos. Az emberi lélek mindenütt egyformán reagál az Evangéliumra és ugyanaz az élet indul meg, ugyanazokkal a küzdelmekkel és eredményekkel, ahol csak befogadják Krisztust az emberek. A másik mélységes tapasztalat pedig az volt, hogy amennyire azonos alapjában véve a keresztyén élet, szerte az egész világon, ugyanannyira össze is tartozik, egy összefüggő egészet képez. Minden egyes keresztyén lélek sorsa hatással van a többiekre. Ha itt hatalmasan virágzik a hívek gyülekezete, annak híre eljut és gyümölcsöt terem amott is és ha itt gondok sujtják a tanítványokat, az önkéntes, aggódó segítséget vált ki amott is. Ezekből az állandó tapasztalatokból ki kellett bontakoznia Pál apostol szemei előtt az „egyház“ képének, annak a látomásnak, hogy a Krisztusban hívő emberek nemcsak különálló egyének, élve ki-ki a maga életét, hanem voltaképen mindnyájukban egy nagy közös élet él, melynek ők csak hordozói s mely őket egységes szervezetbe forrasztja egybe.

Ebből önként következik, hogy aki ma meg akarja érteni Pál apostol gondolatait az „egyházról“, annak is bírnia kell valamenynyire ezzel a széles látókörrrel. Vagy valóban sokat kellett utaznia, hogy messze vidékek keresztyéneivel érintkezésbe juthatott legyen, vagy más úton-módon kellett valamilyen tájékozódást szereznie a világ különböző részeiben élő keresztyénekről, hogy legalább a képzelete tudjon elszállni hozzájuk. Emelkedjünk csak fel a magasba, ahonnan már csak kis pontnak látszik a hívőknek az a társasága, melynek közösségébe magunk is tartozunk s aztán szálljuk körül képzeletben ezt a földet. Micsoda látvány tárul elénk! Nyugati művelt népek között csakúgy, mint sötét földrészek lakói között mindenütt megakad a szemünk kicsiny és nagy csoportokon, melyek ugyanabban a névben, a Jézusban gyülekeznek össze, ugyanazért a megtapasztalt váltságért énekelnek hálaéneket, ugyanannak a szorongó reménységnek, a Krisztus diadalának a beteljesüléséért imádkoznak és dolgoznak. És ha képzeletünk szemét megerőltetjük, minden zűrzavar, szakadozottság közepette is észrevesszük, hogy a világnak e mindenütt azonos keresztyéneit, Európa országaitól le az

afrikai szerecsen gyülekezetekig és Amerika keresztyéneitől el egészen India missziói gócpontjaiig, mennyi megszámlálhatatlan kötelék kapcsolja egybe: az egymás iránti érdeklődés, szeretet, áldozatkészség kötelékei — úgy, hogy valóban minden helynek fájdalma végignyilallik az egész organizmuson és minden csoportnak erőből duzzadó virágzása felfrissíti és előbbre viszi a többieket is. Ma is itt él a szemünk előtt, ha egyszer nyitott szemünk van a számára, ez a csodálatos valóság: a Krisztus egyháza, — nem ez vagy az a felekezet, nem ez vagy az a körülhatárolt csoport, hanem minden Isten Lelkétől újjászült emberi léleknek ez a világraszóló bensőséges közössége.

Ennek az „egyháznak“ a *munkájával* akarunk foglalkozni. Mit mond róla Pál apostol? Hogy valamennyire is szűkebbre fogjuk ezt a kérdést: korlátozzuk vizsgálódásunkat Pál levelei közül is csak egyre, arra, amelyben legtöbbször mond az „egyházról“, amelynek úgyszólván ez a vezérlő gondolata: az efézusi levélre. Mit mond ez a levél az „egyház“ munkájáról?

I.

Mindenekelőtt hatalmasan kidomborodik az efézusi levélben az a gondolat, hogy az „egyháznak“ tényleg *van munkája*. Az „egyház“ nem azért van ebben a világban, csak, hogy legyen. Nem öncél. Hanem mindenestől fogva valamilyen célnak az eszköze, rendeltetésnek a betöltője. Mindjárt a levélnek az elején szárnyaló zsoltárra fakad az apostolnak lelke, amint föltárul előtte az idők végtelensége s abban az „egyháznak“ kibontakozó élete. A beláthatatlan messze múltban, „a világ teremtése előtt“, Isten örök végzéseiben van leágyazva az „egyház“ munkája. Az „Ő akaratának jó tetszése“ szabta meg, amikor még nem volt semmi, azokat a világkorszakokra szóló terveket, amelyeknek szolgálatára létre hívta az „egyházat“ is. Semmiféle emberi okoskodás nem kontárkodhatik bele ezekbe a célkitűzésekbe. Itt mindenkinek alázatos hódolattal meg kell hajolnia. Az előtt, aki a „maga jó kedve szerint“ „magában elrendelte“ és „az idők teljességének rendje szerint“ sorban hozza elő a megvalósulásra az Ő szándékait. (1 : 1—14.)

Ha pedig valaki megborzong e szuverén akarat láttára, mely senkinek beleszólást nem engedve, „a maga tanácsa szerint“ intézkedik évezredeknek és embermillióknak a „háztartása“ (ökonómiaja) felett, az jól értse meg, hogy „szeretet által“ történik itt minden. A

cél és egyúttal az indok, mely Isten terveit vezérli mindenben s így az „egyházban“ is, mint valami soha ki nem meríthető refrén tér vissza e levél megnyitó himnuszában; „kegyelme dicsőségének magasztalására...“, „magasztalására az Ő dicsőségének...“ A mult homályából előresiklik az apostol szeme a jövő fényességébe s ott ezt látja megvalósulva: végre Isten kegyelme teljes dicsőségében ragyog, végre eloszlott minden, ami elfödte, elhomályosította ezt a kegyelmet, nincs már kétely, nincs már lázadás, csak hódoló magasztalás, mert Isten mindenek előtt leplezetlen valójában világlik. Hogy ennek a napja eljöhessen: azért van szükség az „egyházra“.

Van ugyan már Istennek elégséges orgánuma a maga megdicsőítésére: Jézus Krisztus. Ő is azért jött, hogy általa eloszoljon bűnnek és halálnak minden hatalma, ami csak árnyékot vethet Isten kegyelmére. És nem jött hiába: ha majd egyszer megvalósul a cél, az az Ő győzelme lesz. „A Krisztusban fog minden egybeszerkesztetni“ mennyen és földön. (1: 10.). Hiszen Őbenne az a világelőtti, örök Ige öltött e földön testet, aki által „mindeneket teremtett“ Isten. Nincs tehát másra szüksége ennek a bűntől megrontott és fájdalomtól fölsebzett világnak, mint arra, hogy minden visszarendeződjék benne az eredeti isteni gondolatok képére: minden Krisztus „fősege“ alá szerkesztessék. Akkor beteljesül Isten kegyelmének dicsősége.

Ha Isten akarata hívta létre az „egyházat“ is a maga megdicsőítésére, az nem is Jézus Krisztus szerepének a rovására történt, hanem ellenkezőleg. Jézus Krisztus munkája ebben a világban az Isten megdicsőülése végett hatalmas kiegészítésre szorult, de nem azért, mintha elégtelen és hiányos lett volna, hanem éppen azért, mert olyan elégséges és teljes volt, hogy az Ő véges földi léte, az Ő rövid pályafutása szűk keret volt számára. Köztünk járta alatt lehetetlen volt, hogy a maga egészében megnyilvánuljon és diadalmaskodhassék e világban. Neki, mint nagy erők és igazságok minden más megtestesítőjének is, szüksége volt utána jövő nemzedékekre, emberek ezreire, hogy azoknak életében beteljesedhessék. Ha meg akarjuk látni, hogy mit jelent az emberi szellem történetében Platon, a nagy görög bölcsele, nem elég őt magát tanulmányoznunk, hanem végig kell kísérnünk hatását évezredek nagy gondolkodóin, akikben azóta tovább éltek és dolgoztak az ő eszméi. Vagy ha meg akarjuk ismerni egy-egy nagy államférfiúnak igazi nagyságát: nem szabad halálánál megállanunk, hanem nemzedékekkel alább kell elfoglalnunk nézőpontunkat az idők folyamánál. Hogy ki volt

Széchenyi a magyar történelemben, azt még máig sem tudjuk, csak majd ha törekvései mind beteljesedtek, álmai mind testet öltöttek abban a boldog és erős Magyarországon, amely még mindig csak „lesz“. Vagy például milyen hatalmas új fényben állott mindnyájunk előtt Bismarck alakja, amikor egy támadó világ ellen tudott acélkeményen védekezni az ő német-tudatán felnevekedett mai Németország. A jövődönnek ugyanerre a kiegészítésére volt szüksége Jézusnak is, azzal a különbséggel, hogy minden más nagyság csak részleges és mulandó. Vagy csak egy töredékét igényelheti az embereknek. (Hány ezreléke az embereknek az a gondolkozó tábor, amelyikben tovább él Platon?) Vagy pedig előbb-utóbb „kiélik“ magukat. (Minden nagysága mellett is csak idő kérdése, hogy minden Széchenyi és Bismarck is a multévá válják mindenestől fogva). Jézus Krisztus ellenben a maga teljességének a kifejtésére különbség nélkül minden rendű és rangú emberi életet igényel, mert nem az életnek ezt vagy am azt az igazságát vagy erejét testesítette meg magában, hanem magát az Életet, amit Isten Lelke hordoz minden élő ember-szívhez, hogy befogadtassék. És ugyanezért nem is merülhet ki Jézus Krisztus: amíg csak emberek születnek erre a világra, azoknak életében Ő még mindig új csudákkal fog tovább hatni tudni. Ő mindig élő hatalmassága lesz a mindenkori jelennek, minden lankadás és elhalványulás nélkül.

Fontos itt megjegyeznünk, hogy nemcsak egyéni lelkekre van szüksége Jézusnak, hogy megmutassa igaz valóját e világnak. Nincs az az egyén, nem is volt, nem is lehet, aki elég nagy volna ahhoz, hogy benne Jézus Krisztus egészen kibontakozhassék. Amikor az apostol kifejezi azt az óhaját, hogy olvasói előtt ismeretessé válják az az egész „mélység, magasság, szélesség és hosszúság“, ami a Krisztusban rejlik, gondosan hangsúlyozza: „hogy megérthessék *minden szentekkel egyben...*“ (3: 18.). Vannak mélységes tapasztalatok, amelyekre az elszigetelt egyén sohasem juthat el, csak sokaknak egybefonódó társasélete. És ilyen mindenekfelett a Krisztus ismerete is. Egymással együtt élő, egymást ismerő és egymásra ható emberek egész hálózatára van neki szüksége, hogy mindegyiküknek más-más oldaláról jelentve meg magát, közöttük valamennyire is igaz képe kialakuljon. Az embereknek kezét fogva körül kell Őt állaniok és amint mindegyiküknek föltekintő arcán és szemén egy-egy más sugara tükröződik az Ő dicsőségének: csak úgy tanulják meg, együtt, egymásról és egymás által Őt megismerni. Evégre rendelte Isten a „szentek közösségét“.

Ebben a millió és millió lélekből álló nagy kapcsolódásban, melyet keresztül-kasul járnak a kölcsönhatások s amelyben minden egyes tag közvetlenül is kapcsolódik Őhöz: találja meg Krisztus az Ő „testét“, amint Pál apostol kedvenc kifejezése mondja. (1 : 23.) Csak egy ilyen lelkek beláthatatlan sokaságából álló szövetékben érvényesülhet Ő, mint megelevenítő Lélek. Ez a test „az ő teljessége“. (1 : 23.) Mint ahogy a lélekben felvillanó szándék csak csíra, amely a cselekvő kar izmainak mozdulása által érlelődik ki beteljesült ténnyé, úgy mindaz a csodás gondolat és akarat, ami benne feszengett egykor a Názárethinek szerény hüvelyében, az „egyház“ mozgó, szolgáló szervei által válik valósággá e földön. A mesebeli selyemkárpit benne volt a dióhéj zárkájában, senki hozzá nem tehetett, senki hiányt benne nem találhatott, de színes hímzésének pompája csak akkor „teljesedett be“, amikor a diónyi csomagot fölnyitották és tartalmát kitergették a bámuló szemek előtt, míg beborította az egész palota padozatját.

Ugyanez a gondolat szülte Pál apostolnak egy másik kedvenc hasonlatát, amellyel az „egyház“ jelentőségét jellemzi: Krisztus a vőlegény s az „egyház“ a menyasszony. Mint ahogy a férfi keresi és óhajtja a maga párját, akinek életében a magáé beteljesedik, úgy kereste magának vére árán Krisztus a benne hívőknek eljövendő seregeit s úgy várja, hogy ez a titokzatos mátka megtisztuljon minden folttól és hibától, hogy egykor teljes örömmel „állíthassa önmaga elé“ mint tükörképét a maga dicsőségének. (5 : 25—27.)

Ezek után megértjük azokat a csodálatos, megdöbbentő állításokat, amelyekben Pál az „egyház“ rendeltetését megjelöli. Amint Krisztus felmagasztaltatása és uralma hozza el az Isten dicsőségének nagy napját, úgy elmondhatjuk ugyanazt az „egyház“-ról is, hiszen az „egyház“ nem más, mint az emberiség életében megtestesült Krisztus. Az „egyház“, ha majd eljön beteljesedésének ideje, amikor hiánytalanul megvalósult benne mindaz, ami Krisztusban volt, vakítóan fényes tükre lesz az Isten dicsőségének és fénye eloszlát minden sötétséget. Ezért hívta létre Isten: „hogy megmutassa a következő időkben az Ő kegyelmének felséges gazdagságát hozzánk való jóságából...“ (2 : 7.) Az „egyházban“ remekművét készíti az Isten az Ő gazdag kegyelmének és biztos, hogy mikor „megmutatja“ majd befejezett alkotásában az Ő igazi természetét, lényegét: végtelen szeretetét, igazolva lesz az Ő dicsősége és többé árnyék nem eshetik reá.

De már útközben is, mialatt e beteljesedés felé halad, ugyanezt

a rendeltetést tölti be az „egyház“. Kialakulása közben is, amint ezernyi válságon, tökéletlenségen és zürzavaron át mégis biztosan közeledik a végső dicsőség felé, — így is már csodálatos remekmunkája a maga dicsőségét készítő Istennek. Szűklátókörű földi szemek talán kevésbbé veszik észre, de a figyelő mindenség titokzatos hatalmai ámulva szemlélik, hogy mi megy végbe e földön és imádva sejtik a végső nagy diadalt. Éppen ezt akarta Isten: hogy „megismertessék most a mennybeli fejedelemségekkel és hatalmasságokkal az egyház által az Istennek sokféle bölcsesége...“ (3: 10.)

Az az „egyház“ hivatása, hogy addig is, amíg majd Isten „mindeneket betölt“, nyújtson Istennek ebben a világban szabad és teljes érvényesülésre teret. Legyen „Istennek hajléka“; „szent templom“, amelyben otthon érezheti magát és kifejtheti akarát az Úr, míg egyebütt még lázadva szegül ellene a bűn hatalma. (2: 21—22.) Az „egyházban“ akarja Isten megmutatni, itt akar módot találni reá, hogy megmutassa, hogy neki joga van mindeneket uralma alá hajtani. Az „egyháznak“ kell igazolnia e világban az Isten igényeit.

2.

Ha már most ezekről a szédítő magasságokról, ahonnan az „egyháznak“ az isteni világtervben elfoglalt szerepét szemlélhetjük, leszállva a gyakorlati élet területére, azt kérdezzük, hogy mi tehát az „egyház“ teendője, hogy ezt a rendeltetést betöltse, nagyon egyszerű, szinte kiábrándítóan igénytelen feleletet kapunk Pál apostoltól. Az „egyháznak“ arra kell törekednie, hogy önmagát kifejllessze. Minden munkának erre kell irányulnia: „a Krisztus testének építésére“ (4: 12.), — hogy „nevekedjünk abban, aki a fej, a Krisztusban, akiből az egész test — (és itt olyan jellemzését adja Pál az „egyház“ munkás életének, amelyre még vissza kell térnünk) — *teljesíti a testnek nevekedését a maga fölépítésére szeretetben*“ (4: 15—16.)

Amilyen igaz volt az, hogy az egyház nem öncél, hanem csodálatos rendeltetéssel bíró eszköze Istennek, épp olyan igaz az is, hogy éppen e rendeltetés betöltése érdekében az egyháznak bizonyos szempontból mégis öncéllá kell válnia. Egész figyelmével és odaadásával önmagát kell munkálnia: mennél tökéletesebb eszközzé kell válnia Isten dicsősége számára. Isten majd azután fölhasználja, amire akarja.

Nem vádolhatjuk azért az „egyházat“ szűk, önző elzárkózással, ha közelebbről szemügyre vesszük: miben is áll ez az „önmaga fel-

építése"? Kettős irányban kell haladnia e munkának. Az egyikbe is, másikba is mély betekintést nyújt Pál. (2: 1—22.) Az „egyháznak” először is kifelé kell tekintenie, mert ott találja meg az anyagot, amiből tovább épülhet: az emberi lelkeket. Úgy, amint vannak, szomorúan alkalmatlanok arra, hogy az „Isten templomának” alkotó részei legyenek. „Holtak az ő bűneik és vétkeik miatt... e világ folyása szerint járnak... az engedetlenség fiai... a test kívánságai-ban forgolódnak... haragnak fiai...” (2: 1—3.) Hogyan tükröződhetnék bennük Isten dicsősége? De éppen abban mutatkozik Istennek „irgalomban gazdag volta”, melynek ragyogtatása végett megteremtette az egyházat, hogy Ő ebből a halálos állapotból kiemeli az embereket, — „megeleveníti együtt a Krisztussal, együtt feltámasztja és együtt ülteti a mennyekben” Ővele, vagyis részt ad nekik abban az új, magasabb világbeli életben, amelynek teljessége a feltámadott és megdicsőült Krisztus. (2: 5—6.) Ezek az emberek, akik így életközösségre jutottak Krisztussal, már „Istennek alkotásai” és már ezzel alkotó részeivé is váltak az Isten épülő hajlékának.

Minden egyes megváltott, újjáteremtett emberi szív máris egy parányi csodája, remeke a kegyelemnek, akármilyen szerény magában véve, mégis egy ragyogó drágakő, amely beleilleszkedik az Isten dicsőségének készülő fényes koronájába.

Ez tehát az egyház egyik feladata: építeni önmagát úgy, hogy mind több és több emberi lelket von be Isten kegyelme által a maga körébe. Ez nemcsak mennyiségbeli gyarapodása az egyháznak. Nemcsak nagyobb lesz ezáltal. Minőségben, tartalomban is gyarapszik ugyanakkor, mert minden emberi lélek valami más, valami új. Az újjászületés és az új élet csodája sohasem egyformán jelenik meg. Minden egyes emberi léttel a kegyelemnek valami új színével, árnyalatával gazdagszik az egyház szépsége. Ezért csonka és hiányos marad az egyház, ha abbahagyja az új lelkek meghódításának ezt a munkáját. Istennek a Krisztusban megjelent dicsősége szorongva várja az „egyháznak” mind teljesebb kiépülését, mert vannak benne gazdagságok, amiket még csak az ezután beléje épülő lelkeken s azok közösségi életében fog megmutathatni.

Emellett a terjeszkedő munkásság mellett éppoly fontos a másik is: az „egyháznak” azáltal is épülnie kell, hogy a beléje került egyének mind szorosabb egységbe jussanak egymással. Le kell győzni mindent, ami összeütkezést vagy akárcsak súrlódást okoz az egyik tag és a másik között. Le kell omolnia mindennek, ami választófal-ként emelkedik egyes Krisztusban élők közé és a többiek közé.

Olyan egységbe és összhangba kell belenőniök az egyeseknek, hogy ami kegyelmet az egyik kap, az közkincse lehessen a többinek is. Szabadon kell áradniok az „egyház“ testében a tápláló erőnek egyik tagból a másikba és útjukat nem szabad, hogy bizalmatlanság, versengés, egymás iránti közöny vagy akármilyen egyenetlenség elzárja. Pál apostol szemében a keresztyénségnek ez a harmóniát teremtő hatalma éppoly csodálatos volt, mint az egyént újjászülő ereje. (2: 11—22.) És valóban volt is alkalma megfigyelni az „egyháznak“ ezt az összerendező, egységbefoglaló erejét egy olyan példán, ahol igazán csak emberfeletti erők érvényesülhettek: a zsidóság és pogányság példáján. Soha nagyobb, áthághatatlanabb válaszfal nem választott még el embereket e világon, mint amilyent a zsidóság vont önmaga és a pogányok közé. És mégis, ahova Krisztus eljutott: „ama kettőt egy új emberré teremtette Ő magában, békességet szerzvé“. „Az ellenségeskedést“ Ő „eltörölte“, valósággal „megölte“, amikor „mindakettőt megbékéltette Istennel, egy testben a keresztfán...“ (2: 15—17.) Abban a világban, ahová a megfeszített fölemeli a bűnös embert, el van feledve minden faji, társadalmi, nyelvi, vérmérsékletbeli vagy akármilyen különbség, itt mindenki egy új közös világban „polgártárs“, az Isten családjának tagja. (2: 19.) „Ő a mi békességünk, aki eggyé tett... és lerontotta a közbevetett válaszfalat“. (2: 14.) Ezt az egybekapcsolódást előmozdítani: ez az „egyház“ másik feladata az önmaga kiépítésében. Mennél előbbre halad ebben, annál alkalmasabb eszköze lesz az Isten megdicsőülésének.

Vajjon alapjában véve nem egy- és ugyanaz-e ez a kétfajta munkásság? Vajjon az a romlott állapot, amelyikből az újonnan megnyert lelkeket kimenti az „egyház“, nem éppen azért volt-e romlott, mert zürzavaros, diszharmonikus világ, egymással örök, átkos ellentétben levő „kívánságok“ világa volt? Amikor tehát ebből a gyógyíthatatlanul békételen, testvérietlen állapotból Isten kegyelme kiragadja az egyéneket, az új élet nemde már természeténél fogva, mint a régiek ellentéte: kapcsolódó, másokkal közösségre vágyó, testvéries élet lesz? És viszont: amikor a mind tökéletesebb összhang felé akarnak haladni az egyének, akkor is nemde nincs más teendőjük, mint mind teljesebben levetkezni régi énjüknek bűnös, zavaró maradványait, hogy az új élet egészen érvényesüljön? A két munkásság voltaképpen egy, az előbbi csak megkezdí, amit az utóbbi folytat, — és mindkettőnek egyszerűen az a lényege, a titka, hogy Krisztus és az egyén között mind jobban mélyülő közösség jő létre. „*Hogy lakozzék a Krisztus... a ti szívetekben*“. (3: 17.) Ez az egyház

feladata: ezzel építi önmagát. Ahol emberi szívekben Krisztus lakik: ott az egyház. Mert ott megvannak a kellő alkotórészek és megvan közöttük fokozódó mértékben a helyes viszony is. Vagy gyakorlati megnyilvánulását tekintve, más szóval, ahol *szeretet* van, ott van és ott épül az „egyház”. „Az egész test... teljesíti a testnek növekedését a maga fölépítésére *szeretettel*”.

Ugyebár nem valami önző, szűk feladat jutott osztályrészéül az egyháznak, amikor minden erejével *önmagát* kell fejlesztenie? Mert ez azt jelenti, hogy az emberiség nyers anyagát, úgy amint találja: a szeretetlen önzés állapotából át kell gyúrnia a legbensőbb egységnek szeretetteljes közösségére a benne lakozó Krisztus Lelke által! Ez az „önépítés” voltaképpen a legszélesebbkörű hódítás és egyben mentés, diadalmas, áldott, áthasonító misszió.

De egy fontos kijózanító korlátozás mégis szemünkbe ötlük, amikor az „egyház” feladatát úgy fogalmazza Pál apostol, mint önépítést. Az t. i., hogy az „egyház” csak a maga körén belül hatalmas, azonkívül tehetetlen. Az „egyház” képtelen s azért nem is hívatott arra, hogy az önmagán kívül eső egész világ minden nyomorúságát és baját megoldja. Alkalmi enyhítést vihet olyanoknak is, akik messze vannak tőle. A benne uralkodó fény és öröm sugarai kiszóródhatnak ablakain át a külső hidegben és sötétben levők szemébe is. De igazán segíteni csak azokon tud az „egyház”, akik belekerültek, akik befogadták magukba az „egyház” életének lényegét: Krisztust. Az „egyház” sok kiáltó bajt orvosolt már az emberiség életében, de csak azon a réven, hogy a bajok hordozói előbb tagjaivá lettek s így magukat a bajokat előbb fölszívta önmagába. Az „egyház” nem nyúlt addig a rabszolgaság irtózatosságozó kelevényéhez, amíg a rabszolgáknak és rabszolgatartóknak seregei nem lettek keresztényekké. S amikor ez a tarthatatlan társadalmi viszony belül volt már az „egyház” testében, ott könnyen, símán ment a gyógyulása. Akármilyen kultúrális, társadalmi, politikai visszasságok és botrányok súlya alatt nyög is a világ, az „egyház” feladata ma sem, sohasem az első sorban, hogy önmagát föltolja azok rendezőjévé, hanem az, hogy bevonja a maga Krisztus-életébe azokat az egyéneket, akikből kinőnek ezek a problémák és mizériák. Minden baj csíráfészke egyének szívében, gondolkozásában, érzésében és viselkedésében rejtőzik. Az egyháznak természetéből folyó elve tehát az a radikálizmus kell, hogy legyen, mely eddig a gyökérig akar menni az orvoslással. Az „egyháznak” a maga isteni életével a szíveket kell meggyógyítani, — s aztán nyugodt lehet, hogy azok között az em-

berek között, akik ebben az új, magasabbrendű életben részesültek, meg fog oldódni minden feszültség és minden összeütközés, mert hiszen az ő magasabbrendű életük éppen abban áll, hogy *szeretik egymást* a Krisztusban.

3.

Ha az iránt érdeklődünk már most, hogy *milyen módon végzi az „egyház“* ezt a kettős irányú magaépítését, erre a kérdésre is világos és teljes feleletet ad Pál apostol az efézusi levélben.

Mindenekelőtt kidomborodik erősen az az igazság, hogy az „egyház“ *a maga egészében* munkás egyház. Nem úgy áll a dolog, hogy van az „egyháznak“ egy bizonyos alkotórésze vagy rendje, melyre a többi rész átháríthatná a felelősséget az „egyház“ feladataiért: „Az egész test... minden egyes tagnak mértéke szerint való munkássággal teljesíti a testnek növekedését“. (4: 16.) Más-más mérték szerint, természetesen, — ezt is józanul kiemeli az apostol, — de a maga mértéke szerint minden egyes tag, a legszerényebb és a leggyöngébb is, hozzájárulhat és kell, hogy hozzájáruljon a nagy egésznek, a Krisztus testének kiépítéséhez.

Az előzmények után ez természetes is. Ha, amint másodsorban láttuk, az „egyház“ növekedése úgy megy végbe, hogy tagjaiban mindjobban megvalósul Krisztus szeretet-élete s így ők egymással mind tökéletesebb összhangba jutnak: akkor ezt a munkát senki más nem végezheti el, mint végeredményben éppen maguk a tagok, ki-ki a maga egyéni életének a gondozásával. Ez az egyéni keresztyénnek a nagyszerű „hívása“, amit olyan gyakran hangoztat az apostol: Isten arra méltóztat bennünket, hogy a mi egyéni életünket teszi színterévé az Ő nagy világmunkájának, a mi egyéni szívünket rendeli arra, hogy benne eldőljön az Ő „egyházának“ ügye. Ezért az a sürgető felhívás, hogy a keresztyének járjanak „elhívásukhoz illő“ módon. (4 : 1.) Mindennap megújuló és fokozódó folyamatnak kell lennie az egyéni keresztyén életében annak a titkos és mégis oly gyakorlati átalakulásnak, hogy „levetkezze az ó embert“ és „felöltözzé az új embert“. Amaz „meg van romolva a csalárdság kívánságai által“, — egészen alkalmatlan arra, hogy valami összhangzatos közösség épüljön belőle. Emez „Isten szerint teremtetett igazságban és valóságos szentségben“, — más szóval: „leveti a hazugságot“, mert „egymás tagjai vagyunk“, — féken tartja haragját, szorgalmas munkával gyűjti azt, amiből „adhat a szűkölködőknek“, vigyáz rá,

hogy még a beszéde is „hasznos legyen az építésre“, stb., stb. (4: 22—32.) Milyen felvillanyozó felelősségérzetet ad ez küzdelmeinkben a bűnnel szemben! Valahányszor előfog az „ó-emberemnek“ valamilyen kísértése, arra kell gondolnom, hogy én a csodálatos épületnek egy köve vagyok és nemcsak engem károsít meg a bűn, ha sikerül megejtenie, nemcsak valamelyik egyéni testvérem ellen vétkezem vele, hanem egyúttal megakasztom az egész „egyház“ épülését is, mert nem nagyobb összhangot, tökéletesebb szeretetet viszek bele, hanem éppen az ellenkezőjét. Minden tagnak tehát állandó közreműködése az, hogy „megújuljon az ő elméjének lelke szerint“. (4: 23.)

És ezzel voltaképen lerótt a leg súlyosabb hozzájárulását az „egyház“ másik irányú „épüléséhez“ is, ahhoz t. i., hogy újabb lelkek kapcsolódjanak bele életébe. Nincs oly hatalmas vonzóerő, amely a Krisztuson kívülieket meggyőzné, mint az Őbenne élőknek szeretet-közössége, amelyben az összhang kedvéért mindenki legyőzi a maga régi, rossz „én“-jét. Az Apostolok Cselekedetei óta az egyháztörténelem minden korszaka, melyben nagy hódításokat tett az „egyház“, ezt hirdeti. „Hogy szeretik egymást!“ A nagy világ önző élvezetvadászataiban és érdekharcában elfáradt emberek szemébe, mint valami magasabb világ látomása, úgy világít be a Krisztus híveinek testvéri, boldog, békés élete. Így ébrednek csak igazán tudatára a maguk élete nyomorúságának és bűnösségének, amikor egyszer a valóságban látják maguk előtt az őket megítélő ténytet, — azt, hogy lehet és van is az ember számára más élet, mint az övék. Ha a keresztyéneknek „nincs közösségük a sötétség cselekedeteivel“, — akkor életük egyenesen „megfeddő“ hatalommal van azokra. „Megfeddetvén, a világosság által napvilágra jönnek...“ Pusztán e világban való jelenlétükkel, Krisztus hívei úgy kell, hogy hassanak, mint sötétséget oszlató fény, amelynek sugaraitól „felserken, aki alszik és feltámad a halálból“, — melyben addig dermedt. (5: 11—14.)

Az, aki az „egyház“ bármily egyszerű, de hűséges tagjainak élete által így „megfeddve“ ébredezni kezd, mire kidörzsöli szeméből a halálos álmot, bizonyára eljut odáig is, hogy „fölragyogjon neki a Krisztus“. (5: 14.) Maga a „megfeddés“, az emberek bűntudatra ébresztése persze csak az egyik fele a munkának. Új tagokkal csak akkor gyarapszik az „egyház“ teste, ha a régi lélettől már elkívánczozó és az „egyházhoz“ vonzódó ilyen emberek megismerik az új életnek lényegét és titkát: a Krisztussal való közösséget. Ezért az „egyház“ tagjai életüknek ezt a „megfeddő“, ébresztő hatását ma-

gyarázattal kell, hogy kísérik. Nem feladatuk a prédikálás mindnyájuknak, még az sem, hogy únosúntalan az ajkukon legyen életük legbensőbb, legszentebb titka. De ahol sugárzik az élet Krisztus világosságától, ott lépten-nyomon adódni fog az illő alkalom arra, hogy a száj is bizonyosságot tegyen róla. Minden tagnak feladata az „egyház“ munkájában, hogy „áron is megvegye az alkalmat“, amikor elébe kerül. Ez az a kard, amelyet Pál apostol ott akar látni minden keresztyén ember kezében. A felsorolt sok védelmi eszköz mellett az egyetlen támadó fegyver, amit megemlít: „az Isten beszéde“. Istennek *beszélnie* is kell általunk az emberekhez, csak úgy nyerhetjük meg őket az életnek, amit Ő él általunk.

Az „egyház“ munkáját egészen eltéveszti az, aki nem úgy fogja fei, mint az összes tagok által végzett munkát. Az „egyház“ munkájához szükségesek szembeötlő szervek is (mindjárt reátérünk), nyilvánvaló, ünnepélyes alkalmak is, amikor a tagok együtt vannak és együttesen lépnek Isten és az emberek elé. De nem ez az alapvető, a lényeges. Az „egyház“ igazi munkáját csak úgy láthatjuk meg, ha magunk elé képzeljük tagjainak rengeteg seregét, szerteszét e világban, családi körben, műhelyben, szántóföldeken, irodákban, tanácstermekben, mindenütt, ahol hétköznapi valóságos életüket élik az emberek között. Zajtalanul, titkon, de percnyi szünet nélkül így „épül“ minden egyes tag hozzájárulásával e földön Isten csodás hajléka.

Ehhez az igazsághoz azonban hozzá kell fűznünk egy másikat, amit éppoly nyomatékkal hangsúlyoz Pál apostol. Azon a tevékenységen kívül, amit az „egyház“ tagjai (ki-ki a maga mértéke szerint) végeznek egymás mellett, folyik még egy különös munkásság is, mely nem rendelődik így melléje az egyes tagok munkájának, hanem fölötte áll annak, amely nemcsak mennyiség („mérték“) dolgában különbözik az egyes tagok munkájától, hanem sajátlagos minőséggel is bír. Azoknak a tagoknak a munkája ez, akikben mint az egész közösséget képviselő szervezetben testesül meg az „egyház“ valamilyen érdeke, igazsága, vagy törekvése. Az a lélek, aki ott él és hat egyenkint az „egyház“ minden tagjában, bizonyos kijelentéseit csak úgy valósíthatja meg, hogy kiválaszt egyeseket, mintegy a többiek képviselőjében s az illetőkre bízva ajándékait és megbízásait, hogy ők adják tovább az egész „testnek“. Krisztus ki akarja például terjesztetni „egyházának“ munkáját a pogányokra: nem közli ezt a gondolatot minden hívével egyenként, hanem Pálnak adja ezt a „kegyelmet“ és Pál munkássága lesz aztán, hogy az egész „egyházat“ meggyőzze róla, hogy a pogányok „örököstársak“; és nem indulhat

neki az egész „egyház“ valami népvándorlásnak, hogy szerte vigye a pogányok közé az Evangéliumot, hanem előállanak az Istentől képesített szervek, akik által elvégezteti a maga nevében az „egyház“ ezt a szolgálatot.

Pál apostol az „egyház“ munkásságát szemlélve, mint valami isteni csodát úgy tekinti ezeknek a képviselői szerveknek az előállítását. És méltán, mert hiszen — emberileg szólva — ezen fordul meg az egész „egyház“ élete, mint minden közösségé, és ha Isten él az „egyházban“, akkor az Ő élete elsősorban abban kell, hogy mutakozzék, hogy titokzatos egyéniség-teremtő hatalmával mindig ellátja „egyházát“ megfelelő ilyen munkásokkal. Egyenesen az „egyház“ megdicsőült Urának az ajándékai az ilyen egyének. Kiváltságos megbízatással jönnek elő az isteni akarat titkos mélységeiből, kiváltságuknak megfelelő felelősség tűzét viselve. „Ő adott némelyeket apostolokul, némelyeket prófétákul, némelyeket evangélistákul, némelyeket pásztorokul és tanítókul...“ (4: 11.) Ahol nincsenek ilyen *istenadta* képviselői az „egyház“ ügyének, ott nem épülhet az „egyház“. Semmi és senki nem pótolhatja őket, a legnagyobb képzettséggel sem, a leglázasabb tevékenységgel sem, a leghivatalosabb tekintéllyel sem. De ott, ahol felbukkannak és megkezdik munkájukat, megindul az „egyház“ növekedése, sokszor tudós képzettség, hivatalos tekintély nélkül is, sőt akárhányszor keresztül is gázolva annak ellenállásán.

Az „egyház“ kötelessége, hogy az Úrnak ezeket az „ajándékait“ hálásan fogadja és munkásságuk érvényesülése előtt teret nyisson, ugyanakkor természetesen vigyázva arra, hogy senki ne tolhassa föl magát avatatlanul olyan polcra, mely őt nem illeti meg. Ahol megvan az állandó kapcsolat az „egyház“ tagjai és Fejük között, ott a közösségnek ebben a tiszta és életteljes levegőjében biztosítva lesz mind a két érdek: csakhamar letűnnek azok, akik csak önmagukat nevezték ki a többiek fölé emelkedő munkára, és viszont érvényesülni fognak elfogultságtól, nehézkes maradiságtól, mesterséges akadályoktól nem gátolva azok a friss erők, amiket valóban Isten állít bele az Ő „egyházának“ életébe. Az „egyház“ ezzel a bíráltni is tudó érzékenységgel kell, hogy figyelje tagjainak, a kicsinyeknek és egyszerűeknek is, lelki életét, hogy mindig készen legyen felismerni az istenadta képességeket és értékesíteni is azokat a többiek javára s az egész test épülésére.

Micsoda kép tárul elénk, ha elgondoljuk az „egyháznak“ azt a munkásságát, amit ilyen szervei által végez! Itt az egyik, akit „evan-

gelistának“ adott az Úr, az örömhír hirdetésével százakat kapcsol be az „egyház“ életébe, akiket egyébként és egyenként a tagok nem tudtak megnyerni. Amott egy másik a „tanítás“ adományával egyszerre egész közösségeket elvezet hívásuknak olyan öntudatosságára s ezáltal munkásságuknak olyan céltudatosságára, amire egymás segítségével sem juthattak volna el nélküle. Megint másutt a „pásztor“ feddése és útmutatása alatt olyan belátás és olyan tisztulás támad, aminek szükségét érezték talán nélküle is, de senki sem tudta nevére nevezni a bajt, amitől a közösség életét meg kellett tisztítani. És amint végzi szerény munkáját ez a kiválasztott szolgáló had, az „egyház“ tagjai készségesen fogadják a vezetést, a kiegészítést, amit tőle nyernek. Nem úgy érzik, hogy uralkodnának a fejük felett vezetőik, — jaj ott az „egyház“-nak, ahol ilyen érzés támadhat! — hanem hálásak azért, hogy Isten adott számukra embereket, akik meglátják Isten akaratát úgy, amint talán ők is sejtették, de biztosan nem tudták; akik szólnak is Isten üzenetét, amint az ott szorong az ő lelkükben is, de ki nem tudják fejezni, és akik végre is hajtják Isten terveit úgy, amint azt ők is óhajtják, de el nem végezhetik. Ettől a bizalomtól környezve, maguk mögött érezve mindenkor testvéreik hozzájárulását és támogatását, dolgoznak az Isten „egyházának“ különösebb értelemben vett „munkásai“ „a szentek tökéletesbítésén... a Krisztus testének építésén, míg mindnyájan eljutunk az Isten Fiában való hitnek és az Ő megismerésének egységére, érett férfiúságra...“ (4 : 12—13.)

Ezzel voltaképpen már reámutattunk még egy fontos, talán a legfontosabb igazságra az „egyház“ munkálkodásának a módját illetőleg, arra t. i., hogy az „egyház“ munkájában a legnagyobb súlya annak van, amit nem is szoktunk „munkának“ nevezni: az imádságnak. Nagyon rövidlátók volnánk, ha a felszínen megállapítható tetteken akadna fönn a szemünk. Az „egyház“ nemcsak annyi munkát végez, amennyit cselekedetekben, tevékeny szolgálatban tudnak fölmutatni akár egyes tagjai, akár kiemelkedő vezetői. Ami a cselekvés mögött van: a lelkek mélyén forrongó vágyakozás, a sóvárgás, az akarat, — ez a legszármottevőbb hatalom, amit az „egyház“ magában hordoz s amit érvényesíthet. És ha a külső gátások megakadályozzák is a lélek titkos feszítőerőinek a megnyilvánulását: azok nem vesztek kárba, hanem élnek és hatnak, a szellemi világ csodás összefüggései szerint. Ami nem tud tette válni, ami „csak“ imádság maradt, valahol valamikor mégis testet fog ölteni. Ezért az imádság az „egyház“ legbiztosabb munkálkodási módja.

Pál apostol úgy érezte, hogy az ő fáradsága és küzdelme, mellyel egész földrészeket hálóz be az „egyház“ érdekében, vérszegény erőlködés volna csak, ha nem volna mögötte az érette imádkozó „egyháznak“ a lelki hajtóereje; tudni akarta, hogy minden szava és minden lépése azoknak az ezreknek a nevében történik, akik maguk ugyan nem indulhattak missziói útra, de akiknek azért nem kevésbbé személyes ügyük az ő missziói útja; a maga munkásságát kapocsnak akarta érezni az „egyház“ vágyai és a beteljesedést adó kegyelem között... Ezért a sürgető kérés: „imádkozzatok érettem is, hogy adassék nekem szó számnak megnyitásakor, hogy bátorsággal ösmeressem meg az evangéliumnak titkát“. (6 : 19.) És amit magának kívánt, ugyanabban a segítségben akarta részesíteni minden egyes testvérét, aki munkás tagtársa volt a Krisztus épülő testében: „minden állhatatossággal és könyörgéssel *minden szentekért*“. (6 : 18.).

Mint ahogy a tenger színén csendesen haladó hajó nyugodalma csak látszólagos, s aki rajta van, az érzi, hogyan reszket az egész óriási alkotmány a keblében rejtve dolgozó irtózatosságtól, — így az „egyház“ is, amikor a felületes szemlélő számára a nyugodt béke képét nyújtja, talán ugyanakkor a leghatalmasabb munkát végzi, lent, a felszín alatt, rejtve: tagjainak lelkében imádságban tör ki az Isten dicsőségének sóvárgó akarása. Az imádkozó „egyház“ az igazán dolgozó „egyház“. A külső munka voltaképen csak a kerekek forgása, az imádság a gőz feszülő ereje.

4.

Még egy rövid pillantást arra a helyzetre, amelyben az „egyháznak“ teljesítenie kell hivatását. Pálnak a gondolkozásában egyaránt kidomborodnak azok az emberfeletti nehézségek, amelyek útját állják az „egyháznak“ s azok a még nagyobb segítő erők, amelyekkel az „egyház“ ügye mégis biztos diadalnak néz elébe.

Mindenkinek, aki mint igazi tag, részt akar venni az „egyház“ munkájában, fel kell készülnie a legnagyobb ellenállásra. Minden tekintetben „gonoszok a napok“ s ezért kell „áron is megvásárolni az alkalmat“, mihelyt némi rés mutatkozik, amin be lehet nyomulni az „egyház“ munkájával. Nem könnyű feladat sem az, hogy a Krisztussal való közösségbe beleemeljük az embereket, sem az, hogy mi, akik benne vagyunk már az Ő élete-keringésében, napról-napra teljesebb szeretetre tisztítsuk meg magunkat. Az az „ó-ember“, aki nek halálát jelenti az „egyház“ munkája, irtózatossággal

ragaszkodik életéhez. Valami titokzatos, démoni nehézkedéssel áll ellene az ember Isten fölfelé emelő erejének.

Részben megértjük ezeket a nehézségeket már az egyén természetéből. Minden egyes ember, akivel dolga van az „egyháznak“, testi valóság is, magában hordozva az állati rokonságnak, a földiségnek minden vonását. És az az állapot, amiből az „egyház“ ki akarja ragadni az embereket, éppen azért átkos, mert benne ezé a természeti, alsóbbrendű valóságé az uralom. Az emberek „testük kívánságaiban forgolódnak“. (2: 3.) Egész életük tartalmát az teszi ki, hogy kielégítsék testük fenntartásának, kényelmének, élvezeteinek igényeit. Embervoltuk csak azt jelenti, hogy mindebben sokkalta raffináltabbak az állatnál, — csak fokozati különbséggel állanak fölötte. És ez az állapot, a magasabb rendeltetésnek ez a teljes elfelejtése, belcidegződik az emberekbe. Testük minden idegszálával berendezkedik erre az uralomra. Valóban: nem egyezkedhetik az emberi természettel az „egyház“ a maga munkájában, — ennek a régi, testi állapotnak könnyörtelenül hadat kell üzennie, hogy az embereket Isten befogadására alkalmas lelki valóságokká formálja. Csakhogy a testet nem lehet elvetni magunktól. Átkos zsarnokunkká tolta föl magát, de ettől a visszaéléstől eltekintve, eredetileg Isten-rendelte szolgálk és eszközünk lelki mivoltunk kibontakozásában. Nem nélkülözhetjük, amíg e földön élünk. Folynia kell tehát ellene az állandó harcnak. Minden tapodtatnyi tökéletesedést az új életben úgy kell elviaskodnunk az önző, türelmetlen, élvezni akaró, ideges test hatalma alól. Gondoljuk csak el: ahány egyénnel csak dolga van az „egyháznak“, mindegyikben szembekerül ugyanezzel a makacs, ellenszegülő hatalmassággal.

S ez még csak az egyik oldala a dolognak. Az egyének nem különálló valóságok, hanem egy összefüggő emberi társasvilágnak a tagjai. És mindaz a testiség, ami bennük egyenként is oly félelmetes hatalom, még sokszorozott erőt nyer tömeges együttélésükben. Az emberek egymásnak cinkostársaivá lesznek magasabb rendeltetésük elhanyagolásában, a közös életirányban találkozva erősítik egymást abban, a régi nemzedékek a hagyomány és a szokás hatalmával hajtják ugyanabba az igába az utánuk jövőket, intézmények és társadalmi berendezkedések nőnek ki a tömegek testiségéből, az egész világra reáteríti a maga hálózata, mindent beborítva, az ember alsóbbrendűsége — és jaj annak az egyénnek, aki megpróbálja kivonni magát ebből a hálózathoz. Az emberek kénytelenek „a világ folyása szerint járni“, — beleilleszkedni abba a kultúrába, társadal-

mi környezetbe, melynek szülöttei. (2: 2.) Irtózatossá küzdelemmé válik az, amikor valaki, megragadva az isteni léteztől, amit az „egyház“ munkája eljuttatott hozzá, el akar szakadni a világtól, mely addig oly minden egyéni szabadságot letipró hatalommal uralkodott fölötté! És a harc nem intézhető el egyszersmindenkorra, — mert ha elszakad is valaki a világ folyásától, nem szökhetik ki belőle. Az „egyház“ tagjai is kénytelenek, továbbra is, benne maradni ebben a megmételtyezett környezetben és mindennap megújuló kísértés számukra az, hogy ússzanak az árral, megalkudjanak a közfelfogással valamiben, alkalmazkodjanak a pogány társadalmi rend igényeihez. Milyen erőket kellene ide, hogy az „egyház“ az egyes emberek lelkében legyűrje ezt a nagy ellenséget, ezt az óriást: a „világot“!

Aki ezeket az ellenszegülő hatalmakat tapasztalásból ismeri, az megérti Pál apostolnak sötét, borzalmas leírását az „egyházzal“ szemben álló ellenséges hadról: nem emberi tényezők, „test és vér“, ellen kell fölvenni a harcot, mondja, hanem rejtelmes ördögi szellem-seregek ellen. „Fejedelemségek ellen, hatalmasságok ellen, az élet sötétségének világbírói ellen, a gonoszság lelkei ellen, melyek a magasságban vannak“. (6 : 12.) Az egyéni testiség hatalmán és a tömeglélek lenyűgöző uralmán keresztül megcsapja az arcunkat egy sötét misztérium szele: ez a világ tele van Isten-ellenes erővel, amelyek uralkodnak az ember fölött. Mintha vitássá akarná tenni Isten jogát fölöttünk, úgy országol e földön átkos hatalmak egész hierarchiájával a Sátán. Nevetnek rajta azok, akiket úgy fogva tart, hogy nem tudnak hátrafordulni és szembekerülni vele, — de rettegve, gyűlölve ismerik valóságát azok, akik valaha komolyan harcba kezdettek ellene. Ez az a „lélek, mely az engedetlenség fiaiban munkálkodik“, „a levegőbeli hatalmasság fejedelme“. (2: 2.) Ahol csak romlás van az emberi életben, mindenütt reábukkanunk, mint valami mindent átható vezérlő-élvre. Ahol az egyénben elfullad a lélek a testiség túlhatalmaskodása alatt: ott ő végzi alattomos rombolását. S ahol az egyéni testiség megnő egész tömegek közszellemének lavinájává, mely mindent elsöpörve visz a mélység felé, ott is az ő törekvése érvényesül. Nagy és rettenetes hatalmasság az, akit Isten ellenség gyanánt megtűr világában. Az ő hadaival kell szembeszállania az „egyháznak“, azért is, hogy minden egyes emberi lelket kicsavarjon keze hatalmából, azért is, hogy a megmentettek életét megvédje ellene, hogy „helyet ne adjanak az ördögnek“ újra. (4: 27.)

Az „egyház“ munkája nem szórakozás, hanem háború. Nem parádés sétára vonulnak fel Krisztus hívei ebben a világban, hanem

„tusakodásra“. „Gonosz nap“ az életük és a védekezés minden fegyverét fel kell öltetniök, hogy maguk is „megállhassanak“, hát még, hogy „mindent elvégezve“ állhassanak meg. (6: 13.)

De az „egyház“ helyzete még sem aggasztó, még sem kétséges, akármilyen sötét harcokban kell is célját munkálnia. Állhatnak vele szemben irtózatosságteljes hatalmak, amelyek nevetve morzsolják szét az egyes embert, sőt még a közösségbe összefogó embert is, ha fel akar lázadni ellenük, — az „egyház“ mellett, sőt éppen magában az „egyházban“ az a Hatalom küzd, akivel szemben eltörlődik minden más, az élő Isten, ég és föld teremtetője. Az „egyház“ így *valójában Isten hatalmának a próbája*. Mennél nehezebb helyzetben van az „egyház“ a világban levő romlás miatt, annál inkább kell és lehet kitűnnie annak, hogy mire képes Isten. Az „egyház“ nem dicsőíthatná meg Istent, ha nem állanának útjában emberfeletti nehézségek. De éppen így!

Az „egyház“ öntudatos tagjainak mindenekelőtt éppen ezzel kell tisztában lenniök, és erről kell napról-napra mind felségesebb tapasztalatot szerezniök, hogy „*mi az Isten hatalmának felséges nagysága*“ irántunk, akik hiszünk“. Egyszer megmutatta Isten „*az Ő hatalma erejének energiáját*“ (az eredeti szöveg szerint; figyeljük meg az apostol mint halmozza ezeket a szavakat), amikor Krisztust a sír mélyéből a mennyi uralom trónjára emelte. Akkor ég és föld előtt kitűnt, hogy hiába a világ minden bűnének összeesküvése, hiába a halál hatalma, hiába a Sátán tombolása az Isten Fölkentjével szemben. De az „egyháznak“ és minden tagjának megadatott, hogy a maga harcaiban napról-napra csodálva szemlélhesse ugyanennek az isteni csodahatalomnak a megnyilvánulását. (1: 19—20.) Ugyanaz a hatalom, amely feltörte a sír száját harmadnapon, patantja le a testiség és a világ halálos zsibbadásába hanyatlott emberekre is az enyészet bilincseit és hozza elő őket a Krisztus dicsőségében osztozó új életre, mint az Ő testének tagjait. És ugyanez a hatalom tartja is fönt az „egyház“ minden tagjában az új élet növekedését a testvéri szeretet közösségében, az ó-ember, a világ, az ördög soha nem szűnő ravaszkodásai és ostromlásai közepett.

A keresztyénnek nincs mitől félnie. Van erő, — csak élni kell vele és biztos a diadal. Tehát: „*legyetek erősek az Úrban és az Ő hatalmas erejében!*“ (6: 10.).

Szinte azt mondhatnók, hogy az egész levél, éppen azért, mert az „egyház“ hívásának gondolata uralkodik felette, az isteni erő himnusza. Az apostol kiejti kezéből a prózai tollat és szárnyaló lelke

zsoltárra fakad, amikor az „egyháznak“ azt a csodás rendeltetését szemléli, hogy az isteni erő dicsősége zengjen és ragyogjon ki belőle az időtlen időkön át: „Annak pedig, aki véghetetlen bőséggel *mindeneket megcselekedhetik* ... a mi bennünk *munkálkodó erő szerint*, annak legyen dicsőség az egyházban, a Krisztus Jézusban nemzet-ségről-nemzetségre örökkön-örökké! Ámen“. (3: 20—21.).

Isten a maga dicsőségét most el engedi homályosíttatni a sötétség hatalmai által, — de már most is érezteti és egykor mindenestől fogva bebizonyítja, hogy ez a világ az Ő vitathatatlan birodalma és akarata előtt tűnnie kell az ördög uralmának. Ezt az Ő fenségi igényét az „egyház“ kezébe tette le, az „egyház“ sorsához kötötte. Az „egyház“ tehát győz és győzni fog.

Mustármag, 1918. okt. — 1929. jan.

A REFORMÁTUS KEGYESSÉG ÉS A ZSOLTÁROK.

(Feljegyzések egy Sárospatakon, az ORLE 1923. évi őszi lelkeszi konferenciáján tartott előadásról.)

Aligha van konzervatívabb hajlandóságú teremtes a föld hátán, mint amilyen egy egyházi énekeskönyv. De ha él, akkor ez sem vonhatja ki magát a minden élet felett uralkodó törvény, a fejlődés alól. Addig, amíg múzeumi régiséggé nem válik, — nincs megállás az útján, legfeljebb csak hosszabb-rövidebb megnyugovás, amíg az új tovamozdulást kiváltó erők felgyülemlekenek. — Akármi legyen is valakinek bíráló véleménye a mi „új énekeskönyvünkről“, abban egyet kell értenie mindenkinek, hogy ez a „megújhódás“ annak a bizonyossága és szükségszerű folyománya, hogy a magyar református egyházban még nem vált múzeumi tárggyá az énekeskönyv. Élő emberek élő ügye, és ezért nem maradhatott meg változatlanul, amikor az emberek annyira megváltoztak. Igaz, hogy több, mint egy évszázadon át változatlan maradt. De ez a mostani átváltozása semmi esetre sem utolsó rángása valami kimulófélben levő erőnek, ami után nemsokára bekövetkezik a végső dermedt mozdulatlanság. Ellenkezőleg: hosszú elernyedés után első megmozdulása ez ébredező eleven-ségnek, amely után bizonyára sűrűbben következnek a továbbiak. Mert sem prófétának nem kell az embernek lenni, sem pesszimistá-

nak nem kell lennie az „új énekeskönyv“ értékét illetőleg, hogy meg merje jövendőlni: ez az énekeskönyv nem fog 100 esztendőig megérni, mint az elődje! Külsőségekben is hovatovább mind gyorsabbá válik az élet üteme, — még az egyházi közélet sem vonhatja ki sokáig magát ez alól a kor-sajátosság alól. A dolog belső lényegét tekintve pedig kétségtelen, hogy ébredező egyházi életünkkel elmaradhatatlanul lépést fog tartani ébredező vallásos ének- és zeneügyünk is, részben mint kivirágzó okozata amannak, részben pedig mint előmozdító oka is. Az új énekek áradata feltartóztatás nélkül el fogja lepni a szíveket. Lesz közöttük sok muló hatású, amit idegenszerűsége vagy értéktelensége tiszavirág-életre ítél. De lesz olyan részük is, amely gyökeret ver híveink lelkében és polgárjogot fog kérni az istentiszteleti használatra rendelt hivatalos énekgyűjteményben is. Az „új énekeskönyv“ ajtaján nem rozsdásodhatik olyan sokáig a zár, mint a régién: sűrűbben és számosabban fognak bebocsáttatásért jelentkezni új vendégek.

Hogy ez csakugyan előrelátható, arról tanúskodik a már itt-ott felhangzó vita is, mely az új énekek befogadását egyáltalán helyteleníti, a régiekben rejlő szent hagyományokat féltve tőlük.*

Mert egészen természetes: az újnak ezen a téren is meg kell vívnia harcát a birtokon belül levő és meggyökerezett régivel. És ez nem is mindig csak a kritika harca, amelyen át kell esnie minden kétes értékű újdonságnak, hogy magát méltó társnak bizonyítsa a bevált értékű régi mellé. Hanem sokszor az elfogultság harca is, amelyben az újdonság csak azért, mert újdonság, mert „később jött“, veszedelmes vetélytársként tűnik fel a meggyökerezett régivel szem-

* Nem nagyon mozdítja elő a tisztánlátást ebben a kérdésben az a dilettáns mód, ahogy az új énekeket sub titulo „hozsannák“ emlegetik néha, mintha volna egy ilyen névvel nevezhető műfaj. Valójában nagyon heterogén énekanyagról van szó: külföldi testvéregyházak évszázados tekintélyű koráljaitól és a reformációkorabeli régi magyar ének-gyöngyöktől el az angolszász modern revival-ek néha egyenesen valcer-szerű dalaiig, meg napjaink magyar vallásos dalköltészetének legfrissebb terméséig. Egy kalap alá vonni mindezt a fenti cím alatt csak azért, mert más gyűjtemények között van egy „Hozsanna!“ című ilyen énekeket tartalmazó gyűjtemény is, legalább is a szabatoság hiánya. Egy közös vonásuk van ezeknek az énekeknek: egyházunk hivatalosan szankcionált énekgyűjteményével (t. i. a régivel!) szemben — újak.

Szükségtelen azzal a történelmi szempontból nagyon érdekes, de már komolyan alig védett állásponttal foglalkozni, mely a zsoltáreneklést — és pedig kizárólag a zsoltáreneklést — a zsoltároknak, mint Szentírásbeli énekeknek a különös inspiráltságával indokolja: „Istent csak olyan énekekkel dicsérhetjük méltóképpen, amelyeket Ő maga adott nekünk erre a célra“. Ez az érvelés kedves naivitással arra a tételre épít, amit éppen bizonyítani kellene, hogy t. i. csakugyan arra a célra adatott a zsoltárok könyve, hogy az Isten egyházának minden időben kizárólagos énekanyagául szolgáljon.

ben. Ilyenkor nem vizsgáljuk: szárnyaló-e az ének szövege, vagy lapos; szép-e a dallama, vagy mondvacsinált; megfelel-e a szelleme a református keresztyénségnek, vagy idegen attól? Minden érdemi, objektív bírálat helyett már *a priori* rossz dolog az új ének, azért, — mert új (t. i. nekünk új, még ha egyébként akármilyen történelmi zománca van is).

Az Úr Istennek mindeneket felölelő bölcs háztartásában bizonyára valamilyen hasznos szerepet tölt be az ilyen elvakult maradiság is. Azért hát ne haragudjunk reá.

De azért — másfelől — ne is hajoljunk meg előtte. Egy csöppet sem tiszteletreméltóbb magatartás, mint amilyen volna az ellenkező elfogultság, amely mindent rossznak tartana, ami régi, mert régi és minden újat dicsérettel halmozna el, azért, mert új.

A helyes út.

A helyes úton bizonyára akkor fogunk járni, ha féltékenyen őrködünk minden régi érték felett, nem azért, mert régi, hanem azért, mert érték s ugyanakkor szigorú kritika ajtaján bebocsátunk minden igaz új értéket is. Az első lépés tehát: öntudatosá tenni régi kincseinkhez való ragaszkodásunkat. Ez az öntudatoság fogja körülbástyázni őket a legbiztosabb védelemmel minden kockázat ellen, ami a haladással velejárhat.

Ezt a feladatot szeretném szolgálni ez alkalommal néhány szerény megfontolással — nem az egész régi énekkincsünket illetőleg, hanem annak csak egyik, éppen a legfontosabbik részét, a zsoltárokat illetőleg. Hogy semmiféle új éneknek, ha még oly kiváló is, nem szabad háttérbe szorítania egyházunkban a zsoltáréneklést, azzal mindenki tisztában van, akinek a véleményére lehet valamit adni. Nem véletlen, hogy a kálvini reformációból született egyházak mind zsoltáréneklő egyházak és még ha ideig-óráig elhanyaglik is bennük a zsoltáréneklés, újra felvirul azonnal, mihelyt tudatára ébrednek történelmi sajátos rendeltetésüknek. Ösztönszerűen érezzük, hogy valahogy a református keresztyénség mivoltából folyik a zsoltárok éneklése és lényegét tagadná meg, vagy legalább is csonkítaná meg, ha abbahagyná a zsoltáréneklést.

De most arról van szó, hogy ezt az ösztönt öntudatosítsuk. Meg kell felelnünk erre a kérdésre: *miért áll fenn ez a szoros kapcsolat a református keresztyénség és a zsoltárok között?* Anélkül, hogy új dolgokat akarnánk megállapítani ennek a kérdésnek a tisz-

tázása közben, mégis azt hisszük, hogy — akármilyen vázlatosan, mégis régóta esedékes és nélkülözhetetlen vágányra tereljük a következő megállapításokkal az egész kérdést. Elég sokszor hangoztattuk már lelkes ragaszkodásunkat a zsoltárokhoz. Ideje már, hogy olyan indokolását is adjuk már egyszer, mely nemcsak tradíciókra és „atavisztikus ösztönökre“ hivatkozik.

Kálvinizmus és Ótestamentum.

Mindazt, amit mondani akarunk, összefoglalhatjuk abban, hogy *a református kegyesség azért nem gondolható el a zsoltárok éneklése nélkül, mert nem gondolható el az Ótestamentum nélkül.* A zsoltárok azért örök társaink az istenes élet útján, mert bennük jellegzetesen megszólalnak azok az ótestamentumi értékek, amelyekkel együtt bírja a mi keresztyénségünk az Újtestamentumban az Istennek egész kijelentését.

Hogy bennünket az Ótestamentumnak ez a kultíválása jellemzően megkülönböztet a hozzánk legközelebb álló testvéregházak tipikus kegyességétől is, azt mások éppúgy állítják rólunk, mint mi önmagunkról. Ők hibánkul rójják fel (és ismerjük el, hogy hasznos dolog önvizsgálatot tartani az ilyen bírálat fényénél), mi ellenben előnyünknek érezzük. Van valami a kálvinizmusban, ami határozottan ótestamentumi jelleget ad neki. Nem feladatunk most azt vizsgálni, hogy melyik volt előbb és melyik utóbb: vajjon megvolt-e már egyéb okoknál fogva a kálvinizmusnak ez a jellege s azért vonzódott az Ótestamentumhoz, vagy előbb érvényesült az Ótestamentum hatása és az nyomta ránk ezt a jellegzetes bélyeget. Talán olyan is ez a kérdés, mint az, hogy melyik volt előbb, a tyúk-e, vagy a tojás? Elég most rámutatnunk erre a korrespondenciára. Mi a lényege ennek az ótestamentumi bélyegnek?

Az Újtestamentumot, egész lelki szerkezetét tekintve az különbözteti meg az Ó-tól, hogy benne teremtő erejű vallálos élet friss felbuzogásával van dolgunk, míg amott — ezen kívül — egyúttal *kialakult vallási életrenddel* is. Az Újtestamentum, ne felejtjük el, alig két emberöltő életének lelki tükre, az Ótestamentum mögött évszázadok állanak. Mi sem természetesebb, hogy amott vulkánikus erők sodrában vagyunk, égő, forró láva zúg el mellettünk; emitt pedig szemtanúi vagyunk már a megkeményedett kéreg, sőt egész kőzetrétegek kialakulásának is. Igaz, hogy az Újtestamentumban is mutatkoznak már előjelei annak, hogy az élet kitörő árai majd meg

fogják ásni a medrüket és nyugodt formában fognak megüledni. Látjuk a dogmaképződésnek, az egyházi rend kialakulásának, a kegyesség gyakorlása stereotipizálódásának előjeleit. De mindez itt még csak csirázik, úgy, hogy könnyen elsíklík felette a szem. Az Ótestamentum lapjairól azonban hatalmas vonalakból kiolvasható a nagy igazság, hogy a vallás életéhez éppúgy hozzátartoznak a konzerváló mozzanatok, mint a teremő jellegűek. Úgy, hogy bizonyos szempontból ebben a megfordított értelemben is áll a régi mondás: in vetere testamento patet quod in novo latet. Hogy csak egyetlen példát hozzunk fel: akármennyi himnikus erő zúgjon-zengjen is az Újtestamentumban, ott mégis csupán néhány vitatható csíraszerű töredék mutat reá arra, hogy a keresztyénség teljességéhez hozzátartozik a keresztyén énekköltészet is. Ezzel szemben az Ótestamentumnak volt ideje kitermelni az egész zsoltáros könyvet.

Más, rokonvérű keresztyén típusoktól az különböztette meg mindig a református keresztyénséget, hogy kiváló érzéke volt a vallási életnek e — nem kell haboznunk bevallani: — szekundér oldala iránt. Tisztában volt azzal, hogy nemcsak ünnepei, hanem hétköznapijai is vannak az Isten népe vándorútjának; akármilyen szent a nagy lelki élmények elragadtatása, a mámoros öröm állandósítható és ha el kell hogy jöjjön a lehiggadás, akkor nem bízható a véletlenre, vagy az élet sokféle hatóerejének ellenőrizhetetlen játékára, hogy vajjon milyen formákban következik be a megállapodás, hanem a vallási életnek ez az oldala is gondos és következetes kultúra tárgyává teendő. Ezért vált számunkra olyan becses könyvvé az Ótestamentum: az állandóságra berendezkedő keresztyénség ott talál gazdag útmutatást és ösztönzést olyankor is, amikor az Újtestamentum, ez az első hódító rohamtól lendületes könyv cserben hagy bennünket.

Ennek az általános tételnek az illusztrálására hadd soroljunk fel néhány jellegzetes példát, tudatában maradva annak, hogy csak néhány példáról van szó és sem nem rendszeres, sem nem kimerítő elemzésről.

Életfegyelem.

Itt van, hogy ezen kezdjük, a keresztyén életnek fegyelme. Vakság kellene hozzá, hogy azt állítsa valaki, hogy az Újtestamentum nem szól erről. A „Hegy beszéd“ egyébről sem szól és Jézus nagy hangsúllyal beszél az „Ő parancsolatainak megtartásáról“, —

az apostoli levelek pedig soha nem felejtik el az „intéseket“, akár-miről írnak is egyébként. De ezzel szemben mégis úgy áll a dolog, hogy a maga egészében az Újtestamentum nem életrendet hirdet, hanem életerőt kínál. Ezért „Evangélium“. Azzal az üzenettel lépett bele a világba és azzal indult hódító útjára, hogy Isten eljött a Krisztusban és elvégezte és minden hívő szívében elvégzi a váltást. S a keresztyénség alapvető mozzanata mindörökké ez marad: nem amit tőlünk követel Isten, hanem amit számunkra Ő végzett el s amit bennünk is Ő végez el. A keresztyén egyház énekköltészetének örökké bőséges forrása volt és marad mindenkor — a hálaadás a Krisztusban elnyert megszabadulásért. De a keresztyén életnek csak első, elragadtatott stádiumában lehet ez a passzív megajándékoztatás az egyetlen öröm és gondolat. Nemsokára előtérbe nyomul a megszentelődés életprogrammja minden aktív felelősségével s az Evangéliumból kibontakozik a „nova lex“ életfegyelme. Jaj, ha közben elhalványul az Evangélium! De éppen olyan baj, ha „az Úr törvényének szolgálata“ nem válik öntudatossá! Ez ellen örök védelem az Ótestamentum levegője, mely a Sínai villámlásaitól villanyos még s melyben prófétai szózatok viharai tisztítanak el minden ködöt, hogy világosan kitűnjék: Isten uralkodni akar és engedelmes szolgálatot követel az övétől. *Ennek a lelki fegyelemnek költészete ott zeng a zsoltárookban.* És jó nekünk újra meg újra velük együtt megzendíteni az „Úr ítéleteinek“ dicséretét és áldanunk azok boldogságát, akiknek „az Isten törvényére vagyon gondjuk és aszerint élnek minden időben.“

„Isten népe.“

Egy másik ilyen mozzanat a keresztyén életnek kollektivitása. Megint nem úgy áll a dolog, mintha az Újtestamentum nem vezetne el erre is bennünket, — ott van, hogy mást ne mondjunk, Pál apostolnak az egyházzal szóló hatalmas tanítása. De úgy áll a dolog, hogy ezen a ponton maga az Újtestamentum is ótestamentumi gondolatok fonalát veszi fel és szövi tovább, mert az ő tulajdon, leg-sajátosabb üzenete mégsem a keresztyén egyházzal, hanem annak tagjairól, az egyénekről szól. Itt az egyetlen, a századik juh a fontos, amely után elmegy a pásztor. A bűnös ember és az isteni kegyelem között végbemenő, örökre szóló tranzakció az egyén belső világában játszódik le. És aki öntudatosan felfedezte a maga számára az Evangéliumot, az első, túlárado örömében mindig indivi-

dualista volt: elég lett volna néki, ha az egész mindenségben csak Isten és ő maga lettek volna kettesben. De ez sem maradhat így sokáig. Lassanként mégis csak kitűnik, hogy mások is vannak a világon és nagyon jó, hogy vannak! A lehiggadó keresztyén öntudat megtanulja a keresztyén közösség nélkülözhetetlen értékeit becsülni. Rájön, hogy meg sem születhetett volna és fenn sem maradhatna az ő egyéni kapcsolata a kegyelem Istenével, ha az nem volna közös kincse a többiekkel. S végül alázatosan elfoglalja a maga kijelölt helyét a nagy sokaságban, melyet mint egy testet váltott meg Isten a kárhozat világából, hogy megmutassa rajta dicsőségét.

Ezért marad örökké aktuális az Ótestamentum. Magábanvéve túlhaladott az álláspontja, mert Krisztus óta nyilvánvaló az, amit a legnagyobb próféták némelyike is sejtett már: hogy Isten szemében minden egyén, mint olyan, külön értékes. De kiegészítésül emellé az újszövetségi igazság mellé örökké nélkülözhetetlen az Ótestamentum kollektivizmusa, mely szerint Isten mindig *az Ő népével, mint egésszel* áll szemben. És semmi sem biztosítja úgy ezen a ponton a kegyességünk kiegyensúlyozottságát, mintha tovább élnek a szívünkben, szánkban a közösségnek hangjai, amint a zsoltárokból megszólalnak: „Dicsérjétek nagy hatalmát, ki felséges méltóságát Izráelen láttatja...”

Aldottak a földön is.

Ugyanerre a lapra tartozik az ótestamentumi kegyesség „*evilágisága*”. Az Újtestamentum levegőjét átlengi az eschatológia feszültsége, — „*elmulik a világnak ábrázata*” és aki megtért, az „*várja az Isten Fiát a mennyekből, akit feltámasztott, a Jézust.*” Ha számunkra már idejét múlt formákban kifejezve is, itt az az örökké fennálló szakadék tárul mégis elénk, amely elválasztja a bűnben megítélt világot az Isten kegyelmének új teremtésétől. És nem lépett még be a keresztyénség legbensőbb szentélyébe az, aki nem élte át az Újtestamentumnak ezt a katasztrófális elemét, aki nem halt meg e világ számára, vagy ami ugyanaz: akinek számára ez a világ nem omlott össze, mint ítéletreméltó, hogy egy eljövendő világnak adjon helyet. Másfelől azonban nyilvánvaló, hogy az életünk nem maradhat meg egyoldalúan ebben a beállítottságban: háttal a világnak, arccal az eljövendő dicsőségnek. Mulik az idő és kitűnik, hogy magának ennek a másvilági beállítottságnak az érdekében, hogy fenn-tarthassuk és kifejthessük, nekünk nagyon erősen meg kell vetnünk

a lábunkat ebben a világban. Mert az életünk bele van ágyazva ebbe az elítélt világba és vagy mi kaparintjuk a hatalmunk alá, vagy az nyel el bennünket. Égetővé válik tehát az az első pillanatban mellékessé silányult kérdés: *hogyan boldogulunk ebben a világban?*

Itt megint az Ótestamentum kegyessége nyújt kívánt kiegészítést a maga (magában véve túlhaladott) „evilágiságával.” Jó nekünk a Krisztus előtti kegyesekkel újra tudnunk, hogy Isten evilágbeli előmenetelünknek is Ura, törekvéseinknek Szövetségese, harcainkban Oltalmazónk. És jó megtöltenünk a szívünket a zsoltáros bizonyossággal: „Az Isten a mi reménységünk, midőn reánk tör ellenségünk... az Isten minden időkben mivelünk vagyonságunkban...”

Századok emlékei.

Az előzőkből folyik egy további vonás: a kifejlődött, megállapodásra jutott kegyesség *történelmi öntudata*. Az Újtestamentumnak nincs, nem is lehet még külön történelmi öntudata; ami van benne, az ótestamentumi. Ezt nem is érzi hiánynak a keresztyén ember, amíg belső életének friss, forrongó élményei lefoglalva tartják. Elég feldolgoznivalót kapott a lelke azzal, hogy ő mint egyén, megszabadult ennek a gonosz világnak a kárhóztatása alól. De amely mértékben eljut a Krisztus kollektív testéhez való tartozása tudatára s amely mértékben rájön, hogy ez a világ nemcsak siralomház, hanem az Isten népének küzdőtere is az Isten új világának győzelméért: olyan mértékben ébred fel a történelmi érzéke. Hálásan veszi tudomásul: mennyi harc és győzelem ment már végbe a világban előtte és alig van felemelőbb dolga, mint Istennek kezét szemlélni az évszázadok eseményeiben, amint fenntartotta, vezérelte, nevelte az Ő népet mind máig.

Akkor azután ismét aktuálissá válik az Ótestamentum. Mert annak van évszázadokra visszapillantó történelmi szemlélete, amelyhez iskolába járhatunk. S itt említsük meg azt a nagy többletet, amit az Ótestamentum azáltal nyújt, hogy a benne szereplő nemzet egyben vallási tényező is, a kijelentés letéteményese és politikai tényező is, állam a többiek között. Elénk tárul tehát itt egyfelől Istennek üdvtörténeti kormányzása, amellyel az Ő ismeretének és lelki országának ügyét igazgatja ezer válságon át, nemzedékről nemzedékre és ugyanakkor az az egyetemes gondviselés is, amellyel ennek az Ő ügyének megfelelő külső kereteket formál a nemzetek alakuló

sorsában. Akár az *egyház történelem* emlékei töltik el tehát a lel-
künket áhitatos hálával, akár *nemzeti történetünk* válságos fordula-
tainál megállva imádjuk a mindeneket intéző nagy Királyt: egy-
aránt ajkunkra illenek azok az énekek, amelyekben az Ótestamen-
tum történelmi öntudata megzendült. Erről a magaslatról, ahonnan
nemzedékek hosszú során tekinthetünk végig, kivilágosodnak sze-
münkben azok a nagy vonalak, amelyek különben egyéni életsorsok
arasznyi határai között olyan kúszán elvesznek előlünk: az Isten
végzései, amelyeknek megvalósulása ad értelmet a lepergő évszá-
zadoknak. Bizony „nagy hatalommal országol az Isten, öltözvén Ő
felséges erejében...” Mivel pótolhatnók a zsoltároknak e lelket tá-
gító látomásait és hogyan nélkülözhetnők?

Jeruzsálem kőfalai.

Rövidebben, mert hiszen az elmondottakban benne is foglalta-
tott már, emlékezzünk meg arról is, amit az ótestamentumi és min-
den kiforrott kegyesség *institucionalizmusának* nevezhetünk. A gyer-
mek nem tudja, mit jelent az „intézmény.” A férfinak már élet-
eleme. Ugyanígy az első, friss lendület idején a Krisztus tanítványa
sem ad sokat a megszervezett, biztosított keretekre, — elég neki a
személyes élő tartalom. Később rájön arra, hogy a kagyló életében
nem mellékes a héj s az Evangélium hullámozó haderői nem nélkülöz-
hetik a kiépített erős bástyákat. Vitatható, hogy az Újtestamentum
egyházfogalmában mennyi az institucionális elem. De maga az a
tény, hogy a kérdés vitatható, igazolja azt, amit előre is feltételez-
nénk, hogy tavaszi ifjú kivirágzásában a keresztyénség nem tartotta
olyan döntő kérdésnek az intézményes formákat, hogy félreérthet-
lenül megfelelt volna rája. Itt még összemosódnak a láthatatlan és
a látható egyház vonalai. Annál élesebben kirajzolódnak a látható
egyház formái később. A kálvini reformáció nagy áldása volt, hogy
a látható egyház túltengő előtérbenyomulása ellen nem tiltakozott
az ellenkező szélsőséggel: a látható egyház elhanyagolásával, hanem
érett józansággal értékelte az egyház földi, emberi kereteit is, mint
az Isten terveihez hozzátartozó és éppen azért vallásos tisztelettel és
felelősségérzettel kezelendő elemet.

Ezért járunk az Ótestamentumhoz iskolába ezen a ponton is.
Amikor a régi kegyesek aggódó szeretettel csüngenek Jeruzsálem
emlékén, imádkoznak békeségéért, siratják romlásait, sóvárognak
újraépüléséért, mindez egy-egy darab a mi lelki életünkéből. Velük
együtt énekeljük „Sionnak zsoltárait.”

Még két vonást, talán a leglényegesebbeket. Az egyik az ótestamentumi kegyesség *univerzális látóköre*, amit közösen bír vele minden lehiggadt kegyesség. Ki merné azt állítani, hogy ez hiányzik az Újtestamentumból? Lépten-nyomon élénk tűnik egy-egy fordulatnál, hogy itt is arról az Istenről van szó, aki mindeneket teremtet, fenntart és igazgat. De itt mégis a „különös kegyelem“ foglalja le a figyelmünket majdnem teljesen. A „minden igazságra elvezérlő Lélek“ csodája az, hogy ennyire is, hogy egyáltalán bele van állítva a bűnbocsátó és újjászülő kegyelem az Isten mindeneket felölelő munkásságának szerves összefüggésébe. De kétségtelen, hogy kezdeteket, kiindulópontokat ad csak etekintetben az Újtestamentum, amikbe azután nyugodtabb idők szemlélődései kapcsolódhattak bele termékenyen. Idő kell ahhoz, hogy az ember és az egyház is, miután a váltság csodájában megismerte Istenét, most már nyomon követhesse Őt egyebütt is mindenben és ráismerjen ugyanarra az Istenre földön és égen a legkisebb és legnagyobb dolgokban egyaránt. A Krisztussal való találkozás első örömében a lélek igazat adna a gúnyolódó hitetlennek: „Isten megbocsát, — hiszen ez a foglalkozása.“ Különösen, ha hozzátesszük: „És meg is tisztít“, — úgy látszik, mintha ez a legáhitatosabb dicséretmondás volna, amit ember elmondhat Istenről. Később kitágul a látóhatár és kitűnik, hogy elveszett gyermekeinek a megkeresésén és megmentésén kívül — éppen ennek érdekében — Istennek még nagyon sok más „foglaltossága“ is van.

Az Ótestamentumnak volt ideje az Isten mindenekre kiterjedő gondviselését áhitatos szemmel nyomozni — viharos felhőkben és tenger zúgásában, évszakok változásában, növények és állatok tarka világában, a családi áldás bőségében és a termés beérésében, a házépítés sikerében és a dögvész elmúltában, a csillagok járásában és a tanácsban ülők gondolataiban, — mindenben, amiből az Ő világának sorsa szövődik. Mindezek „nyilván hirdetik az Úrnak erejét, szépen kijelentik kezének munkáit...“ És ennek a mindenünnen felzengő istendicséretnek a dús visszhangja kél a zsoltárok sokkhúrú hárfáján.

Szemtől szembe Istennel.

A másik és utolsó lényeges mozzanat, amit még meg akarok említeni, az ótestamentumi kegyességnek a *transcendentizmusa*. Megint

teljesen félreértene az, aki úgy értené ezt az állítást, mintha az Újtestamentumot ennek hiányával vádolnám. De mert az Újtestamentum jelentősége éppen abban rejlik, hogy kipótolta az Ótestamentum fájdalmasan érzett hiányát az isteni immanencia tekintetében, természetesen, hogy benne ez nyomul előtérbe. Az Ótestamentum látói a jövő látóhatárán kémlelték azt az isteni ígéretet, hogy az ég egybe fog ölelkezni a földdel. Az Újtestamentum apostolai arról tesznek bizonyosságot, hogy a kimondhatatlan csoda megtörtént, a kegyelem szívérványa lehajolt, az Ige testté lett. Nem csoda, ha a lelkük annyira tele van az új kijelentés örömeivel, hogy kevesebbet beszélnek arról, ami a dolognak a háta mögött van, hogy t. i. az ég mégis milyen magas és milyen végtelenségeket kellett áthidalnia a kegyelemnek. Ismét a kijelentést munkáló Léleknek csodaműve, hogy az Újtestamentum az isteninek ilyen kézzelfogható közelségének birtokában egyáltalán megtartotta az isteni transcendencia tudatát és nem csúszott bele valami pantheisztikus miszticizmusba. Hiszen az Isten teljessége megjelent testben, hozzánk hasonló emberben és az Ő Lelke kiáradt belénk úgy, hogy mi Őbenne élünk és Ő mibenünk! Mi sem természetesebb, mint hogy Krisztus, az inkarnált kegyelem uralkodik az Újtestamentum gondolatvilágában. És amikor valakinek az életében újdonság a kegyelem munkája, az be is éri az Újtestamentumnak ezzel a beállításával: Krisztus ajkairól hallja a bűnbocsánat ígését, Ővele való életközösségben találja meg megújódását és Őt magasztalja szabadulásáért.

Nem ellentéte ennek, csak kimélyülése, az a későbbi lelkiállapot, amelyben az ember szeret Krisztuson keresztül Krisztus mögé is, az Istennek szívébe nézni, aki Őt küldötte. Kitűnik, hogy az Isten közelsége az Ő Fiában és az Ő Lelke által éppen azért olyan kimondhatatlan nagy dolog, mert a tőlünk olyan messze levő, megközelíthetetlen Istennek a közelsége. És jól esik a szemünket megnyugtattunk a kereszt gyújtópontjában összefutó sugarakon — ott, ahol még nincsenek egy pontban együtt, amint a végtelenségből törnek felénk beláthatatlan örökkévaló messzeségből.

Az Ótestamentum még nem ismerte a bűnösök szelíd és alázatos barátját, sem „nem volt még Szent Lélek.“ De azért ismerte Istennek kegyelmét, mint Istenét, aki felséges és hatalmas. És könnyörgő, meg hálálkodó zsoltáraiban ki is öntötte előtte szívét. Jó hát nekünk ajkunkra vennünk ezeket az énekeket és Istenről elmondanunk azt, amit máskor Krisztusról mondunk el, „mily boldog az oly ember életében, akit az Isten bevett kegyelmébe és megbocsátá

az ő vétkeit..." A Krisztus-látás azért nem fog szétfoszlani szemink előtt, csak áttetszőbbé fog válni s amiért Ő eljött közénk, az teljesebb valósággá lesz mibennünk.

*

Mennyi mindent kellett volna még elmondanunk! Hiszen mindent, amit kellene, csak úgy mondhatnánk el, ha sorra vennők a zsoltárokat és azokat magukat beszéltetnők magunk helyett. Beszélnek is ők, ne féltsük őket az elnémulástól. Amíg a református kegyesség az lesz, ami, — meggyőződésünk szerint — teljesebb, kiforrottabb, kiérettebb és megállapodottabb felfogása és megvalósítása a keresztyénségnek, mint ebben a törekvésben testvérei és versenytársai, — addig a zsoltárok mindig szerves részét fogják képezni életének. A zsoltáreneklést akármilyen szép más énekek térfoglalásától féltetni annyi volna, mint kételkedni a református kegyesség szívósságában és életképességében.

Reformáció, 1925. jan.

KRISZTUST SZOLGÁLNI.

(Feljegyzések az 1921-i „péceli konferencián“ tartott előadásról.)

A keresztyén élet és munkálkodás egyik legközkeletűbb jel-szava az, amit e cikk címéül leírtunk. Egyike azoknak a kifejezéseknek, amelyeket szinte gondolkodás nélkül használunk egyszerű jelzésül annak, hogy mit jelent keresztyénnek lenni. Mi a keresztyén ember életprogramja? „Krisztust szolgálni.“ Kik azok az emberek, akikre családi, egyházi, nemzeti életben mindenütt szükségünk van, hogy megszámlálhatatlan nyavalyánkból meggyógyuljunk? Akik szívvel-lélekkel „Krisztust szolgálják.“ A lelkipásztor ideálja: „a Krisztus igaz szolgája“ — s a gyülekezet ideálja az a közösség, melynek minden tagját, köz- és tisztbéli rendeit egyaránt ugyanez az indulat jellemzi: „Krisztust szolgálni.“

A jelszó a lehető legjobb. Nemes örökség, magának az újtestamentumi korszaknak a hagyatéka. Csak el ne engedjük fakulni, gondolatnélküli megszokott frázissá válni. S ez ellen a legjobb orvosság az, ha megfürdetjük annak a kohónak a hevében, amelyből

kikerült: az Újtestamentum gondolatvilágában, hogy teljes eredeti gazdagságában és fényében tündököljék.

Ha elővesszük az Újtestamentumot és íróinak eredeti szóhasználatában próbáljuk megfigyelni ennek a fogalomnak: „Krisztust szolgálni“ az értelmét, meglepetéssel kell megállapítanunk, hogy milyen bősége az árnyalatoknak s az azokat tükröztető különböző kifejezéseknek áll e mögött az egyszerű magyar fordítás mögött: „Krisztust szolgálni.“ Hamarjában öt különböző szó körül csoportosíthatjuk az újtestamentumi írók gondolatvilágának e dús változatosságát, mely ekörül a fogalom körül megfigyelhető. És ezzel az öttel nincs az kimerítve teljesen. De vegyük csak ezeket sorra.

1. A legjellegzetesebb kifejezés: „*dulejn*“, a rabszolga viszonyát jelzi urához. Olyan szolgálatot jelent, amelyben abszolút tulajdonai vagyunk valakinek és néki hatalma van felettünk korlátlanul rendelkezni. Ez az a viszony, amelyben Pál apostol szereti tudni magát Jézus Krisztussal, az „Úrral.“ És joggal tünteti ezt fel, mint a keresztyén élet alapkritériumát. Úrnak vallani magunk felett Krisztust, boldog engedelmességgel csak az övének lenni akarni és vallani azt, szent tapasztalatok bizonyosságával, hogy Ő az, akinek joga van testünk-lelkünk sorsa felett korlátlanul rendelkezni: valóban ez az „egyetlen vigasz mind életünkben, mind halálunkban.“

A „Krisztus rabszolgája“ kifejezés teljes értelmét, különösen Pál apostolnál, akkor értjük meg, ha meggondoljuk, hogy a görög városok lakosai között, kiknek az ő munkájának javarésze szólt, nem volt ritka az olyan, aki — mint Pál is — valami isteni lény rabszolgájának nevezte magát. Azt jelentette az ilyen elnevezés, mint pl. „Aszklépiosz rabszolgája“, hogy az illető valóban rabszolgaságban élt valamikor, de felszabadult és felszabadulásakor az illető istenség oltalma alá helyezte magát; az összegyűjtött vagy bármint szerzett váltságdíjat annak az istennek a templomában helyezte el és annak papjaival váltatta ki magát szabad emberré, hogy így egyszerismindenkorra biztosítsa magát minden más gazdának a tulajdonjoga ellen, mint aki ezentúl érinthetetlen tulajdona Aszklépiosznak, vagy akárki volt is védőistene.

Ezért menekül hát a keresztyén lélek oly feltétlen odaadással a Krisztus uralma alá. Ismer más uralmat is, amelynek rabszolgajármát görnyedve viselte és viselné örökre, ha Krisztus ki nem szabadította volna alóla. A hálának és az önvédelem ösztönének együttes érzésével símul az Ő akaratához, mert tudja, hogy csak addig van biztonságban élete, csak addig szabad ember a világtól, a testtől,

a gonosznak minden rontásától, míg lebilincselve tartja őt a Krisztus szolgálata.

2. Egy másik, szinte ugyanolyan gyakori újtestamentumi kifejezés bevezet bennünket ennek a viszonynak már most a tartalmába. Mit csinál Krisztus azok életével, akik rabjai lettek néki? Felhasználja őket „*diakonia*“-ra. Még ha nem igaz is, hogy a szolgálatot jelző ez a szó a „konisz“ (por) szóból származott és eredetileg a portörülgető, söpörgető szolga munkáját jelentette, mindenesetre a szolga alárendelt, igénytelen, szerény teendőit jelenti. Minden háznak ökonomiájában vannak magasabbrendű és alsóbbrendű elvégezni valók. Ha nagyobb a háztartás, a gazda, fentartva magának a fontosabb feladatokat, melyeknek a kedvéért van tulajdonképpen a többi is, amazokat szolgákra bízta. Ahogy Spurgeon magyarázta el egyszer a házi cselédeknek: „Amikor én a magam prédikátori munkáját végzem ezrek meg ezrek áldására, abban nektek is részetek van, mert nem boldogulnék, ha ti nem tisztogatnátok ruhámat, lakásomat s nem végeznétek el szolgálatokat a konyhámon.“

A keresztyén ember „nem hánykodik nagy dolgokkal.“ Nem válogat a munkában kényes igényekkel. Nem „derogál“ neki semmilyen feladat, amit kötelességként ró reá Ura. Elég neki tudnia, hogy amit tesz, azzal Őneki szolgál, — az beleilleszkedik valahogy az Ő világot megváltó s az Atyát megdicsőítő nagy munkájának az összefüggésébe. „Krisztusnak szüksége van rá, Ő bízta rám“, ez a tudat tölti be derűvel és örömmel azt a munkát is, amit egyébként csak zúgolódó, vonakodó lélekkel végeznénk el.

3. Míg azonban egyfelől kedvessé teszi a keresztyén ember kötelességteljesítését az a tudat, hogy a Krisztus háztartásának a szolgálója, ezzel az intim vonással szemben áll egy másik: megvan a Krisztus szolgálatának a zordon, kiméletlenül komoly oldala is. „*Hüperetész*“ egy következő szó, mellyel az Újtestamentum a Krisztus szolgáját nevezi. Eredetileg evezős legényt, matrózt jelentett ez a szó. Azután átvitték minden olyan szolgálattelvő emberre, akinek lényeges kelléke volt a nagy testi erő, — izmos teherhordókra, markos porkolábokra. A szolga fogalmához hozzátartozik ez a vonás is; nemcsak alárendelt a helyzete és a munkája, hanem fáradságos, nehéz is.

Igy a Krisztus szolgálata is. Nem élt még keresztyén életet és nem végzett még istenes munkát az, aki nem fáradt és nem verejtékezett benne. Nem ünnepi szórakozás és üdülés az, amire Krisztus hív bennünket, hanem mindennapi iga viselése és teher hordozása.

Könnyű ugyan és gyönyörűsége az, de csak azért, mert Ő maga is megosztja velünk a súlyát. De feszülnie kell benne a lelkünk minden izmának, mint ahogy erőlködik a szél ellen küzdő gálya evezőshada. Keserves erőfeszítések nélkül — önmagunk belsejében és a világ ezernyi ellentétével szemben — nincs „Krisztus szolgálata”. — „Tagadja meg önmagát és vegye fel az ő keresztjét...”

4. „Lejturgiá”-nak is nevezi az Újtestamentom nyelve a Krisztus „szolgálatát.” Egészen új térre visz bennünket ez a szó. Eredete szerint „közszolgálatot”, a nép megbízásából vagy a nép érdekében végzett munkát jelentett. Különösképen hozzátapadt a papok szolgálatahoz, kik a nép nevében és képviselőként fentartották a kapcsolatot az égiekkel.

Minden keresztyén életben van valami fenségesen ünnepélyes vonás, ami méltóvá teszi ebben az értelemben is „a Krisztus szolgálata” a nevére, — az „egyetemes papság” vonása. Ami sokkal többet jelent, mint hogy mindenki közbenjáró nélkül maga léphet az Isten színe elé. Azt is jelenti, hogy mindenki, aki Isten elé járul és Isten színe előtt jár, másokért való közbenjárást teljesít, másoknak a képviselője, akár tudják azt azok a mások, akár nem, sőt még ha ő maga sem tudja. Mindnyájunk élete úgy összefonódik megszámolhatatlan kapoccsal az emberéletnek összefüggő hálózatává, hogy mikor Isten egy lelket magához emel, benne és általa már emeli a többiekét is. Minden egyéni hívő mögött ott van a „nép”.

Boldog, aki tudatára ébredt ennek a szent tisztségnek és öntudatosan rója le annak felelősségét. Ez a keresztyén élet méltóságának egyik eleme: mindig az ő embertestvéreinek közös ügyét hordozza. Az ő fájdalmaik alatt panaszkodik és az ő bűneik miatt is hajlik meg, legmagányosabb imádságaiban is. És az ő javukra veszi át Isten kezéből az áldásokat, hogy aztán kimenve, közéjük szétosztja azokat, még ha „az ő hitük papiszolgálatánál” az életét kell is „italáldozatként kiontania”.

5. A keresztyén élet és munka méltóságának másik elemére egy ötödik szó mutat rá, amely az Újtestamentumban a Krisztus „szolgálatát” jelenti: „latreja”. Eredetileg a zsoldos katonának a hadiszolgálatát jelentette. Aztán jelentett minden olyan odaadást, amelyre valakinek a hatalma és uralma fel van építve. Jelentette a buzgó istentisztelek áldozását, imádságát és egyéb ájtatosságát, amivel egy-egy istenségnek a híveit szaporították. Abban a kavargó versengésben, amit az istenek hada egymással folytatott az emberek felett való uralomért, nyereség volt minden lélek. Aki valamely Is-

ten tisztelőihez csatlakozott, annak a „renoméját“ öregbítette, annak számára hódított, — amíg a hozzáfűzött reményeiben nem csalódott, hogy aztán átpártoljon egy másik táborhoz, ahol érdemesebb zsoldba állani.

Ebbe az azóta is — ha más formák színe alatt is — folyó harcba lépett bele Krisztus azzal az igénnyel, hogy egyeduralkodója legyen az egész világnak. S aki az övé, az harcosa is néki vetélytársat nem tűrő igényeinek az érvényesítésében. Keresztyénnek lenni annyi, mint a Krisztus zsoldos szolgálatában állni, az Ő jelvényeit viselni és az Ő győzelmét képviselni az emberek között. Ez a tábor még sohasem vallott szégyent. Aki hozzátartozik, fölényben van egy egész világgal szemben. S ha mégoly magányos őrhelyre rendelte is ki kötelessége, ahol csendesen, ellenségtől körülvéve kell virrasztania, ő ott is a nagy Király nevében áll és tudja, hogy „szolgálatának“ bőséges jutalom a zsoldja. Mint ahogy a római sasok hordozói jártak-keltek legyőzött bennszülöttek között, megdönthetetlen hatalmuk teljes presztizsével, ugyanolyan felemelő méltóságot jelent a „Krisztus szolgálata“ ebben a világban.

Kezdődik a Krisztus szolgálata azon, hogy rabjaivá leszünk, mert belátjuk, hogy csak ez ment meg bennünket — s aztán boldog engedelmességen, hűséges fáradozáson, mások életével való egybe-
forráson át visz odáig, hogy uraivá tesz a világnak, akik előtt nem állhat meg ellenséges hatalom. Nagyon mélyen megaláztatni, de nagyon magasra felmagasztaltatni, — ez a „Krisztus szolgálata“.

Reformáció, 1920. dec. 1.

MIÉRT LESZNEK BAPTISTÁKKÁ?

Akármilyen sajnálatos dolog is, hogy Krisztus követői irányzatokra és pártokra oszolva élnek, amelyek mindegyike előbb-utóbb külön egyházi szervezetet is hoz létre, — valami jó mégis van benne. Ha csupa rossz volna és csak kár származnék belőle, nem is tűrné meg Isten egy napig sem. De Ő fel tudja használni gyermekeinek ezt az egyenetlenségét is és áldást hoz ki belőle. Az egyik csoport által neveli a másikat. Mindegyik meg van győződve a maga

igazáról és a többiek a tévedéseiről. Ezért aztán mindegyik kénytelen védekezni a másoknak a kifogásai ellen. És miközben ezt teszi, sokkal jobban átgondolja és tudatosabbá teszi azt az igazságot, amit különben mint egészen magától értetődő, senkitől kétségbe nem vont dolgot el is felejtene komolyan venni.

Ha manapság Magyarországon elterjed és megerősödik a „baptistának“ nevezett keresztyén felekezet — és ha éppen a református egyház tagjai közül is nagy számmal hódítja híveit, ezzel is bizonyára megvan éppen velünk, református keresztyénekkal szemben Istennek jósa szándéka. Esméltetni és tanítani akar, nem új dolgokra, hanem régi, elfelejtett, vagy meg nem becsült igazságokra.

Vizsgáljuk csak meg, mit keresnek és mit találnak a baptisták között azok a reformátusok, akik ősi egyházuktól elpártolnak. Azután vizsgáljuk csak meg, miért nem követjük mi is őket, miért tartjuk helytelennek az eljárásukat és a vélekedésüket. S közben rá fogunk jönni olyan igazságainkra, amelyeknek különben talán még sokáig nem néztünk volna a szemébe. Könnyű lesz megfelelnünk azokra az indokokra, amikkel ők baptistaságukat támogatják. Nézeteltéréseinkben hamarosan kitűnik, hogy nem nekik van igazuk, hanem a református keresztyénségnek. Lépten-nyomon hiányosnak, vagy egyenesen tévesnek bizonyul az ő gondolkozásuk és gazdagabbnak, tisztábbnak a mienk, úgy, hogy könnyen bele is eshetnénk a fölényben levő embert megkísértő csunya bűnbe: a gőgbe velük szemben. Szem előtt tartjuk ezért Pál apostol ősi intését: „Az ismeret felfuvalkodottá tesz, a szeretet épít.“ (I. Kor. 8, 1.) Jól tudjuk, hogy magában véve a nagyobb tudás nem tesz senkit sem nagyobbá az ismeretben alatta állóval szemben. Ez csak olyan nagyság, mint a felfújt hólyagé, — egy tűszúrás nyomorultul véget vethet neki. Az igazi, a szolid, az Isten előtt egyedül számba jövő nagyság mértéke a szeretet. Isten lesz a bírása annak, hogy egy-egy baptista az ő keresztyénségének szűkebb látóköre ellenére is nem áll-e fölötte egy-egy református keresztyénnek, ha az utóbbinak még oly kifogástalanul helyesek is a felfogásai. Nem akarunk tehát beleesni abba a szeretetlen lelkületbe, mely csak azért mutatja ki a mások vélekedésének hibáit, hogy büszkélkedjék a maga igazával. Azért akarjuk kimutatni a magunk igazát, hogy annál hálásabbak legyünk azután Istennek az elnyert ismeretért és annál alázatosabban szolgáljuk Őt öntudatos meggyőződéseink birtokában.

I. Kereszttség és üdvbizonyosság.

Ha számon vesszük, hogy milyen indító okok vezetnek el közülünk egyeseket a baptistákhoz, mindjárt meg kell állapítanunk, hogy sokaknál a kereszttség jelentőségének egy, a mienktől eltérő felfogása a döntő. Úgy gondolkoznak, hogy üdvösségük felől nem lehetnek addig bizonyosak, amíg fel nem veszik — persze a baptisták módjára, — a kereszttséget. Hisznek, éppúgy, mint ahogy a mi református keresztyenségünk tanítja, Istennek a bűnös ember iránt Jézus Krisztusban megnyilvánult nagy kegyelmében és hiszik, éppúgy, mint mi, hogy ez a kegyelem a Jézus Krisztus érdeméért bűnbocsánatot osztogat és a Jézus Krisztus Lelke által új életet támaszt, — ahol csak hívő szívek nyílnak meg előtte. Hiszik, csak úgy, mint mi, hogy ezért az embernek elfordulva a bűntől, oda kell fordulnia az Isten Fiához és szívébe kell Őt zárnia. De — és itt jön az, ami elviszi őket mitőlünk, — úgy gondolják, hogy az embernek ez a „megtérése“ nem teljes és azért az Isten kegyelmét sem bírhatja igazán és bizonyosan mindaddig, amíg alá nem veti magát a kereszttségnek is. Lehet az önmagaddal való elégedetlenséged még oly őszinte és fájdalmas és lehet a Jézus Krisztus iránt való bizalmad még oly ujjongó, — ez nekik is nagyon fontos és örömdetes, de nem elég. Azt mondják, hogy ők is csak akkor jutottak el az Istennel való békességükre, az istenfiúság bizonyos tudatára, amikor „bemerítkeztek.“ És ezért állítják, hogy te sem lehetsz addig Istennek gyermeke, újjászületett ember, amíg példájukat nem követed. A „bemerítettek“ — és csak ők — az Istennek népe.

Jegyezzük meg mindjárt, hogy ez a gondolkozásmód nem a baptista felekezet hivatalos felfogása. Maguk a baptista vezetőemberek is helytelennek bélyegeznék ezt a gondolkozásmódot, ha megkérdeznék őket. Hivatalos nyilatkozataikból világosan kitűnik, hogy ők a megtérést, újjászületést s az abban elnyert üdvösséget nem kötik a kereszttséghez, sem semmiféle más külsőséghez, — hanem csak a hithez. Hiszen éppen az jellemzi az ő felfogásukat a keresztsegről, hogy ők csak olyanoknak tartják kiszolgáltathatónak a kereszttséget, akik már előbb bizonyosságot tudnak tenni arról, hogy Jézus Krisztusban megtalálták Megváltójukat és neki adták életüket. A kereszttség tehát szerintük is csak megpecsételése olyan valaminek, amit nem maga a kereszttség hozott létre.

Mégis úgy áll a dolog, hogy ez a baptista szempontból is hely-

telen gondolkozásmód nagyon elterjedt a baptisták között és nagy szerepet játszik terjeszkedésükben is. Akárhogy vélekedjenek is róla a baptisták vezetői, tény, hogy sok embert az visz hozzájuk, hogy a keresztség szertartásában keres lelki nyugalmat és bizonyosságot, mert sok egyszerű, tudatlan baptista embertől azt hallotta, hogy azt a keresztségben lehet megtalálni.

Az ilyesféle gondolkozásmóddal nem a baptistáknál találkozunk először. Jól ismerjük azt már máshonnan és a mi református keresztyénségünk állást is foglalt már ellene régesrégen a Biblia alapján. Hol és mikor? Nem is gondolná az ember: a római katolikus egyházzal való tisztázódásban. Mert az ilyen baptisták, akár-hogy tiltakoznának is ez ellen a megállapítás ellen, voltaképen egy húron pendülnek a római katolikus egyház tanításával. Az is olyan jelentőséget tulajdonít a keresztségnek, mint ők. Az is külső szertartásokhoz utasítja az újjászületésre és megtisztulásra vágyakozó emberi lelket. Az is úgy képzei, hogy Isten a sakramentumok cselekményeiben helyezte el az Ő kegyelmének erejét és azok nélkül nincs igazi bűnbocsánat és békesség számunkra.

Hogy mennyire egy húron pendül itt sok baptistának és a római egyháznak felfogása, az abból is kitűnik, hogy mindkét részből ugyanazokat a bibliai helyeket szokták idézgetni a keresztség jelentőségének megvilágítására. Nikodémusnak Jézus úgy beszélt az újjászületésről, hogy az „víztől és Szent Lélektől való születés”. (Ján. 3, 5.) Tehát nem születhetünk újjá, amíg a „víz” — értsd alatta a keresztvizet — nem mos meg bennünket, — mondják a szóbanforgó baptisták és mondja a római egyház is. „Aki hiszen és megkeresztelkedik, üdvözülni” (Márk 16, 16) — mondotta Jézus tanítványainak. Tehát, hangoztatják ezek a baptisták, a keresztség az üdvösségnek feltételül van kitűzve és szakasztott úgy hivatkoznak erre a helyre a római egyház mesterei. És így tovább.

Ezzel szemben őseink nyomán mi már régóta észrevettük, hogy vannak ugyan a Szentírásnak egyes helyei, amelyek felszínesen nézve, arra látszanak vallani, hogy Isten sakramentumok által közli az Ő Szent Lelkének erejét, de ha az egész Bibliát és főképen az egész Újtestamentumot tartjuk szem előtt, akkor nyilvánvaló, hogy Isten Lelke *lelki úton* működik, nem pedig külsőségek által. A római egyház egész rendszerre építette ki azt a felfogást, hogy szent cselekmények által nyerhető el Istennek kegyelme. De ezt a rendszert nem is támaszthatja reá a Bibliára, hanem a Biblián kívül támaszkodnia kell arra is, amit keresztyén hagyománynak nevez s ami

nem más, mint a Biblia utáni korszakok elhanyagló, megromlott gondolkozásmódja. Ha Isten csakugyan sakramentárius vallást adott volna nekünk Jézus Krisztus által, vagyis az üdvösséget szertartások külsőségeibe rekesztette volna számunkra, akkor egészen más Újtestamentumunk volna, mint amilyen van. Akkor abban minden lapon ezekről a szertartásokról volna szó és nem győzne elég pontos tanítást adni arról, hogy miképen kell gyakorolnunk e szent külsőségeket, hogy el ne szalajtsuk a bennük elraktározott áldásokat. Ehelyett azonban minden lapon *lelki, szívbeli, belső* követelményeket kapunk, — útmutatásokat arra, hogy Istennek, a láthatatlannak, aki közelget hozzánk, hogyan feleljünk és hogyan nyissunk utat odabent, láthatatlan, titkos bensőnkben. És csodálatos ígéreteket kapunk, hogy aki bízva feltárja lelkét Ő előtt, ahhoz Ő beköltözködik és azt megajándékozza jelenlétével s annak minden ajándékával, bűnbocsánattal, erővel, vigasztalással és örömmel. Az Istennel való viszony tehát valami közvetlen, lélek és lélek között való dolog és nem külső tárgyak és ceremóniák által közvetített. Nem sakramentumok kerülő útján, hanem egyenesen, a legrövidebb úton találkozhatik a mi szívünk Ővele.

Ezért a Szentírás alapján mi is valljuk, mint ahogy hivatalosan a baptista keresztyénség is vallja a régi reformátorok meggyőződését: *hit által* van az üdvösség Isten kegyelméből, tehát egy bizonyos benső magatartás, bízó odafordulás által, amellyel Istennek felkinált kegyelmét elfogadjuk. Ha megvan ez a Krisztusban megfogódzó élő hit, — megvan a bűnbocsánat, az újjászületés. Azok — és pedig mindazok — Istennek megváltott népe, akik ilyen értelemben „hívők”. Mi is tudjuk, hogy milyen ünnepélyes dolgok a sakramentumok és mennyi áldás származik azok gyakorlásából. De akármilyen szent dolognak tartunk is a keresztséget, mint sakramentumot, nem engedjük, hogy csorbítsa a keresztyénségünk lelkiességét. Nem várunk tőle semmiféle olyan újjászülő, vagy bizonyosságot adó erőt, amit csak magától az élő, láthatatlanul uralkodó Jézus Krisztustól *sze mélyesen* lehet és kell megkapnunk az Evangélium szrint.

Az Ő dicsőségét csökkentik azok a baptisták, akik a Hozzá alázatosan megtért és benne boldogan bízó embernek azt mondják: még ezenkívül be is kell merítkezned. Nem ismerik Őt lelki valóságában elégségesnek és hatalmasnak a mi üdvösségünk elvégzésére.

II. A keresztség — „bemerítés“?

Sok komoly keresztyén embert a keresztség *módjára* vonatkozó felfogása tesz baptistává. Ezeknek talán kifogástalan vélekedésük van a keresztség jelentőségét illetőleg. Nem becsülik azt túl és nem teszik semmiképen függővé tőle az üdvösség elnyerését. Teljesen tisztában vannak azzal, amiben a baptisták hivatalos felfogása meg is egyezik a mi református felfogásunkkal, hogy Istennek Lelke szellemi módon viszi véghez bennünk megmentő és átalakító munkáját, nem pedig külső cselekmények által. De hozzáteszik — s ebben még mindig egyetértünk velük, — hogy azért Jézus Krisztusnak mégis az volt a kívánsága, sőt parancsolata, hogy az Ő követői között hitüknek erősítésére és közösségüknek megbizonyítására gyakoroltasának bizonyos ünnepélyes, külső cselekmények is. Ha pedig hozzátartoznak a keresztyénséghez ezek a sakramentumoknak nevezett szertartások is, — mondják, — kötelességünk azokat lehetőleg a mi Urunknak parancsa és szándéka szerint gyakorolnunk. Természetes, hogy ebben is egy véleményen vagyunk még velük. Az utaink ott válnak el, amikor azt kell megállapítani, hogy milyen hát a keresztségnek az a módja, amely megfelel az egyház Ura eredeti intenciójának? Egyetlen egy, — felelik a baptisták, — t. i. az egész testnek vízbe való bemerítése. Mivel pedig a református keresztyénség nem így gyakorolja a keresztséget, hanem a vízzel való leöntés, vagy meghintés által, azért ők a Krisztus akarata iránti hűségből, amint ők azt értik és vélik, elfordulnak a mi egyházunktól és csatlakoznak a Krisztus iránt — szerintük — mindenben, még az ilyen külsőségekben is engedelmes „bemerítkezőkhöz“.

1. A keresztség szimbolikus értelme.

Vajjon nem merülünk-e nagyon szőrszálhasogató kicsinyeskedésbe, ha ezzel a kérdéssel foglalkozunk? Nem volna-e méltóbb hozzánk egyszerűen rájuk hagyni: ám legyenek boldogok, ha nekik olyan fontosnak látszik az, hogy a víz így, vagy amúgy szerepel-e a keresztségben? — Nem. Meg kell állnunk ennél a kérdésnél, mert nem csupán külsőségek kicsinyes különbségéről van szó, hanem a keresztségi aktus egész szimbolikus értelméről. Ha ugyanis megkérdézzük a baptistákat: miért kell a keresztségnek bemerítkezésnek lennie, azt felelik: azért, mert csak így jut kifejezésre az a nagy gondolat, amit kiábrázolni hivatva van a keresztség, t. i. az ujjá-

születésnek, amit Isten Lelke bennünk munkál, a kettős oldala, — az „ő-ember“ halála és az „új-ember“ megszületése. Amint alábukik a megkeresztelt ember a vízbe, úgy merül el az isteni kegyelem mélységeibe az embernek addigi bűnös természete, hogy többé szóba ne jusson Isten előtt és hatalma ne lehessen. És amint újra előbukkan a vízből a megkeresztelt, úgy jó elő a Szent Lélek csodás munkája által bennünk a Krisztus által megigazult és Öbelőle élő új teremtés.

Bizonyos, hogy az ujjászületésnek ezt a kettős, negatív és pozitív oldalát nem ábrázolja ki a keresztségnek az a módja, ahogy mi gyakoroljuk. De hát, nézzük csak meg, csakugyan ezt *kell* kiábrázolnia a keresztségnek? Kétségtelen, hogy az ujjászületést kell kiábrázolnia, — azt a titkos lelki élményt, amely által Krisztuséivá válunk, amely által tehát belejutunk az Ő élő testébe, az anyaszentegyházba. Az ujjászületésnek ezt a titkát, melyet értelmünkkel úgy sem foghatunk fel és nem elemezhetünk, csak hasonlatokban, képekben szemléltethetjük, ha beszélünk róla. Egy ilyen képnek cselekedetben is végrehajtása a keresztség. Csakhogy ilyen kép és hasonlat nem egy van csupán. A Szentírás is sokféle módon szemlélteti az ujjászületést. Hasonlítja a halálhoz és születéshez, amint azt állandóan emlegetik a baptisták. De hasonlítja új ruha felvevéséhez is, amikor beszél „a Krisztus felöltözéséről“; hasonlítja számtalanszor a piszkos ember megmosakodásához, amikor emleget „megmosódást“, „fürdőt“, „tisztulást“; hasonlítja a világosság kigyulladásához a sötétség közepette; hasonlítja a szerte heverő köveknek az épülő templomba való beleillesztéséhez stb. stb. Mindez ugyanannak a nagy valóságnak, a bűnös ember Krisztus által való megújulásának a szemléltetése más-más képben. Már most nyilvánvaló, hogy mind ezt a képet nem lehet egy-ugyanazon szertartásban kiábrázolni. Vagy az egyiket, vagy a másikat. Melyiket kell hát a keresztségben kiábrázolnunk, hogy eltaláljuk annak eredeti jelentését? Minek a szimbolikus feltüntetése ez a sakramentum?

Csakugyan a meghalásnak és a halálból új életre kelésnek?

A baptisták Pál apostolra hivatkozva ezt állítják. Egy helyt ugyanis ezt írja az apostol: „Akik megkeresztelkedtünk Krisztus Jézusba, az Ő halálába keresztelkedtünk meg; eltemettünk azért Ő vele együtt a keresztség által a halálba, hogy amiképen feltámasztott Krisztus a halálból az Atyának dicsősége által, azonképen mi is új életben járjunk.“ (Róm. 6, 3—4.) És ugyanez a gondolata viszsztatér még egyszer más helyen. (Kol. 2, 12.) Nem vállalkozhatunk most arra, hogy minden részletében megvitassuk ezt a nyilatkozatot,

arra sem, hogy eloszlassunk néhány félreértést, ami az idézett fordítás gyarlóságából fakadhat. Az eredetiben, minden tömörsége mellett, világosabb az apostol beszéde. Most csak a dolog lényegére tekinthetünk, — az pedig elég világosan kitűnik ebből a fordításból is. S az a következő. Itt igenis szó van az ujjászületésről és pedig abban a kettős képben, hogy az egyrészt meghalás, másrészt új életre kelés. És szó van Jézus Krisztus haláláról és feltámadásáról. És szó van a keresztségről. De figyeljük meg: párhuzamba van itt állítva az ujjászületés kettőssége a Jézus Krisztus megváltó munkájának kettősségével: az ő halála és eltemetése által van a mi régi emberünknek elmulása egyrészt és az Ő dicsőséges feltámadása által van a mi új életre való elindulásunk másrészt. Azonban nincs itt párhuzam — pedig a baptisták felfogását csakis ez igazolná, — az újjászületés kettős oldala és a keresztségnek valamilyen kettős szimbolizmus között: nincs halvány célzás sem arra, hogy ez a halál és feltámadás alámerülésben és felbukkanásban jutna kiábrázolásra. Csak belemagyarázni lehetne ezt a gondolatot Pál apostol szavaiba, — ha egyebünnen biztosan tudnók, hogy a keresztségnek ilyen felfogása élt őbenne. De máshonnan nem lehet bizonyítani. Ebből az egyetlen — ha kétszer is előforduló — gondolatából akarják bizonyítani. De kissé közelebbről megnézve szavait, azok éppen ezt nem bizonyítják. Az apostol hirdeti itt azt, hogy aki megkeresztelkedett, az egy megfeszített és feltámadott Krisztussal vállalt és kapott közösséget, tehát annak életében meg kell látszania a teljes megváltásnak, a régi élet megszűnésének s egy új élet kibontakozásának; tehát Isten megváltó kegyelméből nem csinálhat magának a keresztyén ember ürügyet a továbbvétekezésre. De hogy ez a nagy lelki átalakulás hogyan jelképeztessék a keresztségben, arról itt egyáltalán nincs szó. Sehol sincs szó az egész Szentírásban a keresztség két külön mozzanatáról, a keresztségnek alámerülésre és előbukkanásra való szételemezéséről, — ami olyan fennen hangsúlyozott gondolata a baptistáknak. Szép gondolat; kifejező gondolat. A keresztség nagyon sokat-mondó, megkapó szertartás, ha ezzel a gondolattal hajtják végre — bemeztetés formájában. De nem a bibliai gondolat. Nem ennek a gondolatnak kiábrázolására rendeltetett a keresztség eredetileg.

Mi hát az a képes szemléltetése az ujjászületésnek, amelyet jelképeznie kell a keresztségnek? — A sokféle kép és hasonlat közül, amivel szemléltethető volna ez a hívő emberben végbemenő csoda, a legegyszerűbb és legősimb: a megtisztulás. A bűnös ember tisztátalan. A bűn szenny az ő lelkén. Krisztus által tisztává lesz. És pedig

kettős értelemben. Tisztává lesz mindenekelőtt Isten színe előtt. Isten az Ő nagy megbocsátó szeretetében eltörli az ember sok tisztátalanságát, nem tekinti az ő bűneit és úgy fogadja, mint mocsoktalan gyermekét. Sugyanakkor tisztává lesz az ember annyiban is, hogy az ő tisztátalan természetét újjáteremtő Isten új szívet, tisztát ad neki. A tisztulásnak még folytatódnia kell. Az új természetnek sok nehéz harcot kell megvívnia a régivel. De már megvan. Egy nagy megújító tisztuláson átesett az ember s a bűn, amelyet eddig szolgált, ellensége már ezentúl.

Ennek a lelki tisztulásnak, amit az újjászületésben elnyerünk, egyszerűségében is hatalmasan beszélő jelképe a vízzel való megmosatás. Így érthették meg a keresztség szertartását az első tanítványok minden magyarázat nélkül, — mert hiszen ismerték ők már jól az Ótestamentumból a szent mosakodások, tisztálkodások szertartásait. Sőt még a pogány vallásokban is ősidők óta ismeretes gondolat volt az, hogy amint mosakodás által megtisztulunk az emberek előtt való piszoktól, hasonló tisztuláson kell átmennie annak, aki isteneivel akar társalkodni. Aki előítélet nélkül végigolvassa az Újtestamentumot, lépten-nyomon megfigyelheti, hogy a keresztséggel az első keresztyének ezt az isteni kegyelemben való megfürösztetést és megmosatást akarták jelképezni — és semmi mást.

Ez a gondolat pedig kifejezésre jut akkor is, ha a megkereszteltnek teste nem merül el a vízbe, hanem csak végig ömlik rajta, vagy reá hull a tisztulást jelentő keresztvíz. Az Ótestamentumban is ismeretes volt már a „meghintés“ által való tisztulási szertartás, akár az áldozati vérrel, akár vízzel. Nincs tehát semmi okunk, hogy a bemerítés formáját akár szükségesnek, akár egyedül helyesnek, akár eredetileg rendeltnek tartsuk. Az ilyen felfogás, ha a Bibliára hivatkozik, — egyszerűen tévedésben van és felvilágosításra szorul.

2. A keresztség eredeti neve.

A keresztségnek bemerítési módja mellett felhozzák a baptisták azt az érvet is, hogy az a szó, amellyel az újtestamentumi nyelv, a görög, megjelöli a keresztséget, bemerítést jelent. Görögül: keresztelni — „baptizejn“; keresztség — „baptizmosz“. Innen maga a „baptista“ elnevezés is. Ebben az állításban van igazság, — de az egész állítás — csak félig igazság. Hogy áll a dolog? Ezek a szavak eredetileg csakugyan bemerítést jelentettek és ezt a jelentést meg is tartották, de megtörtént velük az, ami minden nyelvben meg szokott történni

a szavakkal, hogy az eredeti jelentésükhöz még hozzájárult egy másik jelentés is, hogy ne mondjuk: több más jelentés. Arról nem is szólva, hogy a fizikai cselekvést, vagy történést kifejező szavaknak ki szokott alakulni egy „átvitt” értelme is, úgy hogy lelki dolgokat fejeznek már ki képlegesen, — az is meg szokott történni, hogy még magában a testi világban is kitágul az értelmük. Például jól tudjuk, hogy mit jelent eredetileg az a szó: „átugrani.” Mégis, ha azt mondom: „átugrottam egy szóra a szomszédba” — már nem az első szoros értelemben vesszük ezt a szót. Általánosabban: fürge mozgást értünk alatta. Jól tudjuk, mit jelent „gyújtani.” És ma már a villanylámpáról is azt mondjuk, hogy „felgyújtjuk”, pedig a szó eredeti értelmében itt nem lehetne a „gyújtásról” beszélni. Hogy tehát a keresztséget jelző görög szó eredetileg bemerítést jelentett, az magában még nem bizonyít semmit. Az a kérdés: mit jelentett ez a szó az újtestamentumi használatban?

Erre feleletül csak egy sokatmondó példát. A Márk evangéliuma (7, 3—4.) elmondja, hogy milyen tisztálkodási szertartásai voltak a farizeusoknak. Megmosták — és pedig akkor is, ha testileg nem voltak bepiszkoltak — *vallási okokból* a kezüket, az edényeiket — még a nyoszolyáikat is. Nos, — a „megmosás” szó az az eredetiben a „baptizejn”. Úgy képzeljük-e hát, hogy a heverő ágyaikat, a Napkeleten szokásos diványokat „bemerítették” a vízbe? Nyilvánvaló, hogy „baptizejn” itt már nem azt az eredeti, szoros értelemben vett alámerítést, hanem általában a vízzel való érintkezésbe hozást jelenti, akármilyen formában, még ha az Ótestamentumban már régen gyakorolt „meghintés” formájában is.

Vagy tekintsük meg ennek a szónak átvitt értelmét. Az Újtestamentum beszél „Szent Lélekkel való megkereszteltetésről”. A Szent Lélekbe való „bemerítést” akarná ez jelenteni? A baptista „bemerítkezés” értelmében akkor az embernek lelkileg egészen bele kellene merülnie a Szent Lélek áradatába, — de aztán megint ki is kellene jönnie belőle! Nyilvánvaló, hogy más kép lebeg ilyenkor az újtestamentumi írók képzelete előtt. Az, amit úgy neveznek Jóel próféta nyomán, hogy a „Szent Lélek kitöltetik”. S amint a mennyekből alááradó Szent Lélek „megkereszteli” azokat, akikre kiöntetik, — úgy a keresztség külsőségében is a „baptizmosz” jelentheti a víznek az emberi testre való reáöntését, a szó eredeti, szoros jelentésétől eltérően.

3. Az újtestamentumi gyakorlat.

De — mondják a baptisták — akármi legyen is a görög szónak az értelme, tény mégis az, hogy a Bibliában feljegyzett keresztségek bemerítkezés által történtek. Nos hát ez érdekes példája annak, hogy az ember, ha sokszor hall valamit határozottan állítani, milyen könnyen elhiszi azt kétségbevonhatatlan igazságnak. Voltaképen ez az állítás teljesen a levegőben lóg. Egyetlen bizonyítékkal lehetne megtámasztani, — de az sem helytálló; azzal a ténnyel t. i., hogy Keresztelő János a Jordán folyó vizében keresztelt. Először is: nemcsak ott keresztelt, hanem másutt is. A János evangéliuma (3, 23.) kifejezetten megemlíti „Ēnont, Sálemhez közel“, mint olyan helyet, ahol János keresztelt. Ez a hely pedig, ha nem tudjuk is megállapítani, hogy hol volt, bizonyos, hogy nem a Jordán partján volt. Az evangélista megemlíti, hogy azért volt alkalmas hely a tömeges keresztelésre, „mert ott sok víz volt“. Ilyesmit pedig nem szoktak folyóvíz melletti helyekről mondani, mert azokról úgy is tudja mindenki, hogy nem szenvednek vízhiányban. „Ēnon“ neve is, a szó zsidó jelentése szerint arra vall, hogy forrásvízben gazdag vidék volt. Ott tehát sokakat lehetett a természet szabad ölen — mert hiszen János az Isten ege alatt végezte működését — megkeresztelni. De nehéz elképzelni, hogy ez a keresztelés — „bemerítkezés“ volt. Az pedig, hogy egyébként János a „Jordán vizében“ keresztelte meg a megtérőket, szintén nem jelenti még, hogy mindenestől alámerítette őket. Olvassuk, hogy megkeresztelése után Jézus „feljött a vízből.“ Azt jelenti ez, hogy egészen benne volt előbb? A szerezsenországbeli komornyikról is azt olvassuk (Ap. Csel. 8, 38—39.), hogy Fileppel, akitől megkeresztelését kérte, a szekérről „leszállának mind a ketten a vízbe“ és azután „feljöttek a vízből“. Ha ez azt jelenti, hogy a szerezsenországbeli új tanítvány egészen lemerítkezett a vízbe, akkor ugyanúgy jelenti azt is, hogy Filep, aki végrehajtotta őrajta a szertartást, szintén alámerült vele együtt a vízbe, mert hiszen együtt van itt szó mindkettőjükéről. Nyilvánvaló, hogy itt nem szabad a szavakon és a ragokon lovagolni. A magyar ember is beszél arról, hogy ő lemegy a Tiszára és feljön a Tiszáról és ez alatt nem érti senki sem azt, hogy ő rajta járt volna a vízen, — a Tisza „hátán“, mint ahogy a nyelvünk kifejezi. Ugyanígy a bibliai nyelvben sem szabad ezt a vízben való megkereszteltetést és a vízből való kijövetelt szélsőségesen értenünk, mintha okvetlenül teljes belemerülés történt volna ott.

A Jordánban utóvégre még megtörténhetett volna ez, de a Jeruzsálem és Gáza közötti úton, amerre Fileppel kocsizott a komornyik, ugyan hogyan történhetett volna meg? Nincs ott tó, nincs ott folyóvíz, sem forrás. „Jutának egy vízhez“ — olvassuk Nem lehetett más, mint útszéli mélyedésben megmaradt esővíz. Hát pünkösd napján a megtért 3000 embert ugyan hogyan „merítették“ be — Jeruzsálem városában az apostolok? El lehet képzelni ezt a tömeges keresztséget rövid idő alatt („azon a napon“) másként, mint meghintés által? (Ap. csel. 2, 41.) Hát Kornéliust és a házanépét (Ap. csel. 10, 44—48.) vagy a filippibeli börtönőrt és házanépét (Ap. csel. 16, 33.) hogyan merítette volna be Péter, illetve Pál apostol? Kivitték őket a tengerpartra? Az utóbbi esetben „azonnal“ — éjnek idején? Vagy volt a házuknál valamilyen fürdőmedence?

Sohasem gondolták végig ezt a dolgot azok, akik olyan nyugodt bizonyossággal állítják, hogy a Bibliában feljegyzett keresztségek mind „bemerítés“ által történtek.

A mi református keresztyénységünk semmiben sem távolodott el az eredeti keresztelek külsőségétől, amikor a vízzel való leöntést gyakorolja és ezzel híven és egyszerűségében is hangosanszólo bizonysgot tesz arról, — hogy Krisztusban büntől való *tisztulást* készített nekünk Isten.

III. A gyermekek megkeresztelése.

Sokak számára az egyháztagság kérdésében rejlik az a pont, amelynél útjuk elválik a mienktől és a baptisták felé kanyarodik. Közkeletűbb módon úgy is mondhatnók, hogy a gyermekkeresztség dolgában vallanak a mienktől eltérő felfogást és ezért lesznek baptistákká. De világosabban áll előttünk az egész kérdés, ha nem úgy vetjük fel, mint rendszeren szokás, hogy: helyes-e megkeresztelni kisdedeket is, hanem úgy, hogy: hozzátartozhatnak-e Krisztus egyházához kisdedek is? Nyilvánvaló, hogy ez az alapvető kérdés. Ettől függ az is, hogy hogyan dől el amaz a másik kérdés. Mert bizonyos, hogy a keresztség az egyház tagjai közé, a Krisztus nyájába való felvételnek a sakramentuma. Akiknek a Krisztus gyülekezete kiszolgáltatja a keresztséget, azokról elismeri ezáltal, hogy őhozzá tartoznak. Helyes dolog tehát megkeresztelni bárkit is, aki keresztyén gyülekezetek tagjául tekinthető és tekintendő. Csak az olyan egyéntől van joguk a keresztyéneknek megtagadni a keresztséget, akit nem

tartanak maguk közé valónak. Ezért kérdezzük hát: tartozhatnak-e kisdedek is a Krisztus egyházához?

A baptisták, amikor a kisdedek keresztségét elvetik, voltaképpen erre a kérdésre adnak tagadó feleletet. Ők úgy vonják meg a keresztyén gyülekezet körül a kerítéseket és a sorompókat, hogy azokon, ha nem is csak felnőttek, de mégis csak bizonyos érettségre eljutott lelkek juthatnak belül, azonban a kicsinyek kívülrekednek. Még ha az eddig megvilágított kérdésekben egyetérténe is velünk, vagyis, ha éppúgy vallanak is, mint mi, hogy a keresztség nem szerzi, vagy nem közvetíti az üdvösséget, csak megpecsételi azt, mert azt nem külsőség által, hanem hit által nyerjük el, és ha egy véleményen volnának velünk a keresztség külsőségeinek szimbolikus jelentését illetően is és nem akarnák bemerítkezés által a meghalást és feltámadást, hanem egyszerűen a vízzel való érintkezés által a megtisztulást jelképezni: hátramaradna egy nagyon fontos ellenvetésük a mi felfogásunk ellen. Azt mondanák ugyanis, hogy a megtisztulásnak ezt a külső megbizonyosító jelét csak azoknak szabad kiszolgáltatni, akiknél biztosítékunk van rá, hogy a külső jel megfelel a belső valóságnak, az újjászületésben elnyert szívbeli megtisztulásnak. Ez a biztosíték pedig abban keresendő, hogy vajjon bizonyosságot tud-e tenni a megkeresztelendő az ő újjászületéséről, Jézus Krisztus által elnyert bűnbocsánatáról és belső megváltozásáról?

Ez az álláspont két mozzanatból áll és csak az egyik, az utóbbi választ el bennünket egymástól. Az első mozzanat benne az, hogy a keresztség külső sakramentumát nem szabad akárkinek kiszolgáltatni, mert hiszen ha megkülönböztetés nélkül akárkit felvesz tagjai közé így az egyház, hogy maradhat meg a tisztasága? A Krisztus egyházában csak azoknak van helyük, akik valóban az Ő tanítványai és az Ő vezetése alatt állnak. Természetes, hogy mi emberek nem látunk bele egymásnak a szívébe. És ezért a földi látható egyház tagsági határai soha nem esnek pontosan egybe az Isten láthatatlan egyházának határaival, amelyek majd az örökkévalóságban tűnnek ki. Mi sokszor a Krisztus tanítványai közé tartozóknak ismerünk el valakit, amikor pedig csak valamilyen csalóka látszat áldozatait vagyunk. És viszont nem egyszer nem ismerjük fel az Ő kegyelmének munkáját olyan emberek életében, akikben pedig az megvan. Ezért a földi egyháztagság és vele együtt a keresztség is, mely emberi kezekre van bízva, soha sem igazodhatik absolute bizonyos ítélet szerint. Történhetnek tévedések és mindig számolni kell azok kockázatával. Ebből nem az következik, hogy mivel úgy sem vég-

leges a mi emberi megkülönböztetésünk, tehát ne is gyakoroljuk azt, hanem ellenkezőleg: annál óvatosabban és lelkiismeretesebben gyakoroljuk, hogy legalább mennél jobban megközelítsük vele Istennek a gondolatait. Csak komoly biztosítékok alapján avathatunk embereket a keresztyén egyház tagjaivá. Ebben nincs különbség a baptista és a református felfogás között.

A másik mozzanatnál van az eltérés, amikor a baptisták azt is megállapítják, hogy szerintük az öntudatos biztonyságtétel az egyetlen megnyugtató biztosíték. Mi ezenkívül ismerünk egy másikat is: a keresztyén nevelést. Az öntudatra ébredt embertől, felnőttől és a felserdült ifjútól mi is elvárjuk az öntudatos biztonyságtételt. Mert ezen a fejlődési fokon, ha valaki öntudatosan nem tud beszámolni arról, hogy Krisztusban elnyerte bűnös emberi mivoltának az újjászületését, az meglehetősen biztos jele annak, hogy még nem is nyerte el azt. Ha felnőtt korában keresztesznek meg valakit, aki azelőtt zsidó, mohamedán, pogány, vagy akármi volt is, a mi meggyőződésünk is az, hogy számon kell kérni tőle, megismerte-e és pedig a maga életében az Istennek megszabadító kegyelmét. Sőt a kisiskorukban megkereszteltektől is, mihelyt öntudatos emberekké nőnek meg, számon kérjük ezt — és erre való a konfirmáció ünnepélyes alkalmá. De amíg eljut az emberi lélek erre a fejlettségi fokra, addig — az a meggyőződésünk, — nagyon sok minden végbemehet benne, amiről még ő maga nem tud számot adni sem magának, sem másoknak. Az tehát, hogy egy fejletlen gyermek még nem tud öntudatosan vallást tenni a benne végbement újjászületésről, távolról sem jelenti azt, hogy az újjászületés nem ment végbe benne. Ha az öntudatos hitvallást állítjuk fel az egyetlen mértéknek és garanciának, akkor kirekesztünk az egyház tagságából megszámlálhatatlan sok emberi lelket, aki pedig éppúgy részesült Isten kegyelmében és éppúgy tagja Isten akaratából a Krisztus testének, mint akármilyen hitvalló. Várnunk kell még talán hosszú évekig, míg ők maguk is tudni fogják ezt és be is tudnak róla számolni, — de a valóságban ők már újjászületett emberek és ezért jogunk és kötelességünk őket a keresztséggel is megpecsételni, mint a keresztyén egyház tagjait.

Ez az eset forog fenn a mi meggyőződésünk szerint mindig, amikor neveltetésénél fogva az emberi lélek eleitől kezdve ki van téve az Evangélium hatásának. Ahol egy zsenge, fogékony gyermeki lélek szüleinek és tágabb környezetének a szavából s a keresztyén egyház nevelő munkájából úgyszólván az első lélekzetétől kezdve és az anyatejjel együtt magába szívhatja Krisztus ismeretét: ott mi bizto-

sítva látjuk azt, hogy Isten Lelke elvégzi a maga munkáját — és pedig eredményesen. Az egyházhoz tartozó családok kicsiny gyermekeit ezért tekintjük mi szintén az egyházhoz tartozóknak, kiszolgáltatva nekik a keresztség sákramentumát is.

S ebben a meggyőződésünkben és eljárásunkban nemcsak a magunk belátására támaszkodunk, hanem összhangban vagyunk a mi Urunknak Jézus Krisztusnak szándékaival és az egész Szentírás szellemével is.

Megfontoltan hivatkozunk Jézus szándékaira és a Szentírás szellemére, nem pedig kifejezett utasításaira, — mert ilyenek nincsenek. Vége-hossza nincs a vitatkozásnak, ha az ember a gyermekkeresztség helyességét és helytelenségét bibliai idézetekkel akarja eldönteni, — mert nincsenek a Bibliának olyan betű szerint idézhető nyilatkozatai, amelyek ezt a kérdést eldöntenék. Amikor Jézus a keresztségről beszél, sohasem érinti távolról sem ezt a kérdést. Ha elfogadjuk is azt a véleményt, hogy Ő ilyenkor mindig felnőttek megkeresztelésére gondol, abból nem lehet még semmi következtetést sem levonni, mint ahogy abból sem — ha elfogadjuk ténynek, — hogy az apostolokról szóló történetekben is mindig felnőttek megkereszteléséről van szó... Ez egészen természetes. A keresztyénség, amikor elindul útján, hogy egyházzá fejlődjék és meggyőzze a népeket, — először természetesen a felnőttekhez fordul s azokat nyeri meg. Csak egy későbbi lépésnél válik aktuálissá az a kérdés, hogy mi a helyzetük azoknak a gyermekeknek, akikkel Isten megáldja Krisztushoz megtért felnőttek házasságát. Olvasunk ugyan arról, hogy Péter Kornéliussal együtt megkeresztelte mindazokat, akik „az ő házában” voltak (Ap. csel. 10.), Pál is a filippibeli börtönőrt az „övéivel” együtt (Ap. csel. 16, 33.). De arról nem szól a történet, hogy milyen korúak voltak ezeknek a családoknak a tagjai. És mindenki aszerint képzelheti el a dolgot, hogy már eleve lehetségesnek tartja-e, vagy nem, a gyermekkeresztség előfordulását az apostoli korban.

Van azonban két bibliai érv, amelyre hivatkozhatunk. Egyik sem vitatható. Mindakettő beleszövődik az Isten kijelentésének egész szövedékébe úgy, hogy nélkülük az Evangélium nem is volna az, ami.

Az egyik fontos bibliai igazság az, hogy amivel az értelem járul hozzá a keresztyén élethez, az nem lényeges ahhoz. Lehet az nagyon becses és fontos, úgy, hogy értelmesség nélkül nem fejlődhetik sokra a keresztyén ember, de nem az értelmesség teszi keresztyén emberré.

Pál apostol is szüntelen azt kívánja az olvasóinak, hogy bővülköd-jék az ő keresztyénségük „értelmeben“, „ismeretben“, „bölcse-ségben“; és János levelei is állandóan hangsúlyozzák, hogy „tudni“ is kell a hívő embernek, hogy mi az, amit hite által kapott. De ezt az öntudatosodást mindkét szentíró olyan embereknél sürgeti, akik már anélkül is, vagy legalább is annak akármilyen csekély mértéke mellett is Krisztuséi voltak. Krisztuséivá nem az értelmünk által leszünk, hanem valami más által: a szívünk bizodalma, a hit által. Sokszor úgy áll a dolog — távolról sem mindig! — hogy fordított arányban van az ember értelmi fejlettsége és hívő képessége. A „bölcsek és értelmesek előtt“, a nagyon öntudatos emberek előtt, sok-szor „elrejtetik“ az, ami „megjelentetik“ a „kisdedeknek és csecsszo-póknak“, a naív, egyszerű, gyermeteg lelkeknek.

Ha az értelmi öntudatosság volna az az ajtó, amelyen át belépünk az Isten országába, akkor a kicsiny gyermekek oda még nem juthatnának be: meg kellene várniuk, míg kivetkőznek gyermeteg-ségükből. Az Evangélium azonban éppen ellenkezőleg azt hangsú-lyozza lépten-nyomon, hogy a felnőtteknek is éppen gyermekek-ké kell lenniük, vissza kell szerezniük a szívüknek üde, fogékony, bízni tudó egyszerűségét, csak akkor lesz az övék a mennyeknek országa. A gyermek tehát azért, mert gyermek, nem hogy nincsen még disz-kvalifikálva arra, hogy Jézus tanítványa és a kegyelem részese le-gyen, hanem jobban van rá kvalifikálva, mint bármikor későbbben lesz egész életében. A gyermeknek nem a sorompón kívül van a helye a keresztyének gyülekezetében, hanem annak kellős közepé-ben, az Úr Jézus Krisztus ölében, mert ő tud legjobban odasímulni Őhozzá! Nem mondhatjuk neki mi felnőttek: „megvárjuk, amíg úgy tudsz hinni, mint mi“. Ellenkezőleg, azt kell mondanunk neki: „bárcsak mi is úgy tudnánk hinni, mint te!“

A másik nagy bibliai igazság pedig az, hogy Isten az Ő országa építésében, akármennyire természetfeletti erőket áraszt is ki és hasz-nál is fel, nem mellőzi azokat a természetes utakat és módokat, ame-lyeket Ő maga szerkesztett bele az emberi életbe, hanem ezeket állítja éppen az Ő csodás, titkos erőinek a szolgálatába. Ezek között pedig utólérhetetlenül fontos az az összefüggés, amelyben a család körében van egymással a szülők és a gyermekek nemzedéke. A csa-lád az a láncszem, amely a multat szakadatlanul tovább fűzi a jövő-höz és vizont. Minden, ami csak van az emberi életben, addig áll fenn, amíg szolgálatában áll a család, — így a nyelv, a szokások, az erkölcsök, a nemzeti érzés, stb., stb. Mihelyt a család cserbenhagy

egy elvet vagy eszmét, annak sorsa meg van pecsételve. Az nem rakódik már bele az új generáció alapjaiba. De amíg a család hódol valaminek, addig az él és uralkodik, mert azokban az években vésődik bele az életnek újonnan nekiindult gyermekekbe, amikor alapformáját kapja meg a lényük, és onnan soha többé ki nem törölhető.

Ezért van az, hogy az Ótestamentumban százszor, meg ezerszer van szó arról, hogy az apákról a fiakra szállanak Istennek ígéretei és áldásai és az Újtestamentum is határozottan állítja, hogy nem „tisztátalanok“, hanem „megszenteltek“, vagyis az Isten számára különválasztottak azok a gyermekek, akiket hívő szülők, vagy akár csak egy hívő szülő gondjára bízott az élő Isten (I. Kor. 7, 14.). A család összefüggő egység az Isten szemében is. Az Ő gondolatainak egyik legfelségesebbikét mellőznők és ígéreteinek egyik legdrágábbikát vetnők el hálátlanul, ha nem értenők meg azt, hogy Ő nemcsak egyéni lelkeknek adja kegyelmét, hanem egész „házak népét“ is kiválasztja az Ő szolgálatára.

Az Ószövetség idején tudták, hogy az Isten népéhez tartozó apák fiai is részesei a szövetségnek. Nem a testi leszármazás miatt, hiszen hiába volt a testi leszármazás, kivettetett Izráelből az, aki alkalmatlannak bizonyult a közös szent hívás szolgálatára, és viszont idegen testi származás mellett is felvétel a szövetségbe az, aki az egy igaz Istenhez tért az ő bálványaitól. Hanem részesei voltak a fiak a szövetségnek azért, mert eleitől fogva bele voltak állítva már legzsengőbb ifjúságukban az Isten népének nevelő környezetébe. Mert tudták, hogy ez Isten akarata szerint mit jelent: azért szolgáltatták ki az ótestamentumi hívek a szövetség külső jegyét, a körülmetélést is már a kisdedeknek.

Az Újszövetség napjaiban sincs másként. Azt a gyermeket, akit Isten hívő szülők kertjébe plántált, magának akarja felnevelni eleitől fogva. Pál apostol, amikor párhuzamba állítja egymással a régi körülmetélést az Újszövetséghez való tartozás külső jelével, a keresetséggel (Kol. 2, 11—12.), nem beszél ugyan arról, hogy helyes-e az utóbbit is kiszolgáltatni kisdedeknek, mint ahogy az előbbivel történt annakidején. De ha Isten ma is úgy felhasználja céljaira és beleiktatja terveibe a családot, mint annakidején, akkor ebből világosan következik, hogy a keresetség kijár az Őbenne hívők gyermekeinek is, mert azok is az Ő népe.

Nem azt jelenti ez, hogy a gyermeki lélek felnyílása előtt már szendergő állapotban talán éppen a keresetségnek valamilyen varázslata által végbemenne a Szent Lélek újjászülő munkája. Az lelki

úton megy végbe, — az emberi léleknek meg kell ismernie Istennek szeretetét és be kell azt fogadnia. Ehhez pedig már a gyermeki léleknek valamelyes kifejlődése szükséges. De milyen mértékű kifejlődése? Ki tudná megvonni a határt? Ki tudna belátni abba a titokzatos műhelybe: az ébredező gyermeki lélek világába, hogy ellenőrizze, mikor hull bele az Evangélium magja és mikor kél ki benne annak élő csírája? Ki tudná meglepni a hajnal idején az első világosság sugarát? Aki vállalkoznék rá, az ám tartsa vissza a keresztséget a kisdedtől és amikor napról-napra figyelte, állapítsa meg majd, hogy: most mozdult meg kicsiny lelkében először a hit az iránt a szerető Isten iránt, az iránt a csodálatos Jézus Krisztus iránt, akinek jelenlétét nem kerülhette ki szülei hajlékában. És majd szolgáltassa ki akkor neki a keresztséget, mint Krisztusban már hívő léleknek.

Erre a képtelenségre azonban még senki nem vállalkozott. Nincs más választás: vagy a baptista álláspont, vagy a mienk. A baptisták azt mondják: majd ha fönn ragyog a lelked egén a Megváltó napja, teljes öntudatossággal, elismerjük, hogy az Övé vagy és megkeresztelünk. Mi azt mondjuk: még soká lesz, amíg ezt eléred, még addig is eltelik néhány év, amíg csak derengeni kezd lelkedben a kegyelem napja; még éjszakában szunnyad a lelked; de tudjuk, hogy útban van már számodra is a fölkelő nap s azért nem várakozunk; nem is lessük: jön-e már, hanem előre elismerünk a világosság gyermekének és a keresztséggel is megpecsételjük, hogy hozzánk tartozol, a Krisztus népéhez.

Hogy ez az előlegezett bizodalom sokszor megcsal? Hogy a keresztyén nevelés nem elég garancia az egyháztagságra, mert sokszor szomorú romlásba hanyatlik a legjobban indult lélek is? Erre csak azt feleljük, amit már fennebb mondottunk: az egyháztagság tisztaságára nincs abszolút garancia. Az öntudatos hitvallás alapján kiszolgáltatott felnőtt-keresztségre is rácsáfolhat a megkereszteltnek későbbi élete. Az, hogy később nagyon messze elkalandoznak pásztortól, szakadékokba zuhannak, sivatagokba tévednek, a bárányok csakúgy, mint a juhok: nem változtat annak igazságán, hogy bárányok is vannak a nyájban, nem csak juhok.

IV. Az egyház kritikái.

Az eddig felsorolt magyarázatokon kívül van még egy, — és a gyakorlatban a legtöbb esetben ez a döntő. Egyéb magyarázatok is, amivel egyesek indokolják, hogy baptistákká lettek, sokszor csak

látszólagos magyarázatok, amelyek mögött voltaképen az lappang, amiről most befejezésül szólnunk kell. Sokan azért lesznek baptistákká, mert eltérnek tőlünk a keresztyén ember közösségi kötelességeiről való felfogásban.

Legtöbbször ilyen gondolkozásmódban mutatkozik ez: Nem is nagyon vitatkozunk azon, — mondják magukban, — hogy a keresztségnek bemeztetésnek kell lennie, nem pedig leöntésnek, mint ahogy a református egyházban szokás; arról sem, hogy csak felnőtteket szabad megkeresztelni, nem pedig kisdedeket is, mint a református felfogás szerint; mert hiszen ezeknél még sokkal nagyobb bajok vannak a református egyházban, amelyek miatt nekünk azt el kell hagynunk. Mert hiszen — folytatják — ha a keresztség a leöntés formájában csakugyan az újjászületésben való megtisztulást van hivatva kiábrázolni, ezrével vannak megkeresztelt emberek, akik ezen a lelki megtisztuláson sohasem mentek át a református egyházban. És még hogyha igaza van is a református egyháznak — mondják — és csakugyan hívő szülőknek a kisdedeit is meg kell keresztelni, mert bízni lehet abban, hogy Isten kegyelméből felerdülven, öntudatos hitvallást is fognak tenni: vajjon számon tartja-e a református egyház, hogy azok a szülők, akiknek gyermekét keresztség alá bocsátja, csakugyan istenfélő emberek, akiknek nevelése keresztyén nevelés lesz, és a konfirmáció alkalmával csakugyan komoly hitvallást kíván-e a felerdült gyermekektől? A református egyházban — ebbe foglalható össze röviden a panaszkodás — nincsen egyházfegyelem, amely gondoskodnék az egyház tisztaságáról, vigyázva arra, hogy valóban Krisztusban hívő emberek és csak ilyenek gyermekei jussanak az egyháztagság kötelékébe, ha pedig nem odavalóknak bizonyulnának, akkor onnan kirekesztessenek. Mivel pedig a Krisztus híveinek nem szabad elkeveredniük a hitetlenekkel, hanem egymással külön közösséget kell alkotniok, hogy úgy harcolhassanak azután a világ ellen, védekezve és hódítva egyaránt, — így következtetnek — ezért ebből a hitetlenekkel telekeveredett egyházból ki kell vonulni és komoly fegyelmet tartó tiszta közösségbe kell átlépni, mint amilyenek a baptisták gyülekezetei. Sűrűn hivatkoznak Pál apostol szavaira: „Ne legyetek hitetlenekkel felemás igába... Annakokáért menjetek ki közülük és szakadjatok el...” (II. Kor. 6, 14, 17.).

Nyilvánvaló, hogy a ténymegállapításaikban nagyon sok igazság van. Be kell vallanunk: az egyházfegyelem, amely valamikor éppen a mi egyházunknak volt az erőssége, siralmasan elhanyagolt.

Ma csakugyan az a rend, vagyis az a rendellenesség uralkodik egyházunkban szerte-széjjel, hogy akit az állami törvény paragrafusai szerint reformátusnak jelez az anyakönyv, a szüleinek vallása, vagy egyezsége alapján, az már ennél fogva református egyháztagszámba megy. A legtöbbször bizony nem néz utána egyházunk annak, hogy nem istentagadó-e, vagy nem él-e cégéres bűnökben az illető. Ez ellen a mi lelkiismeretünk is, éppen azért mert református lelkiismeret, tiltakozik.

A baj ott következik: amikor ebből a helyes megállapításból a kiválás kötelességét vonják le. És pedig azért vonják le, mert azt hiszik, hogy a keresztyén embernek kötelessége megszakítani összeköttetését az olyan egyházzal, mely tagságában megromlott és kötelessége okvetlenül és azonnal tiszta tagságú egyházi közösséget formálni.

Két hibás indítók dolgozik itt bennünk. Az egyik az egyház egysége iránti érzéketlenség. A látható, földi egyház egységéről van itt szó. Igaz, hogy Jézus Krisztus nem azt ígérte meg, hogy „lészen egy *akol* és egy pásztor“, hanem azt, hogy „lészen egy *nyáj* és egy pásztor“. Amaz, a külső egységet jelentő kifejezés hibás fordítása Jézus szavainak és egészen érthető, hogy a római egyház hatása alatt terjedt úgy el a köztudatban, — mert hiszen ez az egyház csakugyan úgy fogja fel, hogy Jézus maga szervezte meg a földön az egyház intézményét s azért az csak egyetlen egy lehet s ez éppen a római katolikus egyház, minden egyéb egyházi szervezet pedig jogosulatlan. Jézus nyilván arra helyezi a hangsúlyt, hogy — ha nem egy *akol* keretei között van is, — de a *nyáj* legyen egy: mind az Ővéi legyenek a juhok és a bárányok. S amikor utolsó imádságában azért könyörgött: „hogymindnyájan egyek legyenek, ... hogy elhiggye a világ, hogy Te küldtél engemet“ (Ján. 17, 21.), akkor sem arra gondolt, hogy szervezetben, hanem szeretetben legyenek egyek az Ő tanítványai. Jól tudjuk, hogy felekezeti válaszfalakon át is lehet lelki egység a keresztyének között és ugyanazon felekezeti falakon belül is hiányozhatik ez a lelki egység. Ez az utóbbi tehát a lényeges.

De bizonyos, hogy amaz a másik, a külső sem mellékes. A lelki egység mégis maga után vonja a külső együvé tartozást is és ha azt mégsem sikerül megteremtenie, fájdalmas hiányt érez. A Krisztus híveinek külső szétszakadozottsága kétségtelenül hiánya és szégyene a keresztyénségnek és nagy akadálya annak, „hogymelhiggye a világ“, hogy Krisztus az Isten-küldötte Úr.

Hogy ma megvan ez a szomorú felekezetekre oszlás, annak hosszú története van, és megint csak hosszú, nehéz küzdelmek gyógyíthatják be az évszázadokon át szakadt hasadékokat. De ha ezen ma egyhamar nem változtathatunk is, nyilvánvaló kötelességünk az, hogy legalább ne rontsuk a helyzetet, ne szaporítsuk a szakadásokat. Súlyos felelősség nyugszik mindenkin, aki elősegíti az eddigi felekezetek mellett még újabbaknak keletkezését! Nem az Isten akaratával egy irányban, hanem azzal ellenkező irányban munkálkodik. Kivételes esetekben előfordulhat, hogy Isten rendelése az Ő egyházának testén egy újabb repedés következése. Így volt a reformáció idejében is. De a reformátorok nem akartak új egyházi szervezetet alakítani. Őket *kényszerítették* reá, mert nem tűrték meg őket az Evangélium tiszta és világos hirdetésével az akkori római egyházban. Nem volt más választásuk.

De akármilyen kétségbeejtőnek lássa is valaki ma a református egyház romlását: ebből az egyházból még senkit sem zavartak ki azért, mert hűséges és engedelmes akart lenni az Evangéliumhoz! Aki ebből kivonul, hogy új felekezetet alakítson, vagy annak kialakulásában részt vegyen, az a maga jószántából teszi!

Nyilván nincsenek ennek tudatában a legtöbben, különben nem vállalnák érte olyan könnyen a felelősséget, hanem visszarettenének tőle! Amíg nem ad reá Isten kényszerítő parancsot, addig az Ő híveinek a meglevő egyház kebelében, amelyben szabadságuk van az Evangéliumot vallani és szolgálni, kötelességük elfoglalni helyüket és ott kitartani bizonyágtételükkel, akármilyen nehéz feladat legyen is.

A másik helytelen lelki rugó, amely egyházunk tagadhatatlan romlásai miatt kiválásra készíti a baptistákat, az, amit a „szektárius szellemnek” nevezhetünk. Nemcsak baptistáknál, nem is csak más „szektáknál” található meg, — megvan sokszor olyanoknál is, akik sohasem gondolnak a református egyházból való kiválásra. De azoknál, akik kiválnak, mindenesetre nagy szerepet játszik.

Arra a bíráló szellemre gondolok, amely mindig szereti sötétebbnek látni a más hibáit, és mindig szereti ragyogóbbnak látni velük szemben a maga állapotát. Az emberi gyöngeségnek jellegzetes módszere ez: hogy magát feljebb érezhesse, másokat mélyebben állónak tekint. Örömmel ragad meg minden alkalmat, amikor más valakit hibán kaphat rajta és eltöltheti szívét az az érzés: „Hálát adok neked Istenem, hogy nem vagyok olyan, mint ez, vagy amaz...” Szigorú mértéket állít fel az ilyen ember, — ez magában

véve helyes; de azután nem abban gyakorolja magát, hogy ezt a szigorú mértéket kíméletlenül reáhúzza a maga életére és környékére, hanem nevelje és fegyelmezze magát hozzá, másoknál pedig annál kíméletesebben, óvatosabban és megbocsátóbban alkalmazza azt; hanem fordítva: valóságos élvezettel vizsgálja mások gondolkodását, cselekedeteit, szavait, és különös elégtétellel mondja ki az ítéletet, ha az áldozat könnyűnek találta. Hogy ebben az ítélkezésben még messzebb mehessen, az ember nemcsak szigorú mértéket szokott felállítani, hanem egészen *különleges* mértékeket is. Szabályt szabályra állít fel, részletes hitvallási követelményektől kezdve, bizonyos kegyességi gyakorlatokon folytatva, el egészen az öltözködés és más mindennapi ügyek bizonyos modorú elrendezéséig. Kidolgoz magának a szektárius lelkű ember, vagy ha másoktól kidolgozva készen kap, különös örömmel fogad el, a keresztyén élet mivoltáról egy mennél körülhatároltabb, szinte paragrafusokba foglalható képet. Az abban foglalt kívánalmak rendszerint olyanok, hogy bizonyos külső dresszúrával eleget lehet tenni nekik. Így azután könnyen kiállíthatja magáról az ember a bizonyítványt, hogy ő „előírásos“ keresztyén, míg másokról, akik talán sohasem hallottak arról, hogy keresztyénnek lenni ilyen szabályok betartását jelenti, annál könnyebben kimondhatja az „elégtelen“ ítéletet. Az a tendenciája ennek a lelkületnek, hogy mennél szűkebbre vonja maga körül a kört és mennél többekkel helyezkedhessék szembe. Amikor azután kevesedmagával együtt maradt egy olyan kis közösségben, amely megfelel az ő igényeinek, nagyon könnyen megtörténhetik, hogy a szektárius kovász tovább dolgozik és abban a kis körben sem lesz mindenki jó már: újabb különválásokat idéz elő az ítélkező szellem.

Nyilvánvaló, hogy ebben a földi világban az egyes keresztyén ember élete is, a keresztyének gyülekezete is nagyon messze esik a tökéletes eszménytől. Mi itt nem kész emberek, hanem készülő emberek vagyunk. Mi sem nyújtjuk másoknak mindazt, amit kellene; másokban sem találjuk meg mindazt, amit elvárhatnánk tőlük. Isten mégis úgy rendelte, hogy egymásra vagyunk utalva és egymással közösségben kell élnünk. Ez csak úgy lehetséges, ha mennél kevésbé figyelünk arra, ami a másokban ki nem elégítő és bántó, de annál nagyobb örömmel tekintünk arra, ami benne jó. A hibákat és fogyatékoságokat nagy türelemmel és megbocsátással viselni, s az öröndetes dolgokat nagy vágyakozással megkeresni és nagy készséggel elismerni: — a szeretetnek ez a parancsa tarthatja csak össze ebben a világban az Isten egyházát. Szívünket tehát nem szűkre szabva

mennél többet kirekeszteni, hanem tágra nyitva mennél többeket magunkhoz tartozónak érezni; testvért látni mindenkiiben, aki akár-mennyi hiány mellett is csak valamit is felmutat a keresztyén élet tapasztalataiból és törekvéseiből: ez a kötelességünk.

Ha ezt a lelkiületet ápoljuk magunkban, akkor tisztában vagyunk azzal, hogy minden romlása és betegsége ellenére is a mi egyházunk nem „hitetlenek“ tömege, nem a „Sátán zsinagógája“, amelynek hátat kellene fordítanunk. Vannak benne hitetlenek is, fájdalom! De sokkal több benne a hívő lélek, mint amennyit a szektárius ítélkezés találna.

Csak lássák meg ezek a baptisták, akikről most szó van, hogy azok is lehetnek hívők, akik nem az ő mintájuk szerint hívők és lássák meg azt is, hogy az ő mintájuk követelményei mögött mennyi szeretetlenség fér meg, ami pedig nem Krisztusnak műve! Ne fessék feketébbre régi egyházukat a valóságnál és ne fessék fehérebbre a valóságnál azt az új közösséget, amelybe kíváncsiak, vagy amelybe már beléptek! S akkor rá fognak jönni, hogy akármilyen helyes eszmény volt a „tiszt gyülekezet“, mégis nagyon hibás útra léptek, amikor ennek a célnak az érdekében szükségesnek ítélték a kiválást.

„Menjetek ki közülük és szakadjatok el...“ Ezt mondotta Pál apostol, igaz. De vajjon azt értette-e alatta, hogy akik látják a hitetlenséget és a bűnt maguk körül, alakuljanak külön közösséggé? Hiszen ezt már régen megtették a korinthusbeliek, amikor létrejött közöttük a keresztyén gyülekezet! Amikor azután a hitetlenség és a bűn utánuk osont és befészkelte magát a gyülekezetbe is, mit értett az apostol azalatt, hogy „menjetek ki és szakadjatok el...“? Arra szólította-e fel olvasóit, hogy lépjenek ki a korinthusi gyülekezetből és alakítsanak amellé egy másikat, jobbat? Furcsa eredményre jut el az, aki szavakat idéz csak és nem gondol arra, hogy mi volt azoknak a szavaknak az értelme. Nem, Pál apostolra nem hivatkozhatik az, aki a Krisztus egyházában is megjelenő romlás elől kiszökik egy másik táborba abban a balga hiszemben, hogy oda majd nem fog utána menni a romlás. Pál apostoltól csak egyet lehet tanulni: a romlást kiűzni a keresztyén egyházból. Akinek a szemét bántja a mi egyházunkban meglevő sok baj, az arra vigyázzon, hogy ne legyen maga is részese és bűnöse annak. *Lelkileg* „vonuljon ki“ abból a bűnből, mely az egyházi életet megfertőzi és *bensőleg* „szakadjon el“ mindenkitől, aki a Krisztus egyházában zavaró és ártó idegen test. S akkor felveheti a harcot, imádkozva és tűrve, az egyház megúj-

hodásáért és megtisztulásáért. A többit pedig majd elvégzi Isten a maga idejében.

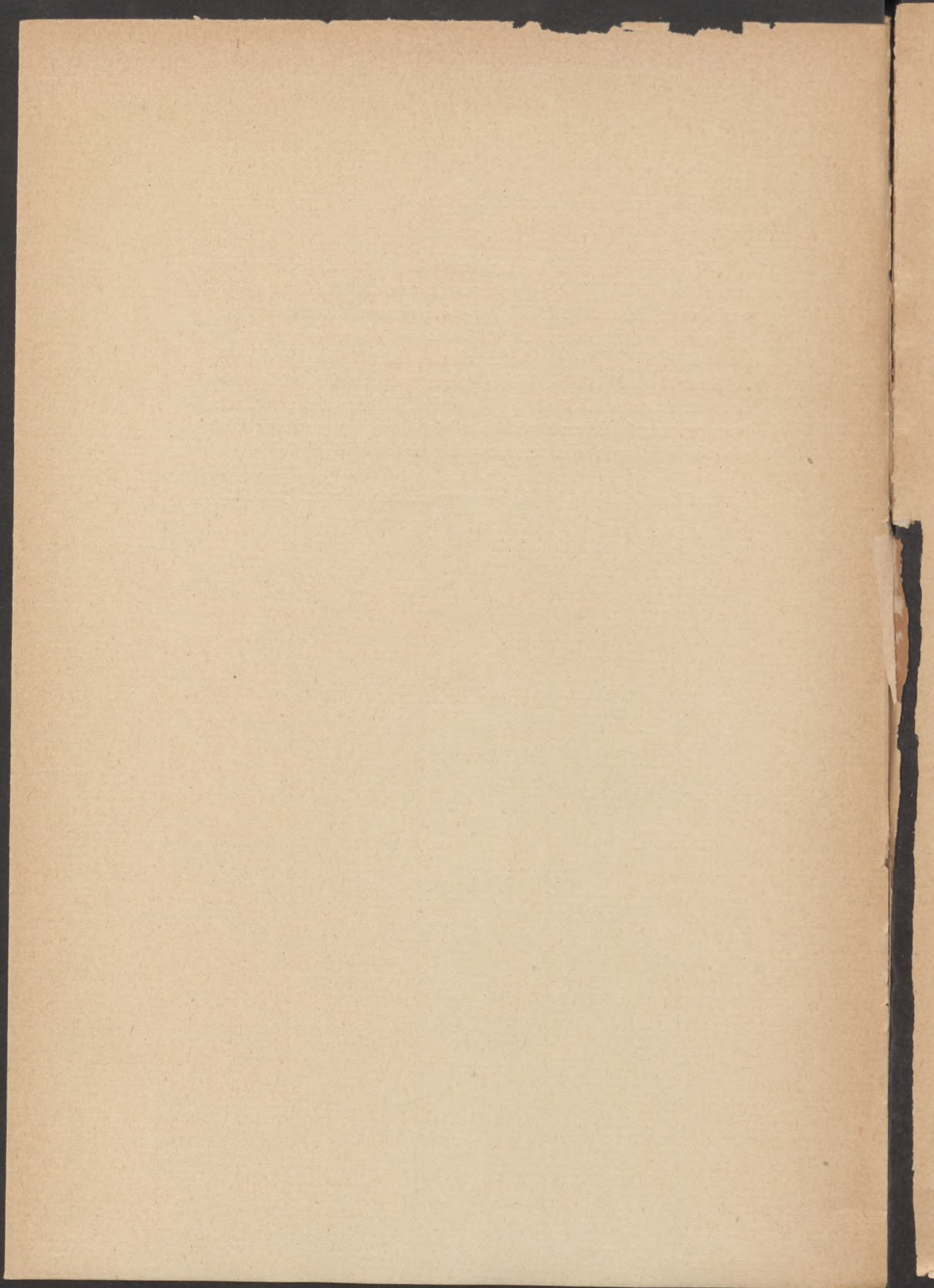
*

Vizsgálva azokat az okokat, amelyek miatt ma olyan sokan lesznek baptistákká, jobban megismertük a mi hitünknek tiszta szellemiségét, a keresztségnek felséges szimbolizmusát, a megkeresztelt gyermekek kiváltságos helyét a Krisztus családjában és a mi alázasan teljesítendő, súlyos feladatainkat egyházunk megújítása érdekében. Ha ezeket mind jól értettük és tudtuk volna eddig, talán nem lett volna senki közülünk baptistává. Talán azért engedi meg Isten egyházunknak ezt a vérvesztését, hogy megtanítsa általa sok mindenre, amit soha sem lett volna szabad elfelejtenünk!

Egyházi Értesítő, 1923. júl. 8., 29., aug. 12., 26., szept. 2., 30., okt. 7.

TARTALOM

	Oldal
Előszó — — — — —	5
 Az egyház megújulásáról.	
„Térj magadhoz, drága Sion!“ — — — — —	7
A „Péceli Kör“ alapokmánya — — — — —	9
Hitvallásaink haszna és használata — — — — —	13
A hívek közössége — — — — —	15
Az egyháztagság fogalma — — — — —	18
Orientálódás — — — — —	25
Végezzük a magunk dolgát! — — — — —	29
Az ébredező magyar protestantizmus — — — — —	31
Anyakönyvvezetésünk ártértékelése — — — — —	33
Evangelizáció — — — — —	36
Jótékony ostromoztatás — — — — —	38
*A mi ünnepünk — — — — —	42
A látható egyház dicsősége — — — — —	46
 Egyház és belmisszió.	
„Belmisszió“ — — — — —	51
Keresztelő János és Pál apostol? — — — — —	55
„Hivatalos egyház“ és „független belmisszió“ — — — — —	61
„Kálvinista belmisszió“ — — — — —	69
 A fővárosi egyházi életből.	
Falu és város az egyház életében — — — — —	98
„Dolgozó egyház“ — — — — —	100
Az új presbiter-eszmény — — — — —	103
A nagykorúság egyházi alkotmánya — — — — —	104

* Ez az elmélkedés tévedésből került erre a helyre. Az alábbi „Ünnepek és vasárnapok“ című csoportba tartozik.

	Oldal
„Látá a sokaságot...” — — — — —	106
Egy ijesztő jelenségről — — — — —	109
Tanulóink „csendes napjai” — — — — —	115
„Vidéken adózom” — — — — —	117
Élő gyülekezeteket! — — — — —	119
Egyházmegye vagy egyházközség? — — — — —	121

Egyház és nemzet.

Reformáció és nemzeti erő — — — — —	137
„Nemzetközi jóbarátság” — — — — —	141
Az amerikai magyarság értelme — — — — —	143
A magyarság hivatása Európa délkeletén — — — — —	146
Evangéliumi egyházaink és egyesületeink nemzetközi vo- natkozásai — — — — —	149

Ünnepek és vasárnapok. (Elmélkedések, predikációk.)

Készüljünk! — — — — —	154
Ünnepeink — — — — —	156
Az elrejtett élet ünnepe — — — — —	159
Ne féljete, mert ime, hirdetek néktek nagy örömet! — — — — —	161
Modern karácsony — — — — —	164
Megújuló kegyelem — — — — —	167
„Golgotha” és „feltámadás” — — — — —	168
Aratás — — — — —	170
„Ama napról” — — — — —	172
„Szüntelen imádkozzatok” — — — — —	174
Jézus — életszükséglet — — — — —	175
Képmutatók — — — — —	177
A vándor dala — — — — —	178
A szegénység dicséreti — — — — —	180
Az Istent sértő bűn — — — — —	187
A szármáricsikó — — — — —	194
A Szent Lélek záloga — — — — —	199
Keressétek először Istennek országát — — — — —	205
Vegyétek föl az én igámat — — — — —	212
A lelki „aggodalmaskodás” — — — — —	217
Ünnepi panaszok — — — — —	219
Isten szava és a mi szavunk — — — — —	222

Vázlatok nagy kérdésekről.

A predestinációról — — — — —	225
Az egyház munkája. (Az efézusi levél alapján.) — — — — —	236
A református kegyesség és a zsoltárok — — — — —	255
Krisztust szolgálni — — — — —	266
Miért lesznek baptistákká? — — — — —	271

SYLVESTER
NYOMDA RT.
BUDAPEST